

RELECTIO
C. NOVIT DE IVDI-
GIIS NON MINVS SVBLIMIS QVAM

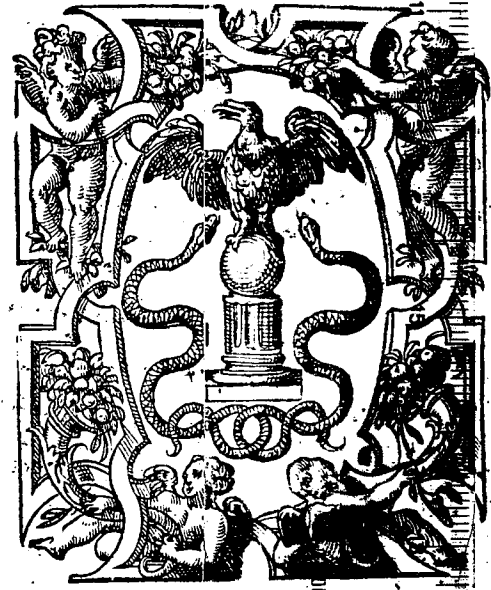
CELEBRIS, PRONVNCIATA AN. M. D. XLVIII.
Coram frequentissimo, eruditissimo, ac ma-
xime Illustri Auditorio in Inclita
Lusitania Conymbrica,

PER MARTINVM AB AZPILCVETA DOCTO-
rem Navarrum, tunc eius in Sacra facultate Canonum primariae functionis
gymnastam, decennio vero ante eodē munere in praesentia Bisma Salmantica
functum, & ante annos circiter XX. iam tubalatum seu rube. donatum,
nunc autē hoc Anno M. D. LXXVI. maxima de causa in Vrbe residentem,
& in Sacra Pœnitentiariæ Prætorio Doctoris Decretorum officio fungentem.

Præmisso in Rubricam eiusdem tituli Commentario vni, quoad
additis item sub hoc signo* quibusdam, quæ in hac secunda edi-
tione occurrerunt, præter authoris ætam apia.

In quibus contenta uersa pagella docet.

I
N
V
I
R
T
V
T
E,

E
T
F
O
R
T
V
N
A.

LVNDINI,

Apud Gulielmum Rouillium, sub scuto Veneto.

M. D. LXXVI.

Cum Privilegio & licentia Superiorum.

RELECTIO
C. NOVIT DE IVDI-
CIIS NON MINVS SYBLIMIS QVAM

CELEBRIS, PRONVNCIATA AN. M. D. XLVIII.

Coram frequentissimo, eruditissimo, ac ma-
xime Illustri Auditorio in Inclÿta
Lusitaniæ Conymbrica,

PER MARTINVM AB AZPILCVETA DOCTO-
rem Nauarrum, tunc eius in Sacra facultate Canonum primariae functionis
gymnastam, decennio vero ante eode munere in praclarissima Salmantica
functum, & ante annos circiter XX. iam iubilatum seu rude donatum,
nunc autē hoc Anno M. D. LXXV. maxima de causa in Vrbe residentem,
& in Sacra Pœnitentiariæ Prætorio Doctoris Decretorum officio fungentem.

Præmisso in Rubricam eiusdem tituli Commentario vtili, quotidiano & resolutorio,
additis item sub hoc signo* quibusdam, quæ in hac secunda ad-
ditione occurrerunt, præfati authoris ætati apta.

In quibus contenta uersa pagella docet.

L V G D V N I,

Apud Gulielmum Roquillum, sub scuto Veneto.

M. D. LXXVI.

Cum Privilegiis & licentia Superiorum.

In Rubrica.

*Epilogus siue resolutio breuis eorum qua ab aliis & ab Authore alias
susius sunt disputata, sumendo verbum, Iudicium, pro Iudiciali
processu.*

*Multa quotidiana de Iudicio sumpto proprie pro iudicandi actu, de
quibus nil ante hac in ea tactum.*

In Relectione c. Nouit.

- 1 *Notabile Deum omnia nosse.*
- 2 *Creaturam nullam omnia scire.*
- 3 *Potestatem summam laicam non esse penes Papam.*
- 4 *Diffinitio correctionis, & eam iure diuino preceptam.*
- 5 *Certo ordine ad denunciationem Euangelicam deueniendum, &
denunciationis diffinitio exacta.*
- 6 *Potestatem ecclesiasticam extendi ad cognoscendum de omni pec-
cato mortali cuiuslibet Christiani etiam laici, &c.*

INCLITO CLEMENTISSIMO Q.

DOMINO SEBASTIANO HVIVS

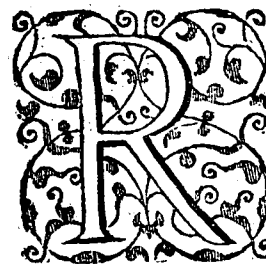
NOMINIS PRIMO,

*Lusitanorum, Algabriorumque Regi, Aphricano,
Aethiopico, Arabico, Persico, Indico, faelici,
Victori semper Augusto,*

MARTINVS AB AZPILCVETA DOCTOR

Navarrus Rempubl. Christiane administrare.

OGATVS à multis Inclyte, Clementissime-
que Rex, vt relectionem c. Nouit, de Iudic.
cuius bonam partem pridē tribus horis in-
tegris corā tota Maieſtatis tuæ celeberrimæ
Conymbricæ Academia pronunciaui, quā-
que Serenissimo Patri tuo Principum flori
Regi designato nuncupauī, denuo æderem,
decreui titulum eius quadā bonarum herbarum ſyntheſi ornare,
ipſamque relectionem ea, & aliquot aliis auctam Maieſtati tuæ
nuncupare: Non quidem quod non videam deterrere me ab hoc
debere non ſolum illa, quæ deterrebant ad eam illi dedicandam,
ſed etiam alia, in quibus eſt, quod licet ille maximus eſſet eo no-
mine, quod erat Rex designatus, quem Europæ, Aphricæque
Occidens, Aſiæ oriens, & interiectus Meridies, qua à Tago in
Gangem alluitur Oceano, ſuum futurum dominum agnoſce-
bat, & ſuſpiciebat. Tu vero longe maior es, qui iam dudum in ſo-
lium Regni euectus, & Regio diademate coronatus, non ſolum
eis omnibus iura, & leges ſers, ſed etiam Chriſtiani nominis ho-
ſtes ea turbantes, & Chriſtianæ fidei propagationem in eis im-
pedientes tua magna potentia diuinitus aucta iam pridem ter-
res, & miris trophæis, humanamque fidem ſuperantibus fractos

foelicitissime triumphas. Audeo tamen hoc facere primum, quod pro materię sublimitate, subtilitate, & vtilitate, omnium relectionum quas vnquam pronunciauimus, primas obtineat. Et quod bona eius pars sit de summa summorum Monarcharum, cum regum, tum Pontificum potestate, tuę Maiestati cognitu dignissima, quo idem paternum, & laicum, sed supremum Imperium illęsum conserues, & religiosissimos parentes, Auosque imitatus sacrosanctę sedis Apostolicę, summiq; Iesu Christi Regis regum, & domini dominantium Vicarij potestatem cęlitus ei datam eo modestius, religiosius, & fortius suspicias, colas, & tuearis, quo nostra calamitosa tempestate superbius, quidam irreligiosius, & audacius contemnere, dehonestare, & conuellere frustra conantur. Quoque Sanctissimus D. N. Gregorius XIII. (primis Christi, qui à multis seculis prædict. sed. præfuerunt, Vicariorum annumerandus, colendus, & suspiciendus) te syncerius diligit, tua trophęa magis miratur, & laudat, augerique indies vehementius cupit, & procurat. Deinde quod decere oportereque videtur, vt qui beneficia maxima accepta ab Auis tuis illis Christianissimis Ioanne XIII. iam cum diuis, vt par est credere, regnante, & Regina Donna Catharina prima cum primis non solum sui ordinis, sed & cuiusque alius ad idem Regnum omnibus neruis conante (quales Reges, pietate, prudentia, Iusticia, modestia, pacis artibus in pios, belli vero in impios, & in diligendos, leuandos, iuuandosque suos subditos, ac filios ætate sua nulla terra coluit, neque (absit verbo iniuria) colit) literariis muneribus, & aliis obsequiis agnouerim, Quique etiam dona accepta à Serenissimo Patre tuo, Principum flore Rege designato, matręque illa tua Donna Ioanna Principe multis nominibus altissima, Patruoque tuo magno Cardinale infante incomparabili, Amitęque tua magna infante Donna Maria sui ordinis Principum communi sententia prima, singulis eiusmodi muneribus singulariter recognouerim, tua quadante nus gratius collata, nullisque aliis obsequiis hactenus agnita, eiusdem generis munere agnoscam, simul vbique gentium prædicem me tuum alumnum, totique tuę genti Lusitanię ingenio in omnia pacis, & belli munia versatili, multis nominibus deuotum, eo præsertim, quod arbitrer, nullum alium exterum apud eam mea ætate accolam fuisse, qui tam ab eius summatibus, quam in firmatibus, & aliis cuiusque ordinis magis diligeretur, &

supra

supra merita coleretur, & cui à prædictis Regibus maiora offerrentur, quam ipse, quem extra sua regna etiam num peregrinantem, & humili loco cum tenui facultate degentem adeo amat, & honorat, vt merito meę paruitatis conscius confundar. Ad hæc quod vehementer cupio hoc facere iam inde ab illo tuo die natali foelicitissimo, toti orbi Lusitano festiuissimo, in quo singulari priuilegio ad locum secretum (vbi à sola tua Auia Regina, & nutrice pannis inuoluebaris) solus admissus, primum manus Regię osculo suspexi, iussuq; eiusdem Reginę, vt id facerem, licet indignus, benedixi, benęque precatus fui, vt qui omnium totius illius orbis spe successoris ferè destituti tam obnixis precibus, tam ardentibus votis, tamque męstis lachrimis mirè à diuina bonitate impetratus fuisti, euaderes similis illis, qui similibus supplicationibus, simili amaritudine porrectis obtenti fuerunt ab habendi prolem spe ferme defectis, quales fuere Isaacus, Iosephus, Sampson, & Samuel, & nunc gratias ago, vt alias frequenter egi Deo Opt. Max. quod etiam num adolescens eos non solum corporis robore, & animi constantia, & fortitudine, sed etiam egregia pietate, innocentia vitę Regię rara, prudentia senili, & iustitia æqua, rerumque domi & foris in bello, & pace gestarum gloria ita referas, vt merito totus orbis Christianus id miratus, magnopere optet videre tua hymenea festa, quę te mox faciant pulchra prole parentem, quęque omnibus neruis ita in administranda Christianè Repub. tibi assistat, ac Auia tua incomparabilis tuo Auo vix imitabili assistere solebat. Quamobrem ægrè fero, quod nondum potuerim suppeditare otium ad conficiendum illud munus, quod in id iam pridem animo conceptum habeo, & ægrius, quod iam grauis senio vereor, ne illud conficere quęam, ægerrimè autem ferrem, vt antea Atropos vitę meę fila rumperet, quam id aliquo vel hoc exiguo Vrbi & Orbi testarer. His accedit, quod per hoc offertur locus aptus ad reddendam rationem non solum tuę Maiestati, sed etiã aliis quamplurimis demirantibus, cur posthabitis à Regia Maiestate oblatis, & omisso Conymbricę 500. aureorum stipendio annuo extraordinario, cum multis aliorum iurium emolumentis, contentus solo mille aureorum annuorum ordinario stipendio, perpetuo tamen, & quo antè 20. annos Rude donatus, & vt aiunt, iubilatus tua Regia magnificentia sustentor, laboriosam peregrinationem suscepissem, curque eandem nondum perfecissem,

neque id, in quòd eam suscepi, præstiterim. Et quidem causa eam suscipiendi, Rex clemētissime, fuit, quod iam tunc 62. ætatis meæ annum agens, fractusque cōtinuis per totam vitam studiis, prælegendique in variis Academiis laboribus, merito putabar intra paucos annos vita defuncturus, quamuis (Deo præter meā & communem opinionem id annuente) iam postea vixerim viginti. Et antequam ea defungerer, maxime cupiebam recognoscere, augere, & dolare opera mea tam ædita, quam ædenda, Auditoribus meis promissa, & probabili coniectura ducebar, nullatenus me inter tot Heroes, tot Amicos, & notos toties me consulentes, iustum otium ad id intra tam paucum tempus iustè faciendum, suppeditaturum. Quare constitui de prædictorum Regum licentia, & de sola eorum conscientia traicere in Italiam, in qua ignotus nomine, & habitu, solitis in insolita, sed vera, & meæ professioni apta mutatis, propositum exequeretur extra Urbem, posteaquam sanctissimas eius reliquias, & ecclesias in id stas, nulli mei facta notitia visitassem. Causa vero cur nondum eam perfecerim, nec opus propositum præstiterim, prima fuit, quòd transiens per Castellam à Serenissima matre tua (quæ pro Cæsare patre suo omnia regna eius Hispaniæ sapientissimè, suauissimeque gubernabat, quæque me longe pluris quam merebar semper fecit, iam inde à tempore quo nomine Conymbri- ceñ. Academia recens desponsam Vlixbonæ salutauit) ad quædam satis ardua vnum circiter annum detentus fui, tam eo iure, quòd origine Nauarrus Cæsari suberam, quam eo, quod incolatu Lusitanum etiam extra eam parere oportebat tantæ Principi Lusitaniæ, quæ suarum heroicarum virtutum radiis corusca, fydus erat placidum regnis, quæ regebat, & quorum princeps erat, mira dexteritate, sanctitateque eadem concilians. Secunda, quòd propter bella Galliæ, qua transire necessum erat, oportuit in Nauarra solo meo Natali morari, donec fieret copia per eam transeundi, & quod ea facta, traiecto Pyreneo monte in ipso Galliæ limine cruce quadrifariam casu mulæ fracto, restiti, & non semel conclamatus in idem natale solum redij, vbi nondum plenè adhuc valenti, facta fuit iusio prima Regis Catholici, cui ratione originis suberam, vt capecerem defensionem Iustitiæ, quam Archipræsul Toletanus Pinciæ siue Valleoleti custoditus haberet, & cum ob prædicta & alia ab ea supplicassem, allata est secunda, quæ omnem præter solam mortis excusationem exclu-
debat,

debat, qua coactus redij ad texendum in illa processum, cuius textura, quæ quolibet semestri videbatur finienda, octo annos durauit. Tertia, quòd post eum finitum, & vt in urbem deferretur vna cum ipsomet Archipræfule esset decretum, in tua Rex regna rediissem, literas à Rege Catholico, & summo suo Præfide super meo in Urbem ad continuandam vsque in finem eiusdem causæ defensionem, aduentu accepi, quod cum Maiestati tuæ iustum, & pium opus esse visum esset, per varios casus, & varia discrimina rerum venimus in Latium, vbi quolibet semestri finem expectantes, octo circiter annos iam peregrimus. Maiestati igitur tuæ Rex clementissime humillimè supplico, vt præfatam peregrinationem boni consulere, & munus hoc minimum Regio, eodemque maximo animo suscipere digneris de manu huius minimi, certus, quòd nec peregrinatio, nec quicquam aliud impedit, quo minus dum vita manebit, tuum me semper agnoscam feruum, licet inutilem, sacrificumque & oratorè ad Deum quamuis indignum, qui nunquam non supplico, & supplicabo Maiestati diuinæ, vt tuam istam humanam pro mea, quam iam inde ab illo tuo Natali die semper habui, semperque prædicauit, expectatione, quam optimè fortunatam, & fœlicissimam efficiat æternam. Amen.

Cum Privilegio S. D. N. Gregorij XIII. & aliquot præcessorum suorum, ne quis alius ab ipso authore sine ipsius expresso consensu, per vniuersum orbem Christianum constitutus, opera eius, vel eorum aliquam partem imprimere &c. cuius totus tenor in Manuali Confessariorum, & aliis operibus eiusdem authoris extensus typis excutitur.

*Insignis forma, doctrina insignior vnus:
At superat summi cultus vtrumque Dei.*

COMMENTVM NOVVM
ET VTILE IN RVBR.
DE IVDICIIS.

6629

S V M M A R I A.

- Author huic editioni iam pridem editæ quid novè addit. num. 1.
Iudicialis strepitus aliquantula celestium memoria salietur. num. 2.
Continuationis huius tituli ratio multiplex, sed quæ utilior. num. 3.
Argumentum de præparatorio ad præparatum non valere simpliciter.
num. 4. & ut potest valere. num. 7.
Matrimonia quæ non valent, & sponsalia sic hodie. nu. 5.
Adulterio uxor perdit dotem, sed non eius præparatoriis, quæ licet sint
peccata mortifera, non æquantur illi. num. 8. licet ex eis cum aliis cir-
cūstantiis præsumatur illud. num. 9.
Dos propior uxori, quam feudum vasallo. num. 10.
Iudex præparatorij, quando fit Iudex causæ præparatæ. num. 11.
Iuramenti ratione quando quis novum sortitur forum. num. 12.
Don Didacus à Lejua siue Couarruias laudatus. num. 13.
Iudiciū signifi. at quindecim, sed nullum eorū originario significato. nu. 14.
Iudiciū pro discussione, siue processu Iudiciali diffinitur sic paulo cautius.
num. 15.
Iudiciū inquisitionis propriè dicitur Iudiciū, & quodlibet aliud etiam
ante litem contestatam nu. 16.
Iudiciū est duplex: ordinariū, & extraordinariū, quorum vtrumque
hactenus non definitum sic diffiniri potest. nu. 17.
Iudiciū inquisitionis absolue extraordinariū, secundum quid ordina-
riū. num. 18.
Iudiciorum aliud spirituale, aliud temporale, & vtriusque definitio. nu. 19.
Ius patronatus est spirituale, & annexum spirituali. nu. 20.
Annexum alicui non est idem, quod illud in specie, sed potest esse in genere.
num. 20.
Disputatur male An hoc sit illud, priusquam sciatur quid sit illud. num. 22.
Spiritus multa significat, & ideo spiritualia multigena. num. 24.
Spirituale diffinire non facile, sed diffinitur sic quoad propositum. num. 25.
Dona Dei non omnia esse spiritualia, & quæ talia. num. 26.*

Sacramentalia & beneficia, qua ratione sunt spiritualia, eadem est & Ius patronatus. num. 27.

Spiritualia quædam alijs spiritualibus spiritualiora, & ideo alijs alia annexa. num. 28.

Sacra non omnia spiritualia. nu. 29.

Spiritualibus cur dicantur annexa beneficia, & Ius patronatus. nu. 30.

Iudiciorum aliud criminale, aliud Civile, aliud mixtum, & omnium diffinitio. nu. 31. & 34.

Iudicium ad remouendum quem ab officio, Criminale est, non obstante c. Pertuas de Simon. nu. 32.

Intellectus c. Pertuas de Simon. num. 33.

Crimina non semper omnino extinguuntur morte. nu. 35.

Causa Criminalis quare interdum vocatur pecuniaria. nu. 36.

Pœna Criminalis quare interdum vocatur Civilis. nu. 37.

Pœna pecuniaria legalis, vel Conventionalis cui applicanda. nu. 38.

MULTORVM rogatu æditurus Romæ repetitionem in cap. Nouit. de Iudic. iam pridem anno 1548. Conimbricæ æditam, decreui præmittere more antiquorum repetentium, quædam in ipsamet Rubricam: & primū quidem reducens in Epilogum, & summam ea quæ de Iudicio, prout sumitur pro processu Iudiciali, ordinariè post alios (iuxta personam Gymnastæ, quam tunc agebamus) scripsimus anno 1538. & sequenti in eandem, quæ nõdum sunt ædita, nec ex Hispania, vt nunc ædi possint, in urbem delata: Adiectis tamen aliquot, quibus mens quadantenus cœlestia moneatur, pro persona Censoris, quam in præsentia gerimus.

- 2 II. addemus multa de Iudicio, prout sumitur pro actu iudicandi, quibus pius lector præmoneatur ea, quæ de iudiciis est doctrina, non solum doceri qualis debeat esse ordo processus Iudicialis externi, sed etiã qualis esse debeat tranquilla animi cuiuslibet determinatio, & diffinitio: Aucarium dignum, ni fallor, quod omnes tam interni, quam externi fori Iudices, & tam priuata, quam publica autoritate iudicantes, semper præ oculis habeamus. Primum igitur in Epilogum redigendum est, quod Decius in vtraque lectura, & Ripa eruditè, subtiliter, & laboriosè quidem, sed parum vtiliter videntur de ratione continuandi, & subordinandi hunc titulum præcedentibus disputare, & planius, ac vtilius Tironibus præsertim est dicere, quod ratio qua Gregorius motus fuit ponere hunc titulum in principio huius libri, est. Quod totum hoc volumen Decretalium, digessit in quinque libros, quorum materias designat illa quinque verba illius Senarij antiqui: Iudex, iudicium, clericus, sponsalia, crimen; Quorum primum, scilicet: Iudex, designat, Quod in primo principaliter tractatur de personis Iudicum, & de pertinentibus ad eos: & secundum, scilicet: Iudicium

Iudicium, Quod tractatur principaliter in secundo de Iudiciis, siue processibus Iudicum siue pertinentibus ad ea. Tertium verò, scilicet: Clerus, quod in Tertio principaliter agitur de clericis, & ad eos pertinentibus. Quartum autem, scilicet: Sponsalia, quod in quarto tractatur principaliter de sponsalibus, & matrimoniis, & ad ea pertinentibus. Quintum denique, scilicet: crimen, significat; Quod in quinto principaliter agitur de criminibus, & ea tangentibus, & ita in principio secundi libri præmittit titulum generalem de Iudiciis.

- Secundum illationem illam Pan. & omnium posterorum, quod valet argumentum de præparatoriis ad præparata, quam excerpunt ex illa continuatione Iohan. Andr. videlicet: supra dictum est de præparatoriis Iudiciorum, nunc de ipsis Iudiciis est videndum, non esse efficacem: Quandoquidem innumera sunt præparatoria, de quibus non dicuntur verè illa, quæ de præparatis: nam Sponsalia præparant ad matrimonium, sed non sunt indissolubilia, vt illud: c. Quemadmodum de Iureiur. Qui contrahit illa cum consanguinea, vel religiosa, non excommunicatur, vt qui contrahit illud: Clemen. 1. cum glos. de consang. Hodie valent sponsalia absente Parocho contracta, non tamen matrimonium: iuxta c. 1. Concil. Trid. sess. 24. de refor. matrim. adiunctis, quæ nos addimus in Manual Confess. cap. 22. nu. 25. & melius c. 25. nu. 144. Probatio est præparatoria ad sententiam, non tamen transit in rem iudicatam, sicut illa, & non est necesse appellare ab illa, sicut à sententia: Nec est exequenda sicut sententia, vt palam est toto tit. de probat. test. re iud. & appell. Prima item tonsura preparat ad ordines maiores, sed non est ordo Sacer, sicut illi: c. A multis de ætat. & qual. Ius item patronatus non est beneficium ecclesiasticum, potest cadere in laicum, potest donari, & legari, non autem beneficium, & cætera infinita: Quare illud Barth. in l. Qui proprio §. Item quæritur. ff. de procurat. Quod procurator constitutus ad præparatoria, tenetur defendere Dominum in præparatis, alio quidem textu, vel alia ratione est vera, non tamè illa, quod idem sit iudicandū de præparatoriis & præparatis, vnde & ipse ibidem asserit, procuratorem primæ causæ non teneri ad defendendū causam appellationis, licet prima sit præparatoria ad secundam.

- Tertium, quod minus inferitur illud Baldi in cap. tue. de procurat. in vers. quid si absque carnali copula, nêpe, Quod sicut mulier priuatur dote propter adulterium c. plerunque inf. de donat. inter vir. & vxor. ita etiam debeat priuari propterea, quod passa sit manus alterius ad mamillã, arg. à præparatoriis ad præparatum: Tum, quia licet inter præparatoria & præparata debeat aut potest esse aliqua subordinatio, cõuenientia, aut coherentia, non tamen tãta, vt de vtrisque eadem dici queant, præsertim quando necessario non esse inferunt, vt in casu proposito, non enim necessario inferitur: Tetigit mamillas, igitur habuit rem cum illa, Tum, quia longè maius est peccatum adulterium, quam passio manus in mamillas, vt colligitur ex Thom. 2. 2. q. 151. art. 4. dum ponit differentiam inter castitatem, quæ est circa ipsum actum carnalem, & inter pudicitiam, quæ versatur circa alloquia, tactus, & oscula turpia; & melius q. 154. art. 4. quatenus ait: Alloquia, tactus, & oscula, sua natura, siue absolute cõsiderata, vt ait ibi, Gaiet. non esse peccata mortalia: Tum, quia alioqui etiam propter visum, alloquium, vel folium manus tactum libidinosum, deberet per-

4
 9 dere, quia etiam, hæc sunt peccata mortalia, & præparatoria adulterij cap. Nec solo 32. q. 5. tradit Thom. in d. q. 154. art. 4. quod tamen nemo dicat: Tum, quia pœna non debet extendi de vno casu ad alium c. Pœnæ de pœnit. dist. 1. præsertim ipso iure imposta, glos. solen. cap. fin. de Iur. patron. saltem quâdo non est eadem ratio, vt hic per præfata, imò neque quando est eadem ratio, nisi interuenerit aliquid aliud de illis, quæ Domini. & Franc. ponunt in cap. 1. de temp. ordin. lib. 6. per quod soluuntur rationes, quibus Ripa hic adhæret Bald. Tum, quia §. 1. quib. mod. feud. amitt. qui loquitur de feudatario ponente manus ad mamillas Vxoris Domini, non rectè arguitur ad vxorem, quæ patitur illam impositionem. Partim, quod reuerentia feudatarij maior debeat esse ad Dominum cuius vasallus est per Iuramentum solenne astrictus, & dono feudi obstrictus, quam vxoris ad maritum, quæ creata est ei focia Genes. 2. Partim, quod feudum quod perditur minus sit illius quam dos vxoris, quia non est nisi quoad vtile dominium: Tum, quia si excommunicatio ferretur ipso iure in eum qui adulteraretur, qui prædicta impudica faceret abstinendo se à copula, non esset excommunicatus: Tum, quia licet ex his actibus impudicis colligatur aliqua presumpcio, non tamè illa est præsumptio Iuris & de Iure, cõtra quam non admittitur probatio, & ita probato contratio non iudicaretur adultera, nec consequenter priuata dote. Quare resoluendum est primo, dicto Baldi non esse locum in foro conscientiæ. Secundo neque in foro exteriori probato contrario, quod cessat præsumptio. Tertio, Quod neque esset locus illi etiam non probato contrario in solo tactu mamillarum, imò nec in solo osculo, nisi probarentur aliqua aliæ circumstantiæ loci, temporis, vel personarum, ex quibus iudicanda esset rea adulterij, quo casu non perderet dotem ex eo solo, quod passa est tangi vel osculari, sed quia probata est, & iudicata adultera.

10
 11 Quartum, non inferri etiam ex prædicta continuatione, Quod Iudex Ecclesiasticus aditus ab aliquo pro absolute iuramento à se præstito ad effectum agendi aduersus contractum, quem iurauit, fiat Iudex super ipso contractu, si aliàs non erat competens ad cognoscendum de illo, quia, vt prædixi, coherentia præparatorij ad præparatum, non est tanta; vt quicquid dicitur de altero, sit de altero dicendum, nec consequenter efficit, vt Iudex Ecclesiasticus ex eo solo quod est Iudex præparatorij, fiat Iudex præparati vt contra Bald. tenuit Castr. in l. Ordinarij, C. de rei vend. quem sequitur & confirmat Decius hic, quem in prædicto anno 1538. secuti, confutauimus Baldum ea ratione qua Ripa hic defendit communem. Tum, quia illud Baldi in d. l. ordinarij C. de rei vendic. Iudex causæ præparatoriæ debet esse & præparatæ, restringendum est, quando esset competes præparatæ, etiam si non cognouisset de præparatoria, de tali enim loquitur illa lex Ordinarij, in qua ipse se fundat: Tum, quia c. fin. de for. compet. lib. 6. quod habet: Cognitionem de iuramento spectare ad Iudicem Ecclesiasticum etiam inter laicos restringendum est, quando agitur ad obseruantiam Iuramenti, & ad cogendum iurantem seruare illud non autem cum prætenditur contrarium. Procederet etiam dictum Baldi, cum Iudex absoluens esset competens, in materia, in qua Ecclesiasticus esset competens alia ratione quam iuramenti, qualis est vsurarum, sacrilegij &c. Tum, Quia

Quia Alexan. 3. in c. Cusam quæ qui fil. sint legit. noluit cognoscere de spolio partis in præiudicium Iurisdictionis Regis Angliæ, licet cognosceret de legitimitate eius, Tum denique, Quod nullo iure, neque vlla efficaci ratione probatur, quod Iudex incompetens super vna causa, fiat competens in illa eo solo quod cognouit de præparatoria ad illam, imò videtur casus in contrarium in l. 1. C. ad exhib. & hanc partem seruat vsus & praxis Hispaniæ & etiam Galliæ, & decis. Tholos. 51. diffinit Iudicem Ecclesiasticum, qui cognouit de legato pio, non posse cognoscere de interesse omisso, casu quo illud peti posset coram competente laico, licet cognitio de debito legati præpararet ad debitum interesse, & quod multi authores classici citati per Dec. & Ripam id tenent, quod ipsum etiam post nos tenuit eruditissimus iuxta ac piissimus Didacus à Leiuua siue Couarruias, feruentissimus olim, auditor noster Salmanticæ, nunc autem præses Illustrissimus Consilij Regis Catholici, & Episcopus Segobienfis Reuerendiss. lib. 1. var. resolut. cap. 4. num. 8. tamentu plus rationibus præfatis quam authoritati omnium præfatorum fidam.

13
 14 Quintum quod hæc vox, *Iudicium*, quindecim Iurisperitis significat, secundum Iohan. Monach. in hoc eod. tit. lib. 6. contenta hiis tribus Senariis.

*Actio, lis, author, forus, arbiter, vltima velle,
 Questio, discre. sen. instan. discussio, posse,
 Pernicies, pœna, processus Iudicialis.*

Hoc est, significat actionem. ff. de iudic. l. In tribus. infra de procur. c. Ex literis, litem, ff. de pecul. l. quod debetur. ff. ad Trebel. l. 1. 2. respon. *Authoritatem*, infra eod. cap. Decernimus, *forum*, infra eod. cap. quanto, *Arbitrium*, 2. q. 6. cap. A Iudicibus. & ff. qui satisd. cog. l. Arbitro. de offic. deleg. lib. 6. c. Ab arbitris, ibi enim arbiter dicitur Iudex, ergo & arbitrium dicitur Iudicium, *vltimam voluntatem*, C. de sacrosanct. eccles. l. 1. & cap. Licet de sepult. lib. 6. *Questionem*, C. de ordin. Iudic. l. quæstionum. infra qui fil. sint legit. c. per venerabilem. §. Rationibus. *Discretionem*, ff. de iudic. l. Cum prætor. infra de præb. cap. Graue, *Sententiam*, de offic. deleg. cap. De causis. de appell. cap. si duobus. circa fin. de præscrip. cap. fin. ff. de leg. 3. l. qui concubinam. §. si hæres & Ecclesiast. 18. cap. ibi: Ante iudicium iustitiam tibi para, *Instantiam*, C. de iudic. l. properandum. §. 1. cap. venerabilis. infra eod. *Discussionem*, vt hic & C. & ff. eod. tit. & infr. de verb. signific. c. forus. in princ. *Posse vel potentiam*, ff. de Iudic. l. Iudicium soluitur, id est potestas iudicandi, *Perniciem*, 1. 2d Corinth. 11. ibi: Iudicium id est perniciem sibi manducat & bibit, sic exponitur 4. sentent. dist. 9. in fin. *Pœnam*, Mathei 4. qui occiderit reus erit iudicio, id est pœna, sicut Iohan. 3. ibi. In resurrectionem Iudicij, hoc est pœnæ æternæ, *Processum iudicalem*, infra eod. c. 1. & cap. 1. de except. lib. 6. in princ. Adde tamen omnibus, quod verbum Iudicium nihil horum significat secundum suam propriissimam & originariam significationem vt infra num. 39. monstrabitur. Dixi (originariam) quia secundum propriam etiam illa satis proprie significat. Porro Iudicium prout significat discussionem, vel processum Iudicalem vt hic sumitur diffinitur esse actus trium personarum, Iudicis, actoris, & rei in discutendo contententium, vel contendere parantium, in qua diffinitione

verbum, actus, videtur accipi singulariter vel collectiue pro vno vel multis actis momentaneis vel successiuis prefatarum trium personarum, vt accipi potest iuxta doct. Barth. in l. si pluribus. sub fin. de leg. 2. & verbum, trium, pro triplicis generis, & verbum, personarum, vt comprehendat etiam personas fictas, quoniam in Iudiciis inquisitionis & denunciationis, & aliis, quæ ex officio fiunt, pro actore vel accusatore, interuenit fama vel notorietas, aut Reipubl. utilitas, vt colligitur. ex cap. Super hiis. & cap. Inquisitionis. de accus. imò & pro reo interuenit damnum publicum, sicut & pro actore utilitas publica in iudicio inquisitionis generalis, quæ fit iuxta l. Congruit. ff. de off. præsid. & cap. 1. de offic. iud. ordin. Dixi, in discutiendo, pro, in Iudicio, quod ponit communis, & pro in loco Iudicij, quod ponit Decius & Ripa, ne diffinitum in diffinitione repetatur. Addidi, vel contendere parantium, ad comprehendendum principiū Iudicij, quod est citatio. §. fin. Insti. de pœn. tem. litig. & libelli oblationem, recusationes, interrogationes, confessiones, probationes, & alia quæ passim fiunt ante litem contestatam. Per quas expositiones longè planius, breuius, & vtilius, quam ab aliis potest defendi definitio communis, ex qua inferitur, quod iudicium inquisitionis, vel denuntiationis est propriè iudicium, & quod iudicium non solum inuenitur post litem contestatam, sed etiam ante illam, licet integrius post illam, sed integritas & magnitudo non mutant speciem. l. fin. ff. de fund. instr. & licet multa liceant post litem contestatam, quæ non licent antea: cap. Quoniam frequenter. vt lit. non contest. & econtrario multa licent antea quæ non licent post. l. post litem. ff. de procur. & licet ob id quoad quædam Iudicium dicatur incipere à litis contestatione. l. vbi cœptum. ff. de iudic. vnde & multæ cautiones & prætorix stipulationes præstitæ ante litem contestatam, proprie dicuntur iudiciales. l. 1. & 2. ff. de præst. stipul. & quidem omnia quæ fiunt coram iudice ad contēdendum, imo & ad concordandum, ad incipiendam litem, vel ad impediendum eius initium, dicuntur esse Iudicium vel aliqua pars eius, vnde reat Dec. quem sequitur Ripa, discedit à Signor de Homod. in cons. 163. incipit. statuto ciuitatis Mediolani, quatenus determinauit: Non posse fieri præceptum de soluendo minori 25. annis, tanquam confesso in Iudicio, ante litem cōtestatam, etiam si illud fecisset post octodecim annos, & stante statuto vt minor 25. annis modo sit maior octodecim, habeat legitimam personam standi in iudicio.

17 Sextum, quod diuiditur Iudicium primo in Ordinarium & Extraordinarium. Quoniam autem Innoc. communiter recep. tenuit in cap. Cum oporteat de accusat. Iudicium inquisitionis dici extraordinarium, & in cap. Dilecto de sent. excomm. à multis etiam recep. tenet esse ordinarium, & super eo relato hic per Panor. magna tempestas orta est inter omnes posteriores: Non est facile ita diffinire membra huius diuisionis, vt non remaneant aliquod scrupuli, quò factum esse suspicor, vt nemo illorum videatur ausus vllum illorum diffinire. Arbitror autem posse diffiniri Iudicium ordinarium, esse Iudicium, in quo proceditur mediante actione vel accusatione vera. Dixi, Iudicium, pro genere, & cum actione, ad comprehendenda iudicia ordinaria ciuilia, & cum accusatione ad comprehendenda ordinaria criminalia: Actio enim & accusatio propriè sumptæ sic differunt iuxta gl. recept. in princip. Insti. de actio.

& in

& in Rubrica ff. & C. de act. iunct. Rubr. ff. & C. de accusat. Dixi, vera, quia & infamia vel aliquid ei æquipollens ob quæ inquiritur, quidam accusatores ficti sunt, vt post Thom. & alios infr. nu. seq. traditur. Iudicium autem extraordinarium est, in quo sine actione, vel accusatione vera proceditur: Dixi, Iudicium, pro genere, reliqua pro differentia, qua differt ab ordinario. Tum, quod extraordinarium, illud esse dicitur, quod officio Iudicis expeditur. l. pecuniæ verbum. §. persecutionis. ff. de verb. sign. l. Cum filius. ff. si cert. pet. & in l. si cui legatum. in fin. princ. ff. de condit. & demonst. in l. 1. §. si solent. ff. de exerc. Tum, quia extraordinarium dicitur illud, quod contra regulas Iuris communis conceditur. l. in causæ. la 2. in princ. ff. de minor. Ex quibus diffinitionibus clarè inferitur: Iudicium inquisitionis esse simpliciter & absolute extraordinarium, vt affirmavit Innoc. in d. c. Cum oporteat, pro quo facit etiam quod Iudicium in tres partes principaliter diuiditur. vt not. Bart. in l. 2. ff. de fur. Nam habet principium, medium, & finem, & in principio inquisitionis sine accusatione vera proceditur. d. cap. Qualiter, quod est contra corticem regulæ. l. rescripto. §. Si quis accusatorem. ff. de mune. & honor. In secunda parte, scilicet in medio, testes recipiuntur lite non contestata. cap. Quoniam. §. sunt & alij infrà vt lit. non contest. in vltima parte, scilicet in fine, non imponitur pœna determinata à Iure, sed condemnatio alteratur, & arbitrio Iudicis pœna imponitur. c. Inquisitionis. infra de accus. licet possit dici secundum quid ordinarium, quatenus etsi non interueniat in eo accusator, verus, interuenit tamen fictus, scilicet: infamia vel aliquid ei æquipollens vt prædictum est, quale dixit Innoc. in d. cap. Dilecto de sent. excomm.

Secundo inferitur iudicia super beneficiis, vsuris, matrimoniis, & decimis esse ordinaria, licet in eis procedatur simpliciter & de plano sine figura & strepitu Iudicij Clem. 2. de Iudic. & ita in multis contra ordinem causarum vel iudiciorum plenariorum Clem. Sæpe de verb. sign. Quia in eis proceditur mediante actione vera nata ex aliquo iusto vel colorato titulo, vel ex lege diuina, vel Canonica.

Tertio quod iudicium per viam denuntiationis, vel officij Iudicis sine actione vel accusatione contextum, est extraordinarium, quia proceditur sine actione vel accusatione vera 4. quod statutum loquens de iudicio ordinario, non habet locum in iudicio inquisitionis, & aliis prefatis vt tenuit Panor. hic communiter recept.

19 Septimum, quod iudicium secundo diuiditur in iudicium Spirituale, in quo tractatur de rebus Spiritualibus. c. Exhibita. infra eod. & in temporale, in quo tractatur de temporalibus. c. Venerabilis. infra eod. An autem Iudicium in quo tractatur de iure Patronatus dicatur Spirituale an temporale, an mixtum; videtur pendere ab illa quæstione: An ius patronatus sit spirituale; temporale, 20 an mixtum? In qua post longam, eandemque eruditam concertationem Doctorum præsertim Decij & Ripæ, tenui olim communem opinionem, videlicet: Non esse spirituale, sed annexum spirituali: qua in re nunc addo primò; Quod ratio Decij, quæ olim firma visa fuit, nunc non videtur firma: Ratio enim est illa, Quod nullum annexum est idipsum quod id, cui annectitur, sicut nec simile est idem cum eo, cui assimilatur; iuxta l. Quod nerua iunct. glos.

ff. de pos. & c. Capitulum Sanctæ Crucis iunct. glos. de rescript. & Ius patronatus est annexum Spiritualibus, c. Quanto. inf. eod. & c. De Iure. in fr. de Iur. patron. Ratio autem quare non est firma, est, quod licet nihil sit id ipsum, quod est id cui simile est, in specie, siue in Individuo, potest tamen esse idem in genere: Si quid enim est simile Iohanni, non est idem quod Iohannes, in specie, potest tamen esse idem in genere, vt si quod est simile Iohanni, sit alius homo. Virtutes item infusæ iimiles sunt septem donis Spiritus sancti, & ita non sunt eadem quæ illa in specie & individuo, sunt tamen eadem in genere, quia sunt Spiritualia vt illa: Sic quamuis Ius patronatus sit simile & annexum rei Spiritualis, & non sit in specie & individuo idem, quod illa res spiritualis, potest tamen esse idem in genere scilicet Spirituale.

22 Adde secundo quod magna incogitantia præfati Doctores & ego disputauimus. An Ius patronatus sit Spirituale nec ne? non præmissa & constituta prius definitione rei Spiritualis, sicut & eadem incogitantia tractauimus omnes, An Iudicium inquisitionis sit ordinarium vel extraordinarium, non præmissa & constituta prius definitione, vel quiditate Iudicij ordinarij vel extraordinarij: Quomodo enim quis probare potest aliquid esse vel non esse tale vel tale, nisi præsupposito quale sit illud, & An sit, an non sit homo, nisi præsupposito quid sit homo? & consequenter An sit Spirituale, nisi præsupposito quid sit spirituale?

23 Tertio Quod ideo hoc videtur contigisse, quia, vt nuper dixi in Manual. Confess. latinitate donato cap. 27. num. 99. post Maiorem in 4. dist. 25. q. 1. col. 2. non est facile diffinire quid sit Spirituale, cuius ratio, licet eam ipse non attingat, potest esse; quod cum spirituale siue spiritale dicatur omne quod pertinet ad spiritum, spiritus autem proprie dicatur halitus siue status iuxta illud Iob.

24 17. Spiritus meus attenuabitur, & per translationem, nunc anima, Iohan. 19. tradidit spiritum, nunc ventus, act. 1. Tanquam aduenieris spiritus vt hemētis, nunc omne in corporeum iuxta illud Ioan. 4. Spiritus est Deus, nunc omnis inuisibilis substantia, vt ait Thom. 1. par. q. 41. art. 3. ad quartum: Necessè est vt spirituale quoque multipliciter dicatur.

Quarto Quod in d. Manual. vbi supra ea de re in hæc verba scripsimus Omissio stilo, quo in vulgari hoc in loco vsi fuimus, secuti Ioan. Andr. Panor. & communem in cap. Consulere de Simon. adiunc. quæ Thom. & communis ait in 4. dist. 25. Spirituale, vt huc pertinet, & communiter accipitur in Iure Pontificio, diffiniri potest esse donum supernaturaliter à Deo datum ad animarum salutem, vel quid institutum supernaturaliter ad eam efficiendam, vel ab ecclesia potestate supernaturali sibi data ad conficiendum illa vel annexa eis. Quæ diffinitio facile colligi potest ex c. Gratia & cap. Qui studet 1. q. 1. & cap. Quam pio 1. q. 2. & Duran. dist. 25. q. 1. & ex Thom. 2. 2. q. 100. art. 3. & 4. Dixi donum Dei pro genere, quia omne spirituale est donum Dei, non cōtra omne donum Dei est spirituale: Nam omnia bona temporalia sunt dona eDi, iuxta illud Apost. 1. ad corint. 4. Quid habes quod non accepisti? & illud princ. Authen. Quomodo oportet episc. Maxima dona Dei sunt à superna collata clemētia; Sacerdotium & imperium. Dixi (supernaturale) ad includendum spiritualia per essentiam, & excludendum dona naturalia. Dixi ad salutem animarum ad

ad excludendum insignia seu arma, dotes, & victorias Regibus & Principibus aliquot, vel aliis in alium finem, quam salutem animarum supernaturaliter concessa. Dixi vel aliquid institutum supernaturaliter ab eodem ad eam efficiendam ad includendam spirituale per causam, qualia sunt sacramenta, quæ ipse solus instituit, & sola efficiunt instrumentaliter gratiam, vt dictum est supra cap. 22. nu. 1. & 2. Dixi vel ab ecclesia potestate supernaturali sibi data ad includenda spiritualia statuta, vt loquuntur Ioan. Andr. & Panor. in cap. Consulere de Simon. siue facta & constituta ab Ecclesia, qualia sunt sacramentalia, & eis annexa ab eadem instituta; quibus sacramenta parantur, conficiuntur, & conferuntur, Consecratio & benedictio Ecclesiæ vel altaris, vasorum, ornamentorum, aquæ baptismalis, vel benedictæ, exorcismus, catechismus, Ius patronatus, beneficia, collationes, præsentationes, renunciationes, & id genus alia. hæc ibi.

28 Adde quinto ex hac definitione inferri primo. Quod aliqua spiritualia sint aliis spiritualibus spiritualiora; illa enim quæ sunt per essentiam talia, vel à solo Deo immediate creata, vel instituta, vt sunt gratia gratum faciēs, septem dona Spiritus sancti, & gratiæ, quas gratis datas appellant, & potestas Ecclesiastica supernaturaliter primū à Christo data, vt diximus in cap. Nouit. infra eod. notab. 3.

29 Secundo Inferitur quod non omne sacrum est spirituale, vt hic accipitur, Bona enim mobilia & immobilia Ecclesiastica, sunt sacra: iuxta S. Thom. recep. 2. 2. q. 99. art. 3. & probatur in cap. Nulli & cap. Prædia 12. q. 2. quæ tamen non sunt spiritualia, quia diffinitio eis non conuenit, nam licet dedicentur ad sustentationem spiritualium, vt ait S. Thom. vbi supra, non tamen per benedictionem Sacri constitutiua, quæ de sola potestate supernaturali & spirituali fluere potest, vt noue resoluiimus in cap. Non liceat 12. q. 2. §. 17. à num. 7. Quamuis dedicatio illa satis possit dici spiritualis.

Tertio inferitur quod altius & rectius locutus est Antonius, quam Panor. & nos omnes posteri eius qui eum secuti sumus, nempe: Quod Ius patronatus est spirituale origine, Quia per præfatam definitionem constat, quod non humana & naturali, sed diuina & supernaturali potestate à Christo Petro, & Ecclesiæ tradita, vt in notab. 3. à nu. 81. dicitur, inuentum & creatum est: Et hac ratione irrefragabili cōfirmatur, quod nec Panor. nec Aret. nec felin. nec Decius nec vlli alij catholici negare possumus, sacramentalia instituta ab Ecclesia, potestate illa diuinitus ei à Christo data, esse spiritualia, & nulla ratione alia, sunt talia, quam quia in salutem animarum sunt constituta ab Ecclesia, potestate præfata supernaturali: Cum ergo negare non possimus beneficia ecclesiastica & Ius conferendi ista, & eligendi, ac præsentandi, esse ad illa inuenta & instituta ab ecclesia, eadem potestate supernaturali, qua alia sacramentalia, consequens est nec posse nos inficiari esse spiritualia, sicut illa. Nec quicquam obstat, quod hæc dicantur annexa spiritualibus antecedēter vel dependenter, vt dicit Thom. in d. art. 4. Quia nil repugnat vt vnum & idem sit spirituale & annexum alteri spirituali, sicut nec repugnat vnum & idem esse temporale & annexum alteri temporali, multæ enim Ecclesiæ spirituales sunt annexæ Ecclesiis Cathedralibus, & aliis collegiatis regularibus & secularibus cap. extir-

pandæ §. Qui vero de præb. cap. Super eo eod. tit. lib. 6. & beneficia ecclesiastica secundum omnes sunt Iura spiritualia, imo etiam præbenda, quæ saltem est Canonici annæta per c. Dilecto, de præb. quod in hoc reputat sing. Panor. ibid. & feli. in c. Cum M. de constit. col. 7. & alij alibi: At ipsemet Thom. recep. ab omnibus in d. art. 4. dixit: Beneficia ecclesiastica esse annexa spiritualibus dependenter, sicut Ius patronatus, est annexum antecederet, ergo nihil definit esse spirituale eo solo, quod sit annexum spirituali, quod supra num. 21. clarius probauimus. Ratio autem quare beneficia Ecclesiastica, monachatus, religiones, & alia sacramentalia dicantur annexa spiritualibus, illa est, quod sunt inuenta & statuta ab Ecclesia ad paranda conficienda, conseruanda, & exercenda alia illis spiritualiora, qualia quæ sint supra dictum est. Cum ergo per superiora constet Ius patronatus esse spirituale, licet sit annexum aliis spiritualioribus, consequitur Iudicium de illo habendum vel habitum esse spirituale, quæ est solutio quæstionis propositæ.

31 Octauum principale, quod Iudicium Tertio diuiditur in criminale & Ciuile, Quæ erudite, & curiose diffinit hic Ripa, discedens tamen multum à communi modo loquendi, à quo non discedendo videtur diffiniri posse, Iudicium criminale esse Iudicium, in quo agitur principaliter de crimine, & principaliter ad vtilitatem publicam. Quæ diffinitio satis colligitur ex glos. l. 3. ff. de sepul. viol. & Bart. Bald. & alijs in eam scribentibus, ex panor. & omnibus alijs hic & alijs locis citatis per Dec. & Ripam. Dixi *principaliter* ad excludenda iudicia in quibus incidenter & obiter, tantum agitur de crimine, vt cum agitur de crimine via exceptionis cap. Super hijs de accusat. & cum fisco petit aliqua bona sibi competentia ratione alicuius crimini, non tamen agendo principaliter de illo puniendo, vt colligitur ex l. 1. ff. de Iur. fisci Per quas duas declarationes cessat necessitas recedendi à communi modo loquendi, vt Ripa recedit. Dixi etiam *principaliter ad vtilitatem publicam* ad excludenda iudicia, in quibus de crimine agitur quidem principaliter, sed ad vtilitatem priuatam, vt cum agitur ciuilitate de furto, ad duplum vel quadruplum parti applicandum. Iudicium autem ciuile est iudicium in quo non agitur de crimine saltem principaliter, vel saltem agitur principaliter ad vtilitatem priuatam, Ex quibus inferitur l. id, quod Anton. à Butrio dixit hic, quod finis Iudicij criminalis, est vtilitas publica, finis autem ciuilis vtilitas priuata.

Secundo quod glos. l. 3. ff. de sepul. viol. quatenus habet, quod cum pœna etiam pecuniaria applicanda est fisco, iudicium est criminale, cum vero parti, ciuile, est intelligenda de iudicio, in quo agitur principaliter de crimine: Nam si ageretur ad pœnam ex contractu partium, vel alia de causa quam criminis principaliter intenti applicandam fisco, vt frequenter accidit, non esset Iudicium criminale, quia non agitur de crimine principaliter.

32 Tertio Quod Iudicium, in quo agitur ad remotionem ab officio publico est criminale, quia agitur de crimine principaliter & principaliter ad vtilitatem publicam, & efficaciter probat l. 3. §. Pœna ff. de crim. stellion. Nec obstat cap. Per tuas de Simon. quatenus videtur probare, quod cum agitur ad remotionem Abbatis ab administratione, causa est ciuilis, non criminalis, Quia verè id ibi non probatur: Non enim habet simpliciter, ibi non fuisse actum criminaliter,

naliter, sed cum adiectione, non fuisse actum criminaliter, ita vt deponeretur ab ordine, & quod ideo dicitur ibi ciuilitate agi, quia non agebatur ad pœnam naturalem & summam ad quam poterat agi, vt ibi dicit Panor. ex qua tamen expositione non est inferendum, quod Iudicium definit esse criminale ex eo solo, quod non agatur in eo ad pœnam naturalem; & maximam crimini de quo agitur debitam: Iudicia enim in quibus proceditur per inquisitionem ad castiganda delicta criminalia sunt, in eis tamen regulariter non imponitur pœna maxima crimini debita, sed arbitraria cap. Inquisitionis de accusat. Sed solum inferitur, quod aliquando dicitur ciuilitate agi, eo quod non agatur ad maximam pœnam crimini debitam, licet propriè criminaliter agatur, quem intellectum, omnium quos plurimos hic reddit Ripa, arbitror esse germanissimum, Nec obstat quod aliqui sentiant contrarium, & quod Decius videtur variare in 1. & 2. lect. quoniam magis causa disputandi, & ostentandi acumina ingeniorum, quam solida diffinitione videntur id facere.

34 Quarto Quod videtur posse dari iudicium mixtum, id est tale, quod sit criminale & Ciuile simul, Illud scilicet, in quo agitur de crimine principaliter ad priuatam, quam publicam vtilitatem: Exemplum est in l. Lege Cornelia §. fin. quam Decius in hoc citat ff. ad Sillan. de Iudicio, in quo quis agit populari actione aduersus eum, qui aperuisset testamentum occisi, antequam de familia quæstio haberetur, in quo dimidium pœnæ, quæ est 100. aureorum applicatur parti, & dimidium fisco. Illi enim Iudicio conuenit vtraque diffinitio, Criminalis quidem, quia agitur de crimine principaliter, & principaliter ad publicam vtilitatem, Ciuilis autem, quia licet agatur principaliter de crimine, agitur tamen etiam principaliter ad vtilitatem priuatam, quod sufficit.

35 Quinto Quod nil obstat præfatis l. Caius ff. ad Sillan. quatenus vocat causam pecuniariam illam, in qua pœna applicatur fisco, quia aliud est dicere pecuniariam causam non extinguere morte delinquentis, quod ibi probatur, & aliud dicere non esse criminalem, Nam licet regulariter crimina extinguatur morte quoad alias pœnas, quoad tamen pœnam bonorum, quæ ob illud ipso Iure confiscantur, non extinguuntur l. Ex iudiciorum ff. de accusat. & glos. l. 1. C. ne ex delict. defunc. & ita ibi appellatur causa pecuniaria. Quia ad pœnam pecuniariam agebatur, & quia illa erat applicata fisco, dicitur causa criminalis, & non ciuilis per prædicta.

Sexto inferitur verus intellectus cap. Item cum quis infra de restit. spol. scilicet: Quod non significat criminaliter agi, eo quod de crimine excipiatur, sed quod per exceptionem criminis non repellitur agens de spolio.

36 Septimo Inferitur intellectus verus Auth. Sed hodie C. de Episc. & cler. scilicet. Quod per illa verba, in causa criminali vel pecuniaria, non significatur causam, in qua pecunia applicatur fisco, esse ciuilem, sed potius quod est duplex causa criminalis, Altera, in qua imponitur sola pœna pecuniaria, Altera, in qua etiam pœna corporalis.

37 Octauo Inferitur id quod pulchre de more Decius ait Salic. dicere in l. 1. C. de sepul. viol. vers. ex ista glos. Quod glos. & iura abutuntur his vocabulis secundum diuersam considerationem: Nam pœna pecuniaria, quæ fisco applicatur potest dici ciuilis habito respectu ad pœnam corporalem, & remotio ab

administratione, respectu depositionis ab ordine, vt in d. cap. Per tuas.

38 Nonum principale, Quod illa conclusio, quam post Panor. & alios late declarat Decius in 2. lect. scilicet. Quod Pœna legalis est applicanda fisco, intelligenda est in dubio, Quia si lex aliud exprimat, illud est seruandum, quia in certis non est locus coniecturæ l. Continuus §. Cum ita. ff. de verb. oblig. exprimere autem potest lex dupliciter, scilicet: Expressè, vel tacitè. Expressè quidem, cum habet, cui, quo modo, & quota pars, an tota sit applicanda: Tacitè verò, si lex inducit accusationem videtur in dubio pœnam applicare fisco, & si inducit actionem, vel dicat: Iudicium dabo, videtur applicare parti, quia cum accusatio tendat ad vtilitatè publicam, & actio ad priuatam iuxta glos. recep. in princ. Instit. de actio. inducendo accusationem, videtur tacitè pœnam applicare fisco, & inducendo actionem, parti: Cum item pœna apponitur ad refarciendum interesse, vel damnum partis, vel per verba multiplicatiua, quæ respiciunt acceptum vel damnum datum, puta, vt soluat duplum, triplum quadruplum &c. videtur velle applicare parti damnam passæ, quia ex sine prætenso conicitur mens prætendentis l. fin. ff. de hæred. inst. & cap. Constat cum glos. i. q. i. Dixi (de pœna legal) quia pœna conuentionalis in dubio applicanda est parti secūdum Bald. in l. si quis maior 17. not. C. de transact. & meritò, Quia contractus principaliter respiciunt contrahentes cap. Contractus de reg. iur. lib. 6. l. i. §. si conuenerit ff. de pos. Vnde stilus habet, applicare aliquam partem pœnæ fisco, vt contractus firmitati cõsulatur, quo casu pars illa fisco debetur, quamuis Iudicium in quo illam petierit, non erit criminale per dicta supra nu.

S V M M A R I A.

Iudicium originaliter significat actum, quo Iudex Ius dicit, & alia figurate num. 39.

Iudicium plus pertinet ad virtutem iustitiæ, quam prudentiæ nu. 40.

Iustitia est virtus, & habitus ex actibus ius reddendi, vel reddere volendi frequentatis ingenitus nu. 40.

Confessarij quid Iudices, & eos constituentes monere debeant nu. 40.

Iudices qui dant vel confirmant, quas in eis virtutes requirant nu. 41.

Iudicare non licere heresis Valdensium nu. 42.

Intellectus illius: Nolite iudicare nu. 42.

Iudex iudicans in mortali, qui mortaliter peccat, & qui venialiter nu. 43.

Iudicium pro actu iudicantis quintuplex scientia &c. prima 4. incompatibilia §. alijs compatibile nu. 43.

Scientia quid nu. 43.

Fides siue credulitas quid nu. 43.

Opinio siue suspicio quid nu. 43.

Dubitatio quid nu. 43.

Scrupulus quid nu. 43.

Iudicium

Iudicium circa omne genus potest peccari & mereri nu. 44.

Iudicium de re à iudicio de persona sic differt nu. 44.

Suspicio frequentius de malo, sed frequenter etiam de bono habetur nu. 44.

Suspicio leuis, grauis, & vehemens datur nu. 45.

Abiurare de leui & vehementi vt differunt nu. 45.

Suspitari male de altero sine vlla causa, vel grauius, quam ea requirit, peccatum nu. 46.

Suspiciantium triplex genus hominum peccare nu. 46.

Suspiciosi cur sint senes, nu. 46.

Suspicio sola cur peccatum nu. 46.

Suspicio non omnis mala, nec omnis mala mortifera nu. 47.

Suspicio nulla de malo, qua non firmiter creditur, est mortifera, nisi aliud notabile malum efficiat, & quanta firmitas in id requiratur nu. 48.

Credentes ea, qua a'ij præiudicantia narrant nouas res scribentes, siue Memnantes, & alij scribentes ad urbem an peccent mortificare nu. 49.

Scientia vna certior alia nu. 50.

Fides siue credulitas vna certior alia nu. 50.

Suspicio siue opinio vna maior, & vehementior alia nu. 50.

Fidei siue credulitati inest virtualiter, licet non actualiter aliqua hesitatio. num. 50.

Iudicem qui ex suspitione condemnat, peccare mortaliter quomodo intelligendum, quoad interlocutorias presertim captura, tortura, &c. nu. 51.

Iudicandum ad aliquem rectè malum extraiudicialiter, quid requiratur. num. 52.

Credendum non esse vni, etiam legali de malo tertij. nu. 52.

Fama non creditur etiam semiplena in criminalibus. nu. 52.

Historia Sacra omnino creditur, alijs non nisi, &c. num. 52.

Actenus de primo, scilicet Epilogo eorum quæ olim de Iudicio sumpto pro processu Iudiciali scripseramus, Nunc vero facturus secundum auctarium scilicet promissum de Iudicio sumpto pro actu Iudicantis, dico, Primum, quod nescio, quare nulli tot in hanc Rubricam scribentium venit in mentem, quod verbum **Iudicium**, non significat ita propriè & originaliter discussionem vel processum Iudicalem, pro quo hic, vt supra dixi, sumitur, neque aliquid aliud ex 15. quæ supra. nu. 14. diximus significare, sed figuratè per trãssationem, Synecdochem, Metonymiam, & alias figuras, Nam Iudicium dèducitur à Iudico, id est, Ius dico, exerceo, vel decerno, & ita propriè & originaliter significat actionem Iuris. i. actum Iudicis, quatenus est Iudex, & dicit siue decernit ius inter litigantes, vt colligitur, ex cap. forus de verb. sign. & ex S. S. Thom. communiter recep. 2. 2. quæst. 60. art. 1. & ex alijs Latinè præcellenter callentibus, hinc

est, quod minus improprie quam quindecim predicta, videtur significare omnem existimationem & opinionem, siue actum, quo quicquam etiam ab alio quam à Iudice diffinitur, vel determinatur, vt in illo Aeneid. 2. Iudicium Paradis manet alta mente repositum, & in illo Cicero. pro Claro orat. Gloriam quam nemo Iudicio meo est consecutus.

40 Secundo quod Iudicium, prout est actus Iudicis, potius procedit à virtute Iustitiæ, quam à virtute prudentiæ: Nec obstat quod secundum Philosophum in 1. Ethicor. vnusquisque bene iudicat, quæ cognoscit, & quod sic Iudicium ad vim cognoscitiuam pertinere videatur, vis autem cognoscitiua per prudentiam perficitur, quia respondet Thom. vbi supra in hæc verba, quod in omnibus ad rectum Iudicium duo requiruntur, quorum vnum est ipsa virtus proferens Iudicium, & sic Iudicium est actus rationis: Dicere enim vel diffinire aliquid, rationis est: Aliud autem est dispositio iudicantis, ex qua habet idoneitatem ad rectè iudicandum, & sic in hiis quæ pertinent ad Iustitiam, iudicium procedit ex iustitia, sicut & in hiis, quæ ad fortitudinem pertinent, ex fortitudine. Sic ergo Iudicium est quidam actus iustitiæ, sicut inclinantis ad rectè iudicandum, Prudentiæ autem sicut iudicium proferentis, vnde & similes ad prudentiam pertinens, dicitur bene iudicatiua, vt supra habitum est, hæc ille. Per (supra) intelligit q. 51. art. 5. Quo fit primo, vt Confessarij, vehementer debeant exhortari Monarchas & Iura Monarcharum habentes, qui sunt primi Iudices, & alios inferiores etiam pedaneos, tam Ecclesiasticos, quam seculares, vt assuescant vnique suum Ius seruare, & reddere, aut velle reddere cum casus occurreret, cum Thom. à nemine in hoc reprehensus affirmet Iudicium rectum magis inniti virtuti Iustitiæ, quam virtuti prudentiæ, cumque constet, quod iustitia, quia est habitus & veluti consuetudo quædam per frequentiam reddendi, & volendi reddere cuique suum Ius, quarantur vt colligitur ex Thom. 1. 2. q. 51. art. 2. adiunct. q. 55. art. 1. fitque 2. Quod illi qui nominant, deligunt, confirmant, vel constituunt Iudices, & magistratus, duas virtutes in primis desiderare debent in illis, nempe: Prudentiam, & Iustitiam, & magis hanc, quam illam, iuxta illud consilium Iethro datum Moyse Exod. 18. per illa verba: Prouide viros sapientes & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam, in quibus verbum (sapientes) ad prudentiam; & cætera ad Iustitiam & alias virtutes ei contributas, religionem & liberalitatem referuntur, vt latius hoc probat Authen. vt Iud. sine quoquo suffr. §. 1. fitque 3. Non abs re difficile fuisse mihi aliquando respondere viro pio interroganti me: An posset absolueri quendam Dominum, qui constituerat Iudices viros, quos nouerat auaros, iniquos, & concutere consuetos, antequam firmo proponeret cum primum posset, reuocare illos? An item posset absolueri tales magistratus sine proposito sua munera relinquendi?

42 Secundum, Quod hæresis Valdensium est, vt latius refert Castr. in lib. contra omnes hæreses verbo (Iudex) dicere, Non esse licitum aliquem iudicare condemnando saltem ad pœnam, fundantes eam in illo Math. 7. Nolite iudicare, & in illo Pauli ad Rom. 14. Tu quis es qui iudicerasuum alienum? quibus videntur etiam consentire Lutherani, dicentes non esse puniendos hæresicos, & vnumquemque suæ conscientiæ liberati relinquendum: Quod autem

rem hoc sit hæresis ex eo patet, quod est contra illam sacram scripturam Deuter. 16. Iudices & magistratus constitues &c. Et quod Actu. 5. Ananiam & Saphiram Petrus morte damnauit, & quod Paulus ad Roman. 13. de potestate sublimiori ait, Dei minister est vindex in iram ei, qui male agit: Nec quicquam obstant eorum fundamenta, Illa enim intelliguntur de eo, qui iudicat sine potestate, vel sine iusta probatione, vel sine iusta lege & ratione, non autem de eo, qui iudicat his tribus interuenientibus, vt colligitur ex Thom. in d. q. 60. art. 2. & ex l. Illicitas §. veritas ff. de offic. Præsid. quatenus habet: secundum probata esse iudicandum. An autem omnis, qui mortali peccato infectus iudicat, vel condemnat alium, peccet, & an mortaliter? quæstionis quotidiana est, & quidem Thom. in 4. dist. 19. q. 2. art. 2. tenet partem affirmatiuam, scilicet: Quod peccat etiam mortaliter, sed in 2. 2. d. q. 60. art. 2. ad 3. tenet contrarium, eo quod, vt Galet. ibi ait, plenius ibi deliberauit, & resoluendum est, quod Iudex etiam Ecclesiasticus non peccat saltem mortaliter eo solo, quod infectus mortali iudicat, vel gubernat ea, quæ sunt Iurisdictionis, peccat autem ministrando ea, quæ sunt ordinis, & sacramentalis actionis, per rationes allatas à Galet. in d. art. 2. & in 3. part. q. 64. art. 6. Vterque tamen Thomas innuit peccare saltem venialiter infectum mortali, nisi humiliter id secundum inclinationem virtutis iustitiæ faciat, quæ sunt valde notanda contra eos, qui mortali culpa infecti superbe iracundè, & quasi vindicantes, & domnantes potius quam iura dicentes iudicant.

43 Tertium quod iudicium qua parte significat generaliter omnem existimationem & determinationem, diuiditur 1. in Iudicium scientiæ siue euidentiæ, fidei siue credulitatis opinionis, & dubitationis, imo & secundum aliquos, in scrupulosum, vt colligitur ex iis, quæ diffiniuimus in cap. Si quis autem 2. de pœnit. dist. 7. a nu. 9. sic: Scire est veritatem visu perceptam in mente retinere, glos. mihi sing. in l. 2. §. antepen. ff. de aqua plu. arc. Per visum autè in hoc proposito intelligendus est omnis sensus, quod sentit Bart. allegando illam glos. in l. 1. col. 2. ff. de interrog. action. ab omnibus receptus: Ego autem intelligo etiam visam interiorem animæ, siue ille fiat per argumentationem scientificam, & demonstratiuam, quæ scire facit l. scire ff. de legi. vt docet Aristo. recep. in libris posteriorum, siue id fiat per notitiam intuitiuam mente sola sine sensu perceptam, qualis in beati de Deo suo habet, qualis damnati de sua pœna, qualem & anima carcere hoc inclusa de se suisque multis actis, secundum ea quæ omnes tradunt in prologo sententiæ, Credere autem est firmiter adherere alicui iudicio, non eo quod vidit, sed ob aliorum relationem, secundum Bart. ibidem ab omnibus recep. quod etiã satis sentit glos. in d. §. antepen. Cui tamen definitioni addendum est propter proximè dicta: Neque ideo adheret, quod argumentatione demonstratiua, vel mētis intuitu à visu corporeo, & aliis sensibus semotis percipit: Opinari vero est adherere vni parti contradictionis, non tamè firmiter, sed cū formidine, ne pars altera sit vera, facit glos. predicta & glos. in l. si duo §. penul. ff. vt possid. Tradi. Bart. in l. Admonedi ff. de iurciur. nu. 21. Dubitare vero, est animū applicare ad plura, & nihil inde eligere glos. recep. in l. De statu ff. de testam. & in Rubric. ff. de iuris & facti ign. quæ dubitationem appellauit titubationem. Adde, quod aliud est scrupulus: est enim habere

argumētum vel apparentiam aliquam contra id, quod vel scit, vel credit, opinatur, vel dubitat, secundum mentem Cancellarij Parisiensis in tit. de regul. moral. qui est primus secundæ partis operum eius col. 2. & tradit. Adrian. Quolibeto 2. fol. 28. pag. 2.

Ex quibus inferitur, Scientiam, & fidem, siue credulitatem conuenire in eo, quod vtraque est certa & firma, sine vlla vacillatione, c. firmiter de sum. Trinir. Differunt tamen quod scientia est clara, quippè, quæ ex visu, vel alio sensu, vel alio mentis intuitu manat, & ita est clara; fides autem obscura, quippè quæ ex auditu est, quod eleganter explicat Paulus 1. ad Corint. 13. cum ait: Videmus nunc per speculum, & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem, quasi diceret vir Spiritu Dei plenus: In hoc seculo fidem siue credulitatem habemus, certam quidem notitiam, sed obscuram, tunc autem in alio sæculo scientiã habebimus eorum, quæ nunc credimus, quia tunc videbimus, quæ nunc audimus facit cap. In domo de pænir. dist. 4. iunct. glos. 7. quæ citat illud Greg. fides non habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum.

Inferitur 2. quod credulitas & opinio conueniunt in eo, quod vtraque obscura est, at differunt, quia fides, siue credulitas certitudinem habet & firmitatem, opinio verò incertitudinẽ & infirmitatem, quod docet Barr. in illo nu. 21. & probare viderur textus in l. 3. §. eiusdem ff. de testib. in illis verbis, quid cui credas, aut parum probatum opineris, & noster Pater August. in lib. de mendacio col. 1. docet. Opinio verò & dubitatio conueniunt quidem in vacillatione & infirmitate, differunt autem, quod opinio magis adhæret vni parti, quam alteri, Dubitatio vero minimè.

Ex quibus inferitur 3. hæc quatuor sibi mutuo esse cõtraria, neque in eodem posse considerare subiecto, Scrupulum autem, quia non est iudicium, sed potius apparentia, & argumentum, contra, iudicium, vel pro iudicio concurrere posse cum quolibet eorum quatuor, quod magis apparebit ex his, quæ in se primo dicto infra ponentur.

Inferitur & 4. Quod scitur, vel creditur certum esse, quoad scientem vel credentem, quod verò in opinione sola est, vel dubitatione, incertum, scrupulum autem neque tollere, neque addere certitudinem, vel incertitudinem, sed solum sollicitare mētẽ, quo vel iudicium conceptũ exuat, vel nouum induat.

Quartum, Quod circa omne præfatum genus Iudicij, siue scientiæ, siue fidei, siue credulitatis, siue suspitionis, siue opinionis, siue dubitationis, siue Scrupulositatis, potest inueniri culpa, & meritum: Circa omnẽ enim tale deliberatè conceptum potest inueniri ordinatio integra, & aliqua inordinatio finis, modi, vel alius circumstantiæ in concipiendo, vel non concipiendo illud, & omnis actus deliberatus in specie, & indiuiduo est bonus aut malus, iuxta sententiam S. Thom. 1. 2. q. 18. art. 8. & 9. quem sequimur & defendimus in Manual. Confes. prælud. 7. nu. 27. Et consequenter, quicumque aliqua lege iusta tenetur aliquod horum s. aliquo modo concipere de bono, vel malo, & non concipit eo modo, peccat, & contra: Quicumque tenetur ad non concipiendum saltem aliquo modo aliquod eorum, & concipit eo modo, peccat. Dixi circa omne iudicium inueniri posse peccatum & meritum, & non omne iudicium esse tale, quia Cum peccatum ad voluntatem referatur & iudicium ad intelle

intellectum & rationem, nullum iudicium propriè est peccatum, saltem elicitum, sed tantum imperatum certo modo, quem subtiliter declarat Thom. 1. 2. q. 17. præsertim art. 1. & 6.

Norandum autem, quod aliud est iudicium de re vel actu per se consideratis, aliud de persona, prout est author eius, secundum vtrumque Tho. 2. 2. q. 60. art. 4. ad 2. Nam aliud est credere aliquid esse malum, Aliud credere esse malum eum, qui facit illud, hoc enim dicitur iudicium de persona, illud vero iudicium de re, vel actu, à persona factò, vt vterque Thom. vbi supra distinguit, & quod nullum horum s. conceptum de solo actu ipso, est peccatum saltem mortiferum, nisi cum est de rebus fidei, vel morum necessario credendorum & asserendorum, quia tunc potest esse hæresis, vel infidelitas, quæ sunt cum primis magna peccata: Secundum Thom. 2. 2. q. 10. art. 3. & q. 11. art. 1. quia eiusmodi iudicium saltem per se non est contra charitatem Dei neque proximi, vt significauit S. Thom. in d. q. 60. art. 4. & exemplificauit Gaier. ibid. in eo Qui videt agentem equum, & horam malam illi imprecãtem, licet false credat illam imprecationem esse mortalem, non tamen ob id peccabit mortaliter, nisi credat imprecantem peccare mortaliter, Quia iudicando tantum de re nemini nocet, iudicando tamen de persona sic: iudicium item scientiæ communiter non est peccatum, quia sufficientẽ causam habet sic iudicandi: Vnde qui vidit aliquem auctoritate propria occidentem, furantem, vel adulterantem iuste iudicat eum malè facere, quia videt eum facere illa, quæ sunt mala, & licet nesciat animum malum, tamen iuste potest præsumere illum in dubio in delictis cap. 1. de præsump.

Quintum quod iudicium suspitionis vt frequentius accipitur de mala, est species opinionis, & potest diffiniri esse opinio, qua quis opinatur aliquid mali citra certitudinem l. Absentem ff. de pæn. ibi: Nemo debet suspitionibus damnari, & l. fin. ff. de quæst. ibi: nisi aliquibus suspitionibus vrgeatur, vt dicit Tullius relat. à Thom. in d. q. 60. art. 3. Dixi (vt frequentius accipitur) quia secundum propriam significationem includit etiam suspitionem de bono: Tum quia etiam datur suspicio boni, vel de bono, vt in illo Cæsaris 8. belli Gallici: Cum consilium hostium sagæ causa inritum suspicaretur, & Cic. ad Att. lib. 7. pro opinione tam boni quam mali videtur accepisse in illis verbis: Scribe non modo si quid scieris aut audieris, sed etiam si quid suspicabere, Tum quod suspicio boni & de bono potest esse peccatũ, sicut suspicio mali & de malo. Peccaret enim qui Iudex, collator, præsentator, vel institutor beneficij iudicaret aliquem dignum beneficio propter suspitionem leuem bonitatis eius ad effectum illud ei adiudicandi, sicut & qui iudicaret aliquem indignum eo propter leuem malitiæ suspitionem ad effectum illo eum priuandi arg. cap. 2. de reg. Jur. & l. Merito ff. pro socio, & cap. quiescamus 42. dist. & toto tit. de Cler. pereg. quamuis fatear frequentius suspitionem mali esse malam, quam suspitionem boni, Quia regulariter quis debet præsumi bonus d. cap. 2. de reg. Jur. & d. l. Merito: Sed quia nõ debet quis præsumi regulariter ad munera subeunda idoneus, frequenter etiam suspicio bona de habilitate alicuius ad illa, potest esse mala. Non dixi tamen, leuis opinio, vt dixerunt Cicero & Thomas, sed simpliciter opinio, quia non solum est peccatum, vt mox dicetur, iudicare ob opi-

nionem leuem, sed etiam ob opinionē grauem & vehementem d.l. Absentem de pœn. d. l. fin. ff. de quæst. & cap. Literas de præsumpt. quæ tamen non perungit ad iustam certitudinis siue credulitatis metam, varij enim gradus sunt suspitionis, vt mox dicam, & quotidiana Inquisitorū fidei praxis non iudicat hæreticos suspectos leuiter de hæresi, neque suspectos vehementer cap. Literas de præsumpt. sed cogit illos ad abiurandum de leui; hos autem ad abiurandum de vehemēti, cum tam impari exitu, quod suspectus leuiter de hæresi & abiurans eam, si recidat non habetur pro relapso, licet aliquanto grauius puniri debeat, abiurans autem ob vehementem sic, cap. Accusatus in princ. de hæret. lib. 6.

46 Sextum, Quod non solum est peccatum credere quemquam esse malum absque sufficienti in id probatione, sed etiam suspicari siue opinari quem esse malum grauius, vel vehementius quam argumenta in id habita exigunt, Quia quæ ratio est de toto ad totum, eadem est de parte ad partem I. Qui de tota ff. de rei vend. cap. pastoralis §. Item cum totum de offic. deleg. Quæ ergo ratione peccat qui credit, & damnat ob causam ad solum suspicandum sufficientem, etiam peccabit, qui grauius vel vehementius suspicatur, siue opinatur ob causam, quæ ad solum suspicandū leuiter sufficit, & eadem ratione, qui suspicatur etiam leuiter sine vlla causa iusta suspicandi: Quo fit (vt rectè de more, dictum sit à Thom. vbi sup. art. 3.) tria genera hominum suspiciatium peccare. Primum quidem eorum, qui suspicantur de quoquam malum, eo solo quod ipsi mali sunt iuxta illud Eccles. 10. In via stultus ambulans, cum ipse sit insipiens, omnes stultos æstimat: hij enim sine vlla iusta causa suspicandi male suspicantur. Secundum est eorum qui suspicantur malum ex hoc, quod aliquis malè afficitur ad alterum: Cum enim aliquis contemnit, vel odit aliquem, aut irascitur, vel inuidet ei, ex leuibus signis opinatur mala de ipso: quia vnusquisque faciliter credit, quod appetit, quoniam etiam isti sine iusta causa suspicantur malum. Tertium autem est eorum, qui ob magnam, quam habent, de aliorum defectibus experientiam, facilius quam par sit suspicantur malum, quales sunt senes, quos Philosophus dicit in 2. Rhet. quod sunt maximè suspiciosi, Quia multotiens experti sunt aliorum defectus: Non enim est iusta causa suspicandi de aliquo malum, eo quod aliquos eiusdem conditionis experti fuerimus malos, cum lege naturali, diuina, & humana teneamur credere esse bonum illum, ad quem iudicandum esse malum, vel habendum de malo suspectum, iusta probatione caremus: iuxta illud Euang. Luc. 6. Estote misericordes, expositum in hunc sensum à Beda in reg. 2. de reg. iur. Quamquam grauius peccant priora duo genera hominum, quam hoc tertium, quia hoc eo solo peccat, quod non ducitur iusta probatione, illa vero, quia non solum destituuntur iusta probatione, sed etiam quia peruerso affectu in id adiguntur. Ratio autem germana, quare peccatum est eiusmodi suspiciones sine causa in id sufficiente concipere, tangitur à Thom. in d. art. 3. per illa verba: ex hoc ipso quod aliquis malā opinionem habet de alio sine causa sufficienti, indebitè contemnit ipsum, & ideo iniuriatur ei.

47 Septimum, Quod non omnis suspicio est peccatū, nec omnis quæ est peccatum, est mortifera, Suspicio enim de bonitate alicuius vt plurimum non est pecca-

peccatum eo solo, quod sine iusta ratione concipiatur, quia per eam non fit iniuria ei, de quo illa concipitur, ob quam suspicio de malitia est peccatum: Dixi vt plurimum quia peccatum est, aut certè causa peccati, quoties est causa committendi aliquod munus indigno, eo quod de eius bonitate, & habilitate melior quam par sit opinio habeatur: suspicio item de malitia non est peccatum, quando ob indicia in id sufficientia concipitur, vnde iustè & sanctè in plurimis causis recusantur nunc Iudices, nunc testes, nunc Notarij & alij similes, cap. Quod suspecti 3. q. 5. c. Ad hæc de Rescrip. cap. Insinuante, & c. suspitionis de offic. deleg. & mille aliis, vt latè post specul. tit. de recus. tradunt recentiores, & in hiis francus in cap. postremo de appel. & Aufrerius in lib. de recusat. testium, & alij alibi. Dixi in id sufficientia quia qui concipit maiorem, quam indicia exigunt peccat non quidem, quia suspicatur, sed quia plus quam causa suspicandi exigit suspicatur. Dixi etiam quod non omnis suspicio etiam mala est mortifera mala iuxta Thom. qui vbi supra sic ait. Est autem triplex gradus suspitionis: Primus quidem gradus est, vt homo ex leuibus indiciis de bonitate alicuius dubitare incipiat, & hoc est veniale & leue peccatū: Pertinet enim ad tentationem humanam sine qua vita ista non ducitur, vt habetur in glos. super illud 1. Corinth. 4. Nolite ante tempus iudicare. Secundus gradus est, cum aliquis pro certo malitiam alterius æstimat ex leuibus indiciis & hoc si fit de aliquo graui, est peccatum mortale, in quantum non est sine cōtemptu proximi, vnde glos. ibid. subdit: si ergo suspiciones vitare non possumus, quia homines sumus, ludicia, i. diffinitiuas, firmasque sentētias continere debemus. Tertius gradus est, cum aliquis Iudex ex suspicione, procedit ad aliquem condemnandum, & hoc directè ad iniustitiam pertinet, vnde est peccatum mortale, hæc ibi.

48 Octauum, Quod præfatis verbis Thom. adiicit ibidem Caiet. tres declarationes, quarum prima est, Quod sub primo gradu suspitionis, quæ solum est venialis, non solum debent locari suspiciones, per quas dubitare incipit quis de bonitate proximi, vt exprimit Thom. sed etiam illæ, per quas incipit malè opinari de illo, & etiam illæ, per quas sic opinatur, & perseuerat in opinando, citra tamen Iudicium, siue diffinitionem qua pro certa eius habet malitiam. Secundo, addit aliquid maximi momenti, & satis implicitum, videlicet, Quod qui crederet aliquod graue malū de proximo, ita quod si interrogaret semetipsum, An videretur illud sibi verum, responderet affirmatiuè, & si interrogaretur, An ita certum sibi videretur, quia etiam posset esse falsum: responderet, quod fortè falsum est, non peccaret mortifera, esto id ita sibi videretur.

Tertio Quod in 3. gradu debent locari solæ suspiciones, per quas Iudices fori externi iudicant aliquid pro malo, quos certum est mortaliter peccare: Harum trium declarationum prima est firma & utilis, firma quidem, quia nisi per illa verba S. Thomæ, quæ dicit de primo gradu suspitionis, scilicet, incipit dubitare, includatur etiam & suspicans, & opinans, tacuisse videretur omnem suspicionem, cum dubitatio propriè accepta differat ab opinione, quæ est genus ad illam, per diffinitionem prædictam, cum tamen certum sit Tho. principalius de suspicione, quam de dubitatione propriè dicta agere, vt patet per glos. quam citat: Vtilis autem est, quod ex ea colligitur, neminem peccare

mortaliter ex eo, quod citra fidem, siue credulitatem opinetur malum de proximo, siue sufficienti probatione, quæ est quotidianissima conclusio, limitanda tamen, ne procedat, quando is, qui male suspicatur vel opinatur, per eam mouetur ad volendum, vel faciendum iniusta notabilia, vt cum Iudex per suspicionem, siue opinionem siue sufficientibus indicis conceptam, facit reum torqueri, vel interrogari super crimine, vel ad respondendum iuramento præstito adigit, vel alius, qui non est Iudex, ob talem suspicionem male de proximo conceptam abiicit, vel impedit cum ab officio, vel beneficio, vel aliqua alia utili conditione, vel etiam abiicit à domo sua deonestatū, huiusmodi enim siue Iudices, siue priuati peccant mortaliter sic suspiciendo, vel saltem volendo agere, vel agendo illa mala, Quia volunt facere, vel faciunt contra 5. præceptum Decalogi Exod. 20. Per quod omnis iniuria personalis prohibetur 22. q. 1. & ead. cau. 9.5. in princ. iuxta declarationem eius in Manual. Confess. in princ. c. 15. vel contra præceptum 7. eiusdem Decalogi, per quod omnis illicita damnificatio prohibetur c. Pœnale 14. q. 5. & latius in Manual. in princ. c. 17.

Nonum, Quod secunda declaratio Caiet. est magni momenti, sed dubia, primo quidem, quia videtur implicare contradictionem, quatenus præsupponit, Possesse quem credere aliquid, & simul habere hæsitationem, & formidinem de contrario: Nam qui credit aliquid, pro certo habet illud, & si quam hæsitationem habet, id non credit, sed solum opinatur, vt palam est per diffinitiones credendi & opinandi supra nu. 43. positas. Deinde, quod ex illa sequeretur, quod non peccaret mortiferè, qui certo aliquod peccatum graue alterius crederet absque sufficienti probatione, nisi ad eò firmiter crederet, vt condemnaret eum, si causæ illius Iudex esset absq; vltiori probatione. Requirit enim quod ita credat, vt nullus vlli dubitationi sit locus, & quòd quoad ipsum sit quædam diffinitio, & sententia diffinitiuæ extra tribunal lata, quod videtur falsum, eo quod ex eo inferretur, quod vix vllus vnquam mortiferè peccaret credendo crimina proximorum sine probatione legitima, quia raro vllus reperitur, qui tam firma fide aliquod graue crimen credit, vt si interrogaretur. An iuberet occidere, vel deponere, vel alia tam grandi pœna plectere illū absque maiore audientia, quanta esset plectendus, si per processum ritè factum inueniretur id fecisse: responderet affirmatiue.

Tertio, Quod Thomas non videtur requirere tantum certitudinis gradum, ad peccandum mortaliter, quantum requirere videtur Caiet. Verba enim eius sunt, quod qui ex leuibus indicis malitiā alterius pro certo æstimat in re graui, peccat mortaliter: At non solum dicitur quis certò æstimare aliquid esse verum, qui adeo certo credit, quod sine vltiori inquisitione condēnaret illum, si esset Iudex, sed etiam qui credit illud absque formidine alterius partis, per supra dictam diffinitionem fidei, siue credulitatis, & differentiam inter eam, & opinionem.

Quarto, quod Diuus Anton. (quem Angel. & Silu. in suis locis sequuntur) ait in 2. par. tit. 3. cap. 8. §. 1. declarando præfatum secundum gradum Tho. quod qui videt hominem bonæ famæ, vel quem ignorat cuius conditionis sit, loquentem cum muliere, quam non cognoscit, in loco honesto, & modo modesto, & firmiter in mente æstimat eos loqui de turpibus, vel intentione

praua, vt inducat ad malum, cum hoc agere sit mortale, tale iudicium erit illi peccatum mortale. Similiter si quis videns hominem comedentem pluries, vel hora prima in die, quo est ieiunium Ecclesiæ, vt in quadragesima, & cum non cognoscat eum, nec sciat motuum eius ad comedendum, firmiter in animo credit, quod peccet mortaliter, & quod transgrediatur præceptum Ecclesiæ, peccaret ipse iudicans mortaliter, Quia potest habere legitimam causam non ieiunandi. Similiter, cum quis ex eo quod aliquis non conuersatur domesticè cum aliquo, vt prius, vel ostendit aliquam iram ad eum, pro certo credat, quod habeat odium mortale ad illum, mortaliter peccat; In quibus exemplis, & aliis, quæ postea subiicit, non requirit aliud, quam firmam credulitatem, At talis est quæcunque fides siue credulitas concepta sine formidine partis contrariæ, Ergo.

Quinto, quod (vt per præfata patet) aliud est scire, aliud credere, aliud opinari, siue suspicari, aliud dubitare, aliud scrupulum habere, & si dixerimus secundum gradum Thomæ restringi ad fidem & credulitatē tantæ certitudinis, quantum requirere videtur Caiet. consequeretur circumspēctissimum virum nihil docuisse de iudicio fidei & credulitatis firmæ generaliter, sed solū de illo, quod est tantæ certitudinis quod habēs illud, si esset Iudex sine vltiori inquisitione damnaret illum, & ita per eius doctrinā non posset responderi ad quæstionem illam frequentissimam, An qui ob leuia indicia firmiter credit suum proximum adulteratum, vel furatum esse vel occidisse, peccat mortaliter? Cuius tamen decisio videtur omnium aliarum in hac materia maximè necessaria: Ad quam secundū Caiet. videretur esse respondendū negatiuè, nisi tanta firmitate crederet, quod si esset Iudex, absq; inquisitione vltiori eum dānaret: secundū
49 autem illum qui diceret secundum verba Thomæ sufficere, quod certo credat, contrarium dicendum esset. Pro declaratione tamen Caiet. facit, quod nisi illa esset vera, sequeretur peccare mortaliter omnes, qui credunt esse vera noua, quæ de peccatis mortiferis Regū, Principū, & aliorū summatum, & infimarū referūtur per Nouellarios, quos Menantes vocāt, & per alios, qui scribūt epistolæ, vel alias per se, vel per nuncios referunt tanquā certa audientibus, & legentibus, quod etiam consequeretur quamplurimos etiam eruditos, pios, & religiosos, & frequenter cōfidentes habere multa milia peccatorū mortalium nondum cōfessa: Quotus enim quisque in Vrbe degens est, qui sic non credat multa malefacta vel maledicta plurimorū, quæ in dies, hebdomas, & mēses scribūtur ad eam, vel referuntur in ea ex tota Italia, Hispania, Gallia, Germania, & Turcia, imò & qui non ferat ea frequentissimè, tanquam certa sociis, familiaribus, & amicis, & aliis: Quotus item est qui degens extra urbem non credit, vel pro certis non habet multa, quæ sibi ab vrbe scribuntur, vel ab aliis sibi scripta ei referuntur, quæque ipse pro certis non referat aliis, præsertim si bis vel ter confirmentur: At quæ tamen credenda & pro certis habenda, non præcessit probatio legitima, qualis non est, nisi quæ publicis Instrumentis, aut testibus iuratis habetur cap. 2. de probat. cum ei annot. Et tamen pauci sunt, quos eiusmodi credulitatum tanquam mortalium peccatorum pœniteat, & pauciores, qui eas cōfiteantur: Nec quicquā prodest respondere, quod dictum Thomæ intelligatur de his, qui credunt, & pro certo habēt aliqua mala audita

ad effectum castigandi, vel volendi castigare illorum authores, & non de illis, qui credunt, vel habent pro certis ad solum effectum credendi, & discurrendi, & cognoscendi, quæ geruntur in vrbe, & orbe, partim ad recreandû animum, partim ad prudentiam sibi quærendam, quod plerique omnes faciunt, vtentes eiusmodi rerum nouarum relationibus, vt aliis historiis non authenticis, in quibus etiã passim legimus reulta facta & dicta mortifera, quæ passim absque aliis instrumentis, & testibus occultatis credimus, non quidẽ ad castigandum, vel volendum castigare authores eorum, sed ad querendam rerum gestarum notitiam, qua recreamus animos, & nobis prudentiam in tempus oportunum comparemus: Non, inquam, hoc quicquam prodest defensionem dicti S. Thomæ, Quia ipsomet teste in eodem art. ad 3. vt militia huiusmodi credulitatis sit mortifera, non requirit effectû castigandi, vel volendi castigare, sed sufficit leuitas credendi sine iusta probatione malum graue proximi, quod solum faciendõ, & habẽdo illum pro ita malo, est grauius iniurius illi, & fit trãsgressor 8. precepti, quo prohibetur omnis infamatio malè concepta, vel malè prolata proximi, iuxta declarationem positam in Manual. Confess. c. 18.

50 Restat itaque contrarietas inter dictum S. Thom. D. Anton. & sequacium ex vna parte, & inter declarationem Caiet. ex altera, in eo, quod Thomas dicit sufficere; vt quis peccet mortaliter, quo credat pro certo aliquod graue malum de proximo ex leuibus indiciis, & Caiet. ait non sufficere solam credulitatem, nisi sit tanta, quod interrogatus à se, vel ab alio responderet, quod habet pro indubitato, ita quod putet non esse locum dubitationi. Restat item contrarietas in ipsomet dicto Caietani, quatenus habet quod non sufficit credere, nisi habeat pro indubitato, & quod tunc videtur habere pro indubitato, quando nullam habet hæsitationem, neque formidinem de contrario: Nam omnis, qui verè credit sine hæsitatione, & incertitudine, putat id esse verum, & si hæsitat, non credit, sed tãtum opinatur, per præfatas diffinitiones fidei & opinionis. Equidem libenter audirem aliquem, qui hunc nodum nunquam non se offerentem enodaret, nec video alium soluendi modum, nisi ponendo diuersos gradus fidei, siue credulitatis, & certitudinis, quales dari posse probatur, Tum, ex eo, quod etiam dantur diuersi, gradus suspicionis & opinionis, siue præsumptionis, videlicet leuis vehemens, maior, minor, vt præfatum est à nu. 45. Tum, quod etiam dantur diuersi gradus scientiæ, Quia firmior videtur esse scientia, quam intuitiua notitia animi, vel ratio syllogistica, Mathematica producit, quam illa, quæ per intuitiuam notitiã sensus habetur, cum sæpè per præstigia sensus decipiatur, vt cõiigit in Magis Pharaonis exod. c. 7. & Actor. 8. de Simone Mago. Tum, quod gradus fidei, siue credulitatis habitus per præsumptiones etiam sufficientes ad damnandum, minor est, quam gradus fidei, siue credulitatis habitus per legitima testium dicta, Nam Iudex per præsumptionem de crimine conuictum, credit fecisse illud, ad eum aliqua pœna extraordinaria condemnandum, non autem ad condemnandum pœna mortis, authore Inn. recep. ab omnibus in c. Quia verisimile de præsum. facit c. Afferte eod. tit. inducendo eo modo, quo in illo c. Quia verisimile, inducebat Innocentius, Nam per illam præsumptionem, de qua in illo c. Afferte, credidit Salomon filiũ non esse illius mulieris, quæ petebat eum diuidi, esse autem illius, quæ

quæ rogabat eum non diuidi: Credidit, inquam hoc, ad effectum alteri ex illis adiudicãdi filium, non autem ad damnandum mortis illam, quæ suffurata fuit matri filium: Tum, quod per summariam informationem credit Iudex sententiam super matrimonio latam iniquam fuisse, ad effectum admittendi partem ad agendum, non autem ad effectum pro illo pronunciandi c. Lator, & quod ibi ait Innoc. de re iudic. Tum, quod interdũ fides, siue credulitas vxoris de aliquo impedimento matrimonij alicuius gradus, sufficit ad arcendum eam à debito exigendo, & non à reddẽdo, & fides maioris gradus sufficit ad vtunque, per illos tex. singulares c. fin. de sec. nupt. & c. Inquisitionis de sent. excom. quæ latè per multa in hoc propositũ apta declaramus in c. Si autem de pœnit. dist. 7. ante & post nu. 112. Tum denique quod de hoc est casus in c. Cum sancta de pœnit. dist. 2. Per quod præsuppositum & probatum possunt hæc antinomix in hunc modum conciliari, videlicet: Quod non omnis fides neque credulitas cuiuscunque gradus certitudinis, etiam hæsitatione carens & excedens omnem latitudinem opinionis, sufficiat ad efficiendam eam mortiferam, sed aliqua certi gradus sic, & ad diffiniendũ cuius gradus hæc esse debeat, dicamus, quod duplex est fides seu credulitas sine hæsitatione: Altera, quæ neque actu, siue actualiter, neque virtute, siue virtualiter habet hæsitationẽ, ita quod si interrogaretur, an haberet illud malum pro penitus indubitato? responderet, quod sic, & hæc sufficit ad eam faciendam mortiferam, Altera, quæ licet non habeat actu siue actualiter, habet tamen virtute siue virtualiter ita quod si interrogaretur, An haberet penitus pro indubitato? responderet quod non, & quod fortè falsum est, & hæc non sufficit, & de hac intelligantur declaratio Caietani, & ea quæ pro illo adducta sunt, Dictum verò Thomæ & Diui Antonini, & sequacium, ac ea quæ pro illis adducta sunt, de priori.

Ex quibus infertur primo, quod verbum *firmiter* positum supra in tribus primis exemplis Diui Antonini intelligendum est de firmitate, quæ nec actualiter, nec actu, neque virtute continet hæsitationem & formidinem, tametsi verba eius solam firmitatem requirant.

Secundo infertur, quod desiderari potest maior cautela exemplificandi in 4. exemplo D. Anton. sub fin. d. §. posito de monacho, qui videns alterum monachum comedere hora tertia, suspicatus fuit eum peccare: Non enim debet intelligi de vera suspitione siue opinione, etiam secundum opinionem S. Thom. neque de credulitate quacunque secundum Caiet. quem sequimur, sed firma, modo prædicto. Et idem in quinto exemplo de muliere deuotissima, quæ de duobus fratribus, qui eam visitant, post eorum abcessum suspicata fuit mala de discursu eorum, eo quod essent iuuenes, Non enim debet intelligi de vera suspitione etiam secundum S. Thom. nec de qualibet credulitate, sed firma præfato modo secundum Caietanum, quem defendimus.

51 Decimum, quod circa tertium gradum suspitionum Sancti Thomæ, videlicet: Quod Iudex ex suspitione condemnans aliquem, peccat mortaliter, Quia id directè ad iniustitiam pertinet, & tertiam declarationem Caiet. quod in illo gradu est locanda omnis sententia Iudicis cõdemnatoria, quæ per vim coactiuam fit, Insurgit debium quotidianum, Quia aut loquuntur de sententiã, & condemnatione diffinitiuã tantum, vel etiam de interlocutoria: si de diffinitiuã

nitua tantum, diminute loquuntur omittingo innumeras interlocutorias, quibus Iudices male iubent rapi ob crimina aliquos, & pejus, retineri, & interrogari de occultis, & iuramento praestito respondere interrogatis, & pessime, torqueri, & alia id generis iniuriarum pati contra l. fin. c. de exhib. & transf. re. & l. fin. C. de custod. reor. & l. De minore §. Tormeta & l. fin. ff. de quaest. Si autem intelligantur de omni condemnatione & sententia etiam interlocutoria, videntur false loqui, Quia frequentissime Iudices iuste coniciunt in carceres, & detinent in eis reos, imò & torquent propter solas suspiciones, & praesumptiones, & semiplenas probationes, vt per eadem iura probatur: Ad quod tamen dubium responderi potest, eos loqui de omni sententia tam diffinitua, quam interlocutoria, & quod mens eorum est dicere, peccare mortaliter omnes Iudices, qui citra legitimam probationem diffinituè de malo condemnant, & qui citra sufficientem ad id suspensionem, praesumptionem, vel causam interlocutoriè capi, detineri, interrogari, torqueri, vel id genus alia iniuste in reos pronunciant.

Ex quo inferitur primo multos Iudices mortiferè peccare leuiter iubentes capi aliquos citra vllam necessitatem, infamiam, & suspensionem legitimam, nunc ob odium, licet veniale, nunc ob vindictam, nunc ob rusticitatem, qua in se vel suos est vsus, nunc ob subitam iram, nunc ob liberum rei responsum, nunc vt illis vel illis placeat, sicut Herodes Act. 12. apprehendit Petrum, vt placeret Iudaeis, non considerantes, quanta ignominia inurunt captos, praesertim si viri virtute, eruditione, nobilitate, & etiam diuitiis insignes, praesertim per officium Sanctae Inquisitionis, quos quamlibet honorificè solutos semper aliqua infamia facti comitatur, neque perpendentes quod ad restitutionem famae sic laesa teneantur, quia qui causam damni dat & c. c. fin. de iniur. l. Qui occidit ff. ad leg. Aquil. & latius tradimus in repet. c. Inter verba conclus. 6. coroll. nu. & in Manual. Confess. c. 18. nu. 42.

Secundo è contrario peccare eos, qui prece, vel pretio, amore, vel odio non capiunt, non retinent, non interrogant, aut non torquent habentes inditia in id sufficientia, cum contrariorum eadem sit ratio cap. Sciendum 8. q. 1. l. Et si contra tabulas ff. de vulgar.

Undecimum, quod quaestio est frequentissima super omnibus tribus praefatis Thomae dictis à nemine, quod scia, satis resoluta, videlicet: Praesupposito quod non est peccatum, imò aliquando meritum, suspicio, siue opinio leuis, vel grauis quae in primo gradu locatur, quoties probabiliter per argumeta in id sufficientia concipitur, neque credulitas firma, quae in secundo gradu locatur si per indicia, vel probationes in id sufficientia concipiatur, neque condempnatio Iudicis diffinitua, vel interlocutoria, si per probationes legitimas feratur, vt vterque Thom. vbi supra diffiniuit. Quaestio est inquam grauis: Quae argumeta, indicia, & probationes erunt sufficientia ad excusandum à malitia suspensionem primi gradus, & credulitatem secundi, & condemnationem Iudicalem tertij gradus? Cui tamen respondetur primo faciliter, quoad condemnationem Iudicalem tertij gradus, scilicet: Quod requiritur plena probatio Iudicialis. quae autem sit illa colligitur ex Bald. in l. Admonendi in 1. quaest. ff. de iureiur. & alijs relatis ibi per Ias. & per Decium, in Rubr. de probat.

an. 12.

an. 12. vbi nos quoque latius scripsimus, & ita, qui condemnat eum, qui non est plene, & legaliter conuictus, saltem secundum materiam subiectam, peccat mortifere: arg. c. 1. de re iud. lib. 6. sicut & contra, qui absoluit plene conuictum. Secundo, quod difficilius est responsio quoad suspensiones extrajudiciales primi gradus, quia non est lege diffinitum, & ideo, videtur relinquendum arbitrio boni viri, vel confessarij l. 1. ff. de iur. delib. c. De causis de offic. deleg. Tertio quod Idem eadem ratione videtur dicendum de credulitate firma secundi gradus, suboritur autem quaestio: Quam probationem, vel praesumptionem iudicabit vir bonus, & prudens, & confessarius, sufficientem ad iuste concipiendum talem suspensionem, vel credulitatem firmam? Et certum est non requiri ad suspensionem quamlibet grandem, plenam probationem, quia ad minorem effectum minor causa sufficit c. 2. de fili. praesb. lib. 6. adiuncto c. de multa, de praesb. At iudicium suspensionis extrajudicialis longè minus est iudicio condemnationis iudicialis, vt palam est. Idem est dicendum de credulitate firma extrajudiciali. Tum, ratione praefata, Tum, quia alioqui semper ferè esset peccatum mortale, cum rarissime concipiatur per plenas probationes, puta duos testes legitimos, & citata parte iuratos, vel per praesumptiones violentas legitime ac iuridice probatas. Raro enim qui scribunt ad Urbem, vel ab Urbe in alias partes iurati, quae scribunt asserunt, & saepe sunt singulares, & non semper omni exceptione maiores: Historiarum item scriptores non sunt omnes iurati, nec à suspensione alieni, & omni exceptione maiores, & nemo audebit diffinire peccare mortaliter omnes, qui credunt firmiter malum aliquod factum, vel dictum ab eis scriptum, vel proditum, Nec prodest respondere, quod sufficiat relatio, vel epistola, vel historia alicuius viri fide digni, eo quod dictum vnus talis iustam credulitatem inducit, iuxta gloss. recep. & quae singularis putatur in l. Titio fundus ff. de condit. & demonstr. & vulgaris hominum praxis habet credere epistolae alicuius talis viri ad urbem vel ex ea scribentis. Adeo quod qui impetrat beneficium alicuius tanquam vacans per mortem eius, de qua recepit literas à partibus missas, non dicetur impetrator beneficij viuētis, neque incidet in poenas c. 1. de concess. praesb. licet id non fuerit verum, iuxta late tradita per Gomez. ubi in q. 3. regul. de impet. beneficia viuent. Non inquam hoc prodest, quia illa gloss. est limitanda, ne procedat in hijs, quae tertio praedictant, iuxta aliam gloss. memor. in c. si quis praepostera 50. dist. pro qua textus aptis. in c. non solum 11. q. 3. ibi. Non solum ille reus est, qui falsum de alio profert, sed etiam is, qui aurem cito criminibus praebet, & Thom. in 2. 2. q. 70. art. 3. ad 2. sic ait De quolibet praesumendum est bonum, nisi appareat contrarium, dummodo non vergat in periculum alterius, quia tunc adhibenda est cautela, vt non de facili vnique credatur. Non satisfacit etiam Secundo dicere, quod fama sufficiat ad excusandum, Tum, quia fama non probat etiam semplerè in criminalibus, quamuis sic in ciuilibus: secundum gloss. frequentius recep. in c. si. de appell. Tum, quia fama nec in criminalibus, nec in ciuilibus probat nisi legitime fuerit probata, vt not. Bart. in l. de minore §. plurimum ff. de quaest. & raro probatur, quia, vt ipsemet ait, oportet, vt duo testes deponant de illa, & non qualiter qualiter, nec simpliciter, quod est vox, & fama publica de illa, sed reddita ratione, quod audierint à maiori parte populi, vel vniuersitatis,

D

vbi fama illa est, quo fit, vt demiter oscitantiam, qua quidam patroni causarum informant Iudices, probatam esse pro sua intentione famam, eo quod duo testes suæ partis dixerunt esse famam & publicam vocem in tali loco, nulla, quæ dictum eorum concludat, adiecta ratione. Non etiam satisfacit Tertio dicere, quod vsus communis hominum habet credere huiusmodi rationibus & scriptis, quia vsus vel consuetudo contra legem naturalem, & diuinam, nihil valet, & corruptela quædam est, c. mala, c. frustra, & c. Quo iure sub fin. 8. distin. Et credere malum de proximo sine sufficienti probatione contra legem naturalem, & diuinam sub octauo præcepto contentam est, vt colligitur ex declaratione posita in Manual. Confess. c. 18.

Resoluedo igitur omnia dico Primo, Quod fides siue credulitas & suspicio, siue opinio de bonitate morum etiam personæ per se non sunt mala, nisi cum concipiuntur ad conferendum indigno, vel minus digno, quod conferendum esset digno, vel digniori, vt dictum est supra nu. 45. Dixi de bonitate morum quia frequentius possunt esse peccata, dum concipiuntur de bonitate, siue idoneitate scientiæ, artis, & aliorum, quæ munera obeunda requirunt, vt ibidem dictum est.

Secundo, Quod præfata duo concepta de malitia personæ proximi sunt bona, si concipiuntur ex causis in id sufficientibus, & mala, si concipiuntur sine vllis causis, vel ad id non sufficientibus, cum hac tamen differentia, quod suspicio, siue opinio manens inter latitudinem suspicionis, siue opinionis, hoc est cum formidine & hæsitatione contrarij, non sunt mortifera vt dictum est supra nu. 47. credulitas autem sic, imo de facto est, quoties est tantæ firmitatis, quod si habens eam à se, vel ab alio interrogaretur, An haberet personam pro indubitato malam? verè responderet, quod sic, non autem si responderet quod non, sed quod fortè non est verum, eo quod talis etsi non habeat actualiter hæsitationem, & formidinem contrariæ partis, habet tamen virtute, siue virtualiter & tacite illam, per supradicta nu. 47.

Tertio, Quod ad habendam præfata firmitatis credulitatem, non requiritur euidencia, siue scientia, quæ clarior, & regulariter certior est illa, imò est contraria illi, & expellit eam iuxta c. in domo iunc. glos. de pœnitent. dist. 4. Nec sufficit dictum vnus viri etiam legalis, præsertim non iurati, vel non deponentis de visu, vt probatum est supra nu. 52. Sufficit etiam fama, nec vsus communis ita credendi per dicta supra nu. 52. Sufficit tamen testimonium historiæ factæ, quia in illa nihil est falsum c. ego solis distin. 9. Sufficeret etiam Bulla authentica Papæ, vel Cæsaris, & etiam sententia quæ in rem iudicatam transiisset argum. Clement. 1. de prob. & l. res iudicata pro veritate habetur ff. de regu. iur. sufficeret etiam instrumentum publicum legitime confectum, originale, vel exemplum cum solennitate debita ex eo transumptum iuxta cap. 1. 2. & c. cum Iohannes, & c. fin. de fid. instrum. Sufficeret item fama in antiquis, hoc est quæ ante centum annos contigerunt secundum Innoc. in c. Veniens de verb. signi. quem post alios declarat Dec. in c. 1. de appella. nu. 18. Sufficeret etiam, vt arbitror, testimonium duorum testium communiter pro idoneis habitorum & iuratorum, argu. c. In omni de testib. c. Cum esses de testam. licet non citata parte id fecerit, quia illud magis pertinet ad solennitatem

tatem fori exterioris, quam ad informationem interioris argu. c. In nomine domini de testib.

Quarto, Quod Christianæ prudentiæ est audire, legere, & scribere cautè malefacta, & maledicta, & nunquam concipere suspiciones, & credulitates maiores, quam argumenta exigunt, & nunquam aut certè rarissimè concipere credulitatem tantæ firmitatis, vt personam habeat pro delinquente indubitata, ita quod nec actu, nec virtute de illo hæsiter. Quibus multa in duodecimo dicto principali addam.

S V M M A R I A.

- Iudices cogentes respondere reos per torturam, vel iuramentum, vel sine illis, absque preuijs & sufficientibus in id inditijs grauiter peccare. nu. 53.*
Prodendi sua mala occulta ab onere, lege naturali, diuina, & humana liber est quilibet. nu. 53.
Lege naturali & diuina tenetur quis regulariter sua scelera calare. nu. 53.
Lege naturali, diuina & humana à scandalizando prohibemur. nu. 54.
Lege naturali, diuina & humana à detrahendo prohibemur. nu. 54.
Detrahit quicumque se vel alium inordinate informat, vel est causa vt id fiat. num. 54.
Consentit qui peccanti peccat. nu. 55.
Detrahit vt audiens detrahentem, sic Iudex sine infamia inquirens. nu. 55.
Lege naturali & diuina fit cuique facultas se defendendi etiam civiliter, & negandi arma contra se. nu. 55.
Accusatore non probante reum absolui debere legis videtur natura. nu. 55.
Crimen quod scit Episcopus, non potest obicere presbytero, si non potest probare. num. 56.
Fama conseruatio utilior Reipublica, quam punitio criminis secreti. nu. 56.
Tortura quædam est iuramentum, & à neutro incipiendum. nu. 56.
Consuetudo contra legem natura, & consequenter interrogandi sine inditijs, corruptela est. nu. 56.
Argumenta octo ad probandum quod reus cogi possit respondere sine inditijs. num. 57.
Intellectus l. vbiunque ff. de interrog. act. nu. 57.
Interrogari quare potest reus in notorijs & famosis. nu. 58.
Infamia qualis ad interrogandum reum requiratur. nu. 58.
Inditia qualia ad reum interrogandum requisita. nu. 58.
Inditium facit vnus testis deponens de crimine, sed non de inditijs. nu. 58.
Indicia, vel infamia intimanda reo, vt teneatur respondere. nu. 59.
Interrogari cur non debet reus ante infamiam seu inditiu duplex ratio. nu. 59.
Obediendum magis Deo, quam homini. nu. 59.

Criminalis dispositio censetur illa, ex qua crimen concluditur. nu. 60.

Positioni non respondens quis censetur eam fateri. nu. 56.

Intellectus triplex c. quidam 1. q. 1. nu. 61.

Infamans tenetur se infamare, si alias non posset famam restituere. nu. 61.

Interrogatio an debet precedere inquisitionem contra Angelum. nu. 61.

Intellectus §. Debet c. qualiter & quando, 2. de accus. nu. 61.

Interrogari autem non potest quis de alio crimine, eo quod de alio sit infamatus, nec confessus, nisi illud sit inditium alterius. nu. 64.

Inditium de occultis plus vetatur, eo quod sunt occulta peccata, quam quod sint occulti peccatores. nu. 61.

Religiosum contra infamatum vel confessum de vno crimine inquirens praelatus de alio cuius non est infamatus, grauiter peccat. nu. 61.

Regula standum donec probetur exceptio. nu. 61.

Peccator in vno desinat, quod omnium factus est reus, vt intelligendum. n. 63.

Intellectus §. A Barbaris l. non omnis ff. de re milit. nu. 64.

Peccata suos Authores teneant. nu. 64.

Charitate sine vera facta nil ad vitam eternam prodesse. nu. 63.

Constitutio ecclesie militantis ligat occulte delinquentem, praesertim quoad censuras. nu. 65. & 66. modo non solamente id faciat. nu. 67.

Argumentum a requisito ad inquirendum, ad requisitum, ad torquendum, vt valet. nu. 65.

Occultum per se quod est mentale, tantum differt in hoc, ab occulto per accidens. nu. 67.

Hæreticus mente tantum non est excommunicatus. nu. 67.

53

Dodecimum grauiter mea sententia errare Iudices, vt iam pridem scripsi in c. inter verba 11. q. 3. conclus. 6. corol. 64. qui per torturam, vel iuramentum (quod quædã tortura est) præstitum, imò & absque illis, non probatis coram ipsis prius iudiciis in id sufficientibus, interrogant, & compellunt partes ad respondendum super criminibus occultis contra c. erubescant 32. dist. ibi, Secretorum autem cognitor Deus & Iudex est c. Christiana 32. q. 5. & c. cõsuluiti 2. q. 4. ibi, occulta & incognita illi sunt relinquenda, qui solus nouit corda filiorum hominum, Vnde in specie tenuerunt Aret. in c. qualiter & quando 2. §. debet de accusat. & Card. Alex. in c. de accusationibus col. 37. post mediũ 3. 4. 5. Iul. Clar. in prax. criminal. q. 45. vers. Sed pone, adiunc. vers. aduerte tamen Hypol. in l. de minore §. tormenta ff. de quæst. & in pract. §. cõstante nu. 14. & consil. 8. nu. 11. & 12. & consil. 14. nu. 15. neminem de suis criminibus sine inditiis huiusmodi præiis interrogari posse, quod infra scriptis argumētis adeo alias muniuimus, vt etiam si præfati & alij plerique contradicerent, à quouis tamen Christiano asserendũ esset. Quorum primũ est, quod lege naturali & diuina sumus omnes liberi,

liberi, & immunes ab onere prodẽdi crimina nostra secreta in foro exteriori, c. si peccauerit 2. q. 1. iuxta illud Ioh. Chriofost. in c. quis aliquando §. his auctoritatibus de pœnit. dist. 1. Non dico tibi vt prodas te, idest peccatũ tuum secretũ publices secundum glos. ibi, At priuilegium Dei vt pote superioris non potest tolli ab homine vt inferiori, c. inferior 21. dist. ergo nemo potest ab vllõ Iudice humano cogi ad publicanda sua secreta delicta.

Secundum, quod non solum præfata lege naturali & diuina sumus liberi ab hoc onere prodẽdi nos, & publicãdi crimina nostra secreta, sed etiam grauari onere illa tacendi sub pœna peccati arg. præfati elogij S. Iohan. Chriofost. secundum alium intelligendi modum, qui cõfirmatur per c. quam sit graue gloriari, cum quis male fecerit, de excess. prælat. & c. non sunt audiendi 11. q. 3. quatenus habet: Peccare, qui famam suam negligit, quanto magis, qui dissipat, quod post alios affirmat Diuus Antonin. 3. part. tit. 8. c. 4. §. 1. vers. primo modo, & sentit Caiet. 2. 2. quæst. 73. art. 2. dicentes peccare eos, qui seipos infamant, etiam si metu tormentorum id faciant, ita quod etiam tormenta & cruciatus non excusant propalantem ob ea sua crimina secreta, Ergo nullus Iudex humanus, cum legi naturali & diuinæ subdatur, c. sunt quidam 25. quæst. 1. potest iuste iubere cuiquam, vt se, siue sua peccata prodar.

54 Tertium quod lege naturali & euãgelica Matth. 18. & c. Nihil de præscrip. & c. 2. de oper. nou. nunc. vetamur scandalizare proximum, & cum peccare publice, vel publicare se peccasse sit scandalizare, vt colligitur ex Thom. 2. 2. q. 44. art. 2. & efficaciter probatur in c. præbyter si à plebe & c. si mala 5. q. 4. consequitur euangelica lege nos vetari à publicãdo peccato secreto & consequenter neminem posse ab vllõ homine ad illud cogi.

Quartum, Quod eadem lege naturali & diuina est vetitum detrahere, & infamare alium, quia præcepta Decalogi sunt leges naturales, & diuinæ, secundum Thomam recep. 1. 2. quæst. 94. artic. 2. & 2. 2. quæst. 122. artic. 1. Et detrahere est cõtra præceptum octauum Decalogi, Nam per illud, vt nos post alios tradimus in Manual. Confess. c. 18. nu. 1. ex mente Sancti Thom. recepti 2. 2. q. 122. art. 5. ad 2. & melius Alex. Halen. in 3. parte quæst. 1. principaliter prohibetur latio falsi testimonij, & veri calatio, & secundo, omnis significatio inordinata verborum, Signorum & factorum, quæ fit mentiando, inhonorando, suffurrando, deridendo, maledicẽdo, & detrahendo. Detrahere autem, vt ibidem probamus à nu. 18. non solum dicitur, qui falsum crimen imponit, vel est causa imponendi, sed etiam, qui crimen secretum alterius, vel proprium citra ordinẽ iuris detegit, vel est causa vt detegatur. Ergo lege naturali & diuina vetãtur Iudices infamare, vel præstare causam infamãdi. Cum ergo interrogare, & cogere reum ad respondẽdum de suis criminibus occultis non seruato iuris ordine sit dare proximo causam infamandi, imo cogere illum ad se infamandum, consequitur lege naturali & diuina eos ab hoc faciendo arceri, & consequenter nullatenus posse id iustẽ facere.

55 Quintum, Quod lex illa naturalis & diuina ad Rom. 1. Digni sunt morte non solum qui faciunt, sed & qui cõsentiunt relat. in c. 1. de offic. deleg. & alibi sæpẽ vetat, ne curemus, neue procuremus, vt alij peccent, imo neque consentiamus illis peccãtib: At qui interrogat reũ de crimine secreto, & cogit eum

respondere de illo, non solum cōsentit peccato, quod ipse faceret infamando se, præsertim si esset persona publica, sed etiam curat, & procurat, vt peccet imo cogit peccare, ergo lege naturæ, & diuina debent Iudices ab hoc faciendo abstinere.

Sextum, quod audiens detrahere dicitur detractor, & peccat assentiendo, vel non resistendo, vt præfati tradunt, vbi supra num. 93, post Bernar. relat. à Tho. 2. 2. q. 73. art. 4. Ergo à fortiori qui Iudex cogit proximum ad peccata sua secreta reuelandum per interrogationes citra iuris ordinem factas, dicitur detrahere, & consequenter legi naturali & diuinæ contraire. Vnde in d. c. 18. nu. 38. & antea latius in repetitione d. c. inter verba 11. q. 3. conclus. 6. corol. 48. in- tulimus, quod peccat, qui Iudex inquit specialiter, vel per viam inquisitionis specialis procedit contra aliquem, nulla præcedente infamia, quia intendit lædere famam illius, aut lædit, aut dat causam læsioni inordinatæ, contra iura, quæ prohibent specialiter procedi per viam inquisitionis cōtra aliquem iusta infamia non præuia c. super his, & c. qualiter & quando, 2. de aecusat.

Septimum, quod lex naturalis & diuina præbet homini facultatem defendendi se non solum corporaliter, iuxta l. vt vim ff. de iust. & iur. sed etiam ciuili- ter: Clem. Pastoralis §. Cæterū de re iud. & consequenter facit ei libertatem, ne teneatur impugnanti se arma sua, vel de domo sua præstare, quod sentit l. C. in d. l. De minore §. tormenta ff. de quæstio. ibi. Non debet initium proba- tionum de domo rei fumere accusator, & Imperator in l. Nimis graue est C. de restib. ibi. Nimis graue est vt aduersarius vrgeri debeat ad exhibitionē eorum, per quæ ipsi negocium fiat: Ex qua lege, & naturali facultate descendit illa lex, qui accusare volunt, probationes habere debent C. de eden. & illa, Actore non probate absoluitur reus c. fin. §. fin. de iure iur. & illud l. 1. §. Interrogatoriis ff. de interrog. act. Nemo ante iudicium cogitur de suo iure respondere, & quod in nulla legum quæ sunt 23. illius tit. sit vlla mentio de interrogatione rei super crimine.

56 Octauum, Quod adeo vetatur lege naturali, & diuina, ne inquiramus ini- quitatem in domo aliena proueb. 24. & vt bona fama proximi seruetur, quod etiam Episcopus non potest obiicere suo clerico crimen, quod scit eum com- misisse, si non potest illud probare, per tex. sing. in c. placuit, & c. si in tantum 6. q. 2. & eruditissimus idemque Pont. Max. Innoc. III. in c. Inquisitionis de accusat. expresse ait, Non posse à Prælato inquiri contra clericum, etiam si duo, vel tres testes de visu id ei dixerunt, si nulla infamia labore: Longe enim vtilius censet Ecclesia Christiana seruare bonam famam clerici, qui deliquit, quam punire delictum, dissipando eius famam: Plus enim nocet exemplum delinquēdi, quod ex delicto reuelato per punitionem præbetur, quam condo- natio delicti secreti præteriti factæ pœnitenti, arg. c. magnæ de voto & c. præ- cipue 11. q. 3. quod multi Iudices parum cōsiderantes, nihil non agunt, quo per fas, vel per nefas crimina vera, vel falsa iuste vel iniuste sciantur, & punian- tur, quo sibi famam crudelis quæstoris acquirant contra l. respiciendum ff. de pœn. ob quorum forte peccata permittit Deus, vt in quibusdā terris eo plura delinquantur, quo plura male puniuntur.

Nonum, Quod ratio naturalis dicitur, ne à tortura incipiatur l. 1. ff. de quæst. l. milites

l. milites C. eod. At iuramentum de dicenda veritate, quod Iudex interrogatu- rus reum subire cogit, est tortura spiritualis, vt probat Panor. in c. per tuas de probat. & Marian. consil. 253. col. 2. par. 2. & adeo quidē quod multi reperiuntur confessi ob reuerentiam iuramenti, quod non fuerunt ob tormenta confessi, vt tradimus in repet. d. c. inter verba concl. 6. corol. 64. nu. 745. & Thom. recep. 2. 2. q. 33. art. 7. ad 5. ait, Non posse quem cogi ad iuramentum dicendi veritatem super occulto crimine, Ergo non debet Iudex interrogare reum iuramento ei delato, antequam habeat plenam, vel saltem semiplenam de culpa notitiam. Per quæ omnia probatur non solum esse veram præfatam prepositionem, sed vsus illi contrarium, sicubi esset merito dicendum, esse corruptelam, ea firma ratione, Quod omnis vsus, & consuetudo cōtraria legi naturæ, vel diuinæ, vel consequentibus necessario ex illis, est appellanda corruptela c. mala c. frustra c. quo iure sub fin. 8. dist. c. fin. de consuet. cum eis late annot. Et per præfata constat talem vsus esse non solum contra vnam, sed contra multas leges na- turales & diuinas, vel contra necessario ex illis consequentia.

57 Decimum tertium, quod contra omnia præfata faciunt octo argumenta, quæ male intellecta aliquos parum præfata perpendentes in contrariam partem inclinarunt, Primum l. vbicumque ff. de interrog. act. quæ habet, Iudicem vbi- cumque posse interrogare partes. Secundo, Quod Innoc. recep. tenet in c. du- dum in 2. de elect. in glos. mag. & in c. cum super de confess. quod reus tenetur respondere, & confiteri veritatem Iudici super crimine notorio, vel famoso interroganti, Et quod eadem ratio videtur militare in aliis, Ratio enim quare tenetur respondere in illis est, quia tenetur parere superiori c. 2. de maior. At etiam in occultis Iudex interrogans est superior, Ergo & c. Tertio c. dudum 2. de elect. quatenus significat quendam fuisse interrogatum, an plura beneficia curata possedisset. Quartum c. cum super de confess. quatenus habet quendam fuisse confessum simoniam admisisse, & eius mediatorem fuisse. Quintum c. vlt. §. vlt. de iure iur. quatenus significat posse quem cogi ad iurandum super re- petita. Sextum, c. 2. de confess. lib. 6. quatenus habet reum iussum à Iudice res- pondere haberi pro confessio, nisi responderit. Septimo, cap. quidam §. q. 1. quatenus illo Greg. præcepit, vt qui famoso libello secreto publicato Castorij famam læsit, proderet se ad ei satisfaciendum. Octauum, Quod Angel. Aret. in tractatu de maleficiis verb. hæc est quædam inquisitio, vers. 4. principaliter quæro sic dici: Iudex debet animaduertere, quod antequam faciat inquisitio- nem, interroget reum, super quo intendit inquirere contra eum, alias si primo formaretur inquisitio, & postea interrogaret, non valeret, vt in cap. qualiter & quando in ver. debet igitur de accusat. quæ tamen argumenta non obstant. Ad primum enim respondetur, Quod d. l. vbicumque ff. de interrog. act. non habet locum in criminalibus, vt dixit ibid. Bald. in 2. lect. allegans in id Innoc. in c. dudum 2. de elect. in glos. mag. qui idem repetit in c. cum super de confess. cuius mentem secuta glos. celeb. & recep. in c. 2. de confess. lib. 6. dixit, Non teneri quem ad respondendum positioni criminali, nec alicui ciuili, ex qua necessario concluderetur crimen, quæ communis est sententia.

58 Ad secundum respondetur, concedendo reum teneri ad respondendum, & confitendum Iudici veritatem in notoriis & famosis, vt dicit Innoc. in locis præcatis,

præcitat, negando tamen, quod idem teneatur in aliis facere, & quod eadem ratio idem suadeat in illis: Ratio enim quare in notoriis & famosis tenetur respondere, est, quod interrogando de illis, interrogat de aliquo modo sibi notis, & secundum ordinem iuris, vt eleganter de more ait S. Thom. 2. 2. q. 69. art. 2. in hæc verba. Nemo tenetur Iudici omniæm veritatem cōfiteri, sed illam solum, quam ab eo potest & debet requirere Iudex secundum ordinem iuris, puta, cum præcessit infamia super aliquo crimine, vel aliqua expressa indicia apparuerint, vel etiam cum præcessit probatio semiplena, quod ipsum repetit in q. 70. art. 1. quam doctrinam commendans Gaiet. in d. q. 69. art. 1. & 2. addit primo hæc verba, Quod non sufficit qualis qualis infamia, nec frequens vox discolorum, sed frequens vox talis, vt apud probos & prouidos viros reddatur persona de tali crimine rationabiliter suspecta, hæc ille: Pro quo est casus in c. qualiter & quando in 2. iunc. glos. de accusat.

Secundo addit hæc: Non sufficiunt indicia qualia qualia, sed tantum perfecta: Indicium enim dupliciter sumi potest, Primo communiter, vt frequenti vsu, signa indicia vocamus, Alio modo proprie, vt iuristę indicij nomine vtuntur, & sic sumitur in proposito, & distinguitur in indicium perfectum, & imperfectum, adeo vt multi testes singulares, nisi aliquis eorū sit omni exceptione maior, non faciant apud eos vnum perfectum indicium, & volūt ad indicium requiri duos testes, hæc ille: Pro postremo quorum est doctrina Barth. communiter recept. in l. fin. ff. de quæst. nu. 7. in hæc verba: illud quod dixi, quod vnus testis faciat indicium, est verum de vno teste, qui testificatur de maleficio ipso sed quando non testificatur de maleficio, sed indicio quodam, dicens: Ipse fuit tali nocte repertus in loco ibi vicino, quando fuit factum furtum, istud indicium debet probari per duos testes, nec sufficit probare per vnum vt not. in l. fin. C. famil. hercis facit ad hoc supr. de testib. l. vbi numerus. hæc ille.

59 Tertio, addit hæc alia. Author scilicet S. Tho. dicit indicia non qualiacunque, sed manifesta, quod ad tria referri intelligo. Primo ad factū, cuius est indicium, ita quod manifeste indicēt tale factum. Secundo ad personam, ita quod manifestent, quod ipsa perpetraverit tale facinus: Nam sicut præcedens infamia de crimine, intelligitur de crimine huius personæ, ita quod persona sit diffamata de crimine, ita in iudiciis oportet, vt indicia personæ criminosa appareant. Tertio ad processum, ita quod indicia huiusmodi manifestentur reo, vt sciat se esse in tali articulo constitutum, quod tenetur obedire Iudici præcipiēti, & extorquenti veritatem: hæc ibi: Quarto, addit hæc: Nec indicia, nec infamia præcedens obligant reum ad respondendum, si quid rationale contra illa obiiciat. Quinto addit in summa ista ratio iuris naturalis & diuini, qua reus nō debet interrogari de occultis est illa, Quod potestas publica, quæ scientia publica ducitur, non potest duci occulta: Pro quo faciunt omnia iura probantia, quod Iudices, qui vtuntur publica potestate, non debent iudicare secundum suam sciētiam priuatam, sed secundum publicam, quam allegata & probata inducunt l. illicitas §. veritas ff. de offic. præsid. & c. iudicet 3. q. 7. c. Pastoralis §. quia vero de offic. deleg. Ergo Iudex non potest interrogare, neque cogere ad respondendū reum, nisi præuia probatione ad id sufficiente, in acta publica valide, & rite deducta, & ita solum præcedēte notorietate, vel saltem infamia

infamia legitima, aut iudiciis ei æquipotentibus; Quam rationem prius tetigit S. Thom. 2. 2. q. 33. art. 7. ad Quintum ibi: Prælatus non est Iudex iudiciorum occultorum, sed solus Deus, Vnde non habet potestatem præcipiēdi aliquid super occultis, nisi in quantum per aliqua indicia manifestantur, puta per infamiam, vel per aliquas suspiciones, in quibus casibus potest Prælatus præcipere eodem modo, sicut & Iudex secularis, vel Ecclesiasticus, potest exigere iuramentum de veritate dicenda, hæc ille. Quibus duobus addo, quod potest reddi & alia ratio non minus firma, nec minus apta, desumpta ex eo quod subditus non tenetur obedire Præcepto superioris hominis, contra priuilegiū vel præceptum superioris Dei c. si dominus, & cap. Iulianus 11. q. 3. & tradit Tho. 2. 2. q. 33. art. 7. Et priuilegio Dei, vt supra dictum est, liberamur ab onere detegendi delicta nostra, imo & iubemur tegere illa, nisi ob aliquam iustam vtilitatem. Quæ ratio confirmatur eo, quod in simili ait Thom. recep. ab omnibus in d. 2. 2. q. 33. art. 7. ad 5. ibi: Prælato non est obediendum contra præceptum Domini, secundum illud Act. 5. Obedire oportet Deo magis, quam hominibus, & ideo quando Prælatus præcipit vt sibi dicatur, quod quis sciuerit corrigendum, intelligendum est præceptū sanę, saluo ordine fraternę correctionis, siue præceptum communiter fiat ad omnes, siue ad aliquē specialiter: Sed si Prælatus expresse præciperet contra hunc ordinem à Domino institutum, & ipse peccaret præcipiens, & ei obediens, quasi cōtra Domini præceptum agens, vnde non esset ei obediendum. hæc ille.

Sexto colligitur ex præfata confirmatione S. Thom. quod Iudex non habet potestatem cogendi reum ad iurandum de veritate dicenda, nisi infamia vel semiplena probatio præcesserit, vt præmissum est in nono fundamēto nostræ conclusionis. Per quæ satisfactum est secundo.

60 Ad tertium argumentum respondent aliqui; Quod tenere duas Ecclesias curatas non sonat directę crimen, & ideo interrogatus de illo, non censetur interrogari de crimine. Quam tamen solutionem efficaciter Innoc. confutat in hæc verba; Quod, sicut non tenetur respondere, An sit criminofus, sic nec illis positionibus, per quas peruenitur ad illud. Ex quibus clare colligitur id, quod ait glos. in cap. 2. de confess. lib. 6. quod sicut nemo tenetur respondere positioni criminali, ita nec illi, ex qua inferitur crimen. Quare melius responderet ibidē ipsemet Innoc. Quod fuit notorium, vel famosum eas tenuisse eum, qui fuit interrogatus, nos autem loquimur de crimine occulto, scilicet non notorio, nec famoso, nec semiplene probato per proxime dicta.

Ad quartū responderetur, quod c. cum super de confess. non probat ibi quem fuisse interrogatum, & iussum respondere super Simonia, sed aliud, scilicet: fuisse quem eam cōfessum, & ita non inferitur ex hoc illud, cum à diuersis non fiat illatio l. Papinianus ff. de minor.

Ad Quintum responderetur, id quod ad primū, nempe c. vlt. §. vlt. de iureiur. loqui in ciuilibus, imo & quod loquitur quādo est præsumptio faciēs aliquam semiplenam probationem.

Ad sextum, Quod c. 2. de confess. lib. 6. non loquitur de quolibet qui iussus respondere positioni, non respōdet, sed qui absque rationabili causa respondere recusat, qualis non est qui recusat, eo quod positio sit criminalis, vt gloss.

recep. ibid. dicit, & supra late monstratum est.

Ad septimū respondet primo glossa, Quod loquitur de occulto criminoso criminis manifesti, contra quam faciunt deducta in responsione ad secundum, ideo respondetur Secundo, Quod Gregor. in d. c. quidam §. q. 1. non præcepit simpliciter alicui vt reuelaret suum delictum secretum, sed distinctiue, vt reuelaret, vel faceret alia, de quibus ibi, vt ait Galet. in d. q. 69. art. 1. & 2.

Tertio responderi potest germanus, vt olim respondimus in d. c. 2. de conf. illud c. agere de illo, qui læsit famam alterius, quam non poterat resarcire nisi reuelando, & infamando se, quo casu tenetur se prode, quia læsionem famam alterius, si non potest resarcire illam, nisi infamando seipsum, & testando se malè illum infamasse, tenetur id facere, secundum Scot. in 4. dist. 15. q. 4. art. 1. & secundum doctrinam Galet. 2. 2. q. 72. art. 6. ad 3. & in paru. op. uic. lib. 17. respon. 14. respon. relata per nos in repetitione d. c. inter verba 11. q. 3. concl. 6. coroll. 70. nu. 866. & in Manual. confes. c. 18. nu. 47.

Ad octauum respon. deo, Mirari me primum, Quod Angel. vir alicui doctissimus dixerit illud: Deinde, Quod nec August. nec Hieron. in additionibus eius repugauerunt illi ibidem.

Tertio, Quod nec Angel. nec ipsi perpenderit, quod §. Debet c. qualiter & quando 2. de accusat. quem Angel. pro se citat, nihil disponit de interrogatione, sed solum de facienda copia inquisito, capitulorum, de quibus est inquirendum: Verba enim eius hæc sunt: Debet igitur esse præsens is, contra quem facienda est inquisitio, nisi se per contumaciam absentauerit, & exponenda sunt illi capitula, de quibus fuerit inquirendum; Super quo Panor. ibi recep. quærit, An valeat processus capitalis non traditis: Et respondet valere, si non petatur copia: Et nec ille, nec vllus alius ait quicquam de interrogatione faciendi ibi disponi. Quarto miror, quod dicat quod non valet processus, si præponat inquisitionem, & postea interroget, cuius contrarium ille §. docet, dicens: Ante omnia esse dandam inquisito capitulorum, super quibus contra illum inquirendum est, copiam, Sed de his amplius dicemus infra in vigesimo, dicto nu. 79.

Decimum quartum, Quod ex præfatis omnibus infertur falsam esse opinionem, & malam praxim eorum, qui censent interrogari posse quem de crimine, cuius non est infamatus, nec vllis inditiis in id sufficientibus notatus, eo quod sit de alio crimine infamatus, imo & conuictus. Quæ Card. Galet. declarando quædam verba S. Thom. affirmat 2. 2. q. 69. art. 1. in hæc verba: Nec est verum id, quod quidam scripserunt, scilicet: Quod diffamatus de vno crimine, possit inquiri de aliis, quia hoc est manifeste contra Decretalè extra de accusat. c. Inquisitionis, vbi habentur hæc verba: Inquisitio debet solummodo fieri super illis, de quibus clamores aliqui præcesserunt, & intatum Decretalis illa exigit præcedentem infamiã super aliquo crimine: Quod si duo vel tres iurati affirmant aliquem crimen aliquod eisdem videntibus commississe, de quo aliqua non laborat infamia, non est contra eum propterea inquirendum, & paulo inferius: Nec ratio quæ illos mouit, scilicet, quia non propter occultationem peccati, sed propter occultationem peccatoris prohibetur homo de occultis iudicare, cõcludit intentum eorum, quia falsum est, quod iudicium de occultis sit pro

fit prohibitum non propter occultationem peccati, imo quia peccatum est occultum, ideo exemptum est ab inquisitione humana, & iudicio humano, quoniam omnia iudicia humana ad publicam potestatem, scientiamque spectant: Et mox subdit: Caueant ergo seæ, & subditorum suorum conscientia Prælati illorum religiosorum, qui diffamato de vno præcipiunt inquirere de aliis, de quibus non tenentur obedire, Nec excusantur Prælati huiusmodi ex eo, quod inquirent de aliquo, de quo fuit aliqua suspicio aliquando. Oportet enim infamiam seu clamorosam insinuationem præcedere, & non simplicem suspicionem, vt dictum est; Et concordat Galetano Angelus de maleficiis in verb. fama publica, Hippol. Marfil. in l. repeti nu. 91. ff. de quæst. & hoc Alexan. pro certo præsupponit consil. 52. vol. 3. quod nos quoque afferuimus pridem in c. inter verba 11. q. 3. concl. 6. & in Manual. Confes. c. 18. nu. 41. Et merito quidem, quoniam iura generaliter & absolutè ponunt pro regula: Non esse quem interrogandum, neque torquendum ob aliquod crimen, nisi præcedant indicia l. l. Maritus l. fin. ff. de quæst. l. sicut C. de fals. Ergo standum est illi; Tum, quia nullibi excipitur is casus, & ita standum est regulæ iur. glos. recept. in l. omnis diffinitio ff. de reg. iur. & in Rubri. eodem tit. lib. 6. Tum, quia à separatis non fit illatio l. Papinianus ff. de minor. Et cõsequenter, eo quod quis sit infamatus, imo & cõfessus, & cõuictus de vno crimine, non est infamatus de alio: Ergo si de illo interrogatur sine iudiciis præcedentibus, malè de illo interrogatur.

Secundo quod ratio quare quis interrogari potest de crimine, cuius est infamatus, vel vt ita dicam, indiciatus est, Quia iam illud aliquo modo est Iudici notum, vt S. Thom. à posteris recep. affirmat vbi supra: At infamatio, vel confessio de vno crimine, non facit aliud separatim ab illo notum Iudici, imo tanta probatione opus est ei ad condemnandum illum, ac si non esset infamatus de alio, alioquin enim sequeretur, quod licet ille interrogatus vel tortus pernegaret illud, condèmandus esset, si superueniret semiplena probatio, puta vnus testis attestatio, coniungendo illam cum probatione resultantem ex eo, quod commisit aliud, quod nemo vnquam dixit, nec vlla ratione dicere potest.

Tertio, Quod ex contrario sequeretur, quod peccans vnum peccatum suspectus esset de omni alio peccato mudi, Et quod qui probatur esse fornicatus, censeretur suspectus de crimine læsæ maiestatis diuinæ, & humanæ, peccati nefandi homicidij, blasphemie, furti, rapinæ & c. Et quod posset de omnibus illis interrogari, & ad torturam poni, quod profecto nullus I. C. etiam Ethnicus diceret, quanto minus Christianus id facere deber.

Quarto, Quod etiam ex contrario sequeretur, quod omnes Christiani possemus iudicare, siue suspicari omnes fere nostros proximos esse hæreticos, proditores, blasphemos, fures & latrones, eo quod probabiliter credimus omnes fere illos, si iam sunt adulti, aliquod peccatum admisisse, iuxta illud Prouerb. 14. septies in die cadit iustus, relat. in c. septies de pœnit. dist. tertiã adiunc. glos. quæ illud etiam de peccato mortali certo modo intelligi posse ait adiunc. illo Iob. 9. Si simplex fuero, hoc nescit anima mea relat. in c. fia. de purg. Canon. quod neminem puto ausurum concedere, consequeretur item rarissime quenquam præsumendū esse bonum cõtra l. merito ff. pro soc. & c. 2. de reg. iur. quia rarissimus est, quin probabiliter credi possit aliquo genere

peccati peccasse, quin & illa lex Merito probat, quod Dominus rei communis, qui vitur ea in suam propriam vtilitatem, licet male faciat, non tamen sit de furto suspectus. Quare procul dubio tenenda est hæc opinio ab omni Iudice præsertim Christiano: Neque obstat, quod aliqui cōtradiciant, & in hiis (quod certe doleo) Card. in consil. 45. & Decius in c. Tertio loco col. fin. de probat. tum quod nulla ratione id probant: Tum, quod non obstat c. defleat de reg. iur. quatenus habet illud Iacobi: Qui peccat in vno, factus est omnium reus, quo quidam recentiores mouentur. Partim, quod irreuerenter significant Iacobum illum fratrem Domini & illi charissimum, tam alienum à charitate & humanitate fuisse, vt voluerit docere, iudicare nos posse omnium criminum reum, quemcunque videmus aliquod eorum incidisse, Partim quod nec glossa eius etiã in 3. intellectu tale quicquã dicit. Asserit enim effectu, quod in primo intellectu dixit, nempe Amissa charitate per vnum peccatum mortale, cætera nihil prodesse ad vitam æternam consequendam c. Nihil de consec. dist. 5. non autem quod iudicare debeamus, vel iuste possimus proximos nostros omnium peccatorum esse reos, eo quod eos sciamus in aliquod incidisse, contra illud Matth. 7. Nolite iudicare, & non iudicabimini, & illud 1. ad Corinth. 4. Nolite ante tempus iudicare, quæ non solum habent locum in iudicio diffinitive condemnandi, sed etiam in iudicio suspicãdi per præfata nu. 47. Non obstat etiam l. Non omnes §. à Barbaris ff. de re milit. quatenus habet, Militem restitutum ab hostibus esse præsumendum, non fuisse captum ab eis, si antea erat emancipator, segnis, negligens suorum, aut extra contubernia agens: tum quia non loquitur de occulto ipsius facto, sed de manifesto, quamuis modus faciendi fuisset dubius: Tum, quia crimen, ob quod ibi præsumitur modus faciendi factum notum esse malum, est inditium illius mali modi: emancipatorem enim, vel negligentem suorum quem fuisse, est inditium ad interpretandũ in malam partem eius apud hostes mansionem, & ita §. ille ad summum probat, quod confessus de crimine aliquo, quod est inditium alterius, potest de eo interrogari, quod & verissimum est, Nam qui confitetur, vel conuincitur se ingressum alienam domum noctu per tectum, vel fenestrã, interrogari potest de furto, quod constat illa nocte in ea factum esse, non quia confessus de vno crimine possit de quolibet alio interrogari, sed quia confessus de vno crimine, quod est præparatorium alius, potest interrogari de illo, eo quod est inditium ad illud. Non obstat etiam quod Hypol. vbi supra, & Boss. in prax. crim. tit. de iudic. nu. 137. & relati ab eis, dicunt contrarium posse defendi in crimine furti propter eius frequentiam, & in hominibus malæ vitæ: Tum, quia omni iusta ratione deficit, nisi cum vnum furtum esset consequens, vel præparatorium alterius, vel vna pars malæ vitæ preparatoria, vel cōsequens alterius partis malæ vitæ, propter præfatum intellectum præfati §. à barbaris: Tum, quia consequeretur presbyterum confessum, vel conuictum de negligentia aliqua in celebrando commissa, posse interrogari, & torqueri super omnibus furtis in ciuitate perpetratis, & furem confessum, vel conuictum de furto, de omnibus blasphemis, sortilegiis, & iniuriis, quæ frequenter fiunt in illa ciuitate, vel eius territorio, quod profecto non solum est contra legem humanam, sed etiam naturalem, quæ veratur puniri vnus pro alio, & ne pœna legis suos transgressores egrediatur

diatur l. Gracchus C. ad leg. Iul. de adult. c. quæsiuit de his quæ fi. à maior. par. c. ibi: Peccata suos authores tenere debent, nec pœna est vltterius protrahenda, quam delictum fuerit in excedente repertum, & quæ vetat quærere iniquitatem in domo aliena cōtra c. 14. Prouerb. Non obstat quorundã iudicum vsus: Tum, quia irrationabilis; vt authores etiam contrariæ partis fatentur, licet illud non probent, sed probatur ea firma ratione, quod sit contra leges naturales, & diuinas supra tactas, vel necessario eas cōsequencia, qualem esse corruptelam supra nu. 56. probauimus: Tum, quod originem trahit à iudicibus gloriæ, & famam bene vel male puniendi omnia delicta omnibus neruis quærentibus, quo sibi munera committantur criminalia, contra l. Respicendum ff. de pœn.

Decimoquinto, Posse videri cuiquam, quod & mihi aliquando visum fuit, Gaetanum in proximo dicto bis fuisse lapsum, inducendo c. Inquisitionis de accusat. ad probandam præcedentis dicti cōclusionem, eo quod arguit à textu requirente aliquid ad inquirendum, ad requisitionem eiusdem, ad torquendum, & interrogandũ, & quod non aduerterit ibidem probari contrarium: Nam, vt ipsemet ait, ille textus probat, quod nec dictum vnus testis, nec duorum, nec trium sufficit ad inquirendum, & tamen constat dictum vnus testis integri, & omni exceptione maioris sufficere ad torturam, iuxta præfatum glos. recep. & singul. l. 3. C. ad leg. Iul. maiest.

Secundo, Quod expresse ait occulta peccata esse exempta ab inquisitione & iudicio humano, quod videtur contra c. 1. de offic. ordin. & l. congruit ff. de offic. Præsid. quæ probant Episcopum & Præsidentem posse, & debere inquirere generaliter de criminibus sibi occultis, & contra glos. sing. & celeb. Clement. 1. §. veram de hæret. quæ per illum text. & alios plurimos probat quod constitutio Ecclesiæ militantis, ligat crimen omnino occultum, quo ad pœnas suspensionis & excommunicationis, & quod hæreticus occultus est excommunicatus iuxta glos. 2. 4. q. 1. in summa, & in c. cogitationis de pœnit. dist. 1. quod & ipsemet Gaet. fatetur in 2. 2. q. 11. art. 3. & q. 62. art. 3. Et ita Ecclesia non solum potest inquirere de occultis, sed & illa punire, & præcipere super illis; Per quod periclitari videtur tota machina eorum, quæ dicta sunt supra à nu. 55. fundata super exemptione occultorum à iudicio humano, iuxta c. erubescant 32. dist. & c. consulisti 2. q. 4. ibid. citata. Quoad ad primum tamen lapsum responderi potest, negando, quod non bene arguat à requisitio ad inquirendum, ad requisitum, ad torquendum, vel interrogandũ. Et ad argumentum primum respondetur, Tum demum sufficere dictum vnus testis ad torquendum, cum illud fuerit legitime coram Iudice competenti depositum & intimatum, siue ostensum parti, & ab ea non contradicium, vt expresse ait Innoc. in c. primo de postul. Prælat. nu. 7. & tale dictum taliter depositum, & taliter intimatum parti, inducit infamiam, vel certe maiorem effectum quam illa, & ita sicut ad inquirendum requiritur infamia, ita ad torquendum, vel interrogandum requiritur illa, vel aliquid æquipollens illi, vel maius illa: Nec præfata Decretalis inquisitionis obstat, quia illa loquitur de dictis testiũ priuatis & extraiudicialibus & non legitime parte citata depositis, vel non intimatis parti, quæ nec sufficiunt ad inquirendum, nec ad torturam, Per quæ Gaetanus excusatur, &

notus valde implicitus, & non ab omnibus iudicibus recte intellectus expla-
natur. Quo ad secundum autem lapsum responderi potest primo idem fere
quod ipse dixit dixisse S. Tho. 2. 2. q. 33. art. 7. ad quintum per verba supra nu. 58.
recitata. Dixi fere quia Gaier. dicit occulta esse exēpta à cognitione, & iudicio
humano; S. Thomas autem solum ait, Prælauū non esse Iudicem occultorum,
sed solum Deum, & ita non posse super occultis quicquam præcipere, pro quo
66 sunt capitula præcitata erubescant 31. dist. & consuluisti 2. q. 4. Secundo quod
negari non potest Iudicem posse per vias iuridicas peruenire ad eorum cogni-
tionem, quæ à principio sibi fuerūt: occulta, vt probant c. primum de offic. ord.
& l. congruit ff. de offic. Præsid. nec hoc volunt negare præfati patres. Tertio
quod non potest etiam negari ob occulta peccata incurrere quem pœnas ab
Ecclesia lege ipso iure impositas, præsertim excommunicationis, suspēnsionis,
interdicti, irregularitatis, & similibus, quod etiam ipsemet Gaier. late fatetur
2. 2. d. q. 11. art. 3. & 62. art. 3. Quarto quod mens eorum est dicere, quod non po-
tест Iudex humanus, specialiter inquirere ex officio contra aliquē, nec specia-
liter præcipere aliquid super occulto crimine, nisi præuia infamia, vel inditiis
illi æquipotentibus, licet per viam accusationis, vel denunciationis secuta re-
bellionē possit cognoscere de illo, iuxta c. super his de accusat. & ita debent
temperari verba illa Gaier. occulta sunt exempta ab inquisitione, & iudicio
humano.

67 Quinto quod etiam eorum mens est dicere, quod occultum est duplex, Al-
terum per se, alterum per accidens: occultum per se est id quod suapte natura
non est probabile, qualia sunt omnes interiores hominis actus, quorum solus
Deus, qui scrutatur corda, & renes, est cognitor cap. Deus omnipotēs 2. quæst.
1. & cap. Si quid inuenisti 14. quæst. 5. Alterum est occultum per accidens & eo
quod accidat illud tam clam fieri, quod nemo de illo testari possit, & sentient,
quod occultum per se non subiacerit ulli cognitioni, neque legi humanæ, & ita
nullus eius pænæ subiicitur l. cogitationis pænā nemo meretur ff. de pæn. trans-
lata in c. cogitationis de pœnit. dist. prima: quo fit, vt hæreticus mente tantum,
quamlibet perfectus, & pertinax fuerit, non est ipso iure excōmunicatus, nisi
verbo, vel scripto ita illā expresserit, quod suapte natura probari possit, licet
per accidens cōtingat, vt à nemine audiatur vel videatur, vt post & ante alios
late Gaier. in d. q. 11. art. 3. expressit, per quæ excusatur Gaier. & declaratur Tho.
& fundamentum omnium quæ, dicta suat à nu. 53. monstratur firmissimum.

S V M M A R I A.

Iudiciorum aliud competens, aliud usurpatum, & quid utrumque. nu. 68.
Iurisdictionis circa usurpationem varios variè peccare, & raros pœnitere,
rariores confiteri, & restituere, & nonnullos censuras Bullæ cœnæ incur-
rere. nu. 68.

Iudicium vt usurpans peccat, ita & pars id procurans. nu. 68.

Iudices laici olim sententias Episcoporum suis præferrebant, nunc contra suas
solas laudant. nu. 69.

Heresum

Heresum causas omnino spirituales traxisse ad Pratoria profana, parū pro-
fuisse videtur. nu. 69.

Principibus laicis consulere, vt extorqueant quantam possunt potestatem su-
per spiritualibus, non est tam vile, quam putatur. nu. 69.

Ludovicus Sanctus Rex Francorum potestatem super spiritualibus sibi à
Papa datam respuit. nu. 70.

Carolus Magnus, & Ludovicus ius eligendi Papam sibi cōcessum spontē re-
nunciaverunt. nu. 70.

Confessarij consultores, & Palpones Principum in hoc sibi provideant. n. 70.

Iudiciorum aliud iustum, aliud iniustum, & vtriusque definitio. nu. 71.

Aequitas siue epyceia quid, & An sit circa legem naturalem. nu. 71.

Iustitia generaliter sumpta est genus, ad iustitiam strictē pro bono & equo
sumptam. nu. 71.

Aequitas, An duplex, limitans, & extendens cum nouissima quadam
consideratione. nu. 72.

Aequitas siue epyceia, An excludat omnes casus, in quibus ratio legis deficit,
licet ea in illis absque peccato seruari possit. nu. 71.

Ratio legis, mens & anima eius. nu. 73.

Milites prohibiti emere prædia vbi militant, possunt emere domos. nu. 73.

Actus agentium non operatur ultra mentem eorum. nu. 74.

Causa finali tota cessante, cessat lex. nu. 74.

Ratio tota legislatoris est tota causa finalis legis. nu. 74.

Causa probabiliter putata iusta non ieiunandi excusatur à mortali, etiamsi
verè non sit talis. nu. 74.

Legem implet, qui mentem eius seruat, & infringit, qui ea omissa, verba
illius seruat. nu. 75.

Lex iuxta limites suæ rationis etiam coniecta limitanda est. nu. 75.

Virtutis non cuiuslibet actus necessarius. nu. 76.

Fornicationis prohibēde tota ratio non cessat bona proli educatione. n. 76.

68

Ecimum sextum, Quod iudiciū propriè sumptum pro dictione
iuris, vel determinatione Iudicis vt supra num. 39. diximus sumi
diuiditur secundo in iudicium competens & in iudicium vsur-
patum; Competens est, quod fertur ab eo, qui potestatem ad id
faciendum iuridicā habet, vt præsupponūt l. prima & 5. sequ. ff.
de Iurisd. omn. Iud. & toto tit. de for. compet. vsurpatum est quod fertur ab eo,
cui non est potestas illud ferendi, secundum mentem Thom. 2. 2. q. 60. art. 6.
& nostrorum omnium in l. Eum qui & l. fin. & tot. tit. ff. & C. de Iurisd. omn. Iud.
& c. 2. de const. lib. 6. & C. si à non compet. Iud. per totum, in quo non solum
peccat Iudex ea sublimi ratione, quam reddit Thom. in d. art. sexto, sed etiam
illa plena, Quia vsurpat illicite officii alienum, & omnis vsurpatio illicita est
contra

contra 7. præceptum iuxta c. Pœnale 14. q. 5. & nostram eius declarationem in c. 17. Manual. Confess. Quia in re multos mea ætate grauitè peccare intellexi, alios quidem qui iurisdictione ciuilem: & iam vsque ad certam summam habebat, ad maiorem eam extendere conantes, Alios, qui tantum Ciuilem integram habebant ei criminalè adiungere cupientes, Alios, qui aliquam istarum habebant ad certum genus hominũ, militum vel laicorũ, aut aliorum, & ad certum territorium contractam, ad alia trahentes, Alios vigore literarum conseruatoriarum super causis in eis non contentis procedentes, Alios autem delegatos ad certum genus causarum, puta hæresum, rapinarum, & latrociniorum, de aliis quoque criminibus cognoscentes, Quin & nonnullos vocantes personaliter ad respondendum super genere criminum, de quibus est eis cognitio, nullo eis tali obiecto, interrogantes super aliis, ne iudicium eorum refugerent, verentes maiorum criminum obiectionem, quorum eorum paucos vidi pœnitere, pauciores cõfiteri, & paucissimos vel nullos restituere sine lire, non solum possessam mala fide tempore ad præscribendum legitimo, sed & nondum possessam dimidio illius temporis, Et non solum peccat Iudex, sed etiam pars, vel aduocatus, qui sciens ad id prouocat aduersarium nolentem, vel volentem, sed consentire non volentem: argu. l. si quis per errorem, & l. cum quædam puella, & eis annot. ff. de iurif. om. iud. c. inclita 11. q. 1. & c. si diligenti de for. compet. & quod non solum facientes, sed & consentientes & c. ad Rom. 2. & c. 1. de off. deleg. qua ratione multi tam clerici quam laici videtur peccare, & aliquando centuras Bullæ Cœnæ Domini incurrere, procurantes aliquando per se, vt Iudices seculares, quibus casibus id eis non licet, cognoscant de literis Apostolicis, & aliquando per suppositas personas, ita vt probari non possit, quasi putantes se non videri à Deo, nec cogitationes, technas, & artes suas diuinæ maiestati esse notas contra primum notab. repet. c. nouit, & late illi adiecta, infra eodem. Quo fit vt cõfessarij grauitè deprehendere debeant tam ecclesiasticos, quam laicos, tam ordinarios, quã delegatos, qui iurisdictionem suam extra suum territorium & potestatem sibi à lege, vel homine limitatam, ampliari conantur, his peccantes, & quod alienum officium vsurpant, & quod territorium, vel potestatem alterius minuunt contra præfatum 7. præceptum.

69 Quod nostra ætate Iudices laici plus quam ecclesiastici frequenter videntur, imo & aliquando in pœnas Bullæ Cœnæ Domini incidere, in eas præferunt, quæ ponuntur in ea parte nouissimæ bullæ, quã trãscripsimus in Manual. Confess. c. 27. nu. 69. in quo sicut in aliis multis, iure quis miretur, tãtam in hoc mundo perituro rerum vicissitudinem. Cum enim, vt expresse habet c. nouit infr. eod. fortissimi iuxta ac sanctissimi Imperatores Theodosius, & Carolus Magnus olim statuisserunt, vt quicumque litem habens siue petitor fuerit, siue reus, siue in initio litis, siue decursis temporum curriculis, siue cum negocium peroratur, siue cum iam cæperit promi sententia, si iudiciũ elegerit sacrosanctæ sedis Antistitis, ilico sine aliqua dubitatione (etiamsi pars alia refragaretur) ad episcoporum iudicium cum sermone litigantium dirigeretur, hodie contra nihil non agunt aliqui eorum similes, quo causa quamlibet ecclesiastica in cognitionem eorum veniat, iactantes sua iudicia, & cõtemnentes ecclesiastica, magno timore.

timore se solos sapere putantes. Adeo quidẽ, vt in aliquot Regnis, etiã causas hæresum, quæ omnino spirituales sunt, & à iurisdictione laica omnino exemptæ, c. vt inquisitionis §. Prohibemus de hæret. lib. 6. quodã subtili colore læsa maiestatis humanæ ad Iudices laicos traxerint, quod etsi piissima intentione, & ad efficaciorẽ illarum extirpationẽ factum fuisse certo credamus, malum tamen exitũ habuisse ideo suspicamur, quod tanto magis pulularum in eis hæreses, quò grauius & diligentius fuerunt à laica potestate punitæ, tam displicere videtur Deo, vt rerum ordo confundatur, dum vnique sua iurisdictione non seruat, c. peruenit 11. q. 1. Quare non possum mihi omnium persuadere tantum, quantum putant prodesse principibus laicis illos qui consulunt vt quantum maximam possunt potestatem in personas spirituales, & spiritualia, quacunque arte & importunitate quarant, cum fortè expediret eis aliqua eius, quam habet parte leuari, per ea quæ eleganter dicit Remundus Rufus in libro de Pontifice Maxim. contra Moline. pagi. 479. grauitè carpens Molineum ita scribentem, Ius etiam pleno iure conferendi, vel electionem confirmandi, seu ratam habendi, spectat ad politiam, & externam disciplinam Ecclesiasticam, quæ pars est etiam politia Regia: Carpit enim sic: Non dubium est, quin pro singularibus in Sedem Apostolicam totumque sacrum ordinem meritis, ius eligendi, confirmandi, dandique sacerdotia omnia, & quodcunque Molineus vult, cõsequi potuissent, scilicet Reges Frãcorum, sed numquam se his rebus immiscere salutiferũ putarunt. Broymardus Diuum Ludouicum Regem Francorum, hæc Legato suo Roma reuerso dixisse scribit. Quod mandata mea diligenter curaueris, rem gratam fecisti, & laudo diligentiam tuam. Quod vero præter mandata diplomata ista à Pontifice deportasti, quibus dandorum Ecclesiis Episcoporum mihi potestas sit, nec agnosco, nec postulo: intelligo enim satis quanto cum salutis discrimine, cui tu parum consulere videris, ego ista susciperem, eaque diplomata in ignem coniecit. In quod facit & illud confine huic proposito Caroli Magni & Ludouici, contentum in capit. Sacrorum §. ex his cõstitutionibus 63. distin. quo renunciauerunt iuri eligendi summum Pontificem concessum præfato Carolo in c. Adrianus ead. dist. cui nescio qui Regum nunc facile cederet, si eis idem esset cõcessum: Nec ista ea mente insinuo, vt non putem multa super spiritualibus Sanctè Pontifices summos concessisse & cõcedere posse Regibus & Principibus laicis, neque quod aliquando id Reipub. Christianæ non expediat, modo id in solum, vel saltẽ primarium finem pietius prouidendi rei Ecclesiasticæ procuraretur, Sed quia vereor illos non tam in illum finem consulere, quam vt maiorem copiam habeant ad remuneranda sua, & aliorũ obsequia temporalia rebus spiritualibus, ad ampliandam potestatem laicam, minuendamque libertatem Ecclesiasticam, obuiandi reuerenter Laicæ, quoties ei aliquid contra ea minus cautè consultur.

71 Decimumseptimum, Quod iudiciũ prout sumitur pro actu iudicandi tertio diuiditur in iudicium iustum, & iniustum: iustum est quod secundũ leges iustas fertur, iniustum autem, quod non secundum leges iustas, fertur, Intelligendo per leges tam humanas, & consuetudines præscriptas, quam diuinas, & naturales iuxta c. Consuetudo prima dist. & c. fin. de consuet. & l. 3. C. quæ sit long. cons. & quoad leges quidem naturales, & diuinas, per se patet, quoad leges

autem humanas, probatur ea pulchra ratione, quam decerpit Thom. 2. 2. q. 60. art. 5. ex illo August. in c. In istis 4. dist. ibi: In istis temporalibus legibus quamquam homines iudicent, cum eas instituunt, tamen cum fuerint institutæ, & firmatæ, non licebit Iudici de istis iudicare, sed secundum ipsas, quod ipsum eadem ratione dicendum est de consuetudine rationabili, & præscripta, argumento l. De quibus ff. de legib. & d. c. consuetudo 1. dist.

Dixi *injustas* quia iniustæ non sunt leges, nec consuetudines, sed corruptelæ, c. Mala c. frustra c. quo iure sub fin. 8. dist. de quibus ait Isaias cap. 10. Væ qui condunt leges iniustas, & scribentes iniustitiam scripserunt. Aduertendum tamen, quod qui iudicat secundum mentem legislatoris, & ut ille iudicaret, si ab eo quæsitum fuisset, aliter quam verba legis sonant, non iudicat iniuste, nec peccat, ut egregie ait Tho. in d. art. 5. & ante illum glos. recep. & reputata sing. in l. Tale pactum §. fin. ff. de pact. in hæc verba: Id est de iure seruandum, licet non sit statutum, quod verisimile est statutum fuisse, si hoc quæsitum fuisset, ut C. de inoffi. dona l. si totas, & inf. de verb. oblig. l. eum §. 1. hæc illa. Quod ipsum docet Tho. etiam 2. 2. q. 120. art. primo dicēs: Id fieri per epiceiam, quæ latinis dicit æquitas, ut probat l. l. C. de legib. & l. Placuit C. de iudic. & appellatur etiã bonum, & æquum in l. l. ff. de iust. & iur. imo bonū æquum, & æquum bonum, ut late docet Budeus ibi post Aristot. lib. 5. Et hic sub fin. Quæ æquitas diffiniri potest esse iustitia reddens ius contra, vel præter verba legis: Dixi *iustitia* pro genere, quia accipiēdo iustitiam generaliter pro virtute, quæ inclinat ad reddendum ius, vel iustum absolute; est genus ad æquitatem, quia omnis æquitas est iustitia, non contra, omnis iustitia, quæ reddit ius, est æquitas: Illa enim quæ reddit ius secundum verba legis est iustitia c. iudicet 3. q. 7. & tamen non est æquitas, ut colligitur ex Thom. d. q. 120. art. 1. & probatur per l. primam C. de leg. Dixi *præter vel cōtra verba legis* pro differētia, qua differt à iustitia legali strictè sumpta, quæ reddit tantum ius secundum verba legis. Exemplum de æquitate quæ iuxta c. Ne quis 2. 2. q. 2. dicitur, non reddere gladium deponenti, si furens repetat cōtra verba legis iubentis reddere depositum l. l. & tot. tit. ff. de pos. Dixi *legis* sine additione ciuilibis, vel naturalis, quia quicquid alij dicant, circa vtranq; potest haberi, Quia licet lex ipsa naturalis, id est à natura dictata in se, non egeat æquitate, ut est lex, tamen verbis humanis cōcepta, per verba generalia, frequenter indiget illa. Ratio enim quare æquitas dirigit circa legem, est, quod verba legis aliquando includunt aliquos contra sententiam, & mentem Authoris, ut explicat Thom. in d. q. 120. & Budæus post alios in l. l. ff. de iust. & iur. At tam verba legis humanæ continentis legem naturalem quam verba legis Ciuilibis, frequenter cōprehendunt plures, quam mens authoris eius. Exempla legis Ciuilibis possunt esse ferè omnes regulæ iuris, quæ præter vnam, de qua in c. licet de Regul. omnes patiuntur exceptionem aliquam: exempla vero legis naturalis possunt esse multæ leges continentis præcepta Decalogi, quæ omnia sunt naturalia, secundum Tho. 1. 2. q. 99. art. 2. & in 2. 2. q. 122. quale est præceptum de neminem occidendo, quod per humana verba generaliter conceptum contra mentem Authoris, includit homicidam morte dignum: c. ille gladium portat 23. q. 5. Tale est etiam præceptum de honorādo parentes, quos patriam expugnantes licet filiis occidere l. minime ff. de relig. & sump. fun.

fun. Et licet possit dici quod non omnes exceptiones legum ciuiliū, & naturalium nitantur bono & æquo, siue æquitate, eo respectu, quod etiam per se reperiantur scriptæ, & statutæ, possunt tamen etiam dici bonum & æquum eo respectu, quod per illas supplētur aliæ leges generales. An autem æquitas, siue bonum, & æquum duplex sit: Altera limitans, qua excluduntur casus inclusi: Altera extendens qua includuntur casus non inclusi: quæstio pulchra est, cuius partem affirmantem quidam recentiores haud vulgari eruditione satis noue tenēt, Pro quibus facit l. Si quis id quod ff. de iurisd. omn. Iud. quatenus habet: Edictum Prætoris imponens pœnam corrumpenti illud in albo propositum, suppleendum esse per extensionem mentis authoris, licet verba deficient, ad corrumpentem, cum proponeretur, vel antequam proponeretur. Facit & l. l. §. si mater ff. ad Tertul. quatenus habet: legem quæ matrē priuata successione filiorum impuberum intestatorum, eo quod non petiit tutores, ex sententia Authoris extendi ad matrem, quæ non petiit curatores eisdem, licet verba deficient: Adde quod æquior videtur emendatio per extensionem, quam emendatio per restrictionem: Quia, ut colligitur ex l. constitui & 3. seq. ff. de legib. & melius ex Arist. vbi supra, legislator includens plures verbis, quam mente, ut plurimum prudenter, siue aduertenter id facit, statuit enim prout pluribus conuenit, sciens non posse conuenire omnibus; Includens autem pauciores, imprudenter, & inaduertenter, illud facere videtur, eo quod tunc non occurrerunt illa menti: At æquius est succurrere ignoranter, quam sciētèr deficienti arg. Iurium vulgarium. Contra quæ tamen facit, quod Aristot. in dicto lib. 5. Ethic. solum ponit Epiceiam, ad dirigendam legem deficientem propter vniuersale, & nil meminit de deficiente propter particulare: Nec Thomas in Comment. eius, neque in d. quæst. 120. nec alibi id videtur meminisse, quem tamen cum primis fuisse Aristotelis studiosum nemo ignorat. Gaietanus item vir maximè Aristotelicus diffiniens æquitatem ait, quod est directio legis, vbi deficit propter vniuersale, & subdit quod causa, ut æquitas habeat locum, non est quæcunque, sed sola illa, quod propter vniuersale deficit, & videtur nouissimum, dicere esse locum æquitati, quando propter nimium particulare deficit: Nec obstat quod leges & Doctores multi frequentissimè extendunt legem particularem de vno casu ad alium similem, iuxta l. non possunt ff. de leg. Quia nulla est lex, quæ dicat illam extēsiōem fieri ex æquitate, siue Epiceia, sed ex rationis idēitate. Non obstat etiam d. l. si quis id quod, quia dici potest, quod illa suppletio non fit per Epiceiam, siue æquitate, sed ex rationis identitate iuxta glos. sing. & ei annot. per Domin. Et Franc. in cap. 1. de temp. ordin. lib. 6. similique modo respōderi potest ad prædictum §. si mater, & aptius quidem, quia lex ipsa expressè habet eam extēsiōem fieri per eandem rationem, & Aristot. 1. Rethor. c. 12. qui ad hoc allegatur, non ponit Epiceiam per extensionem, licet asserat legislatorem interdum volentem, interdum inuitum deficiere, quorum vtrumque potest cōtingere deficiente per vniuersale, ut palam est. Quare argumenta, quæ præfatus vir doctissimus contra communem adducit, euitari posse videntur: Sed vltra ea vrget, Primo quod subtiliter & nouissimè dici possit, quod vtraque emendatio fiat propter vniuersale: Altera quidem, quæ excludit inclusum in sensu directo verborum: Altera vero, quæ

includit exclusa in sensu contrario verborum, quia legislator ferens aliquam legem, vnum videtur statuere directe, & contrarium indirecte, à contrario sensu, ob quod dicitur argumentum à contrario sensu in iure fortissimum l. i. §. qui mandatam ff. de off. eius cui mand. est iurisd. & c. Apostolica de his quæ fi. à prælat. sine cons. cap. vt in d. l. si quis id quod, Prætor ponēs certā pœnam corruptenti Edictum in albo propositum, videtur à contrario sensu statuiffe, ne illa imponatur aliis & ita emendatio illa per extensionem, quod imponatur corruptenti, cum proponeretur vel antequā proponatur, potest dici emendatio legis peccantis per vniuersale, & lex priuans matrem à successione filiorum, si non petat tutores filiis impuberibus, per contrarium sensum statuere videtur, ne priuetur mater eo quod non petat aliud, & emendatio, quod etiam non petens curatores eisdem priuetur, potest respicere defectū per vniuersale.

Secundo magis vrget cap. cum delicta de confir. vtil. quod commendat ibi Panor. & menti tenendum esse dixit in cap. cum in iure de elect. & singulare Andr. Sicul. in cap. iuravit, col. 18. de probat. & melius de iure secundum eundem in cap. fin. col. 9. de offic. deleg. & Anton. Corset. in sing. verb. exclusio, quod probat legem, qua statuitur quod testes, de quorū morte timetur, possint accipi lite non contestata iuxta §. quoniam multæ & §. Hoc vero Authen. de testib. col. 7. relatum in cap. quoniam frequenter in princip. vt lit. non contest. extendi ad renouationē priuilegiorum nimia vetustate consumptorum, idque fieri eiisdē æquitatis similitudine, & ita per epiiceiam, cum epiiceia, & æquitas sint idem, vt præfatum est.

Tertio, quod illudmet cap. & alia citata ibi per Decium probant casum exceptum à regula extendi ad alium similem per æquitatem, siue epiiceiam, & palam est, per illam extensionem non emendari legem deficientem per vniuersale, sed deficientem per particulare, ergo epiiceia, siue æquitas inuenitur in emendatione legis deficientis per particulare, sicut in emendatione legis deficientis per vniuersale.

Quarto denique facit & illa neruosa ratio, quod vbi eadem est ratio, idem ius censerī debet l. illud ff. ad leg. Aquil. cum concord. At emendatio legis per limitationem, & emendatio legis per extensionem eadem ratione, scilicet mente Authoris nituntur, ergo eodem iure est vtraque censenda.

Decimo octauum, Quod sicut proximè præcedentia sunt subtilia, ita insignis & vtilis quæstio est, An æquitas, siue bonum excludat à lege generaliter statuete omnes casus, in quibus deficit ratio legis? Ad quam respondet Gaier. in d. q. 120. quod non, quem sequitur Sotus in libro de iust. & iur. nisi quando non potest seruari illa absque alio peccato Primo quidem, quod Thom. in 3. sent. dist. 37. q. 1. art. 4. videtur ita sentire. Secundo quod æquitas est virtus & consequenter actus eius est necessarius. At non est necessariū discedere à lege, nisi quando peccaretur non discedendo, Ergo æquitas non subtrahit à lege, nisi ea quæ non possent recte fieri seruādo legem, Tertio quod alioqui sequeretur posse dari aliquam fornicationem licitam, eo quod ratio prohibendi eam, est prolis educatio, quæ ab aliquibus diuitibus fornicariis eque bene, imo & melius fieri posset, quā ab aliquibus coniugatis pauperibus, quod tamen est falsum post Thom. in 3. contra Gentiles c. 122. Contra quos tamen facit, quod ratio

ratio legis est anima legis, secundum Dyn. in c. fin. de reg. iur. lib. 6. cui tribuunt hoc Bald. in l. si quis seruo C. de furt. & alij, quos refert & sequitur felin. in cap. Tua num. 3. de iurejur. licet ille solum dicat quod est mens, sed mens & anima eadem res diuerso nomine dicta est, vt ex Isidoro diximus in prælud. 3. num. 2. Manual. Confess. Pro quo vltra per eum citata facit cap. Marchion. 1. quæst. 1. ibi: Euangelium non est in verborum foliis, sed in radice rationis, At anima animalis deficiente, deficit animal, ergo ratione legis deficiente, deficit lex.

Secundo facit l. Adigere. §. Quamuis ff. de iur. patron. quatenus probat: Quod lex imponens pœnam patrono adigenti libertum ad iurandum quod non tollet filios, non includit patronum adigentem castratum tali iuramento, quia cessat in eo ratio legis scilicet, ne impediatur multiplicatio hominū, quæ est vtilis Reipub. At patronus potest seruare legē illam in castrato sine aliquo peccato, & malo, ergo casus in quo deficit ratio legis eximitur à lege, etiam si absque aliquo peccato, & malo possit in eo lex seruari.

Tertio facit l. Milites 1. ff. de re milit. adiunc. l. Milites 2. in princ. eiusd. tit. Lex enim milites 1. habet, prohiberi militibus ne comparēt prædia in Prouincia, in qua militat & l. milites 2. habet posse illos comparare domos, quia ratio prohibendi ne comparēt prædia est, ne agrorum colendorū cura eos distrahat à curanda militia, quæ cessat in comparāda domo, At sine vllō peccato potest seruari lex illa de non emendis prædiis, non emendo domum, Ergo &c.

74 Quarto, Quod actus agentium non operatur vltra intentionē & mentem eorum l. non omnis ff. si cer. pet. cap. fin. de præb. & cap. Cum in illis, primo eodem titulo lib. 6. At mens & voluntas legislatoris non est comprehendere illa in quæ non extēditur ratio, quæ mouit eum principaliter ad legem faciendum, Ergo etiam lex non extenditur ad illa, etiam si sine peccato in illis lex illa seruari possit.

Quinto, Quod causa saltē finali cessante cessat effectus cap. Cum cessante de appellat. cum citatis à glos. & omnibus ibi: At ratio legis videtur causa finalis, cur eam facit legislator, Ergo intentio eius non est comprehendere casum, in quo illa cessat, etiam si absque peccato in eo seruari possit facit & l. fin. ff. de hæred. instit. quatenus habet, eam quam testator instituerat hæredē, successuram ei, qui mutato testamento instituit alium, ea ratione, quod crediderat eam esse mortuam, cum non esset, quia ratio mutationis cessauit, Et tamen mutatio poterat fieri, & seruari absque peccato, Quia instituta erat extranea.

Sexto facit cap. Quoniam contra de probat. quatenus probat, legem factam principaliter ad aliquem finem, illo cessante non ligare, quod ibi Pannormitanus in vltim. nor. cum posteris omnibus ponderauit, adducendo illud Archidiaconi in c. vltimam 76. dist. scilicet. Non peccare illum qui non seruat ieiunium ab ecclesia indictum, si ratio indictionis in eo cesset, sed & Tho. 2. 2. quæst. 147. art. 3. affirmat eum, qui habet causam indubitatam non ieiunandi, excusari à ieiunando sine vlla dispensatione, vbi etiam ipsemet Gaier. fatetur excusari à mortali peccato eum, qui putans bona fide habere se rationabilem causam non ieiunandi, non ieiunat, etiam si vere non esset causa sufficiens: At qui videt clare cessare rationem legis in casu sibi occurrente, rationabilem habet causam credendi, eum in illo ab ea non ligari. Vnde & Decius in d. c.

75 Quoniam posteaquam aliqua opponit contra determinationē Panor. resoluit eius dictum habere locum in foro cōscientiæ, & quando ratio legis exprimitur in ipsa; Sed rogo eum, Quare sit verum in foro conscientiæ, & non in exteriori, cum eius determinatio in hoc casu non fundetur super præsumptione, sed super veritate præsupposita, quo casu idem est iudicandum in utroque foro iuxta notata in c. Is qui & in c. Tua de sponsal. Rogo item eum, Quare non habebit locum, quando vnica ratione non expressa nititur lex, cum illa habeatur pro expressa, iuxta glos. sing. & recep. in l. quāuis C. de fidei cōmiss. Rogo item eum, & omnes alios, Cur non habeat locum, quando essent plures rationes legis, & constaret de omniū illarum cessatione, quod quæstio nostra præsupponit? Quare certo credo legem non ligare subditum in foro cōscientiæ, eo casu, quo constaret illi omnem rationem legis illius cessare, neque in foro exteriori, si in eo foro idem constaret, quod multi alij quos Felin. in d. c. Tua citat, sentiunt, & præfatus Dyn. in d. reg. vlt. ait: Adimplere legem eum, qui adimplet eam secundum sententiam eius, licet non adimpleat secundum verba, sicut & contra infringit illam, qui infringit secundum sententiam licet non infringat secundum verba; Quin & Panor. in c. suggestum de appell. cōcludit per illum textū & c. meminimus eod. tit. Quod vbiunque ius aliquid statuit, causam non exprimens, si possumus coniecturare rationem naturalem illius dispositionis, debemus ad limites illius rationis seu causæ dispositionem generalem restringere, & illam dispositionē seruare, vt ratio naturalis interpretata militet, in quod ipsum citat tex. opt. in l. Scire oportet §. sufficit ff. de excussat. tut. & in c. Secūdo requiris in fin. de appell. & potuisset citare textum vulgatum, sed ad propositum aptissimum in l. Cum patet §. Dulcissimis ff. de leg. 2. quatenus probat Legatum generale bonorum, quæ habebat testatrix in Syria, & Pamphilia, factum fratribus, ne filius hæres institutus quæstionem haberet cum eis, restringendū esse ad illa tantum bona, quæ haberet tempore mortis communia cum eis, & non ad alia, quæ habebat iam diuisa, etiam si antea fuerant communia, eo quod ratio legandi, cessabat in eis, licet verba illius legati includerent omnia bona Pamphiliæ & Syriæ, & sine peccato poterant legari etiam bona diuisa, & legati executio in eis fieri.

76 Non obstant fundamenta Gaietani. Ad primum enim responderi potest, Quod Tho. in loco in argumento citato non dicit expressē contrarium, imo quatenus ait, præceptum non extendi ad id quod à fine legis deuiat, cōcordat nostræ sententiæ, quæ habet casum in quo tota legis ratio deficit, deuiare à legis fine, Quia illam metimur per ipsam totam rationem, quæ principaliter eum mouit ad legem ferendam. Concordat item in d. 2. q. 147. art. 3. quatenus ait: Excludi à lege ieiunij eum, qui manifestam causam habet non ieiunandi, licet eius verbis includatur.

Ad Secundum respondeo, negando illam consequentiam Aequitas est virtus, ergo eius actus est necessarius: Nam virginitas est virtus secundum Thom. 2. 2. q. 152. art. 3. Et tamen eius actus non est necessarius, sed voluntarius c. integritas 32. q. 1.

Ad Tertium negatur sequela, quia ratio prohibēdæ fornicationis, non solum est euitatio educationis prauæ proles, sed etiā abusus corporis & feminis,
iuxta

iuxta illud Apost. 1. ad Theff. 4. Abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione, & honore, non in passione desiderij.

Ad alia omnia quæ possunt contra hoc adduci, responderi potest, quod loquantur in casibus, in quibus solum deficit pars rationis, & non tota, vel tota ratio impulsiva, sed non finalis, vel apparet alicunde mētem legislatoris fuisse ampliolem ratione, quæ ad id mouit, quamuis talis ratio impulsiva esset, & non finalis: Per ea quæ adduximus in c. Cum minister 23. q. 5. à nu. 37.

S V M M A R I A.

- Iudicium inordinatum esse iniustum, licet alias esset æquum nu. 77.*
Iudices inquirentes specialiter cōtra aliquē absque praua infamia, vel alio ei equipollenti, grauiter peccare nu. 77.
Infamia causam præbens infamare censetur, & peccat nu. 77.
Præcepta Decalogi etiam Monarchas ligant nu. 78.
Iudicia extraiudicialia non sufficiunt ad inquirendum nu. 78.
Inquisitionis à vera doctrina multos in Theoria, & praxi aberrare nu. 79.
Inquisitio regulariter utroque iure prohibita, & eisdem casibus utroque permissa nu. 79.
Iudex ex officio potest procedere in omnibus, quæ ad utilitatem publicam pertinent nu. 79.
Crimina puniri interest Reipublice nu. 79.
Legem contra naturalem & diuinam est damnare sine accusatore vero vel ficto nu. 80. & melius nu. 82.
Iudex est iustitia animata de causa aliorum duorum cognoscens nu. 80.
Legem naturalem & diuinam de non infamādo, vel de non scandalizando nemo potest tollere, nec princeps vllus sine iusta causa minuire, vel limitare num. 81.
Criminis occulti dissimulatio vtilior, quam punitio sine querela nu. 81.
Legi naturali, & diuina vtrunque ius æquē subijcitur nu. 81.
Accusator fictus est infamia, euidentia, & tale, & tale illis, quoad hoc equipollens nu. 82.
Intimatio clamorosa, & infamia res diuersæ sunt nu. 82.
Infamia vel suspicio quanta esse quoad hoc debeat, Iudex arbitratur nu. 82.
Appellari potest à Iudice male arbitrante aliquid esse infamiam, vel ei equipollere nu. 82.
Carceri non facile mancipandos esse omnes præsertim honoratos nu. 83.
Appellatur à mandato de capiendo etiam post Concil. Trid. quia eius grauumen non est reparabile per diffinitiuam nu. 83.

- Lex naturalis immutabilis n. 84. limitari tamen potest ex iusta causa n. 89.*
Inquiri nō poterat sine infamia de crimine laesa maiestatis ante Extravag-
ad reprimendum nu. 84.
Inquisitio quae fit super electo postulato, vel presentato ad ordines, vel bene-
ficiū, non est exceptio regulae de non condemnando sine accusatore, nec
generalis inquisitio, nec ulla inquisitio, quae fit ad utilitatem priuatam
& miserabilium personarum, vel piorum operum, nec ulla inquisitio fa-
cta ex officio nu. 85.
Inquisitio ob quam delicti confessionem fieri possit nu. 86.
Confessio delicti iniuste torti, non sufficit ad inquirendum, licet incidenter
facta sufficiat nu. 86.
Crimen causam principalem contingens aliter quam non contingens puniri
potest num. 86.
Inquiri potest specialiter super crimine occulto per generalem inquisitionem
detecto nu. 87. nisi inquirens sic protestetur nu. 88.
Inquirenti generaliter occulta non debent reuelari, sed reuelata, etiam si re-
uelator in eo peccauit, ipse tenetur ea castigare nu. 87.
Inquisitionem male captam confessio inquisiti facit validam nu. 87.
Inquisitio specialis criminis occulti non permittitur ob solam eius atrocitatem,
nec requirit partium praedictum nu. 88.
Inquisitio criminalis fit de crimine manifesto criminosis occulti, sed generalis
de ipso criminosis nu. 88.
Inquirendi nouum casum potest inducere Monarcha iusta de causa, & non
sine illa nu. 89.
Inquisitionis commissio etiam à Principe simpliciter facta non tollit neces-
sitatem infamiae, vel alicuius ei equipollentis nu. 90.
Rescriptum in dubio ita interpretandum, ut consonet Iuri communi, etiam
transferendo clausulas nu. 90.
Principe inferior non potest etiam cum causa limitare legem naturalem n. 90.
Principi committenti inquisitionem, & asserenti sibi constare de infamia, An
sit credendum? nu. 90.
Inquisitionis commissio, An motu proprio, An aliter fiat, nil quoad hoc refer-
re nu. 90.
Inquisiturus specialiter priusquam procedat de infamia, vel alio ei equipollenti
debet se informare, alioquin peccat mortifere coram Deo, licet processus ob
scordiam inquisiti nil opponentis valeat in foro externo nu. 91.
Inquiri non potest etiam contra Regulares sine infamia, vel alio ei equipol-
lenti num. 91.
Crimine in omni atroci non potest sine infamia inquiri nu. 91.

Inquirere

Inquirere non potest Iudex eo solo quod non praesumatur calumniari nu. 91.
Infamia orta post capturam non sufficit, licet antea nata non amittat vim
probandi nu. 91.

77

Decimum nonum, Quod non solum illud iudicium dicitur iniu-
 stum, quod est iniquum siue contra iustitiam & æquitatem, sed
 etiam quod est inordinatum, siue contra iuris ordinem datum:
 Tum quia vtrunque contra leges fertur cap. Cum dilecta de
 rescript. cap. Prudentiam de offic. deleg. Tum, quia frequentius
 incurritur nullitas Iudicij ob omisam formam, vel solemnitatem Iuris, quam
 ob omisam, vel violatam æquitatem, vel Iustitiam partibus cōuenientem per
 not. in cap. primo de re iudic. & l. i. ff. de appella. adiunc. l. Prolatā C. de sentent.
 & l. & 2. C. quando prouoc. non est neces. Tum quia, licet frequentior sentētia
 sit eorum, qui putant ritē factum à recte facto eo differre, quod hoc ad ius &
 iustitiam referatur, illud vero ad solemnitatem, iustē tamen vel benefactum
 vtrunque includit, secundum eosdem, vt colligitur per tradita à Iaso. & citatis
 ab illo in l. Iuste ff. de acq. poss. & in l. Lecta ff. si cer. pet. Tum denique quod
 verior videtur resolutio eruditissimi Alciati probantis in l. Hæc verba in sti-
 pulatione ff. de verb. sig. autoritate doctissimorum latinorum, differentiam
 præfatam non esse veram, & nimia subtilitate laborare, Et consequenter non
 ritē facta esse non recte facta, & è contrario.

Ex quibus inferitur, esse verum id, quod 48. loco inferebam ex 6. conclus. c.
 inter verba 11. q. 3. nu. 579. nempe mortifere peccare Iudices peccatū detractio-
 nis, siue infamationis, qui inordinate sine præuia infamia, Vel alio ei æquipol-
 lenti inquirunt specialiter contra aliquem: Tum quia per prædicta iniuste faci-
 unt, & omnis iniustitia est peccatum mortiferum, secundum Tho. recep. 2. 2.
 q. 59. art. 4. Tum quia qui reuelat, vel est causa, vel occasio propinqua reue-
 landi peccatum secretum alterius cōtra Iuris ordinem, est detractor, & trans-
 gressor 8. præcepti Decalogi, vt cōclus. 6. extracta ex d. cap. Inter verba habet,
 & aliis multis ibi comprobatur, & summam dixi in c. 18. Manual. Confess. &
 78 præfati Iudices id faciūt: Tum, quia præceptum illud 8. Decalogi omnes etiam
 Summates ligat, Quia est lex diuina, quam etiam Papa tenetur vsque ad san-
 guinem defendere c. Sunt quidam 25. q. 1. Tum, quia nec indicia, saltem extra-
 iudicialia sufficiunt ad illud sicut supra dictum est, vt irrefragabiliter probat c.
 Inquisitionis de accusat. quatenus haber: Non sufficere ad id etiā dictū vnius,
 nec duorum, nec trium testium Extraiudicialiter apud Prælatum de crimine
 testantium, licet aliquot nostrorum & Sotus de ration. reg. membr. 2. q. 6. vers.
 At vero, & clarius paulo post in vers. tertium Dubium & Galet. 2. 2. q. 60. art. 4.
 contra senserint, sed incaute. Partim eo quod fragiliter intulerunt illud ex
 dictis S. Thomæ in ead. 2. 2. q. 69. art. 2. quia ille solum dixit, ad interrogandum
 reum sufficere infamiam, vel inditia: Et cum longe aliud sit, interrogare in-
 quisitum, vel accusatum, Aliud per inquisitionem procedere, parum caurè hoc
 ex eo intulerūt, quia à separatis non fit illatio l. Papinianus exuli ff. de minor.
 Quia item Tho. si satis perpendatur de inditiis iudicialiter probatis, & partim
 intimatis loquitur: Partim quod ipsimet ibidem tenent, quod duo testes de

visu ad id non sufficiunt, cum tamen constet eos plus probare quam indicia; Partim quod ipsemet Sotus dixit ibidem semiplenam probationem sufficere quidem ad interrogandum, & cogendum reum ad dicendum veritatem, non tamen ad inquirendum: Dixi *saltem extrajudicialia* Nam indicia iudicialiter probata sufficere possent, quia æquipollerēt infamæ per infra dicenda nu. 96. in quibus forte posset saluari Galetanus, sed difficiliter Sotus qui negat semiplenam probationem in id sufficere.

79 Vigesimo Quod quia multi mea sententia in Theoria & praxi peccant grauius circa hanc inquisitionis materiã in vtroque foro, subiicio pauca ex multis, quæ scripsi in d. repet. cap. Inter verba sermone Hispano cõposita præsertim à Coroll. 62. conclus. 6.

Primum quidem, Quod quatuor sunt opiniones super illa questione, An, & quãdo liceat per inquisitionem procedere in criminalibus? Prima glossarum cap. De manifesta 2. quæst. 1. cap. 1. vt Eccles. benef. Instit. de publicis iud. in princ. & l. Tutor §. Præterea ff. de suspic. tut. & l. Rescripto. §. si quis ff. de numer. & honor. quæ aiunt, regulariter non licere.

Secunda est Bartholi in l. Si maritus §. si ante nu. 3. ff. de adult. qui ait regulariter permitti.

Tertia, Quod est permissa Iure Canonico, & prohibita Iure Ciuili, quæ est Baldi in cap. l. de offic. ordin. communiter recep. vt colligitur ex Dec. hic nu. 7. & Aret. in cap. Cum oporteat, & multo altius in cap. Qualiter 2. nu. 52. & seq. de accusat. & erudit. Alciato in d. cap. 1. de offic. ordin.

Quarta, quod nulla est inter vtrunque ius in hoc differentia, quam tenet Salic. in d. l. Ea quidem C. de accusat. quem sequitur Aret. in d. c. Qualiter n. 67. Et hæc coniuncta primæ est omnino tenenda, ita vt dicamus; Quod inquisitio regulariter est prohibita vtroque iure, & quibus casibus licet Iure Pontificio, licet & Cæsareo, & econtrario: Tum quia licet parum aut nihil referat effectu tenere opinionem glossarum, vel Bartholi, vel communem, eo quod secundum omnes in eisdem casibus, & non pluribus, vel paucioribus est licita, vel prohibita inquisitio, cogunt tamen recedere ab illa rationes dubitandi, & decidendi, Cur possit, vel non possit inquiri super criminibus. Quas demiror à nemine vsque ad nos in d. c. Inter verba satis fuisse consideratas: Ratio enim mouens, quod in omnibus criminibus etiam occultis possit procedi per inquisitionem, est illa validissima, Quod Iudex potest ex officio procedere, siue inquirere in omnibus, quæ respiciunt vtilitatem publicam, secundum omnes arg. l. Congruit de offic. Præsid. & c. 1. de off. ordin. & tradit Bart. ab omnibus recept. in l. 4. §. Hoc autem ff. de damn. infec. At criminum punitio principaliter pertinet ad vtilitatem publicam l. Ita vulneratus ff. ad l. Aquil. c. vt famæ de sent. excom. Ergo &c.

Ratio autem cur in nullis criminibus occultis inquiri possit, est illa, qua glossæ præfatæ nituntur, scilicet: Quod nemo sine accusatore est damnandus, cuius rationem assignat Thom. 2. 2. q. 67. art. 3. in hæc verba: Iudex est interpres iustitiæ. Vnde sicut philosoph. dicit in 5. Ethic. Homines ad Iudicem confugiunt, sicut ad quandam iustitiam animatam: Iustitia autem, sicut supra dictum est, non est ad se ipsum, sed ad alterum: Et ideo oportet quod Iudex inter aliquos duos

duos diiudicet, quod quidem fit, cum vnus est actor: & alius est reus: Et ideo in criminibus, non potest aliquem iudicio condemnare Iudex, nisi habeat accusatorem, secundum illud actuum 25. Non est consuetudo Romanis damnare aliquem hominem, priusquam is, qui accusatur præsentibus habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina, quæ ei obiiciuntur: Hæc ille; Qui in respon. ad tertium sentit, quod lege naturali vetatur, ne quis sine accusatore vero vel ficto, qui est notorietas infamia, vel aliud ei æquipollens, damnetur. Ratio autem huius rationis est triplex. Prima illa neruossissima, Quod lege Dei naturali, & diuina præcepti & Decalogi præcipitur, ne quis inordinate detrahat, siue infamet, vel sit causa propinqua ita detrahendi, vel infamandi proximũ, vt in d. conclus. 6. d. c. Inter verba late tradidimus, & breuiter in c. 18. Manual. Cõfess. repetiuimus, Et multa ratione probat Sotus de rat. reg. memb. primo q. 2. Et cum nullus inferior possit legem superioris tollere, vel minuere, Clem. Ne Romani de elect. Et consequenter nullus Iudex etiam Monarcha possit legem præfatam Dei de non infamando tollere, nec saltem sine iusta causa minuere: Cumque qui inquit super occulto crimine, infamet; vel det causam infamandi, consequitur nullum hominem posse inquirere, nec saltem sine iusta causa dare facultatem inquirendi super illis.

Secunda, quod etiam lege Dei scandalizatio prohibetur c. 18. Matthæi & c. 2. de nou. op. nunc. & tradit Thom. 2. 2. q. 43. art. 1. & 2. At publicatio peccati occulti est scandalizatio, arg. c. Præbyter si à plebe, & c. Si mala 2. q. 4. quatenus probat famam peccati scandalizare, & tradit Galet. 2. 2. q. 73. art. 2. Ergo publicatio peccati occulti lege Dei prohibetur, Ergo nullus Deo subiectus potest illam tollere, vel eam saltem sine iusta causa minuere.

Tertia, Quod licet regulariter vtilis, sit Reipublicæ criminum punitio, fallit tamen, quando sunt occulta, & non est accusator verus vel fictus: Tunc enim vtilior est Reipub. quieta cõseruatio famæ & honoris suorum subditorum, quam punitio, qua turbatur Respublica, & illi priuatur bonis suis maximis, quæ sunt fama & honor. iuxta cap. 41. Eccles. Proverb. c. 22. & Philosophum in 4. Ethic. Dixi quando non est accusator verus vel fictus Quia cum est talis oportet reddere ius vere vel fictæ accusanti, vel querelati, alioqui turbaretur Respublica, quæ est ratio vere germana, cur cum accusatore, notorietate, infamia, vel re illi æquipollente instante, possit procedi & inquiri sine violatione legis naturalis, & diuinæ, est & solutio argumenti pro contraria parte adducti. Per quas rationes palam concluditur opinio præfata glossarum, scilicet: Quod regulariter prohibetur inquisitio in criminibus occultis, & 4. opinio, Quod nulla est in hoc differentia inter vtrunque ius, cum vtrunque æque subiiciatur legi naturali & diuinæ, cui lex præfata de non inquirendo in occultis nititur, sicut & illa, Nemo sine accusatore damnetur, quæ ponitur in legibus & capitulis, quorum sunt præfatæ glossæ. Ex quibus inferitur primo præfatam legem de non damnando sine accusatore vero vel ficto, siue de non inquirendo sine infamia, vel alio ei æquipollenti, esse naturalem, & diuinam, quamuis vt diximus in d. c. Inter verba conclus. 6. coroll. 50. Sotus vbi supra, his non perpenis contra tenuerit. Accusator autem fictus est infamia & à fortiori euidencia vel notorietas; Rebellio item denunciati, qua denunciantem secreto, & amanter

corripientē non vult audire, iuxta c. Si peccauerit 2. q. 1. & c. Nouit 1. eod. secundum mētem Thom. vbi supra. Quibus quoad hoc, æquipollent intimationo frequens, & suspicio populi, vel vniuersitatis, quā pro veritate circumstātiarum, varie arbitratus fuerit bonus Iudex, secundum mentē Innoc. in c. Cum oporteat de accusat. communiter recepti, quem non relatum pulchre declarat Salicetus in d. l. ea quidem col. 9. ibi. Diffamatio non semper debet esse vniformis, Quia quandoque maior, quādoque minor: Nam si periculum sit instans, sine multa diffamatione potest procedi, vt d. c. Qualiter, & ibi not. Ioa. Andr. cap. licet Heli extra de Simon. Insinuatio autem clamorosa, & infamia non sunt idem, cum ponantur pro diuersis in d. c. Qualiter & quando, ibi: Per clamorem & famam, & in d. c. licet heli de Simon. ibi. Per publicam famam, aut intimationē frequentem, quod ea ratione Alciat. probauit in d. c. 1. de offi. ord. nu. 61. Quod insinuatio est expositio criminis Iudici facta, iuxta Archid. in c. Quia plerique de offi. ord. in 6. licet contra quod idē sint putet Sotus vbi supra memb. 2. q. 6. & ante illum Pan. & Anan. in d. c. qualiter col. 2. quod vtiliter declarans Salic. vbi sup. sic dicit: Hic aduertendum quod clamor iste esse debeat de diffamatione, Et ideo Iudex de ista diffamatione debet inquirere à vicinis, & aliis scire debentibus, & diffamatione reperta, debet inquisitionē formare, vt extra de accus. c. Inquisitionis, hæc ille. Cui addo: Possē à Iudice male arbitrante aliquē rumorē esse infamiam, vel æquipollere infamiae, ad inquirendū iuste appellari; Tum, quia potest famā bonam cōtrariam probare & eam quæ ei obiicitur esse à maleuolis ortam, vel alia ratione: non satis qualificatā, iux. gloss. recep. in d. c. Qualiter & quando el. 2. Tum, quia à relictis arbitrio Iudicis iustē si malē arbitretur, appellari potest, iux. gloss. à plerisque omnibus recept. in c. super hiis verb. Arbitrio de accusat. & à multis putatam singularē, licet habeat.

83 Secundo, ex præfatis rationibus decidēdi Infertur, Quanta circūspēctio debent vti Iudices etiam supremi in inquirendo, vel mandando inquiri, ne faciant, quo propter propria peccata castigentur, dum aliena castigare nimis anhelant, quandoquidem non lege humana tantum, sed naturali, & diuina contenta in 8. præcepto Decalogi vetatur, ne quis proximum infamet, vel sit causa propinqua infamandi: Qua eadem ratione debēt abstinere à coniciendo in carcerem, præsertim viros honoratos, & de fuga non suspectos, donec iustam informationem de crimine habeant, quamuis illam eo nesciente suscipere possint, & mandatum de vocando personaliter, vel etiam de capiendo dare, iuxta doctrinā Salic. in l. Nullus C. de exhib. reis, & latē tradita per Hypol. in prax. crim. in §. Constante, & alibi sæpe, dummodo id eo proposito actuali, vel virtuali faciant, vt appellationem iusta de causa interpositam admittant, si eam iussus capi, vel iam captus interponat, vt Bald. determinat in l. si clericos C. de Episc. audien. Quia grauamen illatum per illam interlocutoriam de capiēdo, non potest satis reparari per diffinitiuam, quo casu etiam Iure Cæsareo appellatur l. 2. C. de appell. non recip. & etiā Iure nouo Concil. Trid. sess. 13. c. 1. de reform. licet derogauerit antiquis Canonibus permittentibus appellare, & in criminalibus ab aliis interlocutoriis, quorum grauamea per sentētiā diffinitiuam, vel per sanem causæ reparari potest.

Vige

Vigefimum primum, Quod contra præfatas rationes; & illata ex eis præsertim quod lex de non damnando sine accusatore vero velficto, quo quarta opinio nititur, est naturalis, facit neruose primo; Quod tot casus excipiuntur ab ea, in quibus licet inquirere, vt Barth. in d. l. Rescripto fecerit regulam de illis, & casus in quibus non licet posuerit pro exceptionibus, vt supradictum est, quod non videtur posse contingere vlli legi naturali diuinæ, quæ immutabilis est, c. Ius naturale prima dist. & 5. dist. in princ. & §. sed iura quidem naturalia Instit. de iur. nat. gent. & ciuil. Secundo quod nulla lex naturalis vel supernaturalis Dei, per homines potest tolli, nec limitari siue circa eam dispensari ea dispensatione vera, qua quispiam eximitur ab illa sub qua alias includeretur, secundum Thom. in 3. sent. dist. 37. q. 1. art. 4. Ergo nullus casus potuit excipi ab ea, Si esset naturalis diuina per Imperatores, neq; per Papas quanto minus tot, quod videantur Bartholo & sequacibus eius constituere regulam contrariā. Tertio Quod sequeretur non potuisse per Fredericū Imperatorem fieri extrauag. Ad reprimendum, per quam noue statuit, posse inquiri super crimine læsæ maiestatis, quæ vt dixit ibi Barth. est ius adeo nouum, quod ante illud etiā Iure Canonico non poterat super eo sine infamia procedi. Quarto quod audimus sæpe monarchas cōmittere causas inquisitionis nulla infamia præcedente, qui peccarent, si præfata lex esset naturalis diuina, quod dicere videtur absurdum, & quoddam veluti sacrilegij crimen arg. c. si quis suadente §. communiter 17. q. 4.

85 Ad horum primum respondeo, negando quod inueniantur tot casus à præfatis legibus excepti, quot communiter putantur. Ille enim quem Panor. cum Alciat. & communi ponit in d. c. 1. de offic. ordin. de inquisitione vitæ electi ad confirmandam, vel cassandam electionem eius, iuxta c. Nihil de elect. ineprè excipitur ab ea: Illa enim habet, vt nemo sine accusatore damnetur, & in hoc non agitur de damnatione electi, neque de castigando eo, sed solum de non dando ei, quod non debetur, vel non auferendo, quod debetur: Id ipsum est dicendum de illo casu excepto à Speculatore, quo inquitur de postulatione ad aliquam Ecclesiam, An admittēda? vel de præsentato ad aliquem ordinem, An sit ordināndus? Et eadem ratione de præsentato ad aliquod beneficium, An sit instituendus? Non enim agitur in illis casibus de damnandis, vel castigandis criminibus: Casus item in quo proceditur ad generaliter inquirendum iuxta l. Congruit ff. de offic. præsid. & cap. 1. de offic. ordin. ineptè excipitur à præfata regula, quia per generalē inquisitionem nemo damnatur, nec fit ad damnandum, vel ad decidendum, sed solum ad inueniendum & præparandum, adeo quod per testes acceptos in illa nemo potest damnari etiam postea in speciali inquisitione, nisi repetantur, secundum plerisque omnes, in quibus sunt Bald. in d. l. Ea quidem nu. 42. & Aretin. in d. c. Qualiter 2. nu. 51. de accusat. Imo is & alij præfati omnes casus potius continentur sub illa regula, quæ habet, Possē Iudicem procedere ex officio in hiis, quæ ad vtilitatem publicam pertinent. Casus item alij excepti per Angel. Aret. in lib. de malef. verb. hæc est quædam inquisitio vers. Secundo principaliter, in quibus inquitur ad priuatam vtilitatem, scilicet, suspicione tutoris l. 3. §. Præterea de susp. tutor. & an sit talis tutor idoneus l. Credendum §. si. ff. qui pet. tutor. vel de executoribus publicis:

An in tributis exigēdis excedant §. Coges in Auth. de mand. Princ. & an vsutæ exigatur, c. Ad nostram de iureiur. non sunt veræ exceptiones præfata regulæ, Ne quis sine accusatore vero vel falso damnetur, Quia non agitur in illis criminaliter, nec de crimine ad damnandū principaliter, & ideo potius sunt fallentiæ alterius regulæ: Ne iudex ex officio ad vtilitatem priuatam procedat, quæ ponitur in d. l. 4. §. Hoc autem Iudicium ff. de damn. infec. Qua eadem ratione casus inquirendi in vtilitatem priuatam miserabilium personarum, & piorum operum, qui sunt permitti secuadum Bart. & Alex. in d. §. Hoc autem, quicquid Imolen. ibi dicat, non sunt casus excepti ab illa regula. Ne iudex ex officio ad vtilitatem publicam procedat, quamuis teneri possit etiam in his satis procedi ad vtilitatem publicam, cum pietas ad illam pertineat. Ille item casus, quem incautè ponit Bart. cum communi in l. 2. §. si publico ff. de adulter. pro casu excepto, videlicet: Cum Iudex ex officio ad puniendum procedit, non est talis: Tum, quia vt recte aduertit Sotus vbi supra, non est ei locus, nisi cum ob infamiam, vel notorietatē Iudex procedit, & ita non proceditur in eo, sine accusatore vero, vel ficto: Tum, quia alioqui omnia crimina tam occulta, quā publica possent puniri per viam inquisitionis, quod est contra totum vt iūque ius, & omnes 4. præfatas opiniones. Quod miror neque à Bart. neque ab aliis vigilantissimis viris eum pro excepto ponentibus animaduersum: Eadem ratione non debet etiam dici casus exceptus ille, in quo Iudex ex officio potest punire confitentem principaliter aliquod delictum, cuius alias non erat infamatus, vt communis colligit ex c. 1. de accusat. lib. 6. Quia confessio Iudicialis inducit notorium Iuris c. fin. de temp. ordin. c. vestra & c. fin. de cohab. cler. & mulier. Admoneo tamen id, quod pridem in d. repet. admonebam, quod limitatio illa vtilis & quotidiana Soti de rat. tege. memb. 2. q. 6. pag. 15. nempe quod hoc non procedat in confessione facta coram paucis vel coram Prælato incogitanter, vel in aliqua epistola secreta, quam superior aperuit, sed tantum in facta coram multis. Primo non procedit in confessione Iudiciali, quæ etiam coram paucis, puta solo Iudice & notario facta, inducit notorium Iuris, vt dictum est, neque id quod in illa præsupponit, videlicet, Confessionē extraiudicialem corā multis factam sufficere, est verum, nisi quando ex illa confessione insurrexit fama populi, viciniaz, vel Collegij, sed tunc non inquireret Iudex tantum ob confessionem, quantum ob infamiam ex illa natam: Recte autem limitari potest, ne procedat in confessione timore tormentorum facta, secundum Bart. in l. pen. ff. de quæst. Et clarius Alex. Imolen. ad Bart. in l. Qui in aliena §. Celsus ff. de acquir. hæred. modo sic confessus reuocet confessionem, tanquam timore factam, iuxta Anchar. conf. 24. incip. visa inquisitione, ex quo colligitur idem dicendum de confessione facta sine tormentis, præcedente tamen iniusta captura. Eadem quoque ratione non est cēsendus casus exceptus ille, in quo Iudex potest ex officio confitentē incidēter aliquod delictum, cuius alias non erat diffamatus punire in eadem tela iudicij, vel saltem noua texta, secundum sententiā recep. in d. §. Si publico per l. Quod euitandi C. de condic. ob turp. cau. & l. pen. C. si aduer. libert. Quia etiam in eo interuenit notorietas, quæ est accusator fictus. Admoneo tamen, præfatum Sotum limitare hoc, vt solum

86

solum procedat in cōfessione alicuius circumstātiæ criminis, de quo agitur, vt si procedente Iudice contra Concubinarium, cōstiterit concubinā esse monacham, sed non videretur in hoc sequendus. Tum, quia est contra plerosque omnes vtriusque Iuris Interpretes in d. §. Si publico & c. 2. de Confess. & in c. 2. de ordin. cogn. & alibi: Tum, quia sunt textus expressi in d. l. Quod euitandi, & d. l. penul. C. si aduer. libert. Quod crimen probatum in iudicio etiam civili, potest officio Iudicis criminaliter puniri: Tum, quia notorietas iuris quæ est fictus accusator, habet locū in casu limitationis: Tum, quia differētia illa magna in castigando delictum patefactum, incidēter cōtingens crimen principale, de quo agitur, & in castigando non contingens illud, non est, quam significat ipse, sed quod si cōtingit illud, siue grauet, siue releuet, siue neutrum faciat, potest castigari in eodem iudicio, non autem si non contingit illud: Nam tunc opus est ordiri nouā telam Iudicij ex officio, vt tam antiqui, quam recentiores docent in c. 2. de confess. c. 2. de ordin. cogn. & in c. 1. de except. in c. Per inquisitionem de elect. d. §. Si publico, quod pridē in repetit. præfati c. 2. de Confess. late declarauimus. Eadem ratione etiam male excipitur à præfata lege casus ille, quo Iudex inquit particulariter contra aliquem super crimine, quod per generalem inquisitionem ei constat, iuxta c. 1. in princip. iunct. §. Sane de censi. lib. 6. l. 4. §. 1. ff. ad leg. Iul. pecul. & l. Iustissimos C. de offic. Præfec. Prouinc. Non quod putemus recte docere Sotum vbi supra post Angel. in l. Si vacantia: C. de bon. vacan. lib. 10. hoc non licere nisi alia ratione super eo inquiri possit, Quia in hoc non est sequendus: Tum, quia omnes in Theoria & praxi contra seruant post Bart. in d. l. 2. §. Si publico ff. de adult. Tum, quia, vt proxime dictū est, cum sufficiat detectio criminis in Iudicio incidēter facta à fortiori sufficiet facta ex proposito generaliter inquirentis argum. d. capit. 2. sub fin. de ordin. cogn.

Non obstat, quod inquisitio generalis fit ad tranquillandam Rempub. puniendo mala, quibus turbatur l. congruit ff. de off. Præsid. c. 1. de off. ordin. Et quod crimina occulta non perturbāt illam, Quia licet non perturbent, donec Iudicialiter noscantur, perturbarēt tamen postea, si non punirentur, præbēdo materiam delinquēdi eis, ad quos detectio & impunitas alicuius illorum perueniret. Non obstat etiam, quod nullus testis interrogatus per generalē inquisitionem tenetur, nec licite potest detegere occulta c. Qualiter & quando 1. de accusat. Quia, licet ille bene faceret tacendo, & peccet male detegendo, ex quo tamē bene vel male deducta sunt in publicā Iudicis notitiam, Ille tenetur ad castigandum ea per inquisitionem particularem. Tum, quod ipsemet Sotus vbi sup. memb. 3. q. 1. pag. 8. tenuit, sufficere notitiam Iudicialem habitam per confessionem male torti, ad hoc vt Iudex alias à torquente inquirat cōtra detectum: Tum, quia c. de accusat. lib. 6. probat, confessionē ante infamiā iudicialiter interrogati supplere infamiæ defectū, & efficere processum inquisitionis validum: Opinio tamē Angel. & Soti, quæ de pia mente manuit, seruari possit, quādo visitator, vel inquisitor generalis in principio protestaretur. vt ego in duabus visitationibus celeberrimorū Monasteriorum protestatus, sui nepe: nolle me scire ab eis occulta, sed solum notoria & famosa, & quod habiturus essem pro non detecto, quicquid occultū mihi detegeretur, quam profecto cāutelam iudico piam, & tranquillitati publicæ, quæ per reuelationem secretorum

88

torum non vno nomine turbatur, accommodam: Est autem ratio cur male excipitur, quod cognitio illa Iudicialis habita per generalem inquisitionem, habet vim notorietatis vel infamiae, quae est accusator fictus. Eadem etiam ratione male excipiuntur illi casus, quos Specul. titul. de inquisitione §. Quando Barth. in di. & extrauagan. Ad reprimendum Anton. 3. part. titu. 9. capit. 7. & alij alibi ponunt, de criminibus in iudicio admissis, quale est testis falsum deponentis l. Nullum C. de testib. quale calumniatoris cap. 1. de calumniat. aut prauaricatoris & tergiversatoris l. 1. ff. ad Turpil. & c. 1. de calumniat. l. fin. C. de abolit. Quorum excipiendorum rationem ait Sotus vbi supra memb. 3. q. 1. nihil in id adducto non esse atrocitatem eorum, vt Iuristae putant, sed quia sunt partibus perniciofa, qua in re bis videtur peccare. Primo, quod putat iuristas eam rationem excipiendi reddere, quod non faciunt, quia aut tacent, vt Speculator aut dicunt excipi, eo quod multum offendunt Iudicem, coram quo fiunt, & non eo quod sint in sese atrocia, quod palam colligitur ex eo, quod ipsemet Bart. in d. extrauag. Ad reprimendum pro diuerso casu ponit crimen laesae maiestatis, asserens ante illam extrauag. non potuisse inquiri de illo specialiter etiam iure Canonico, & constat illud esse atrocissimum. Nec obstat l. 3. C. ad leg. Jul. maieft. Quae non habet inquiri posse in illo crimine, sed torqueri posse pro illo praehabita semiplena probatione. Non obstat l. Si quis in hoc genus C. de sacros. Eccles. quatenus habet, posse inquiri contra iniurios erga Clericos diuina officia celebrantes, quia tum demum id fieri potest quando notorietas vel infamia interuenit, vt intelligit Angel. Perusin. in d. l. si vacantia, quem sequitur alter Angel. in d. l. de malef. col. 4. Secundo peccat, eo quod limitat ad crimina partibus praedudicialia, cum tamen idem sit de non praedudicialibus illis, quale est iuramentum falsum pro saluando reo inquisito, quod prodest illi, & non nocet alteri parti, cum eam non habeat, ob quam tamen potest a Iudice castigari per inquisitionem.

Eadem ratione male excipitur casus ille, in quo Iudex procedit contra confortes detectos iudicialiter a reo & ille, in quo inquiritur, de crimine notorio vel famoso delinquentis occulti, in quo inquiri potest primum specialiter de illo, An sit perpetratum? Deinde generaliter a quo sit perpetratum? Secundum Innoc. in c. bonae in 1. de elec. in Theoria & praxi recept. quia in eo non proceditur sine accusatore vero vel ficto, puta, notorietate iudiciali, vel extraudiciali.

Non obstat, quod Gaiet. 2. 2. q. 69. art. 2. & Sot. vbi supra membr. 2. q. 6. simpliciter dicant, quod super crimine notorio, cuius Author est occultus, non potest inquiri contra illum, quia verum est specialiter, sed falsum generaliter, quia vt dixit Innoc. vbi supra, potest specialiter inquiri de crimine notorio, quod dicitur factum, An sit factum: contra Authorem vero occultum, non interrogando specialiter, An Iohannes, vel Petrus illud perpetrauerit, sed sic interrogando generaliter, si scit, quis illud fecerit, per quod omnes pridem conciliaui in d. repet. c. Inter verba conclus. 6. corol. 50. Per quae omnia confirmatur responsio ad primum argumentum, videlicet qua negauit esse tot casus exceptos ab illa lege quot communiter putantur. Ad secundum autem respondetur, concedendo quidem legem superioris non posse tolli per inferiorem, nec consequenter legem naturalem, vel diuinam per vllum hominem, negando

tamen,

ram, quod non possit iusta de causa limitari, eo modo, quo omnes docet in c. Quae in Ecclesiarum de constit. posse Principem ex iusta causa priuare subditum dominio rei suae contra voluntatem eius; licet id vetetur praecipio 7. Decalogi, & statuere nouum casum, in quo quis iuste possit occidi, licet id quinto praecipio eiusdem Decalogi prohibeatur, Et consequenter, ex iusta causa possunt Papa, vel Imperator inducere nouos casus, in quibus inquiri possit specialiter sine accusatore, vero vel ficto.

Ex quibus inferitur primo responsio ad Tertium, & Quartum, quam gratia breuitatis non explico. Secundo inferitur, licet Monarchis iusta de causa, inducere lege sua vel commissioe, casum nouum, in quo inquiratur specialiter contra aliquem sine infamia, vel alio ei aequipollenti, vt Imperator Fredericus in praedicta extrauag. Ad reprimendum ob causas in ea expressas induxit casum criminis laesae maiestatis, Non autem eis licere facere id sine iusta causa, imo peccare illos mortifere, non solum priuatim detegendo peccata subditorum occulta, & infamando eos, vt & caeteri peccant, sed etiam statuendo, & committendo sine iusta causa, vt sine infamia circa ea procedatur, eo quod transgrediuntur legem sui superioris, cui tenentur obedire, sicut nos peccamus non obediendo ipsis c. 2. de maior. quicquid Doctores de placebo Domino eis blandiantur.

Tertio inferitur, Quod commissarius simpliciter deputatus a Principe summo ad inquirendum, tenetur prius cognoscere de infamia, licet contra dicat Bald. in l. Nullum C. ad leg. Jul. maieft. Tum, quia rescriptum in dubio debet interpretari vt conformet Iuri communi, iuxta gloss. celeb. in cap. Paratus 22. quaest. 2. etiam per translationem clausularum cap. Causam quae de Rescrip. praesertim cum continet ius naturale, vel diuinum, quale est, de quo hic agimus, quod non potest rescribent sine causa limitare: Tum, quia Salicetus dixit in d. l. Ea quidem nu. 44. & ante illum Bald. quem ille non citat, in l. 4. §. hoc autem iudicium ff. de damn. infec. & in cap. Ad nostram, vbi Innoc. de iure iur. quod etiam stante statuto, vt super quolibet crimine liceret inquirere, non tamen licet nisi praecedente infamia, & id seruat consuetudo vbique terrarum recepta secundum Iohannem Fabr. in d. l. Ea quidem, Et merito: Quia inferior Princeps statutorum Author, non potest limitare legem naturae etiam cum causa, per illa multa, quae tradit in hoc Felin. in dicto cap. Quae in Ecclesiarum de constit. nu. 32. Et quod statutum debet interpretari secundum ius commune, quoad fieri potest l. si serui C. de noxal. cap. Cum dilectus de consuetud. licet, vt dictum est, Princeps supremus id possit: Tum, quia dicto Baldi respondet Alexad. in consil. 179. In causa Angelorum lib. 2. probatus a Decio consil. 170. debere limitari, vt tantum procedat, quando exprimitur in commissione, constare Principi de fama, sed quod nec illa expressio sufficiat verius videtur nobis, Quoniam, vt diximus in Commentario cap. Non licet 12. quaest. 2. §. 2. nu. 8. Illa videtur longe verior sententia, quam tentauit Felin. in d. cap. Quae in Ecclesiarum nu. 66. & firmavit Decius ibidem nu. 27. & nos confirmamus in d. nu. 8. per illum textum in id singularem, & noue inductum, quod Principi asserenti iusta de causa facere aliquid, quando ea requiritur, vt illud iuste possit facere, non creditur, nisi aliunde appareat per praefatum cap. Non liceat & l. si forte, & doctrina Barth.

H

ibidē ff. de cast. pec. & alia, quæ præfati, & nos addimus vbi supra. Nec obstat, quod etiam Innocentius idem sentiat, quod Alexand. in cap. Cum oporteat de accusat. ibi; Si non fiat mentio in literis de aliquo denunciante, sed tantum dictum sit: Ad audiētiam nostram peruenit, tunc poterit procedere sine aliqua inquisitione famæ, Quia nec ipsi, nec alij animaduertunt in proposito agi de limitanda lege naturali, & ideo necessariam esse iustam causam ad commitendum inquisitionē sine infamia: Tum, quod glossa à multis putata singularis in cap. 2. de accusat. lib. 6. verbo, fuerat, affirmat hanc partem, quando commissio manauit ad instantiam alterius, sed nullam rationem iustam reddit, nec reddere potest ipsa, neque qui eam laudant Felin. in cap. Iudicis officium col. 3. de offic. Iud. & cap. primo col. 4. de rescript. & Hyppol. singul. 14. & alij alibi, cur non debeat idem dici in commissione facta motu proprio, cum nullo iure, nec vlla ratione probetur, quod clausula motus proprii suppleat causam iustā ad faciendum actum necessariā, præsertim iure naturali, vt in nostra quæstione; & illa quam Innoc. vbi supra, & quam etiam præfata glossa reddit, non facta mentione de illo, palā est inepta, nec probatur in capitulis, quæ ad eam citant, quod breuitatis gratia non demōstro latius: Tum, quod nemo auderet dicere: Alienationem rei Ecclesiasticæ factam per commissionem motu proprio datam valere, nisi de causa alienandi appareret, cōtra præfatum capitulum. Non liceat, & per nos ei addita. Quare magnanimi magniq; Christiani Cōmissarij esset, supplicare in tali casu, antequam inciperet inquirere Monarchæ committēti, vt dignaretur mittere sibi quam haberet de infamia informationem, vt eius copiam reo faceret, quo eam si iuste posset, elideret vti falsarij, vel ex maleuolis ortam, & cui si non dignaretur mittere, quā humillime rescriberet non audere se suam sui que Domini animam periculo peccandi mortaliter legem Dei frangendo subiicere.

Quarto quod inquisiturus specialiter virtute infamæ, vel alicuius ei æquipollentis, debet in primis super ipsa informationem suscipere, Quod tenuit Augustin. contra Angel. in lib. de malef. col. 18. vers. Tu autem, probatum ab Alciat. in d. c. 1. de offic. ordin. sed melius reprobatum per Dec. in d. conf. 170. & ante illū ab Anan. conf. 59. vbi inquisitione, & Fulgos. conf. 136. In causa citationis & Felin. in d. c. Qualiter col. 3. Pro quibus est casus in c. 2. de accusat. lib. 6. si bene perpendatur, quatenus habet: valere processum contra præsentem, & hoc non opponentem, factum, præsupponēdo tamen Iudicem male facere. Quibus addo, quod licet consensus inquisiti, vel taciturnitas eius præsentis, & non opponentis, sufficiat ad valorem processus; non tamen sufficit ad excusandum: Quia licet fur excusetur consensu Domini l. Inter omnes §. Recte ff. de furt. infamans tamen non excusatur consensu infamati, qui etiam se infamando peccaret arg. c. non sunt audiendi n. q. 3. vt post D. Antoni. 3. part. tit. 8. c. 4. §. 10. & Gaietan. 2. 2. q. 73. art. 2. tradimus in d. c. inter verba, & in c. 18. Manual. Confess. nu. 18. nec Iudici asserenti præcessisse infamiam, & eam sibi cōstitisse, credendum est, nisi ex processu id appareat, vt determinat Fulgos in conf. 107. incip. Super eo, probatus à Dec. in d. cōsil. 170. Pro quo est textus irrefragabilis in c. Quoniam contra de probat.

Quinto, Quod non est assentiendū Alciato viro alioqui eruditissimo, quatenus

tenus in d. c. 1. de offic. ordin. dixit, posse contra regulares inquiri non præcedēte infamia. Tum, quia eodē præcepto Decalogi 8. vetatur infamatio eorum, quo aliorum, imo magis, quia cæteris paribus eorum fama magis seruanda, vt colligitur ex vtroque Thom. 2. 2. q. 72. art. 3. relar. à nobis in d. c. Inter verba concl. 6. coroll. & in d. c. 18. Manual. Confess. nu. 43. Tum, quia licet Ioan. Andr. in c. olim col. 2. de accusat. id dixerit, non tamē probauit: Quia c. In singulis de stat. monarch. quod in id citat, loquitur de generali inquisitione, de qua nemo dubitat non prærequirere infamiam, nos autem de inquisitione speciali agimus: Tum, quia licet ordo procedendi contra regulares non seruetur adeo strictē, ac cōtra seculares quoad alia d. c. Qualiter 2. sub fin. quoad hoc tamen sic, vt clarē sentit Tho. 2. 2. q. 33. ad 4. & 5. & Gaiet. & Sot. vbi supra, & Vmbertus in reg. sancti August. & communis, sed neque sequendus est idem Alciat. qui paulo post dixit, posse in omnibus criminibus atrocibus absq; infamia inquiri, quod ante ipsum dixerat Angel. in d. l. si vacantia, efficaciter ab Aretino in d. cap. qualiter 2. confutatus, sed neque quod postea, cum dubitatione tamen, tenuit, quod toties potest Iudex inquirere sine infamia, quoties nō præsumitur calumniosè id facere: Tum, ob ea quæ dicit Salic. in d. l. ea quidē col. 8. & Aret. in d. cap. qualiter nu. 59. Tum, quia ratio cur vetatur Iudex inquirere, non est, quia præsumitur calumniari, vt Barr. quem ipse citat ait in d. §. si publico, sed quia, vt dictum est, iure naturali incluso in 8. præcepto Decalogi prohibetur.

Sexto, Quod infamia nata post rei capturam, non sufficit ad inquirendum, nec antea nata, si non habuit ortum à personis honestis, nec tunc sola ad torquendum, secundum Petr. de Anchar. conf. 23. non tamen amittit vim probandi eo solo, quod fuerit causa inquirendi, & quandam accusatoris personam gesserit, vt annotauit Aret. in d. cap. qualiter nu. 51. contra Panor. cum nec denunciator excludatur à testimonio, quamuis accusatoris vicē gerat, secundum Barth. in l. Diuus nu. 14. ff. de custod. reor. saltem quando non prosequitur causam, secundū Salicet. in d. l. ea quidem q. 12. C. de accusat. tamen si testes recepti super fama ante propositam inquisitionem non citata parte, citata ea, repeti debeant, vt ait Aret. vbi supra.

S V M M A R I A.

- Inquiri potest ad impedienda crimina sine accusatore etiam ficto nu. 92.*
Legi naturali fortiori cadit minus fortis, & consequenter legi de seruanda vita lex de seruanda fama nu. 92.
Hereseos in crimine inquiritur specialiter sine accusatore etiam ficto, non tamen sine aliqua suspitione nu. 93.
Correctio fraterna quem excusat à denunciando heretico nu. 93.
Inquiri potest sine infamia etiam in crimine lese maiestatis humane nu. 94.
Denunciatio qualis ad inquirendum sufficiens nu. 95.
Denunciati etiam officiali testanti de infamia non esse credendum nu. 95.
Inquiritur quando ob suspitionem iuris habitam pro infamia nu. 96.

Suspicio qualis potest à Iudice haberi pro infamia ad inquirendum nu. 96
Indicia ob iudicialia qua ratione inquiri potest nu. 96.

92

Igesimumsecundum queritur, An sit vllus casus exceptus à præfata lege, De non damnando sine accusatore vero vel ficto. Ad quam respondeo affirmatiuè.

Primus quidem casus est, in quo agitur ad impedienda & euitanda mala futura, præsertim animarum, & tollédam occasionem illorum. In illo enim potest sine vlllo accusatore etiam ficto infamiz, vel ei æquipollétis procedi, secundum mentem Innoc. recep. in cap. primo de postul. Prælar. quæ colligitur à cōtrario sensu ex illis suis verbis (delicto contracto) Pro quo facit, quod clericus potest apprehendi à laico, ad obuiandum delicto futuro, secundum Panor. communiter recep. in cap. At si clerici inf. eod. & c. vt famæ de sent. excom. & quod ad eundem finem admittitur correctio fraterna secundum omnes de qua Math. 18. & cap. Si peccauerit 2. q. 1. & fortius, quod, vt diximus in cap. Sacerdos de pœnit. dist. 6. nu. 24. Omnes etiam priuati tenemur aliorum mortem & pericula, si possumus, vitare, iuxta illud Prouerb. 24. Erue illos, qui ducuntur ad mortem translatum in cap. Non inferenda 23. q. 3. facit cap. Quāto de sent. excomm. & §. 1. 83. dist. facit & fortissime, quod lex illa naturalis de non infamando, contenta in d. præcepto 8. illo casu non habet locum, quoniā occurrit cum illa lege, alia etiam naturali, videlicet Eripe illos, qui ducuntur ad mortem quæ fortior est lege illa de non detegendo occulto. Et per ea quæ latè tradidimus in capit. Sicut de consecr. dist. 1. constat, concurrentibus duabus naturæ legibus, contraria in aliquo casu distantibus, standum esse illi quæ fortior est; fortiorem autem esse legem de seruanda alicuius spiritali vel temporali vita, quam legem de seruanda fama, ex eo vel maxime cōstat, quod sicut bona famæ bonis fortunæ præstant; ita bona famæ à bonis corporis excelluntur. In seruorum ff. de pœn. coniunctis, quæ tradidit glos. in l. pen. §. Ad crimen ff. de pub. Iudic. & melius in l. Seruum §. Publice ff. de procurat. & in cap. Veniens de accus.

93 Secundus casus est, hæreseos & Apostasiæ, in quibus sine accusatore vero vel ficto etiam infamiz specialiter potest inquiri cap. Excommunicamus §. Adiciamus de hæret. l. Apostatarū C. de Aposta. & l. Nullus C. ad leg. Iul. maiest. Aduertendū tamè primo, Quod non potest procedi, nisi aliqua suspicione præcedente, vt ex cap. Vt officium de hæret. lib. 6. satis clare colligunt Ioa. And. Domin. & Franc. ibi & Arer. in d. cap. qualiter nu. 66. quin & meo cōsilio, nemo nisi timeatur fuga, ob solam suspensionem capietur: ob magnum famæ detrimētum, quod inde saltē de facto nascitur, Quod etiam Sanctæ inquisitionis officium seruat in Hispaniis.

Secundo quod §. ille Adiciamus ea ratione probat posse inquiri specialiter contra aliquem non præcedente infamia, quod verbum (dissidentes) in eo positum, secundum Ioa. And. communiter recep. includit non solum dissidentes à fide, sed etiam à communi cōuersatione honesta, puta si sunt laici non professi, & portant habitum regularem, vel quia non visitant Ecclesias, non audiunt verbum Dei, vel non colunt diem Dominicam, fortè colentes sabbathum, vel clara

clara luce non comedunt, vel abhorret panis esum, in die dormiunt, vel nocte vigilant, vel vadunt nudi per totum corpus vel partem corporis, puta in pedibus vel similia.

Tertio, Quod ratio quare in crimine hæreseos possit contra aliquem specialiter inquiri sine accusatore & infamia, videtur esse, quia recidit in primum casum præfatum de vitando, & impediendo peccata futura, eo quod per contagionem & infectionem illius perducuntur, & transeunt in alios: Nam hæresis serpit vt Cancer, quippè quæ pestifera est cap. Vt inquisitionis de hæret. lib. 6. Vnde putarem, quod si esset suspicio contra aliquem, qui ante aliquot annos admisit hæresim, sed nullum infecit, nec timetur de vlla infectione, nõ debere contra eum inquiri specialiter, sicut neque qui corripuit fratrem, ita vt iuste credat eum vere resipuisse, nec probabiliter timetur de lapsu, tenetur eum denunciare, iuxta doctrinā Tho. 2. 2. q. 33. art. 7. Et licet nos dixerimus in d. repet. c. Inter verba, raro id cōtingere, putamus tamen nunc frequenter id accidere in illis, qui per solam ignorantiam vel simplicem reuerentiam, vel imitationem parentum vel amicorum incidunt in illam, nec vllum eam docuerunt, quales multos hoc anno Iubileo Romam venisse à Confessariis accepimus, iuxta resoluta à nobis post alios prælud. 1. nu. 10. & c. 11. n. 17. Manual. Confess. Quamuis de incidentibus per solam ignorantiam, & simplicitatem dici possit, eos concipere quidem hæreses, hæreticos tamen non esse, nec excommunicatos, modo credant implicite, quicquid Ecclesia credit. Tertius casus est, criminis læsæ maiestatis humanæ, in quo secundum Barth. in d. extrauag. Ad reprimendum super verbo inquisitionis, ante illam etiā Iure Canonico non poterat procedi per inquisitionē, sine infamia, vel notorietate, sed post eam sic. Contra quem sic argui potest. Quod aut præfata extrauag. agit de crimine læsæ maiestatis occulto nondum perpetrato, sed ad perpetrandum parato, vel perpetrato, & cōtinuato, vel cuius iteratio, vel renouatio Iure timeri potest. Et hic casus pertinet etiam ad primū, de obuiadis delictis futuris, in quem finem semper licuit inquirere, vt dictū est: Aut de iam patrato, sed omnino sopito, ita quod nullus timor est iterationis, vel renouationis, & hoc casu, vel nulla est notorietas, nec infamia, nec suspicio alicuius particularis criminis læsæ maiestatis humanæ, & hoc casu non potest habere locum inquisitio particularis, vt palam est. Aut est suspicio de aliquo crimine particulari, & etiā de eius Authore, & hoc casu locus erat etiam ante illam, Quia & super alio crimine licebat inquirere cum suspicione, quæ à Iudice pro sufficienti haberetur, vt dicitur infra nu. 96. Aut est aliqua suspicio de crimine, & nulla de Authore, & hoc casu locus erat etiam ante illam inquisitioni speciali, super crimine, cuius facti suspicio erat habita pro sufficienti: Quoad Authore autem omnino occultum, nulli speciali videtur locus etiam nunc: Ergo nihil noui videtur illa induxisse, Ad quod tamen responderi potest, præfatum extrauag. nihil noui induxisse quoad casum, in quo crimen erat perpetrandum, neque quoad perpetratum, casu quo nulla suspicio esset de crimine, nec Authore, neque quo esset aliqua suspicio populi, vel vniuersitatis, de vtroque, vel de altero, sed solum quando interueniret aliqua suspicio Iudicis, vel alicuius particularis, vel aliquorum particulariū. Volo dicere quod ante illā extrauag. poterat inquiri specialiter de præfato crimine

nondum patrato, quo ad obuiadum eius perpetratiōi, quoad patratum vero non: esto quod aliquis particularis, vel aliqui particulares scirent, vel suspicarentur de tali crimine, & nunciaretur hoc Iudici per d. cap. Inquisitionis de accusat. & ei cōcordantia, post illam autem sic: Adde tamen quod non sufficit suspicio resultans ex eo solo, quod sit factiōis suspecta, vel de genere suspectorum secūdum Angel. in l. pen. C. de captiu. quem sequitur Bossius de crimi. l. f. maief. n. u. 116. Sed quia ex hoc sequitur, quod potest Imperator facere facultatem alicui reuelandi peccatum secretum, & Infamandi alium, vrgent argumenta supra nu. 83. posita, ad probandum contrarium, quibus respondendum est, vt ibi.

95 Quartus casus ponitur communiter ille, in quo proceditur per denunciationem, quæ tamen exceptio inepta videtur, quia, Aut intelligitur de denunciatione Euangelica, de qua in cap. Nouit infra eod. & inepte excipitur: Tum, quia rebellio illa, qua non audit Ecclesiã, est accusator fictus, vt ex Tho. supra nu. 81. declarauimus & ita non proceditur sine accusatore vero vel ficto: Tum, quia per illam non intenditur peccati punitio, Sed peccatoris emendatio: Aut intelligitur de denunciatione Iudiciali priuata, & inepte excipitur: Quia, per illam non damnatur denunciatus pœna criminis, Sed suum interesse denunciati restituitur: Aut intelligitur de Canonica, & idem, quia per eam non intenditur punitio criminis, sed solum illius cessatio per not. in d. c. Nouit infra eod. Si autem intelligatur de denunciatione Iudiciali publica, quam aliqui denunciam vocant, non est casus diuersus à casu procedendi propter infamiam, vel notorietatem, quæ sunt accusatores ficti, siue nunciatio fiat per officialem publicum, siue per quemuis alium, quia illa non debet fieri, neque admitti, nisi super notoriis, vel famosis per d. l. ea quidem C. de accusat. emendatam per Budæum in l. ab accusatione §. Nunciatores ff. ad Senatuscons. Turpil. vbi etiã idem probatur, & tenet glossa vtrobique recep. per D D. vt ait Salic. in d. l. ea quidem col. 4. Quod etiam præfatus Sotus determinat de rat. reg. memb. 2. q. 5. in princ. Et consequenter non proceditur sine accusatore vero, vel ficto: Addit tamen recte idem Sotus, quod Iudex non debet credere nunciati, etiam si sit officialis, quod crimen sit famosum, vel notorium, nisi aliter ei probauerit, & merito, quia alioqui quilibet officialis etiam vilissimus, posset efficere, vt quis etiam innocentissimus, & honoratissimus in custodia & carcerē coniceretur, & impune grauissime de facto infamaretur, quod est absurdū, & ideo cauendū l. nam absurdum ff. de bon. lib. & c. dudum de præb. lib. 6. Aduertendum tamen dici posse, quod licet cum proceditur per denunciationem Euangelicam, aut Iudicialem priuatam, aut Canonicam, non agatur ad punitiōem delicti, si tamen per illas vias illud manifestum fiat Iudici, poterit ille ex officio per viam inquisitionis procedere, orsa siue texta noua tela Iudicij, & punire illud, quemadmodum posset, si id Iudicialiter constaret ei per confessionem incidenter coram eo factam, vel per generalē inquisitionem, vt supra dictum est, sed tunc non procederet sine accusatore vero vel ficto, qui erit notorietas, vel infamia resultans ex illa probatione Iudiciali.

96 Quintus casus est, quo inquiritur de morte Domini contra seruos iuxta l. i. in princip. & §. Occisorū ff. ad Syllan. & contra nautas nauis submersæ iuxta l.

Quoties

Quoties C. de naufrag. lib. 11. Sed ne hic satis caute excipitur, Quia in eo cum accusatore ficto nempe infamia, vel illi æquipollenti, scilicet suspicione legi per eam habita pro sufficienti, proceditur. Quia licet nulla infamia hominum particularis sit contra præfatos Nautas vel seruos, est tamen quædam legis suspicio, quæ habetur pro æquipollenti infamix, cōtra eos, vt pulchre declarat Salicet. in d. l. Ea quidem col. 9. Eadem est ratio de casu, in quo sine integra infamia, à Iudice tamen pro sufficienti habita, proceditur, vt aliquando procedi posse determinat Innoc. dilatatus per Antonium, Abbat. & maxime Aret. in c. Cum oporteat de accus. secundum quos Iudicis arbitrio relinquitur, quanta debeat esse illa, quod pulchre explicat Salic. vbi sup. col. 9. Admoneo tamen, vt in d. repet. admonui, quod fama non supplet suspicio Iudicis, vel alius particularis, sed suspicio populi, vel vniuersitatis, cuius opinio famosa desideratur, nec aliud sentiunt Inno. & præfati, quamquam aliqui recentiores aliud incaute putarunt. Volo dicere, quod licet non requiratur fama integra populi, semper tamen requiritur suspicio populi probata, ita quod non sufficiat suspicio Iudicis, vel alius particularis, ad hoc, vt Iudex etiam aliquando arbitretur illam suspensionem dignam, quæ suppleat famam.

Nec obstat quod Bart. in l. fin. ff. de quæst. (quem August. in fauorem Angel. vbi supra in verb. fama col. 2. allegat) dixit, sufficere indicia ad torquendum, Quia non sequitur ex hoc sufficere illa ad inquirendum, cum longe aliud sit, & à diuersis non fiat illatio l. Papinianus exuli ff. de minor. c. Ad audientiã de decim. vel certe intelligi potest de iudiciis Iudicialibus siue iudicialiter probatis, quæ quatenus pariunt quandam iuris notorietatem, possent pro infamia, & ficto accusatore haberi vt supra nu. 65. saluando Gaetanum diximus.

S V M M A R I A.

Henricus de Moerendael auctori gratus, & commodus moritur nu. 97.
Iudices multi nimium suo arbitrio vtuntur n. 97. præsertim in pœnis n. 98.
Iudex potest ex causa iuste augere, vel leuare pœnam, sed non alias nu. 99.
Causa augendi vel minuendi pœnam duplex intrinseca, & extrinseca n. 99.
Misericordia altera iusta, altera iniusta nu. 99.
Christi actio nostra instructio, sed non ad hoc nu. 99.
Princeps cur nequit pro libito remittere pœnam, vt Deus ipse nu. 100.
Iudices rogantium pro reis absoluentis stultos peccare nu. 101.
Iudicare aliqua esse iusta ea ratione precipua, quod expediunt, multorum causa malorum nu. 102.
Iudicaturus iuste deliberet prius, An liceat, & deceat, quam expediat n. 102.
Pax Christianismo ob qua peccata parui habita forte negatur nu. 103.
Christianismi unitatem quorum incogitantia discindit nu. 103.
Iustitiam qui facit omnis honorandus, quia Deo acceptus nu. 103.
Duces duo tantum orbi, cuius omnibus, & solis bonis præest alter, & malis alter nu. 103.

Bellum

Bellum ex utraque parte pro iusto frequenter haberi nu. 105.

Orari quid debeat in hostes nu. 103.

97

Igesimotertio loco illaturo mihi ex definitione præfata iusti Iudicij sup. n. 71. posita, grauius à multis Iudicibus nostra ætate errari, suo sensui & arbitrio plus satis in criminum punitione indulgentibus, occurrunt lachrimæ, tranquillum turbatur ocium, stupet ingenium dura & insperata morte mei Henrici de Morédal Traiectensis, nobili de gète prognati, iuuenis qui moribus ambiguum maior an ingenio, qui mihi à manibus, à pedibus, ab oculis, à studiis, à sacris precibus, & ab honesta iucundaque cõsuetudine cum primis omnium, quos in hunc, quem ago octogesimum secundum annum habui, mihi iugis, utilis, & dulcis amicus: Cui & si raptò à Deo, ne sanctum eius malitia mutaret intellectum, congratulari debeam, absentiam tamè eius, quem pro literularum mearum hærede funus habeo, æquo animo vix ferrem, nisi me pietas, & obedientia, qua in Deum esse debeo, merito cogeret meam sensilem, & rebellem voluntatè suæ iustissime subdere.

Hoc non factò, non fortuna cæca, sed diuina prouidètia in finem sibi notum disposito præpeditus, præfatam illationem non dilatabo quantum conceperam, sed tantum dicam Primo, peccare multos Iudices, dum plus satis suo sensui & arbitrio indulgentes transgrediuntur illud c. primi de constit. Nemo in actionibus, vel Iudiciis Ecclesiasticis suo sensu, sed eorum scilicet canonum auctoritate ducatur, & illud Ambrosij c. iudicet 3. q. 7. bonus Iudex nihil ex arbitrio suo facit, & proposito domesticæ voluntatis, sed iuxta leges, & iura pronunciat, statutis iuris obtemperat, non indulget propriæ voluntati, nihil præparatum, & mediatum de domo defert, sed sicut audit, ira iudicat, & sicut se habet natura, decernit, obsequitur legibus, non aduersatur, examinat causæ merita, non mutat, & reliqua, & contra c. 1. de re iudic. lib. 6. quatenus habet, quod Iudex Ecclesiasticus, qui contra iustitiam: & conscientiam in grauamen alicuius partis per gratiam, vel per sordes, idest precium secundum Archid. ibidem, quicquam fecerit, incurrit suspensionem annalem, & irregularitatem, si ea durante se diuinis ingesserit, quam vereor multos incaute incurrere, quæ constitutio licet quoad has pœnas Iudices seculares non liget, ligat tamen quoad pœnam peccati mortiferi, & illati damni restitutionem, vt colligitur ex eius proemio quod lege naturali, & diuina omnes Iudices etiam laicos ligante nititur.

98

Secundo, quòd Iure quis miretur paucos collatione aliorum esse Iudices etiam inferiores, etiam seculares, qui pœnas ipsas à Iure communi, vel particulari statutas sine augmento vel diminutione criminosis imponant: Alij quidem per ignorantiam, & imprudentiã Institut. de oblig. quæ ex quasi delictis nasc. in princip. Alij per misericordiam contra illud Deut. 19. Non misereberis illius & c. relat. in c. est iniusta misericordia 23. q. 4. Alij per odium, & iram augent contra c. Illa & c. ira 11. q. 3. Alij autem prece, vel precio l. fi. C. de pœn. Iud. qui maè iud. Alij ob inanem gloriam nimie clementiæ, vel seueritatis, contra illam Philosophicam l. Respiciendum ff. de pœn. ibi. Respiciendum est iudicanti, ne quid aut durius, aut remissius constituat, quam causa deposcit, nec enim aut seueri

seueritatis, aut clementiæ gloria affectanda est, sed propenso iudicio, prout quæq. res expostulat, statuendum est, hæc ibi. Et omnes contra illam legem naturalem, diuinam, & humanam, qua iubentur inferiores seruare legem, & præcepta superiorum c. 2. de maior. & obed. l. Veluti ff. de iust. & iur. & contra leges, quibus tenentur omnes inferiores imponere pœnã à Iure statutam l. 1. §. Sin autem ff. ad Turpil. & d. c. 1. de constit.

99 Tertio, quòd non excusat eos dicere quod Iudex potest pœnam augere, & diminuere l. quid ergo §. pœna grauior ff. de his qui not. infam. & l. Et si seuerior C. eodem tit. & l. aut facta §. si. ff. de pœn. translata in c. aut facta de pœnit. dist. 1. Non inquam hoc eos protegit, quoniam id procedit, quando subest iusta causa id faciendi, & non alias, vt tradunt glossæ recep. in d. §. pœna grauior, & in d. l. et si seuerior: Causa, inquam, vel intrinseca, quæ verè auget, vel minuit delictum, puta minor ætas, & discretionis paruitas l. auxilium §. in delictis ff. de minor. & ignorantia c. sicut dignum de homicid. vel extrinseca, puta notabile obsequium Reipub. præstitum l. Non omnis §. si. vers. Qui transfugit ff. de re milit. per quem aliquando putauit posse diminui pœnam verè pœnitenti ob egregia in Reipub. merita non solum propria, sed etiam parentum, imo & fratrum. Non etiam prodest quod Iacob. 2. misericordia maximè commendatur, neq. quod Christi actio est nostra instructio c. Significasti de elect. Et quod Christus ob pœnitentiã remittit peccata c. Magna c. Dixi de pœnit. dist. 1. neq. quod remissio pœnæ videatur nulli nocere, & alicui prodesse, quod nõ videtur peccatū arg. c. Denique 14. q. 5. & c. vlt. de postul. Non inquam etiam hæc profunt. Tum quia Iacobus laudat misericordiam iustam, qualis non est illa, qua vitur Iudex contra legem sui superioris vt ait Ambros. in d. c. Est iniusta misericordia. Tum quia vt ait Thom. 2. 2. q. 67. art. 4. ad secundum: Alia ratio est de Christo Deo, qui est super omnia & contra quem principaliter delinquitur, & aliud de Iudice inferiori, qui est subiectus legibus, nec cõtra eum principaliter delinquitur. Tum quia vt idem Thom. ibid. subdit, & probatur optimè in d. c. est iniusta, remissio iniusta pœnæ nocet Reip. cuius interest crimina puniri c. vt famæ de sent. excomm. & l. ita vulneratus ff. ad leg. Aquil.

100 Quarto quod ex eo, quod de Deo dictum est non est inferendum Monarchas pro suo libito iuste pœnas reis remittere posse. Tum quia non sunt omnino liberi vt ille, quippe qui subiecti sunt eius legibus naturali, & diuinæ c. Sunt quidam 25. q. 1. c. Quo iure 8. dist. Imò & suis propriis, quoad vim directiuam, licet non quoad vim coactiuam, secundum Thom. recep. 1. 2. q. 96. art. 5. & probatur per c. Cum omnes de constit. & annot. ei præsertim per Decium. Tum quia licet possent remittere iuste pœnas, vtendo clemètia, quæ est virtus mouens ad remittendum iusta de ratione pœnas legales, vt tradit Thom. 2. 2. q. 157. articu. 2. sicut per Epyceiam temperatur ex æquo & bono rigor legum scriptarum, vt dictum est supra nu. 71. non tamen pro libito, & libera voluntate possunt id iuste facere in foro Dei, cui subiiciuntur, licet facta sepe teneant etiam quoad forū interius, vt vtiliter præ aliis declarasse mihi videor in Comment. de spoliis super c. non liceat 12. q. 2. §. 3. nu. 8.

Quinto, ex his inferri etiam Monarchas posse grauissime peccare condonando delicta præsertim absque consensu eorum, quos illa offenderunt, ro-

gantes item eos, vt id faciāt, & alios Iudices, vt aſque iuſta cauſa pœnas à Iure ſtatutas remittāt: Vnde Poſſidonius in vita patris noſtri Auguſtini fol. 5. pag. 1. innuit eum ab hoc abſtinere, & raro, & non ſine cauſa rogare ſolitum ſæculares poteſtates, quo reos abſoluerent: Quem imitati non ſemel negauimus literas pœnarum deprecatorias ad quosdam nobis amiciffimos Iudices, *Qua* in re multi ſummates & inſimates grauiter peccant, obnixè rogantes, vt ſui iuſte vel iniuſte abſoluantur, cum id ſit velle, & rogare vt Iudices peccent, quæ maxime non ſolum Iudicum, ſed etiam aliorum Confeſſariis ſunt memoranda.

102 Sexto loco aliquot alia me addere volentem interruptit febris à nonnullis pro vltima in me Atropi Catapulta æſtimata, à qua iam liber id tantum admo-nebo, quod non leuis fomes eſt furiarum, quæ iam pridè orbem Chriſtianum vexant, iudicare multa eſſe iuſta, eo præcipue, quod nobis, aut noſtris amicis vel heris, quibus à conſiliis, & miniſteriis ſumus expediant, cum ſemper meminiffe oporteat, in extraiudicialiter iudicando & deliberando tria per ordinem eſſe conſideranda, ſecundum Innoc. in cap. Magnæ de voto, nempe, An liceat ſecundum æquitatem? An deceat ſecundum honeſtatem? An expediat ſecundum vtilitatem? Ita quod ſi non liceat, vel dedecet, non eſt vltra progrediendum, eſto expediat: Si autem liceat & deceat, tunc demum deliberandum, An expediat: *Qua* in re grauiter Deum offendimus, qui pro affectu potius, quam pro ratione iuſtum iudicamus quicquid nobis, vel prædictis expedire videmus, idque quod peius eſt ardèter fieri cupimus & conſulimus, & in id opitulamur: Equidem, vt alia taceam, vidi mea ætate tam in Hiſpaniis, quam in Galliis plurimos etiam eruditos, & egregie pios ſibi, & ſuæ genti, ſuiſque Regibus, & Dominis adeo affectos, vt nil dubitaret in fauorem eorum, nonnulla falſa & iniuſta pro veris & iuſtis, & multa incomperta pro cõperts aſſerere, vtque illis ea euenirent, vehemèter cupere, & ad opitulandum pro virili paratos ſe præſtare, & quamlibet iuſte contradicentibus vehemèter irarſci: Vidi etiam, & pro dolor video, vnus Monarchiæ, & gētis homines aliarum Monarchiarum & gentium ſubditos, eo ſolo quod illius vel illius gentis ſint, odiſſe, turpiſque notæ nominibus appellare. Et adeo quidè vt ab hinc circiter triginta annis in repet. cap. quādo de consecr. diſt. 1. not. 19. nu. 92. ſcripſerimus vereri nos, ne Deus Opt. Max. negaret Chriſtianismo pacem ob ea ſola peccata, quæ ſubditi Cæſaris in Francum, & ſubditos eius, & contra ſubditi huius in illum, & ſubditos eius, male volendo, conuiciando, & dira imprecando, peccabant, parum conſiderantes illud Pauli ad Galat. 5. Si inuicem mordetis, videte ne ab inuicem cõſumamini, nec illud Pet. Act. 10. relat. in c. ad decorem de inſtit. In omni gente qui facit iuſtitiam, acceptus eſt Deo. neque quod duo tantum ſunt Duces nempe Chriſtus Rex Regum, Apocal. 19. cuius ſigna omnes & ſoli, cuiuſcunq; ſint gentis boni, ſequuntur: & Beemoth Cacodæmonum Princeps, cuius meminit Iob. 42. & cap. Principium de pœnit. diſt. 2. cuius ſigna omnes, & ſoli cuiuſcunq; gentis mali ſequuntur, *Quæ* ſi conſideraremus, facile iudicaremus multos noſtræ gentis eſſe peiores aliquot aliarum gentium, & aliquot illarum meliores aliquot noſtræ; & ita neminem eo ſolo, quod ſit illius, vel illius gentis, oderimus, & damnaremus, quod maxime deberet con-cionantes & cõfeſſarij perſuadere, ſimul deterrere ab exorando Deum cum vulgò,
vt quo

vt quoquo modo hoſtes perimantur, & eorum ciuitates diripiantur incendanturque, ſed potius, vt reſipiſcant, male ablata reſtituant, pro iniuriis illatis ſatisfaciant, pacemque piam æquis cõditionibus dent & accipiāt, vt quos vnum baptiſma, vna fides, & vna ſpes in vna eademque Eccleſia Romana cõiungit, vna etiam charitas vinciat, & in gloriam deducat æternam, Amen.

FINIS.

SUMMARI A.

Confefſarius quem bellantem, & bellum indicentem abſoluet nu. 104.
Iuſtum bellum quod requirat, & iniuſta inter ſe vt differunt nu. 105.
Lex iuſtitia obligat reſtituere, non lex charitas &c. nu. 105.
Rex quos debet conſulere in bello indicendo nu. 106.
Milites quos excuſat ignorantia iniuſtitia belli nu. 106.
Irregularitate de nata ex homicidio quædam pulchra, in Rub. nu. 107.
Iohannes Facchinetus de Nuce præſul laudatus, in Rub. nu. 108.
Chriſtophorus à Capite Fontium Generalis Minorum laudatus in Rub. n. 110.

VT ſatisfiat Typographo nolenti quod vllæ paginæ maneat alba: Quæritur circa ea, quæ proxime de bello, & diſcordia ſunt tacta.

An Confeſſarij abſoluere poſſint indifferenter indicentes bella, & bellantes, niſi deſtiterint, & ſatisfecerint: Pro cuius reſolutione præſuppono primo, quod bellum iuſtum duo requirit ſecundum Innoc. receptum in cap. olim 1. de reſtitut. ſpoliat. nempe, vt indicatur à non recognoſcente ſuperiorem, & quod ſubſit cauſa iuſta indicendi, puta vltio iniuriarum, vel repetitio rerum ablatarum, vt colligitur ex Auguſt. in lib. 83. quæſt. relato à Gratiano in cap. dominus 23. quæſt. 2. Aut religionis cõſeruatio, cap. omni. 23. quæſt. 8. Aut ſui, ſuorumque deſenſio cap. ſcire eadem cauſa & quæſt. Quod eſt verum de bello accepto proprie, vt ait Innoc. in d. cap. olim. nu. 8. ſiue ſpecialiter de bello, quod fit pro Repub. in non ſubditos: Nam ad iuſtitiam eius, quod fit pro repriuata: vel publica in ſubditos, ſufficit poteſtas legitima iuris naturalis, diuini, vel humani ad id faciendum, quale eſt bellum quo quis ſe, vel ſua iuſte defendit cum moderamine inculpatæ tutelæ iuxta d. cap. olim & l. 1. C. vnde vi. Quale item eſt id, quod Iudex inferior indicit damnatis à ſe iuxta leges ſui territorij. inſtar diſpoſitionis cap. 1. de homicid. lib. 6. vel faciendo facultatem occidendi licitori damnatum à ſe, vel capiendi delinquentem, & percutiendi, & occidendi eum, ſi reſtiterit. Quibus addit tertium requiſitum Thom. 2. 2. quæſt. 40. artic. 1. videlicet reſtam intentionem ad promouendum bonum, vel vitandum malum.

Secundo præſuppono, quod multum refert, An bellum ſit iniuſtum ex defectu duarum priorum cauſarum, an ex defectu tertiæ, ſcilicet reſtæ intentionis:

Nam si est iniustum ex aliqua illarum, indicens, & bellans non solum peccant mortiferè, sed etiam tenentur damna data restituere: si autè solum est iniustum ex defectu rectæ intètionis; peccant quidem etiam mortiferè, sed non tenentur restituere, si bellù alioqui fuerit iustum, vt vtiliter annotauit Galet. in d. art. primo. Vnde lictor occidens mala intentione hominè iustè damnatù à Iudice, licet peccet, non tamen tenetur ad restituendum vestes occisi, quas ex officio lucratur, vt idem ibidem dixit: Cuius, quæ quotidiana est, decisionis Galetani ratio; quam ille non reddidit, illa est, quod illa sola peccata, quæ sunt contra leges iustitiæ specialis, obligant peccantem ad restituendum, non autem illa, quæ solum violant leges charitatis, & aliarum virtutum, vt diximus in Apolog. lib. de retrib. eccles. quæst. 2. monit. 7. post Alex. Halen. Adrian. & alios ibidem citatos, & etiam in cap. inter verba 11. quæst. 3. concl. 6. nu. 714. & in Manual. cap. 24. nu. 7. Et qui bellans peccat ob solam malam intentionem animi, non peccat contra leges iustitiæ specialis, quæ versatur specialiter circa actus exteriores, & in reddèdo debitum æquale, vt copiosè colligitur ex prædicta Apologia quæst. 2. monit. 1. & 2.

106 Quibus præsuppositis Respondeo ad quæstionè primo, quod confessarius non potest iustè absoluere indicentem bellum iniustum defectu autoritatis, vel iustæ causæ, nec bellatè in eo, nisi destiterit, & damna restituerit, vel nisi iusta ignorantia excusetur, quia venia non datur nisi correcto cap. venia de reg. iur. lib. 6. nec nisi restituenti cap. peccatum eodem tit. nec ignorantia, nisi iusta excusat. 1. quæ. 4. §. notandum, & cap. ignoratìa cum ei notatis de reg. iur. lib. 6. Dixi *iniustum defectu autoritatis vel causæ*: quia si est iniustum solo defectu rectæ intentionis, sufficit eam reificare per dicta in secundo præsupposito. Secundo, quod superior indicens bellum non excusatur eo solo, quod credat esse iustum, vt exertè eruditissimus Franciscus à Victòria in relect. de iure belli nu. 22. ait, quia vt ille ibi probat, oportet eum diligenter examinare iustitiam belli, audiendo rationes aduersarij, & cum eo æqua offerente conueniendo, consultis in id viris probis & sapientibus, & ab odio, ira, & cupiditate liberis. Tertio quod, vt idem ibidem ait, Senatores, & alij subditi ad deliberandum de bello vocati, non excusantur, nisi diligenter iustitiam belli expendant, & suas sententias liberè dicant: Tum quia vt ipse sentit, periculum esset Reipub. vt solus Rex, qui potest errare, id definiat: Tù quia, vt ait Innoc. receptus in cap. 1. num. 4. de his quæ fiunt à maio. parte cap. habens vocem in capitulo non solum potest, sed tenetur cõtradicere aliis, qui iniusta decernunt. Quarto, quod nec præfati subditi maiores, nec alij minores scientes bellum indictum esse iniustum, excusantur à peccato, & restitutione, si nauet ei operã, vt exertè diffinit præfatus à Victòria, vbi supra nu. 22. & ante illum Ioan. maior in 4. dist. 15. q. 15. col. 6. & 7. & probatur eo, quod contraueniens conscientiæ peccat. c. fin. de præscript.

Quinto, quod alij subditi minores excusantur, credendo bellum à suo superiore indictum esse iustum, quia non tenentur ad discutiendas causas iustitiæ belli à superiore indicti, per rationes quas idem à victòria subdit. Pro quibus est casus in cap. quid culpatur 23. q. 1. quatenus habet, quod subditus iubente superiore potest rectè bellare, Si non est ei certum id, quod iubetur, esse cõtra legem

legem Dei, licet non sit certum esse secundum eius legem, per quem cõtextum probatur etiam id, quod supra dictum est, subditum, qui scit bellum indictum à superiore esse iniustum, non excusari à peccato, si eum iuuet, quia peccanti consentit & opitulatur, consequenter peccat. c. 1. ad Roman. & c. 1. de offic. deleg. Quod ipsum ait dicendum idem à victòria de his, qui per ignorantiam affectatam, vel crassam ignorat in iustitiã belli, & credunt esse iustum: Alioqui enim subditi Regum infidelium pugnantes contra nos excusarentur, & milites crucifigentes Christum Pilato suo superiore iubente, & populus Iudæorù, qui persuasus à maioribus, clamabat: Tolle, tolle, crucifige &c. fuissent excusati: quod est contra omnium sententiam.

107 Sexto ex his inferri illud quotidianum Ioan. maio. vbi supra, scilicet non excusari eos, qui militant Principi alieno, indiscussa causa belli, quia cessat in eo ratio obediētia, quæ excusat subditum obediendo in dubio, per prædictum cap. quid culpatur. & trad. à Thom. 2. 2. quæst. 104. art. 5. Inter prædictum tamen à victòria, & Adrian. quodlib. 2. quæst. 2. videtur dissentio quotidiana de subdito dubitante de iustitia belli à suo superiore indicti, & bellante. Adrianus enim ait, peccare, quia non solum peccat faciens contra cõscientiam certam, sed etiam contra conscientiam dubiam, cap. Si quis autem 2. de pœnitent. distinct. 7. adiunctis multis quæ ibi à n. 81. adducimus: A victòria vero dicit, non peccare, eo quod licet dubitet de iustitia belli, certus est tamen, quod debet in dubio superiori obedire. Nobis videtur difficile posse què dubitare de iustitia præcepti superioris, & nõ dubitare de obediētia ei debita, quoad illud. Quarè arbitramur Confessariũ debere dicere eiusmodi subdito, vt deponat dubietatem de iniustitia belli, credendo esse iustum, eo quod nescit, nec tenetur scire esse iniustum, & potest probabiliter credere esse iustum propter autoritatem superioris, & id credendo iustè bellare per supradicta.

Septimo, Quod circa dicta præfati à Victòria dubitari potest, quod in aliquot locis præsupponit non licere occidere iustè pugnates, & in nu. 32. cõcedit, quod licet non possit esse bellum iustum ex vtraque parte, Seclusa ignorantia probabili, per eam tamen fieri potest, quod sit verè iustũ quoad vnã partem, & probabiliter credatur esse tale, quoad alteram, quo casu vtriusque exercitus iustè pugnat, & vtrique licet alterius milites iustè occidere. Quarè arbitror dicta Viri vnde quaque doctissimi ita concilianda esse, vt non liceat occidi iustè pugnantes ab his, qui sciunt, vel debent scire eos iustè pugnare, sed sic ab eis, qui nesciunt eos iustè pugnare, imò probabiliter credunt eos iniustè id facere.

Octauo, Quod ex differentia posita supra inter bellum iniustum ratione defectus iustæ causæ, vel autoritatis, siue potestatis, & inter iniustũ ex defectu rectæ intentionis, & ratione reddita pro illa, scilicet, quod defectus rectæ intentionis non facit actum esse contra legem iustitiæ, sed contra leges alterius virtutis, infertur primo, Quod sicut bellum iniustum solo defectu rectæ intentionis in bellado non obligat ad restitutionè, ita nec bellum iniustum defectu aliarum circumstantiarum, modo adsint potestas, & causa legitima bellandi: Tum quia cum defectus rectæ intentionis non faciat vt actus sit contra leges iustitiæ specialis, minus id facient aliæ circumstantiæ præsupposita potestate, & causa legitima, Quia circumstantia finis est potior aliis iuxta Tho. recep. in 1. 2.

quæst. 7. art. 4. & q. 18. art. 4. & 6. Tum quia defectus circumstantiæ personæ ad iustè bellandum, non efficit, ut quis bellans in bello alioqui iusto incurrat eam irregularitatem, quam incurreret si bellum alioqui esset iniustum, ut probat cap. penult. de homicid. inductum sic: Certum est, quod omnis bellâs, & fauês, bello iniusto sit irregularis, si quis occidatur in eo etiam ab alio, & etiam si ipse non percussit, ut ait Innoc. recept. in d. cap. pen. per cap. sicut dignum §. fia. eodém tit: At præfatum cap. penult. probat clericum, cui ob circumstantiam personæ non licet pugnare manu propria, etiam in bello iusto, non incurrere irregularitatem, si bellum erat contra infideles inuadentes, licet multi occidantur, & ipse pugnet manu propria, & percutiat aliquos, modo neminem occidat, & non alia ratione, quam quia licet bellum esset iniustum ob circumstantiam personæ, erat tamè iustum ex causa, & legibus iustitiæ specialis, ergo propositum. Quæ inductio visa fuit placere nuper ædmodù Illustri eidemque eruditissimo, integerrimoque viro, Domino Ioâni Facchinetto de Nuce, Neo castrensi Præfulei Reuerendissimo, multisque nominibus mihi suspiciêdo, cum eam coram D. eius Reuerendissima in quendam scopum collinasse.

Secundo infertur Conclusio maximi ponderis, & quotidiana, nempe quod homicidium voluntarium factum auctoritate legitima, & iusta de causa, non parit Irregularitè indispensabilem, de qua in c. miror. 50. dist. & c. 5. de reform. sess. 25. Concil. Trident. licet sit iniustum, defectu rectæ intètionis, vel alicuius alius circumstantiæ personæ, loci, temporis modi &c. præfatù enim cap. penult. probat iustam causam occidendi cõcurrente auctoritate legitima id faciendi, plurimum excusare ab irregularitate opitulantem occidere etiam iniustè ob circumstantiã personæ, adeo quidè, quod per opitulationè etiam percutiendo, eam non incurrit. Deinde quod per superius dicta probatur huiusmodi homicidium non esse iniustù legibus iustitiæ specialis, nec obligare ad restitutionè.

Tertio, quod sicut non contrahitur Irregularitas nisi in casibus expressis à Iure cap. is qui de senten. excomm. lib. 6. ita à simili videtur, quod Irregularitas indispensabilis non cõtrahitur nisi in casibus expressis à Iure. At nullo Iure exprimitur Irregularitatem indispensabilem oriri ex homicidio iniusto ob defectum circumstantiæ finis, personæ, vel alius, modo autoritas, & iusta causa occidendi subsint.

Postremo quod tam facile & gratiosè fœ. recor. Pius V. dispensabat cum multis præbyteris constitutis in sacris etiam religiosis, qui in illa fœlicissima contra Turcas habita Victoria anno 1571. occiderunt aliquos eorù, ea ratione, quod licet contra leges suorum ordinum & Religionum peccassent manibus propriis occidèdo, & ita incurrissent irregularitè iuxta cap. pen. de homicid. non tamen incurrerunt præfatam indispensabilem, quia suberat autoritas, & causa legitima. Què in hoc imitatur Sanctissimus D. N. Greg. XIII. dispensando sæpè cum his qui in bellis iustis hæreticos vel alios occiderunt.

Tertio infertur rectè responsum esse de subdiacono qui Iudicè criminalem agens, rectè quoad leges iustitiæ specialis condemnauit quosdam ad mortem, incurrisse quidem irregularitatem, sed non præfatam indispensabilem, quia licet occidisset iniustè ob circumstantiam personæ, non tamen ob defectum autoritatis, vel causæ iustè occidendi.

Quarto,

Quarto, quod qui inuasus non potens mortem aliter vitare, occidit inuasorem, mala intètionè, & ad vindictam, sed alias cum moderamine inculpatae tutelæ, licet peccet mortiferè, non tamè incurrit irregularitè, neque obligationem ad restituendum damnum, quia non occidit illum contra leges iustitiæ specialis, imo secundum illas l. ut vim ff. de iustit. & iure. adiuncta Clemen. 1. de homicid. & l. 1. C. vnde vi. Quibus cõsequens est, eum qui iuuit inuasum occidètem inuasorem, qui aliter non potuit mortem euadere, non fuisse factum irregularem, si ipse non occidit eum, etiam si percussit per dict. capit. penult. de homicid. neque si ipse occidisset, incurrisset præfatam irregularitè indispensabilem, licet sic dispensabilem, argum. gloss. singul. Clemen. 1. de homicid.

Quinto, rectè responsum fuisse illi, qui comitatus fuit lictores missos à prætore ad capiendum, & occidendum Bannitos, quod nullam incurrit irregularitatem, si propriis manibus non occidit, neque indispensabilem, si propriis manibus id fecit, etiam si clericus fuerit, quia non occidit iniustè ob defectum autoritatis, vel causæ, sed ob circumstantiã personæ, & ita non contra leges iustitiæ specialis, sed alias charitatis, vel sui ordinis. Quæ omnia sunt addenda nostro Manuali Cor. f. cap. 29. nu. 220.

Tanta de Iudiciis vsurpatis, iniustis, & inordinatis prolocutus, moneo lectorem, operæ se precium facturum, si legerit autem de fidei maiorum defensione librum, quem nuper ædidit Pientissimus, idemquem eruditissimus, & Generalis Illustrissimi ordinis Franciscanorum, Pater in Christo Reuerendissimus Christophorus à Capite Fontium, in quo perspicuè demonstrat, plurimos circa iudicium de fide Catholica nostri temporis hæreticorum abusus: primo vsurpando sibi iudiciù: Secundo malè recusando præfules, & Inquisitores: Tertio respuendo, & maledictis incessendo Pontificem Max. Leonem decimum, in id ab eisdem sponte delectum: Quarto detrahèdo Parisiensi, & Louaniensi Academiis, ad quas à Leone impudèter appellarunt: Quinto, eleuãdo auctoritatem Conciliorum Oecumenicorum, & aliorum, posteaquam se illis parituros promiserunt: Sexto, recurrendo ad Cæsarem, & alios Principes laicos quibus cognitio de spiritualibus, præsertim de hæresibus veratur: Septimo, reuocando bonam partem eorum tanquam incompetentem, eo solo quod eos condemnauit: Octauo, ad se solos solumque suum iudicium recurrendo, dum solum populum à se deceptum, & solam scripturam sacram solo suo proprio modo intellectam, omnibus omnium antiquorù interpretum reiectis scholiis Iudicem faciant: Nono quod iudicant, & iudicare procurant inauditis catholicis, nulla eis se defendendi copia facta: Decimo quod inflammant Iudices, quos serenos esse oportet, contra catholicos imponendo eis multa, quæ cane peius & angue oderūt. Vndecimo, Quod iudicibus in id à se delectis duo contraria persuadent, nempe, quod sufficiat sibi ad hoc iudicium cognitio linguarum, vel lectio alicuius eorum libelli, vel auditio concionis, & quod non suffecerit in id tota doctrina Pontificum, Conciliorum, Academiarum, & innumerorum doctorum sacrorum, & scholasticorum, qui à 1500. annis & amplius floruerunt, & alia quæ dulcius inde colligas.

RELEC

RELECTIO C. NOVIT DE

IVDICIIS NON MINVS SVBLIMIS

quam celebris, pronunciata anno 1548. coram frequentissimo, eruditissimo, ac maxime illustri auditorio in inclita Lusitaniæ Conimbrica per Martinum ab Azpilcueta Iureconsultum Nauarrum, tunc eius in sacra facultate Canonum primariæ functionis gymnastam, decennio vero ante, eodem munere in præclarissima Salmantica functum, & ante annos circiter 20. iam iubilatum seu rude donatum. nunc autem hoc anno 1575. maxima de causa in vrbe residentem & in sacrae pœnitentiariæ Prætorio Doctoris Decretorum officio fungentem.

Premisso in rubricam eiusdem tit. auctario utili, quotidiano, & resolutio, additis item sub hoc signo * quibusdam, quæ in hac secunda editione occurrerunt, præfati lectoris & authoris ætati apta.

P R A E F A T I O.

E more huius nostræ (quæ mire floret) Academiæ interpretaturus iterum unum è capitulis, quæ superiori anno in hoc tit. de iudic. interpretabamur: elegi, amplissime rector, Patres & senatores grauiissimi, magnificentissima, & cuiusque ordinis ornatissima concio. c. hoc Nouit. de iudiciis multis nominibus celebre, stylo alio, quam solito relegendum. Cum enim nunquam antehac, neque in Galliis, neque in Hispaniis plures, quam singulos scopos singulis relectionibus pronuntiandis præfixerimus: Huic tamen, ob varietatem rerum disputandarum, varios præstituemus, senexque nouo utar stylo. qui tum demum fœlix erit, si tu, O optime Iesu, idemque maxime θεωυβρονε, rem tuam orsis, prosperos præstiteris successus: præstiteris noscere hoc caput, quod omnia te nosse, nihilque latere iam pridem clamat. Quod te præstaturum haud dubito, si tua mater illa vna θεοτρον, illa vna παρρησιον, illa omnium unum commune asylum Maria, cum Petro & Paulo quibus hic

dies facer est, nobis te in hoc conciliarit: quam, vt de more faciat, supplex oro & flagito.

Hac ope fore spero, ne post, xviii. authorum excelsa, quæ ipsis immortalē gloriam pepererunt, commentaria, nostra hæc, licet humiliora, cuiquam videantur superuacanea, & quibus actum (quod aiunt) agatur: Tametsi agnoscamus, quanto interuallo alij eorum, in aliis nos superent, & meminerimus vnum eorum Andream Siculum virum omnium cōsensu omnigena eruditione clarum, affirmare hoc capitulum esse famosum, quotidianum, & elegans, ege-
reque ad sui enucleationem summo, & excelso Doctore, & in vtraque cen-
sura facile princepe: imo, & vt nobis videtur, diuinarum legum mediocriter
saltem perito.

Diciturus autem de rebus summis, iisdemque summe controuersis, iam non
tam vt disputem, quod ignior faciebam, quam vt, veluti pronūciem, testatum
esse volo, (quod nunquā non soleo facere, etiā cum sermo futurus est de rebus
humilibus, iisdemque extra controuersiam positus) ea me videlicet mente di-
cturum, vt nolim vel trāsuerfum (vt aiunt) vnguē secedere à Romana, quæ vna
est omnium magistra, ecclesia, neque ab huius Academiæ, ac vestra, quæ gra-
uissima est, censura.

I. Notabile super exordio, scilicet, Nouit ille, qui
nihil ignorat.

S V M M A R I A.

- 1 Deum omnia nosse quadruplici iure probatur.
- 2 Fratrum minorum templa, cur præ se ferre debeant paupertatem.
- 3 Natura naturans Deus.
- 4 Dei conspectum nemo fugere potest. Nec latet eum etiam cogitans nu. 5.
- 6 Scientia Dei non ponit necessitatem futurorum.
- 7 Deus est sua ipsa rerum omnium notitia.
- 8 Dei scientiam non augeri. Nec variari nu. 9.
- 10 Dei scientiam parum meminit qui nu. 10. & 11.
- 12 Dei scientiam miminisse saluberrimum.
- 13 Frustra petit, quæ quis intus habet.
- 14 Interrogans non videtur fateri, nisi & c.
- 15 Peccata Deo abscondita.
- 16 Deus sciuit olim, quod nūc nescit: & quomodo Deus intelligit, quod Deus non intelligit nu. 22.
- 17 Scire more humano & scire more diuino.
- 18 Interrogare vt discas, & vt alius discat & c.
- 19 Scire secundum presentem iustitiam: & scire secundum aternam.
- 21 Scit Christus vt homo: & vt Deus.

Et

T quanquam ex supradictis 18. commentantibus soli sex, & hij
quidem leuiter tetigerint hoc exordium, scilicet, Ioh. Andr. Pe-
trus ab Anchar. Antonius à Butr. Panormitan. Andr. Sicul. &
Decius: Ipse tamen altius id tractandum duxi, quo etiam intra
iudiciorum strepitus cōtemplantes illam interminā Dei scientiam
maiore amore, ac timore id, quod apud Prudentium est recolamus: Spe-
culator astat desuper, qui nos diebus omnibus, actusque nostros prospicit à
luce prima in vesperum. Ergo sex prædictorum mentem sequutus colligo
1 primo, † Deum omnia nosse. Quod iure Pontificio, Cæsareo, ac diuino, tam
supernaturali, quam naturali, demonstratur. Primo quidem Pontificio, eo,
quod Innoc. 3. hic sentiens de Deo, ait, nihil eum ignorare. Qui idem in c. A
nobis 2. de sententia excommunic. dixit, ipsum nec fallere, nec falli posse: licet
ecclesia sæpe fallatur, & fallat. Quodque Urbanus in c. Erubescant 32. d. appel-
lat, eum secretorum cognitorē. Et Euaristus, omnia nuda: & aperta esse oculis
eius pronunciat, in c. Deus omnipotens 2. q. 1. Et Augustinus in c. Deus quando
24. q. 3. ait, ipsum nec fallere qualitatem peccati, nec peccantis affectum. Sed
& Nicolaus 3. in c. Fundamenta §. Proinde de elect. lib. 6. appellat, Deum in-
fallibilem, & omnia scientē. Qua ratione cōcilium Viennense determinauit,
2 in Clem. Exiui. de verb. signifi. §. Quamuis, † fratribus minoribus non debere
esse ampla templa, nec nimium multa, vel nimium preciosa ornāmēta, quibus
Deo seruiant: nec esse cur illa illi curent, quando Deus etiam absconditorum
est cognitor, & potius respicit animum, quam manum.

II. Idipsum Ostendo iure Cæsareo, eo quod Paulus iureconsultus in l. Sed
3 & si restituatur §. si ff. de iudic. ait, in natura omnia certa esse. † Naturā autem,
de qua ille agit, dicebat glof. l. Respiciendum ff. Si certum pe. esse naturam
naturatē, hoc est, Deum ipsum, & omnia scire. Quia mille anni ante oculos
suos, tanquam dies hesternā, quæ præterit. Et in l. i. in princ. C. de vet. iur. enu.
ait Iustinianus, A prouidentia diuina totius mundi elementa processisse, & in
orbe terrarum disposita esse: nouit ergo illa Deus. Quia nihil volitum vel dis-
positum, quin prius cognitum, secundum Augustinum. Glo. item, per iocum
(vt ipse credo) narrat in l. 2. §. 1 ff. de orig. iur. de illo Græco, qui nutu disputatu-
rus cum Romano, manum leuauit apertam, innuens, omnia esse Deo aperta.

III. Idem probatur iure diuino supernaturaliter dato, eo, quod i. Regum
c. 2. Deus dicitur scientiarum Dominus, & cui præparantur cogitationes. Et c.
xv. Ipse dicitur intueri etiam corda. Et apud Paulum ad Hebræos 4. Nulla
creatura est inuisibilis ipsi. Omnia enim nuda & aperta sunt oculis eius. Et pro-
phetarum clarissimus Psal. 138. alloquens Deum, aiebat: Quo ibo à spiritu tuo,
4 & quo à facie tua fugiam: † Si ascendero in cælum, tu illicies Si descendero in
infernum ades. Cui alludēs glo. c. Et venit de pæ. d. i. meminit illud: Quo fugis
Encelade, quascunque accefferis oras, sub Ioue semper eris, bene fac si viuere
queris.

III I. Idipsum probatur iure naturali, eo, quod Thales apud Laertium in-
terrogatus, an lateret Deum in iuste agens, respondit: † nec cogitans quidē. Et
Aristoteles li. de bo. fortu. Deum (inquit) videre præsentia, præterita, & futura.
Homerus item Odissæ 4. *† οὐδὲν κρυπτόν ἐστιν αὐτῷ*; Dij omnia sciunt, Sed & apud

Maronem Ilioneus monebat Carthaginenses: Si genus humanum, & mortalia temnitis arma: At sperate deos memores fandi, atque nefandi. Facit & illud celebre: Deus est, cuius centrum ubique est, & circumferentia nusquam.

V. Confirmatur, eo, quod Deus nouit & futura contingentia. Et non solum in suis causis: sed etiam in seipsis, iuxta illud Psal. 37. Qui finxit sigillatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum scilicet hominum, quorum opera maxime sunt contingentia. Quippe quæ manant à libero arbitrio c. Si enim s. Liberi enim arbitrij de pœ. d. 2. Et quod maxime admirandum est, ita illa cognoscit, † vt sua præscientia non efficiat illa necessaria: sed pura contingentia maneant, iuxta Magistrum, & alios in 1. dist. 3. & Tho. 1. par. q. 14. art. 13.

VI. Probatur eo, quod Deus Opt. Max. non solum habet omnium notitiam, † imo est ipsa sui, & omnium vna simplicissima notitia. Hoc est enim Deo esse, quod sapientem esse, secundum August. lib. 7. de Trin. Nam quicquid in Deo est, Deus ipse ratum est c. Productior de pœ. d. 3. Probatur in c. Firmiter verbo simplex de summa Trinita. vbi gl. mihi singularis ait, in Deo neque esse compositionem illam, quæ est partis ad partem: nec illam, quæ formæ ad subiectum: nec illam, quæ generis ad speciem.

Ex quibus infertur primo, illud Petri Lombardi recitiorum theologorum ducis & aurigæ, in lib. 1. distinct. 39. scilicet † Diuinam scientiam nec augeri quidem, nec minui: sicut nec sua ipsa essentia augetur, vel minuitur.

II. Infertur illam quam demiramur, Dei omniscientiæ stabilem esse, atque manentem, † nullaque ex parte variari, docete Iacobo 1. c. suæ epistolæ catholice: Apud Deum non est transmutatio, neque vicissitudinis obumbratio. Quod etiam ad eius scientiam pertinere ostendit Tho. 1. part. q. 14. art. 15.

III. Infertur, incogitantiam illam nostram Christianorum, qua † multa peccata secreto peccamus, minime publice illa peccaturi, ad quandam impietatis speciem, vel certè pietatis nonnullam obliuionem quodammodo accedere. Qui enim credimus firmiter, & simpliciter confitemur, omnia etiã abditissima quæque, nuda esse Deo, & aperta: qua fronte occulte plus, quam palam audeamus peccare?

III. Infertur, operæpretium facturum eum, qui meditabitur illud Ecclesiastici c. 23. Omnis homo, † qui transgreditur, dicens: quis me videt? tenebræ circumdant, & parietes cooperiunt me, & non intelligit, quod omnia videt oculus Dei: nec cognouit quoniam oculi Domini sole ipso lucidiores sunt, circumspicientes omnes vias hominum, & eorum corda intuentes: hic in plateis ciuitatis vindicabitur, & quasi pullus equinus fugabitur, & erit dedecus omnibus hominibus, eo, quod non intellexerit timorem Dei.

V. Infertur † esse saluberrimum nobis sæpe versare mente, illud patris nostri Aug. in suæ regulæ c. 3. Nempe: Nec putare debet, qui peccat se non videri, cum hoc facit: videtur enim omnino, & à quibus se videri non arbitratur. Sed & si lateat & à nemine hominum videatur, quid faciat de illo desuper inspectore, quem latere nihil potest? An ideo putandus est non videre: quia tanto videt patientius, quanto sapientius?

Contra tamen hoc notabile, ac omnia ex eo illata faciunt quatuor. Primum, quod Geneleos 18. c. narratur, dixisse Dominum Abrahamo: Descendam &

videbo

videbo an clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint, an non est ita, vt sciam: Et transfertur in c. Deus omnipotens 2. q. 1. & in c. Qualiter 2. de accusationi. Ecce, quod descendit, vt videat; & scita ergo ante nesciebat. † Frustra enim labores, si quæ petis intus habes c. Examinata de iudic. Instit. de act. §. 1.

II. Facit, quod qui interrogat, ignorare videtur interrogata c. Iudicantem 30. q. 1. l. ff. de interrog. action. vbi Bar. nu. 6. ait: Interrogationem fieri ad certificationem † & ideo non videri fateri, quisquis interrogat, secundum eundem ibidem, & in l. 2. §. Quod obseruari c. de iure iur. prop. cal. dan. nu. 19. & Panor in c. fi. col. 5. de confess. quicquid glo. & Archid. dixerint in c. fi. 30. q. 1. & Anto. in d. c. fi. Quorū opinio potest procedere in interrogatio facta interroganti, iuxta l. 1. §. Si quis ita ff. de verb. oblig. vel cum sit perditionem, quæ rei veritatem præsupponat, vt est illa, nonne? c. Nonne de præsump. At multis sacræ paginæ locis legimus, Deum interrogasse simpliciter non præcedente interrogatio, nec dictione, nonne, adiuncta. Interrogauit enim Adamum Genes. 3. vbi es? Et Paulo inferius Euam: Quare hoc fecisti? Quæ respondit: Serpens decepit me c. Serpens de pœ. d. 1. Et Genes. 4. interrogat Cainum: Vbi est Abel frater tuus? Et rursus: Quid fecisti? c. Voluissent §. Denique de pœ. dist. 1. Et Lucæ 16. Quid audio de te: redde rationem villicationis tuæ. Quod item habetur in d. c. Qualiter, & Matth. 16. interrogat Dominus discipulos: Quem dicunt homines esse filium hominis? Et adulteram mulierem interrogat Iohan. 8. Interrogat & Iohan. 6. Philippum: Vnde ememus panes, vt manducet hi? Et alibi sæpe. Quod longum esset referre: Quomodo ergo omnia nota sunt Deo?

III. Facit illud Psal. 1. Nouit dominus viam iustorum, & iter impiorum peribit: Quippe quod ignorat Dominus. Et Prouerb. 4. Vias, quæ à dextris sunt nouit Dominus: peruersæ autem sunt, quæ à sinistris assistunt. Et Matthæi 7. comminatus est dominus dicturum se prauis hominibus, etiam eis, qui ipsius nomine eiecerunt dæmonia: vel futura prænuciarunt, se minime nosse illos. Quod habetur in c. Prophetavit 1. q. 1. Et eiusdem Matth. 25. Virginibus fatuis respondetur à sponso, nempe à Deo: nescio vos. Et Psalm. 16. scribitur: De absconditis tuis adimpletus est venter eorum: † quæ abscondita interpretatur ibi Augustinus, esse peccata. Et psal. 137. Alta, hoc est superba, Deus à longe, siue clonginquo, & ita confuso quodam modo cognoscere significatur.

III. Quod multa prænucliauit Deus per prophetas, quæ non euenerunt. Quale est illud Esaiæ 38. Dispone domui tuæ Ezechia: quia morieris, & non viues: Qui tamē 15. annis postea vixit. Quale illud Ionæ c. 3. Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur. Quæ tamē non fuit subuersa etiam post 100. annos. Sed & timet Daniel c. 9. & apud Hiero. in c. Prædixit de pœ. d. 1. ne adimpleatur instauratio populi Israel, quæ Hieremias prænucliauit c. 29. At cur timeret alter propheta, ne quod alter prænucliarat eueniret, si verum est, Deum neque falli, nec fallere posse, & præcire omnia, & eam instauracionem reuelasse? Et Augustinus ait in lib. 83. quæstio: Neque quicquam extra se Deus intuetur. Quo significari videtur, Deum sese solum, & non alia cognoscere: Et Ambros. ait in c. Nouit. de pœ. d. 1. Nam dominus scit mutare sententiam, si tu vis emendare vitam. Cui consentit concilium Toletanum in c. Incommutabilis 22. q. 4. At sententiæ mutatio sciētiae varietatē arguere videtur. Magister item in distinctio

42. c. fin. dixit quod ante mundum creatum sciebat Deus illum creandum: ante Christum natum ipsum nasciturū: Quæ tamen hodie nescit: Quippe quæ falsa sunt, & falsa scire nequeunt, iuxta singulare c. Quamuis 38. d. Denique Thom. ait 1. par. q. 14. art. 16. non esse hanc concedendā: Quicquid Deus antehac sciuit, & hodie scit. Et Nominalium princeps, ingenio vir acerrimo in centilogio suo, in conclusione 83. concludebat, posse Deum aliquid scire, quod nunc non scit, neque vnquam sciuit. & hoc sine mutatione aliqua sui, vel alicuius alterius. Maius est paradoxum illud eiusdem, in eodem libello conclusione 41. Deum intelligere aliquid, quod Deus non intelligit. Scire Deum aliquid, quod Deus non scit. Et Deum ignorare aliquid, quod Deus non ignorat.

His quatuor nubeculis, veluti obtenebratur splendentissima illa veritas, Deum omnia nosse. In quibus dispellendis, latus aperiebatur dicendi campus: Sed ne vos, emunctissima nare viros, plus satis remorer: neque vos tædio afficiat per diuisionum, perque distinctionum syrtes impedita oratio, consilium fuit, solutionum tantum seminaria iacere, magis quam explicare.

17 Ad primum respondeo, † aliud esse, nosse more humano, de quo loquuntur citata in eo: Aliud nosse more diuino, vt Thomas à Vio annotauit in c. 18. Genes. de quo nostrū notabile intelligitur, vt in simili dicitur in c. Omnis de pæn. & remiss. cum ei annotatis.

18 Ad 2. respondeo, † aliud esse, interrogare, vt discat interrogans, quod nunquam fecit Deus omniscius: Aliud interrogare, vt interrogatus discat, aut agnoscat, aut vt alia inde vtilitas nascatur. Quod frequenter fecisse illum, argumentum probat, nec nostrum notabile negat, vt distinxit doctus Abulen. Mat. hæi 16. q. 19. Pro quo primum omnium (ni fallor) expendo id, quod annotauit Grati. in c. fi. in fine 26. q. 5. in hoc mihi singulari.

19 Ad 3. respondeo, † aliud esse nosse simul & approbare aliqua quod erga omnia non facere Deum: probat argumentum: Aliud ea tantum nosse, siue probes, siue non, iuxta Cassiodorum Psal. 16. & Petrum Lombard. in primo Sent. dist. 36. de quo agit notab. nostrum.

20 Ad quarti principium, & dictum Ambrosij respondeo, † aliud esse scire res in suis causis naturalibus vel meritis humanis, secundum præsentem iustitiam: de quo intelligēda sunt citata in argumento, aliud eas scire, secundū æternam præscientiam, de quo nostrum notabile, vt colligitur ex Tho. 2. Sec. q. 171. art. 6. Pro quo duo mihi sunt text. singulares, in hoc vix vnquam allegati: Alter in c. Peccatum §. Eorum de pæn. d. 4. Alter in c. In domo §. Sic itaque, eadem distin.

21 Ad dicta Magistri & Thomæ respōdeo, † aliud esse, res, quæ sciuntur à Deo mutari, & elogia, quæ de ipsis dicuntur modo esse vera, modo falsa: quod eorū dicta probant: Aliud eum, qui scit illa, mutari, secundum Tho. 1. part. q. 14. art. 15. Quod Deo repugnare nostrum notabile præsupponit.

22 Ad reliqua respondeo, † aliud esse Christum Θεοῦ υἱὸν πατρὸς, siue Deum & hominem, quatenus est Deus scire omnia: quod habet nostrum notabile: Aliud eum, quatenus est homo nescire aliqua, puta illa, quæ non sunt in potentia creaturæ, sed solius Dei, quæ sunt infinita & nesciuntur ab eius anima benedictissima, secundum multos, in quibus est Tho. 3. parte q. 10. art. 3. vel saltem non sciuntur actu intuitiue ac distincte, secundum alios: & ita multa quæ scit Deus:

& Chæi

& Christus in quantum Deus, nescit ea in quantum homo: vel non ita vt ille, vel saltem potest ea nescire: iuxta ea, quæ traduntur ab antiquioribus, & recentioribus in 2. lib. sent. d. 14. & Tho. vbi supra, & aliis alibi. Quod probant quædam citata in hoc argumento 4. de quo non agit nostrum notabile. Et aliud scire aliquid striete, hoc est noscere esse verum. Quod non conuenit nisi compositis & veris, de quo quædam in argumento citata intelliguntur: Aliud scire large, hoc est, simpliciter nosse, siue sit simplex siue nō, siue compositū verum, siue non, quod omnibus etiam falsis & simplicibus est commune, iuxta Nominalium principem lib. 1. Senten. d. 39. de quo nostrum notabile agit.

II. Notabile collectum ex eodem exordio, scilicet, Nouit ille, qui nihil ignorat.

S V M M A R I A.

- 1 Creatura nulla omnia scit.
- 2 Aetas nulla sera ad descendum.
- 3 Paulus visit Hispanias.
- 4 Discere conuenit etiam in fossam pedem habenti.
- 5 Scit nemo an sit amore, vel odio dignus.
- 6 Socrates cur sapiens iudicatus.
- 7 Aristoteles summus in omni scientia vir.
- 8 Marcus Varro incredibilis lector, & scriptor.
- 9 Futura nec homo, nec angelus in se se nouit: neque cordis cogitatus, si nolis cogitans nu. 10. & II.
- 12 Discere non licet à quolibet.
- 13 Consulere demones sapit hæresim quando.
- 14 Librum fabulosum legere quibus vetitum nu. 15.
- 16 Astrologi qui fugandi.
- 17 Sciri potest quem ad malum inclinari non tamen &c.
- 18 Astrologia non est prohibita contra Philip. Dec.
- 19 Anima Christi omnia nouit, etiam præterita, & futura nu. 20. Et possibilia, quæ non sunt, nec erunt, nec fuerūt n. 21. Et ita omnia, quæ Deus: licet non æque perfecte nu. 22.
- 23 Iudicium præcedit cognitio.
- 24 Noscere faciens aliquando, noscere dicitur.
- 25 Demones prænunciant futura.
- 26 Prophetam habet demon: Et quo distet à Dei num. 27. Et quos cogitatus sciat 28.
- 29 Sybilla prænunciatunt, & an seruata.

30 *Vita hominis militia, & qui duces eius.*

31 *Angelorum familiaritas, quid praesagit.*

32 *Demon nunquam prodest, nisi ut obsit.*

IX hoc eodem exordio colligitur per locum ab speciali † rursus, nullam creaturam omnia scire. Quod etiam testimoniis iuris canonici, caesarei, & diuini tam naturaliter, quam supernaturaliter dati confirmari potest. Et primo quidem Innocentius tertius pro epitheto creatoris summi Dei proprio, & peculiari posuit hic, nihil ignorans, Ergo nulli creaturae id conuenit. Quod enim est proprium alicuius, non communicatur alteri: sed illi soli conuenit, tex. & ibi annotant Bart. & Alber. in l. 2. ff. de adoptio. Tum, quia Augustinus tot annorum episcopus aiebat, se per ratum, discere à collega etiam anniculo c. Si habens 24. q. 3. vbi gl. secutus Senecam ait, † nullam aetatem seram esse ad discendum. Et Hieronymus in c. fi. 36. dist. testatur etiam Moysen Episcoporum exemplar, solitum fuisse discere in tabernaculo Domini indefinenter à Deo, legendo diuinas scripturas, quod postea populum doceret. Et ita nec Moyses, nec episcopi omnia sciebant: qui tamen praesumunt omnium aliorum scientissimi: Quippe quorum labia dicuntur custodire scientiam, & ex quorum ore legis interpretatio quaerenda est. iuxta Malachiam c. 2. & c. Qui ecclesiasticis 36. d. Tum, quia beatus Paulus, quamuis spiritu Dei plenus, falsus fuit, cum ad Rom. 15. se visurum Hispanos credidit c. Beatus Paulus 22. q. 2. Tametsi † Faber Stapulen. in contraria sit opinione, cum Isidoro, & aliquot aliis in d. c. 15. Quae magna est Hispaniarum gloria. Et Ecclesiam errare posse, ac falli, dicitur in c. A nobis 2. de sent. exc. exceptis his, quae sunt morum & fidei c. Maiores 24. q. 1. Cum ergo nec ecclesia, nec episcopi, nec sancti sciant omnia, consequens fuerit, neminem illa scire.

II. Idem probatur testimoniis iuris caesarei. Nam l. 2. §. Sed neque C. de veter. iur. enucl. singulariter habet posse plures maiores, & doctiores errare in eo, quod vni minori, & indoctiori reuelatur. Et in §. Si quid, habet, Omnium habere memoriam, & in nullo errare diuinitatis, & non mortalitatis esse. Et Iulianus optabat † discere etiam altero pede iam in fossam incluso l. Apud Iulianum ff. de fideicom. lib. Quae palam praesupponunt, neminem omnia scire.

III. Idem confirmatur testimonio diuino supernaturaliter dato, Tum quia 1. Reg. 2. c. Deus dicitur scientiarum dominus, & significatur neminem, praeter ipsum omnia nosse. Et Hieremias relatus in c. In scripturis 8. q. 1. respondit A; a, a, Domine nescio loqui, quia puer ego sum: Hieremias c. 1. Tum, quia, quae humana miseria est, nemo nouit, an sit amore Dei dignus, c. 9. Ecclesiastes: Quod paulo post, haec verba habet: Nescit homo suum finem. Sed sicut pisces capiuntur hamo, & aues laqueo comprehenduntur: sic capiuntur, homines in tempore malo. * Dubitauit hic quidam cur author dicat hic solum nescire quem An sit amore Dei dignus, cum tamen in praedicto c. 9. dicatur, hominem nescire, ytrum amore an odio dignus sit: Huic responderetur ideo id factum esse, quia facile quis scire potest se odio Dei dignum, cum possit quis scire se mortali peccato infectum, quod qui scit, consequenter nouit se odio Dei dignum cum per quodlibet peccatum mortiferum incurratur illud: Iacob. 2. ibi. quicumque offendit in vno

in vno, factus est omnium reus, Tradit Tho. post & ante alios 2. 2. q. 24. art. 12. & adde hinc desumi inuitabile telum contra Nouellos haereticos, dicentes, posse quem habere certitudinem infallibilem de statu suo in gratia Dei, contra quos nuper Concil. Trid. protulit canon. 15. & 16. ses. 6. *

III. Idipsum probatur testimonio diuino naturaliter indito. Socrates enim † vnus Apollinis oraculo iudicatus sapiens: Hoc vnum se scire assererat, quod nihil sciret. Ideoque se interpretabatur sapientem iudicatum ab Apolline, quod quamuis omnium rerum ignorantiam cum ceteris haberet comunem: eo nomine tamen illos superabat, quod suam incertitiam agnosceret. † Etiam Aristoteles (quem Plinius lib. 8. c. 6. appellauit summum in omni scientia virum) confessus est 2. Methaphysi. Intellectum nostrum se habere ad naturam manifestissima: sicut oculi nocturnae se habet ad lucem diei. † Et Marcus Varro (qui authore Teretiano, tanta legit, vt aliquid ei vacasse scribere miremur: & tam multa scripsit, vt vix quicquam ei vacasse legere credamus) dicebat omnia scire impossibile pauca vero minime laudabile. Et Horatius Carminum libr. 4. Ode. 4. Nec scire fas est omnia.

V. probatur, eo quod neque homo, neque angelus nouit † futura in sese; Quia hoc proprium Dei est, iuxta illud Eiaia. 41. Annunciate nobis vetera, & sciemus quod dii estis. Et Ecc. 8. scribitur, multam esse afflictionem hominis, qui praeterita ignorat, & futura nullo potest scire nuncio. Dixi in sese Quia in suis causis possunt cognosci aliqua ex illis etiam ab homine, vt docebat Tho. 1. par. q. 8. art. 4. multo magis ab angel. secundum eundem q. 7. art. 3.

VI. probatur, eo quod multa sunt etiam praesentia † quae non modo nesciuntur ab angelo & homine: sed nec sciri possunt ordinarie ab eis, cogitationes nempe & affectus illius, qui nolit ea sciri ab aliqua creatura: nec prodit illa verbo, gestu, vel alio signo, Est enim & hoc Deo proprium iuxta Hieremiam c. 17. Prauum est cor hominis, & inscrutabile, & quis cognoscit illud? Ego Dominus scrutans corda & probans renes. Et tex. ad litteram est in c. Sciendum 26. q. 3. Docuit Thom. 1. par. q. 12. art. 8. q. 57. art. 4. quamuis Augustinus dubitasse videtur in c. fi. ead. caus. & quaest. Dixi cogitationes & affectus eius, qui nolit ea sciri ab alio † Nam cogitatus, & voluntates illius, qui vult ea patere angelo; videri possunt ab ipso & cognosci, vt sentit idem Thom. in eod. art. vers. Ad primum. Dixi etiam nec prodit illa verbo aliquo. &c. Quia non solum angelus: sed etiam homo cognoscere potest cogitatus & affectus alterius, cum per aliqua signa vel affectu, produntur, iuxta illud: Intima per mores cognoscimus exteriores § Pauonum. Inst. de rerum diuisi. Et illud: Frons est animi mirabilis index. Et illud: Inaequalitas corporis inaequalitatem indicat mentis 41. d. c. fi. Et illud Ecclesiastici 9. Amictus corporis, & risus hominis enunciant de illo.

VII. probatur, eo quod nec exteriora etiam quae sunt: dum absunt, intueri homo potest: nec angelus ipse, nisi sit eis satis propinquus, secundum Guilielmum Ocam. 2. lib. in q. 16. super sent. quem sequuntur nouiores Tumbingenfes in 2. distin. 4. quicquid vterque Thomas senserit q. 47.

VIII. probatur eo, quod non solum ignoramus multa: sed etiam vetamus ne à quouis illa discamus. Non enim licet vlla discere à caecodæmonibus, iuxta illud Deuter. c. 18. Non inueniatur in te, qui ariolos sciscitetur, aut pythones

consultat. Huc tendunt omnes nouem leges C. de maleficis & mathe. Huc tota quæst. 2. & 5. cauf. 26. Huc totus titulus de fortilegiis. Hoc appellauit curiositatem Tho. 2. 2. q. 167. art. 1. & superstitionem in 2. 2. q. 95. art. 4. † Imo est crimen hæreseos, siue superstitio, sapiens manifestam hæresim, consulere dæmones super futuris: Adeo, vt de illo cognoscere possit inquisitor hæreticæ prauitatis, iuxta c. Accusatus §. Sane de hæreti. lib. 6. secundū Oldradum cōsilio 210. quem sequitur Felinus in rubrica de hæret. Quod limitandum videtur procedere, de consulente super futuris supernaturalibus, vel aliis casu contingentibus, vel à libero arbitrio pendentibus, iuxta ea, quæ notant vterque Thomas in locis præallegatis.

Infertur ex his primo, nimis hyperbolicum esse illum titulum frequētatum Iasoni in l. Lecta nu. 12. ff. si cert. pet. & alibi sæpe: Baldus, qui nihil ignorauit.

II. Infertur nimiū superbire illos, qui se idoneos putant ad respondendum de quolibet in ampla materia. Qualis fuit ille, quem narrat Paul. Castr. in l. Pater Seuerinam ff. de condit. & demonstr. ad quæstionem Baldi obmutuisse.

14 III. Infertur, † stultum esse occupari lectione librorum fabulorum, & inutilium, qualia sunt quæ Amadis, quæ Splandiam, quæ Reynaldus inscribuntur. Quia, iuxta Varronem apud diuum Antoninum prima parte historiae tit. 4. c. 6. §. 3. Sunt quædam, quæ eradenda essent ex animo sciētis: quia vera inferendi locum occupant. Et Thom. 2. 2. q. 167. determinauit, curiositatis peccatum incurrere, qui per studium minus vtile retrahuntur à studio, quod eis ex necessitate incumbit: † quales sunt (meo iudicio) quidā nostræ ætatis episcopi, & parochi, qui humanioribus literis, Astronomia, Cosmographia, & Geographia delectati, literas sacras, canonicas, & ciuiles veluti fastidiunt. In quos inuehitur Hieronymus in epistola, cuius caput est Beatitudinis, pagina mediocri §. Et transfertur à Gratiano d. 37. c. 2. Sacerdotes Dei omiſſis euangeliis & prophetis videmus fabulas legere, amatoriam Bucolicorū versus verba cantare, tenere Vergilium in manibus, & id, quod pueris adest causa necessitatis, crimen in se facere voluptatis.

16 IIII. Infertur † fugandos esse, veluti homines pestilētes Astrologos illos, qui per Astronomiam se iactant prænuſciare posse futura supernaturalia. Quoniam illa per causas naturales nequeunt præſciri, vt docet Tho. à Vio 2. 2. q. 95. art. 4. columna sexta sui commentii. Qualia videntur, quod talis propheta tali tempore, tali nascetur regione. Quo fit vt videantur comburendi libelli, in quibus per astrorū motus prænuſciatur Antichristus quidam mixtus, quidam merus propheta, quidam optimus: & alia id genus neniarū: quæ à Deo quidem Opt. reuelari potuerunt: sed per Astronomiam præſciri nequaquam.

V. Infertur, fugandos item esse illos, qui prænuſciāt certo futura quædam, quæ mere contingenter accidunt, quæ præſertim à libero pendent arbitrio. Qualia sunt: ille erit diues, ille inueniet thesaurum, hic morietur in aquis, hic traiectus pectora ferro, Is in venerem putris erit, is castus, & cætera id genus alia. † Quamuis enim per astra ſciri possit ad quæ quis inclinatur, & frequentius quam oporteat inclinationes & appetētias nostras sequamur: tamē prænuſciari non potest id, ad quod inclinamur certo futurū, iuxta illud vulgatum: Vir sapiens dominabitur astris. Nec ſcire possunt dæmones an illa certo sint euentura

17 euentura per ea, quæ supra diximus: Et multo minus Astrologi. † Non tamen assentior Decio hic dicenti Astrologiam esse prohibitam. Neque hoc dicunt Ioa. Andr. Panor. & Annania in c. 2. de fortileg. quibus id ille tribuit, imo contrarium affirmant. Quod etiam præsupponit Thom. 2. 2. q. 95. art. 5. Et aliud est, hanc scientiam abire in desuetudinem apud Christianos, quod ait Gratianus in §. His ita 26. q. 2. Et aliud eam esse prohibitam, quod nos negamus. Quamuis fateamur peccare illos, qui credunt per hanc scientiā prænoſci posse, aut prænuſciari aliqua supernaturalia, vel naturalia certo futura: imo neque aliquid contingens per accidens, vt prædictum est, & late docet vterque Thomas in dicto articulo.

18 Contra tamē hæc omnia facit primo, quod anima Christi creatura est, † & tamen omnia nosse videtur. Tum, quia in illa sunt omnes thesauri scientiæ, & sapiētiae Dei c. 2. ad Colloff. Et plena fuit gratia & veritate Ioh. 1. Quæ veritas ad scientiam refertur, secundū Aug. 13. de Trinit. Tum, quia Christus qua parte est homo iudicaturus est viuos, & mortuos, & redditurus singulis, secundum opera sua, tam reprobis, quam electis c. Firmiter in fin. de summa Trinit. & fid. & habetur Ioh. 5. & Actorum 10. Ergo nouit omnia opera circumstantiis: quæ peiora, vel meliora, aut minus mala, vel minus bona efficiunt ipsa: Quandoquidem cognitio † præcedit iudiciū l. De qua re. ff. de iudi. & optimus omnium iuris text. in extrauag. Quia quorundam de verb. signif. Ioh. 22. Et iuxta Aristotelem: Cæcus male iudicat de coloribus. Cum ergo ipse iudicaturus sit omnia bona & mala, qua parte homo: oportet etiā, vt qua parte homo, nouerit illa cum suis omnibus circumstantiis. Tum, quia Apocalipsis 5. Dignus est agnus accipere diuinitatem, & scientiam, scilicet omnium cognitionem, secundum gl. ibidem. Quod & discipulos credidisse patet ex illo Iohan. 16. Nunc ſcimus, quod omnia ſcis. Non enim loquebantur illi quoad diuinitatem: quoniam multo ante didicerant Deum, nihil latere. Et Petrus Ioh. vltimo ait: Domine tu omnia noscis. Tum, quia Petrus Lombardus dixit in 3. lib. Sent. dist. 13. c. 6. illam benedictissimam animā tantam scientiam accepisse creatam: quantum Deus potuit illi conferre. Qui idem diffiniuit animā Christi omnia ſcire, quæ Deus ſcit: quamuis non omnia possit, quæ ille. Quæ confirmat ex eo: quod ei datus sit spiritus sapiētiae sine mensura. At si quædam ſciret, quædam nesciret: ad mensuram datus esset. Item ex eo, quod nihil ſcit aliquis, quod eius anima ignorat: Sed Christus secundum omnes omnia ſcit: Ergo & anima ipsius omnia nouit. Tum, quia etiam Thomas ſassus est in 3. part. q. 10. art. 2. † animā Christi ſciuisse omnia præſentia, præterita, & futura per scientiam, quam habet in verbo beatificam. Sed & quæst. sequenti art. 2. asserit animam illam vere reuerendissimam omnia, præter essentiam diuinam ſciuisse, etiam per scientiam inditam, vel infusam, quamuis aliter scripserit in 3. d. 14. q. 1. art. 1. Mouetur inter alia, per illud Esaiæ x 1. Repleuit eum spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus scientiæ, & consilij. Vnde etiam in eodem art. 2. docuit per illud Marci. 14. De die autē illo nemo ſcit, neque angelus in cælo; neque filius hominis, nisi pater

20 non esse intelligendum, illum diem ignotum fuisse animæ Christi. † Sed quod non faciebat alios agnoscere illud. Sicut è contrario dicitur incipere Deus co-

gnosceret, quando illud alios facit nosse: iuxta illud Genes. 22. Nunc cognoui, quod timeas dominum. nunc feci cognoscere. Tum, quia Scotus iunior & nomine maior in illa dist. 13. sequitur & strenue propugnat opinionem Magistri præfatam: dicens ꝑ illam animam scire omnia: non solum præterita, præsentia & futura: sed & possibilis, vel factibilia quæcunque. Quod esse probabile dixerunt ibi Parisienses nouissimi. Nec Tumbingenfes attulerunt aliquid, quod hæc refallat.

II. contra, præcitata pro notabili nostro facit cap. Sciendū 26. q. 3. quatenus probat, ꝑ multa futura prænunciata olim fuisse, ac nunc etiam prænunciari à cacodæmonibus. Et Regum 8. quidam appellatur propheta Balaam: & ita videtur aliqua propheta à dæmonibus esse. Quod fatetur Tho. 2. 2. quæst. 172. art. 5. Ergo dæmō futura nunciare potest: Igitur & scire. Sic Sybillæ multa de Christo prænunciarunt, secundum Augustinum, & Lactantium. Sic Balaam quamuis propheta esset dæmonum, secundum vnam gl. Numer. 22. prænunciauit tamen illud: Orietur stella ex Jacob, & consurget virgo de Israel, Numer. 14. Sunt & qui dicant se vidisse homines, qui cogitatus aliorum palam facerēt: Ergo sunt creaturæ quæ cogitatus sciunt, & futuros euentus. Quod contra prædicta est.

Ad harum duarum oppositionum priorem respondeo, me largiri & concedere, quod illa probat, nempe aliquam creaturam, animam videlicet illam Christi sexcētis nominibus sublimissimā, scire omnia quæ verbum, cui vnitur ab æterno, sciuit: atque ideo omnia quæ Deus, ꝑ quāuis non æque clare, neque ita perfecte. Et consequenter dicendum, hoc exordium, qui nihil ignorat, non soli Deo esse peculiare: sed etiam animæ Christi conuenire. Nisi quis dicat, nihil ignorare, hic accipi pro omnia scire per essentiam, aut pro omnia scire perfecte: Quæ soli Deo cōueniunt. Quoniam licet anima illa nouerit omnia, quæ Deus: non tamen per essentiam, nec adeo clare ac perfecte, ac Deus.

Ad posteriorem autem oppositionem respondeo: primum largiendo, ꝑ ipsos cacodæmones pro intellectus sui præstantia, pro varia & longa rerum experientia scire, quæ remota sunt ab humana cognitione: vt late docet Augustinus in lib. de natura dæmo. Atque ideo posse manifestare hominibus: non quidem per mētis illuminationem, sed per aliquam imaginariam visionem, aut etiam sensibilem locutionem, secundum Thom. dicta quæst. 172. art. 5. quæ tamen ad perfectam prophetiæ rationem minime sufficiūt. Imo fatemur aliquando dæmonum prophetas ex diuina inspiratione reuelare aliqua mortalibus. Legitur enim Numer. 21. Dominum locutū fuisse per Balaam ꝑ qui tamē erat propheta dæmonum: quia interdum vtitur Deus malis ad vtilitatem bonorum, quo res præiūciata credibilior fiat, accepto sibi ab aduersariis testimonio, vt ait Tho. vbi supra, dicens hoc modo Sybillas multa de Christo prænunciassent, quamuis in quæst. 2. art. 7. eiusdem 2. 2. inter seruatos enumerare videatur eas. Hinc est quod ipsemet ait art. 6. inter verum & falsum prophetam hoc distare: ꝑ quod verus semper veritatis spiritu afflatur: falsus vero non semper falso. Dicit item verum ꝑ illud, quod spiritus malignus iuxta naturam suam manifestat hominibus, à spiritu sancto esse. Quia omne verum à quocunque dicatur, à Spiritu sancto est secundum Ambrosium, facit cap. legimus 37. d. ꝑ Fatemur item cacodæmones noscere posse quid cogitamus, quid volumus, etiam sine villo exte-

riore

riore signo nostro, speciali permissione diuina: sicut & eadem permissione possunt prænoscere aliqua futura contingentia. Negamus tamen vltimos homines, vltimos angelos, vel cacodæmones futura contingentia in seipsis suapte natura præscire posse. Negamus item eos scire posse cogitatus hominum aut affectus: quos, is cuius illa sunt, voluit esse omnino occultos: neque hoc reuincitur, ea quæ supra fuere citata.

Exhortatio ad castigandos diuinos.

Oculus simul & pietas exigunt à me hic, candidè lector, ꝑ vt admo-
neam omnes, quos diuini honoris cura tenet: castigandos esse illos, qui ea, quæ in longinquis terris fiunt, nullo inde nuncio accepto, vel ea, quæ in secretis locis accidunt, nemine illa ipsis prodente, nunciant: cum alijs, tum principibus, iactantes sese (o impudentiā arrogantissimam, & arrogantiam impudētissimam) per Astronomiam illa cognosse: cum à cacodæmonibus illa superstitiosissime (& vtinam non hæretice) didicerint. Qua in re quis satis demiretur quanta cum socordia, ne dicam impudentia, bona pars Christianorū (quod summopere dolendum est,) & in his summatum, & aliquot literarum cultorum, cum multis ægrotantium centurijs errent: dum alij habent cacodæmones familiares, aut habere percipiunt, à quibus quæ in longinquis partibus alijsque locis secretis fiunt, quam citissime addiscant, quorumque obsequijs & ministerio multis in rebus vtitur. Alij vero quærent homunciones, etiam à Christiana fide alienos, qui obsequio maligni spiritus, sicut vt iactant: aut talem certe se Astronomiam callere mentiuntur, qua sciant, & nouerint quædā in remotis, occultisue locis facta. Quos cum inuenerint altis donant muneribus, digniores qui cruentis donarentur verberibus. Alij se in specubus & subterraneis, alijsque locis abditissimis docēdos cacodæmonibus (vt audio) tradunt. Alij ægroti, & grauiter vulnerati adorant carmina quædam, quibus nulla est vis à natura, neque à diuino, vel ecclesiastico instituto. Alij (quorum nescio an maior sit culpa) cum sciant aliquot sibi subditos talia vel facere, vel curare: nullo tamen pietatis zelo in eos armantur: Sed veluti conuenientibus oculis altissimi Domini dissimulant iniurias. Quod ne fiat: intelligite iam adhortante propheta, ^a reges intelligite, qui latera eorum clauditis & erudimini, qui iudicatis terras: erudimini qui ipsis assidetis. Scitote quoniam Deus ipse fecit vos: & non ipsi vos: ^b Meminerimus omnes, vitam hominis super terram quandam esse militiam. ^c Meminerimus duos esse huius militiæ duces: alterū (qui pro nobis est) Christū, lucis scilicet pacisque principem, ^d alterum (qui contra nos est) Sathanam principem item, sed huius mundi, ^e sed tenebrarum. Meminerimus inter hos ductores, & ipsorum exercitus, bellum esse perpetuū & irrecōciliabile: & quod merito ἀπολύθη τὸ πῶλεμὸν dici debeat. Meminerimus nos dedisse Duci nostro nomina, & in eius vobis iurasse, cum salutaribus aquis tingeremur. ^f Veniat in mentem: quam exosi, quam turpes, quanta pœna digni habeantur transfugæ & desertores. ^g Non obliuiscamur multis nos erratis à Christo desciscere: ^h at quo maxime morum perueritate deficiamus & transfugimus, infidelitatem esse. ⁱ Cui proxima est hæc (quam in-

^a Psal. 2.

^b Psal. 99.

^c Job. 7.

^d Esaias 9.

^e f. c. Baptizan di. de consecr. dist. 4.

^g l. 3. ff. de re milit. §. Is qui.

^h c. Omnis de pen. dist. 1.

ⁱ Thom. 2. Secun. quæst. 10. art. 3.

k *Quia est su-*
perstitio con-
traria religio-
ni, que maxi-
mala virtutum
moralium est.
Tho. 1. Sec. qd.
31. art. 6.
 l 3. §. *E-nāfor-*
adiuncta cum
sequentibus. ff.
de re mili.
 m l *Qui com-*
meatu. §. Qui
arma. ff. de re
mili.
 n c. *Vifis. 18.*
 q. 2.
 o *Esa. 28.*
 p 26. q. 2. c.
 q. *Qui sine.*
 q c. *Sciendum.*
 26. q. 2.
 q *Tho. 2. ter q.*
 2. Sec. q. 75. ar-
 tic. 4.
 r c. *Nihil pro-*
dest. de consecr.
 d. 5.

se&amur) cacodæmonum familiaritas k. Veniant hæc in mētem: veniant, pu-
 deatque Crīsti (sub quo militare cœpimus) vexillum deserere: vos Reges præ-
 fertim & summates: Qui odio impotenti ferimini in vestros milites, non solū
 transfugas & proditores: sed etiam in emanfores l & desertores, & arma præ-
 fertim tota alienantes m. Pudeat cum illo iungere amicitias, illū habere fami-
 liarē, qui vt Christi, qui vt totius generis humani, hostis n est antiquissimus:
 ita & truculentissimus. Pudeat, quod est apud Esaiam o, percutere fœdus cum
 morte, & facere pactū cum inferno. † Expendamus nobiscum dæmonū in hac 30
 vita sociatē, initium esse quoddā æternæ damnationis, & (quæ perpetua est)
 inferorum cohabitationis: quemadmodum contra, cōuersatio cum angelis &
 sanctis, his, quibus interdum apparēt, initium quoddā est futuræ sc̄licitatis, &
 (quæ in cœlis futura est) perpetuæ cohabitationis. Expēdamus nobiscum illud
 Augustini P. Qui sine saluatore salutem vult habere, & sine vera sapiētia æsti-
 mat prudentem se fieri posse: non sanus, sed æger: non prudens, sed stultus: in
 egritudine assidua laborauit, & in cecitate noxia stultus & demēs permanebit.
 Expēdamus cacodæmones diuini honoris auidissimos, nil non agere, quo pro
 Diis habeātur q. Cuius rei testis est locupletissimus, tādiu delusa, & quę in hūc
 vsq; diem deluditur Gentilitas. Non dubitemus toties illis videri tribui diuinū
 honorē p quoties curamus ab illis discere futura, quorū præsciētia soli Deo est
 peculiaris. Nō dubitemus q nos toties dare dexteras ipsis: quoties cupimus ali-
 quid ab eis discere, vel scientia, quam habēt de his, quæ nobis sunt secreta vel
 absentia iuuari, vel opera medicari. Quid per Deū pdest r remotissimas gētes
 fidei Christianæ subigere, imperium Christianū extendere, operam pro virili
 strenuā summatis (qui hæc curāt) impēdere: si nos interim & nostros prin-
 cipis tenebrarū tyrannidi inquieta curiositate, ac pestilenti superstitionē sub-
 iicimus, aut certe subiici patimur impune, nō sine magno infirmorū scandalo?

s *Perfsat. 3.*
 At inquires, res dulcissima est mens sana s in corpore sano, corpus fidele in
 sene&ta. Longe pulcherrimum aliis eruditione præminere. Maxime vero è
 Repu. scire quid cū suis proceribus secreto moliatu hostis, quid ami:cus, quid
 Lusitanus aut Castellanus, quid Gallus, aut Italus & Germanus. Quid deest
 nostro vel hostiū exercitui absentī. Fateor quidē hoc: dum illa illis cōtingant
 modis, quos Deus probat, quos vigilās prudētia parq; diligētia inuenit. † At r 31
 O curuæ in terras animæ & cœlestiū inanes, potest ne mortalibus quicquam
 dulce, pulchrum, vel cōmodum venire à cacodēmone hoste versuto, mille a ad
 nocendū ipsis vias habenti, & totidē alias quærenti? Qui à ruinæ suæ principio
 conatur omnibus modis humanū genus euertere & perturbare? Qui dolet &
 erubescit charitatem, quam in cœlo nequiuit seruare? homines lutea materia
 in terra tenere, qui humanū intellectū non potest, quemadmodū angelus bo-
 nus illuminare, b sed tantū obtenebrare? Qui mēdax est & pater mēdaci? Qui
 si aliquādo quicquā vel dicat vel faciat, quo suis cultoribus vel parū cōmodet:
 non tamen id facit vt profit, sed vt grauissime aliquo mēdacio postea (illi fide
 habita) obfūt? c Si cauendum est ab inimico reconciliato: d quid de inimico
 prorsus irreconciliabili? Iam quōd prodesset fortunis, nec obesset vnquā illis:
 quod prorsus contra est. Quid prodest homini totū mundū lucrari cum animæ
 suæ detrimento? e Vbi est illa charitas qua Deū plusquā te diligere teneris f? Si
 Deum

Deū Opti. Max. pro domino ducis: vbi est ipsius timor s? Si pro patre: Vbi ip-
 sius amor? Absint à nobis hæc remedia: quæ ipsis morbis sunt grauiora h. Absit
 à nobis Leonina societas cum eo præsertim, qui tāquā Leo rugiēs circuit q̄rēs
 quē deuoret l. Quod bellū iam inde à baptismo indiximus illi perpetuū, gera-
 mus grauius, geramus & strenue, alta mēte versantes illud Pauli m paulo im-
 mutatū. Quid nos separabit à charitate Christi? Quid nos faciet deserere cru-
 cis vexillū, in quo vincēdū? Quid nos faciet ad signa funesta perfidi hostis per
 familiaritatē trāsfugere? An tribulatio, an angustia, an nuditas, an periculum?
 Decernamus ope diuina, quod eadē exequamur, scilicet: quod neq; mors, neq;
 vita, neq; angeli, neq; principatus, neq; instātia, neq; futura, neq; creatura ali-
 qua nos separet à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro, Amē.

* Inter alia Christiane lector, quæ me ad hæc duo Notabilia dilatanda, &
 ad proximā exhortationē faciendā mouerūt, fuerunt quidā, qui quo tempore
 hanc relectionē Conymbrice composui & pronūciaui, frequentabāt Curiam
 Iohannis huius nominis tertij, non solum Lusitanie sed etiā totius orbis Chri-
 stiani Regum cum primis religiosissimi, prudentissimi, & iustissimi, & in sibi
 subditos amore paterno, & Regia magnificentia benignissimi, & iactantes se
 Astrologos, euentus futuros prænucciabāt: cōsilia, dicta, & facta in prouinciis
 longissime remotis, denunciabant: fures, & furta secreta indicabant: & plagas
 aliquas, & morbos sine medicinis curabāt, quos ante mētem post hanc repeti-
 tionem in eiusdem Regis Curia publicatā, inde abiisse accepimus: Vtinam &
 in vrbe aliqui ob eam æditam respiscant. Et quoniam ab egregiis cōfessariis
 audio, nōnullos esse in Vrbe & in vicinis prouinciis, qui Cacodæmonū opera
 in prædicta quatuor vtūt, & plurimi, præsertim sc̄minæ, multiplici supersti-
 tione sibi victū quæritāt, etiā atq; etiā rogo & flagito omnes cuiuslibet ordi-
 nis Cōfessarios, vt occasione oblata doceāt sibi cōfidentes, illas bases, quas in
 Manual. nostro Confess. c. 11. n. 20. posuimus, i. quod, vt virtus religionis est ma-
 xima virtutum moralium, ita vitium superstitionis ei contrariū, in suo genere
 est vitiorum illis cōtrariorum pessimum. 2. n. 22. quod duplex est modus inuo-
 candi Dæmonem, vnus expressus, alius vero tacitus, Expressus est quo apertē
 vocatur vel inuocatur Dæmon, vel fit aliquid quod creditur opera ipsius Dæ-
 monis perficiēdū: Tacitus autē est, quo aliquis enititur efficere aliquid per cau-
 sas, quæ nec virtute sua naturali, neque ex diuina aut Ecclesiastica dispositione
 possunt illud efficere, vel quando huiusmodi causę tanquā necessarię adiūgun-
 tur aliis, quę possunt talē effectū producere, vt i. vti verbis sacris hac cōditio-
 ne, vt sint scripta in illa vel illa materia, vel tali tēpore aut hora, & aliis huius-
 modi, quę neq; ad diuinū cultū, neq; eius honorē, neq; ad rectā rationē perti-
 nēt. 2. adiūgere causis naturalibus aliquos characteres, vim significadi nō ha-
 bētes, q. ad Dēmones illos probe intelligētes referūt, vel sunt nomina igno-
 ta q̄ eo ipso quod sunt talia, tacitē ad eos referuntur: Vt 3. vti causis naturalibus
 ad effectū super naturalē, veluti ad agnoscēdas hominū arcanas cogitationes,
 vel ad subito medendum: vt 4. vti verbis sacris ad inanē effectum, sicut ad mo-
 uendum annulum supra filum, vel ad voluendum cribrum, quæ quidem non
 verba sacra, sed ipse diabolus mouet, vt illis verbis honorem sibi faciat exhiberi:
 Vt quinto, miscere falsa, veluti dicendo Christum habuisse febres:
 Quibus

g *Malach. 1.*
 h *Ibidem.*
 i *Si non fue-*
rint. §. Aristo.
 ff. *pro soci.*
 l 1. *Pet. 5.*
 m *Ad Rom. 8.*

Quibus additur num. 34. Qui breuia aliqua, (vt vulgo vocant,) vel coniurationes vel nomina collo appensa gestant, nisi hæ quatuor cōditiones cōcurrant. Prima, quod sint nomina cognita, & intellecta, & sancta veluti ex Euangelio, & scriptura sacra, aut aliquo viro sancto defumpta. Secūda, quod in eis nullus alius character, aut signū præter Christi crucem, aut aliud sacrum cōtineatur. Tertia, quod in eis nihil sit falsi aut vani, aut ad inuocationē Dæmonum pertinens. Quarta quod nullam constituat spem in modo scribendi, vel ligandi: neque in eo, quod in membrana, vt vocant virgine, aut cum sol oritur, vel quando legitur Euangeliū conscribantur, vel quod debeant tot filis ligari, & à puella virgine, aut quod à nemine videatur, & alia similia quæ neque ad laudē Dei, neque ad alium effectum naturalem, vel institutum deferuiunt secundum Anton. 2. par. tit. 12. cap. 1. §. 13. arg. cap. Non licet 26. q. 6.

III. Notabile. Non putet aliquis, quod iurisdictionem illustri Regis Francorum perturbare, aut minuere intendamus, cum ipse iurisdictionem nostram nec velit, nec debeat impedire.

S V M M A R I A.

- 1 Potestas summa laica non est penes Papam.
- 2 Papa iudicat subditos imperij eo uacante & in. 149. casibus remissive.
- 3 Papa transulit imperium, super quo multa potest: Et deponit reges nu. 5.
- 4 Papa Soli, & imperator Luna similis idem. num. 25.
- 6 Reges Hispani, & Galli subiacuerunt imperio.
- 7 Imperij ortus quando.
- 8 Christus dominus uniuersorū etiam quatenus homo, & caput omnium hominum nu. 10. Et omnium angelorum nu. 11. Et iudex uiuorum, & mortuorum nu. 11. contra Anto. Rosel. nu. 66.
- 9 Christi monarchia incepit à natiuitate eius.
- 12 Papa successor Petri, & vicarius Christi & c.
- 13 Benedicti qui maior benedicto.
- 14 Ecclesia militans instar triumphantis.
- 15 Rationes gubernandi optime quæ.
- 16 Ars altioris finis iudicat de fine inferioris.
- 17 Anima, vt finis corporis: ita temporalia spiritualium.
- 18 Comisso vno committi ea, sine quibus id commode & c.
- 19 Extrauag. Vnam sanctam 8. modis inducta pro Communi.
- 20 Hierony. Balb. nonnullis tribuit aliena.
- 21 Author pridem mutauit sententiam contra Communem.

- 22 Negligentia seruandi bona peccatum mortale.
- 23 Christus discreuit officia utriusque potestatis.
- 24 Papa urbis Roma summam potestatem laicam ex donatione habet.
- 26 Clemens V. in gratiam Francia declarauit & c.
- 27 Papa Iohannis humilitas in epistola.
- 28 Dona maxima Dei sacerdotium, & imperium, & valde differunt num. 36.
- 29 Ludouicus legem tulit contra dicentes, & c.
- 30 Philippus Pulcher in Bonifacium indignatus.
- 31 Reges Hispania exempti ab imperio hæc, & illa facerent.
- 32 Reges Hebraorum primi electi à Deo, non à sacerdotibus.
- 33 Reges Hebraorum non suberant sacerdotibus in prophanis.
- 34 Reges olim præfuerunt sacerdotibus in causis seculi, & ab eis vocabantur domini.
- 35 Comes Palatinus non legitimat filium suum.
- 37 Papa à quibus abstinere debet secundum Petrum.
- 38 Romulus discreuit sacra à prophanis.
- 39 Moyses Aarōni commisit sacra.
- 40 Errores manifesti utriusque partis.
- 40 Barto. error.
- 41 Hæresis quid, & qui hæretici.
- 42 Pertinax, quis.
- 43 Hæreticum non esse notab. nostrum, neque eius contrarium.
- 44 Canones nec contrarios: nec esse sacras litteras.
- 45 Canones posse in hoc citari, licet leges nequirent.
- 46 Papa an erret in his, quæ sunt fidei.
- 47 Papa licet de sua propria causa cognoscere.
- 48 Papa inferior cognoscit de causa ecclesie suæ.
- 49 Thomæ doctrina, quo probata, & quousque nu. 51.
- 52 Baldi error vnus, & alter nu. 55.
- 53 Andreas Alciatus laudatus.
- 54 Lusitano paret India, quæ non paruit Romano.
- 56 Papa est maior Imperatore simpliciter contra Bald. licet hic maior illa quoad quid nu. 57. Et ideo præscribendus nu. 66.
- 58 Humilitatis, siue modestiæ documentum.
- 59 Aluari Pelagij error.
- 60 Dominium non perit peccato mortali, nec fundatur in charitate nu. 61. Nec perditur paganismus nu. 62.
- 63 Christus non abstulit vllis sua regna: & est condominus eorum nu. 63.

- 65 Anto. à Rosell. vnus error: Alter nu. 67. Tertius nu. 68. Quartus 76.
- 69 Christus ab aeterno fuit, & nunquam non fuit: sed non fuit ab aeterno homo 74.
- 71 Christus non fuit legitime subiectus Pilato &c.
- 72 Superior peccans in loco inferioris non subest illi.
- 73 Caesar Augustus Christi vicarius.
- 74 Deus omnia facit, aut permittit.
- 75 Papa nulli se potest subdere iudicandum.
- 77 Potestas ecclesiastica non repugnat laica.
- 78 Moyses habuit utranque potestatem summam.
- 79 Concilium aecumenicum non conuocat imperator.
- 80 Potestas laica, vt se habet cū ecclesiastica: & hac nuda quid amplectatur.
- 81 Potestatis ecclesiae definitio perspecta; quae probatur nu. 82. Et diuiditur num. 83.
- Et cui sit data principaliter an ecclesiae, an Petro nu. 84.
- 85 Potestatis laica definitio, quae necessaria communitati n. 86. vt probatur num. 112.
- 87 Natura non deest in necessariis &c.
- 88 Potestas ecclesiae à laica differt 4. causis.
- 89 Potestas laica antiquior ecclesiastica: Et latius nu. 92. probatur.
- 90 Finis vtriusque iuris diuersus saltem immediatus nu. 91.
- 92 Potestas ecclesiae, quae nunc est, non fuit.
- 93 Matrimonium vt sacramentum, post Christi aduentum cepit.
- 94 Potestas ecclesiastica, & laica contrario modo progressa.
- 95 Intellectus legis, Ex hoc iure ff. de iustitia, & iur.
- 96 Potestas ecclesiastica quatenus tangit temporalia.
- 97 Finem ad aliquem inductum, secundum illum ordinandum.
- 98 Ecclesia coercionem habet.
- 99 Papa cur reges deponere potest, vel deponētibus consentire n. 100. Et cur coadiutores dare nu. 106. Et cur vacās imperium regere n. 107. Et cur Federicum deposuit nu. 108.
- 101 Reges an propter regna, vel è contrario.
- 102 Dominus Petrus Pachecus Cardinal. laudatus.
- 103 Dominus Franciscus à Mendoca laudatus.
- 104 Dominus Didacus ab Alba episcopus laudatus.
- 105 Menas de Saa Conimbricensis laudatus.
- 109 Papa potest quaedam maxima, & non quaedam minima: & cur de quocunque peccato mortifero nu. 111.
- 110 Intellectus regulae: Cui licet lib. 6.

- 113 Naturali iure vetatur, & permittitur quandoque homicidium.
- 114 Dux est sibi duce carens, &c.
- 115 Naturalem providentiam non tollit lex imperialis.
- 116 Reges Hispania qua ratione exempti.
- 117 Nauarri, & Legionenses Hispanorū primi sibi fecerunt reges post illam cladem sarracenicam.
- 118 Potestas laica non fuit vna instituta toti orbi, sicuti vna ecclesiastica.
- 119 Potestatem laicam nulla communitas à se abdicat.
- 120 Concedere, & transire differunt.
- 121 Clerus cur non statuit contra leges superioris.
- 122 Argumentum à contrario non valet &c.
- 123 Potestatis ecclesiae extendenda ad laicos capita pauca, & resoluta.
- 124 Papa cur potuit imperium transferre.
- 125 Potestas ecclesiae, & laica cur Sol, & Luna.
- 126 Intellectus c. 1. 21. dist. & aliorum multorum nu. 128.
- 127 Reges minus subiectos Papae, quam imperatores.
- 129 Papa coronat imperatorē potestate nō diuinitus, sed humanitus accepta.
- 130 Christus non concessit Petro totam suam potestatem.
- 131 Benedictio productiua potestatis regalis, nō pertinet ad Papā diuinitus.
- 132 Regū Hebraeorū unctiones, an & quomodo regale potestatem producere.
- 133 Noua ratio cur cap. Rainutius & c. Rainaldus ligent etiam laicos.
- 134 Ecclesia militans qui instar triumphantis?
- 135 Christus monarchiam optimam instituit.
- 136 Ecclesiae monarchiam non impedit susceptio multorū à Deo immediata.
- 137 Noua ratio, cur Papa potuit transferre imperium.
- 138 Nouus intellectus Extrauag. Vnam sanctam de maior.
- 139 Ecclesia vna semper fuit: sed non vnus eius summus sacerdos.
- 140 Noua ratio cur nequeant esse duo Papae, licet duo imperatores sic.

Noua consutatio quorundam dictorum authorum.

Tertio Ex his verbis colligitur, supremam iurisdictionē laicam non esse penes Roman. Ponti. Quod, vt alij gladiatorio (vt aiunt) animo affirmāt: sic alij, quorū receptior est opinio, mordicus, & in ostremum negant, inter quos: Longeuam fecit discordia litē, assimilemque iugi loris, quae Gordius olim Nexuit, atque Iouis Phrigij suspendit ad aras. Quam ob rem primo vtriusque opinionis fundamenta, quaedam veluti acies in campum educemus. Deinde virtute illarum expēta, notabile nostrum, cui adhærebimus, alienum faciemus ab erroribus manifestioribus vtriusque partis fautorum, & multis declarationibus & illationibus illud muniamus, & illustrabimus, simul & euertemus opinionis receptioris fundamenta.

Pro communi opinione quadruplici de gente milites deliguntur, nempe de ratione canonica, cæsarea, diuina supernaturali, & naturali. Et primo quidē de canonica, hoc capit, quod semper & vbiq; pro altera parte citatur: nūc primū à nobis, pro Communi expenditur, in eo quod Innocentius dixit se non posse, vel non debere perturbare, vel minuere iurisdictionem Regis Francorum, sed non intendere id facere: cum tamen de rege dicat eum, nec velle nec debere impedire iurisdictionem, ac si clarius dixisset: Regis iurisdictionem ego nolo impedire, ille vero neque vult, neque potest: & ita innuit posse, si vellet. Nam qui è duobus sibi propositis alterum negat alterum fateri videtur cap. Qualis 25. dist. 1. Cum prætor ff. de iudiciis. At velle, & posse diuersa esse ponit cap. Sciscitatus de rescri. cap. Cum super. de offic. deleg. 1. Multum interest C. si quis alteri vel sibi. Et vtrumque habuit hic præ oculis Innocentius III.

2 Secundo pro Cōmuni facit, quod vacante imperio Papa iudicat illius subiectos, Clem. Pastoralis §. final. de re iudi. & Extrauag. 1. ne sede vacante. Cum item laicus iudex est negligēs cap. Licet cap. Ex tenore infra tit. proximo. Cum item actor est persona miserabilis actu, & habitu, qualis est pauper; aut vidua diues oppressa cap. Significantibus de offi. delega. cap. Ex parte infra tit. proximi. cum vtrubiq; annotatis per Inno. & etiā persona miserabilis habitu, & si non actu, vt vidua diues nō oppressa, potest validū impetrare rescriptū, antequam iudex laicus iudicare negligat: licet eo nō possit vti, donec ille neglexerit cap. Ex tenore cum resolutione Pan. ibi, & aliorū in d. c. Licet & d. c. Significantibus. Cum item aliquid arduū occurrit, Papa prouidet circa illud, vt mire fecit in cap. 1. de homici. lib. 6. contra occidentes, vel mādantes occidi per assassinos. Cum item aliquid maxime ambiguū occurrit ipse declarat cap. Per venerabilem §. Rationibus qui si sint legi. Quale fuit olim illud, nō dum penitus adhuc demortuū dubium, de duabus quartis detrahendis à filio hærede instituto, eodemque restituere grauato. Quod definiuit ecclesiæ Romanæ princeps in cap. Raynutius & cap. Raynaldus de testamen. At nulla ratio apra, & quæ mentem fatiet serenam, reddi posse videtur: cur Papa his casibus laicos iudicare possit, cur circa illos prouidere nisi quia laicā, eandemq; supremā potestatem habeat, saltem in habitu: ensem intra vaginam recōditam, quam prædictis casibus & aliis similibus veluti coactus euaginet, siue exerat: Ergo propositū. Simili modo possent induci alij similes casus, in quibus ecclesia cognoscit inter laicos †. Quorum 36. colligit Hosti. in summa ti. proximi §. Ex præmissis. Et 43. Marian. in d. cap. Licet. Et 149. Stephanus de potest. eccle. super laic. & horum multos Speculat. in tit. de iudi. compet. §. 1.

3 III. Papa trāstulit Imperiū à Græcis ad Germanos, anno à nato seruatore 776. secundum glo. singul. & receptam in cap. Venerabile de elect. Ipse dedit potestatem eligendi Imperatorē illis septē Germaniæ magnatibus, qui recēsentur à glo. in cap. Ad apostolicā, sub finē, de re iudi. lib. 6. Ipse cognoscit de Imperatoris electione, confirmanda ne sit, an cassanda. Ipse confirmat, aut cassat eam, prout iustum fuerit d. cap. Venerabile. Ipsi iurat Imperator fidelitatem cap. Tibi 63. d. Cle. 1. de iureiuran. Ipse confirmatum & coronatum Imperatorem iustis de causis deponit d. cap. Ad apostolicā de re iudi. lib. 6. quod continet sententiam qua Innocent. III. deposuit Federicū secundum. Hæc autem, & alia

alia id genus facere superioris est, & eius, qui super eum, qui talia patitur, iurisdictionem habet, arg. c. Inferior. 21. d. cap. Cum inferior. de maiori. cap. Cum ex iniuncto. de hæreti. & totius tituli, de cōfirmatione vtili, vel inutili. At eam non haberet, nisi suprema potestas laica penes eum esset: Ergo propositum.

4 IIII. Quod potestas papalis auro, Imperatoria vero plumbo comparatur in cap. Duo sunt. 96. d. Et quod Papa Solis instar est orbi. Imperator autem instar Lunæ. cap. Solitæ. de maior. At luna quod lumen habet, à Sole recipit: Ergo & Imperator quam potestatem habet, à Papa dicitur habere.

V. Quod Nicolaus Papa id expresse ait in cap. 1. 2. di. in illis verbis, Christus Petro æternæ vitæ clauigero, iura terreni simul & cælestis Imperij commisit. Quid clarius dici potuit? Et in cap. Authoritatem. 15. q. 6. ait: Hæc in mandatis dāmus, vt spirituali simul, & temporalis gladio, malignos illos insequantur: si gladius vterque apud Papam non est, quorsum Nicolaus hoc mandat episcopis Galliæ?

VI. Ne dicas aliud esse de Regibus: aliud de Imperatore, probo Reges, quibus non imperat Imperator, Papæ subesse. Tum, quia † Zacharias Papa deposuit Childericū Regem Francorum. cap. Alius. 15. q. 6. Et Inn. 4. in concilio Lugdunensi dedit coadiutorem Regi Lusitanorū. c. Grandi. de supple. neglig. prælat. lib. 6. Tum, quia nemo potest libertatem sibi quærere ab obedientia, & illi annexis, vni debita, nisi se alteri subdendo. c. Accedentes. c. Cum non liceat. c. Cum ex officii. de præscript. Nemini enim licet esse ἀναρχῶ siue sine capite. c. Nulla. cum gl. 93. dist. At † Reges Christiani omnes etiam Hispani & Galli subditi fuerunt Imperatori. c. Volumus. 11. quæst. 1. & l. in Lusitania. ff. de censu. Ergo vel adhuc illi subiiciuntur, vel alteri: non illi, vt ipsi mordicus asseuerant, nec alij quam Papæ: Ergo illi subiacēt. Tum, quia Innoc. in c. Per venerabilem. qui fil. sunt legit. dicebat: Regem Francorum, qui dicitur ibi non subesse Imperatori, subiectum esse Papæ. Qui idem in cap. licet ex suscepto. de for. compet. ad Papam, aiebat, recurrendum esse, quando non est alius superior. Et Hostien. quem Ioan. And. & Anto. secuti sunt, affirmavit in d. c. Per venerabilem, Reges Franciæ, Hispaniæ, & Angliæ peccare, si non cognoscant superiorem, aut Imperatorem, aut Papam. Quia nō potuerunt vsucapere libertatem ab imperio, nisi se alteri subdendo. Is idem dixit in c. Cum Ioannes. de fid. instru. Verbo ad nostram: à Regibus non agnoscentibus superiorem in tēporalibus, ad Papam appellari posse, quæ sequitur Pan. in c. Exposita. de arbitris, & in c. Si duobus. §. 1. de appellat. At hæc non possunt constare, nisi Reges, quibus non imperat Imperator, sub sint Papæ. Ergo illi ei sub sunt: & non possunt ei subesse in temporalibus, nisi suprema potestas laica sit penes eum: Ergo notabile nostrum non est verum.

VII. Idē probatur lege Cæsarea, eo quod lex: Bene à Zenone. C. de quadr. præscr. probat: Imperatorem suscipere infulas. i. diadema, iuxta gl. fallius, seu coronam, iuxta Alberic. col. 7. ibidem: & nō ab alio, quam à Papa: Et quod lex Omnes dies. C. de feriis, coniuncta glos. fin. verbo. Ortus. probat, tunc demum † imperium oriri, quando Imperator coronatur: Ergo à Papa cum corona sumit Imperium. Et ita vel tacite fatetur illud habere à Papa: Imo expressim legibus Papæ, & per consecutionem potestati eius legislatiua, agnoscit Impera-

tor se, suosque subiacere in Authenti. de monachis. §. Si verò relinquens, & Authenti. quomodo oportet episcopos. §. i. colla. i. & in Authenti. vt Clerici apud proprios Episcopos. §. fin. col. 6. & in Authenti. de ecclesiast. titul. in princ. col. 9. & horum nulla ratio alia, quæ apta sit, reddi posse videtur, quam, quia suprema potestas laica est penes Papam: Ergo propositum.

- 8 VIII. Idem probatur sacris literis, eo quod Christus † non solum quatenus verus Deus est, & fuit Dominus vniuersorum, Psalm. Domini est terra, & plenitudo orbis terrarum, & vniuersi qui habitant in eo. ca. Quo iure. 8. d. Sed etiam quatenus perfectus homo. Tum, quia illi dicitur: Dabo tibi gentes, hereditatem tuam, & possessionem tuam, terminos terræ, Psalm. 2. Illi reges cum insulis oblaturus esse munera. Illum dominaturum esse à mari vsque ad mare, prænunciatū est, Psalm. 71. Quod aliqua saltem ex parte impletum est quando à Magis fuit adoratus, Matth. 2. Ille rex regum, & dominus dominantium. Apoc. 19. Sed quid mendicamus? Illi data est potestas omnis, & in cælo, & in terra, Ioan. vlt. cap. Quod ad humanitatem referendū esse Hieron. & August. testantur: Quia quoad diuinitatem indubitātū erat, eleganter refert & sequitur doctissimus ille Aquinas de regim. princ. lib. 3. c. 12. sub finem: Qui duobus sequentibus ostendit † à natiuitate Christi eius monarchiam etiam quo ad temporalia cœpisse. Quod plerique omnes sequuntur. Et in his Hostien. in cap. Quod super his. col. 4. de vot. Et Diuus Antonin. 3. part. tit. 3. c. 2. col. 5. Iacobus Almaynus de potestate Papæ. c. 8. col. 6. rationem in hoc adducens neruositissimam, & per natiuitatem intelligens conceptionem illam in vtero virginis matris terque, quaterque mirabilem. Pro quo facit I. Qui in vtero. ff. de stat. hominū. Adde quod ille etiam quatenus homo, est caput super omnem ecclesiam, ad Ephesios 1. † Et caput omnium, etiam qui natiuitatem ipsius præcesserunt: siue sint vniti per gloriam, siue per gratiam, siue per fidem tantum, siue sint quādoque vnienti, siue nūquam dummodo sint ad id in potentia: Ita, vt omnes homines huiusmodi ipsius membra mistica sint, vt docet Tho. 3. part. q. 8. art. 3. Adde quod magis demiremur, magisque obstupescamus, † ille est caput omnium angelorum. Nam hoc nomine ministrarūt ei, vt habetur Matth. 4. Est caput omnis principatus, & potestatis, ad Coloss. 2. & ad Eph. 1. Et positus ad dexteram patris in cælestibus super omnem potestatem, & principatum, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur, nō solum in hoc seculo, sed etiam in futuro: Et omnia subiecit sub pedibus eius, ad Eph. 1. Quæ omnia conuenire Christo Iesu, non solum qua parte est Deus: sed etiam qua parte homo, docuit magnus ille Tho. receptus. 3. par. q. 8. art. 4. Ille denique Sanctus Sanctoꝝ, constitutus est iudex viuorum, & mortuorum, Act. 10. Et ne putes hoc ad eum pertinere solum, quatenus est Deus, audi illud Ioan. 5. cap. Potestatem dedit ei iudicium facere: quia filius hominis est. Per quod ita concludit post alios sacros authores, sacer & ipse Tho. communiter receptus. 1. part. q. 59. art. 2. Erat igitur, & est Christus, etiam quatenus homo, monarcha totius orbis, etiam in temporalibus. † At Papa successor est Petri, & Christi vicarius: iuxta textū in hoc omnium iuris aptissimū in cap. Licet. de translac. prælat. Illi dictum est: Quodcunque ligaueris super terram, &c. Matth. 16. cap. transfertur. in cap. Quodcunque. 24. q. 1. & in cap. A nobis. 2. de sententia excommunic. Factum ab ipso censetur factum

- factū à Deo. Non enim puri hominis: sed vicem Dei gerit in terris. cap. Quanto. de translac. præla. expresso, & omnium iuris in hoc optimo. Ex quo ibi Hostien. infert, idem esse tribunal eius, quod Christi. Et gl. sing. ibidem, ideo neminem illi dicere posse: Cur ira facis? Et quidam Anglicus relatus per gloss. sing. in præmio Clement. sic Papam alloquebatur: Papa stupor mundi, qui maxime rerum, Nec Deus es, nec homo, quasi neuter inter vtrumque. Et gloss. singul. in cap. Serpens. de pœnit. dist. 1. dixit, perinde sacrilegium committere qui Papæ mentitur, ac qui Deo: quia eius vices gerit. Cū igitur Christus vtramque potestatem habuerit, & in vtraque sibi tam magnifice substituerit Petrus: Habuit ergo & vtramque Petrus: Habet ergo & hodie vtramque Paulus III. successor eius. Et verum erit illud Inno. III. in cap. 1. de constit. ab omnibus receptum: Papæ Christi vicario omnis creatura subiecta est.
- 13 IX. Facit, quod † qui benedicit maior est illo, qui benedicitur, ad Heb. 7. & c. Denique 21. dist. Et maior non potest coargui à minore, iuxta illud: Senioreme increpaueris. 1. ad Tim. 5. & cap. Paulus. 2. quæst. 7. facit ca. Qualis. cap. Oues. cap. Laici. ead. caus. & q. quæ fundantur in facto illius pessimi Cham: Qui se maiorem, nempe patrem irrisit, Gen. 9. Patet & per multa, quæ congerit ex sacris literis Gratianus c. Plerunque. 2. q. 7. At Imperatorem & omnes alios reges Papa benedicit, Papa cum opus est coarguit: Ergo maior est illis.
- X. Facit, quod Saul primus Hebræorum Rex, à sacerdote domini, scilicet Samuele vnctus fuit. 1. Reg. 10. ca. Secundus item, scilicet David. eod. lib. cap. 16. Quem etiam Natan Propheta grauissime reprehendit. 2. Regum 12. Et Hieremias constituitur super gentes, & regna, vt euellat & dissipet, ædificet & plantet, Hierem. 1. Et c. Solitæ. de maiori. Et si quid difficile & ambiguum incidere iubetur Hebræorum populus ad sacerdotes Leuitici generis, & iudicem, qui pro tempore fuerit accurrere, Deut. cap. 17. & cap. Per venerabilem. §. Rationibus. qui filij sunt legit. Quis ergo neget sacerdotibus subiici omnes, etiam laicos, etiam principes supremos?
- 14 XI. Facit, † quod ecclesia militans instar triumphantis est constituta, iuxta illud Apoc. 21. Vidi Hierusalem sanctam nouā descendentem de cælo: hoc est, ecclesiam militantem veluti exemplatam à triumphante, iuxta gl. sing. Cl. Ad nostram. verb. ecclesiæ. de hæret. Et ita est, vna, sicut & triumphans, iuxta illud: Vna est columba mea. Cantic. 6. Quod de ecclesia militante intelligit Hieron. in c. Loquitur. 24. q. 1. habetur in symbolo maiore, & symbolo. 4. scilicet. ca. Firmiter. §. Vna, de summa Trinit. Ergo, sicut in triumphante vnus est omnium princeps: ita & in militante vnus erit omnium monarcha. Cōfirmatur hoc ex eo, quod vnus corporis vnum caput esse oportet, alioqui, monstrum dicitur c. Quoniā in plerisque, de of. ord. l. Nō sunt liberi. ff. de stat. hominū: Ergo & vnus ecclesiæ vnum caput sit oportet: & non est aliud, quam Papa: Ergo propositū.
- XII. Idem probatur ratione naturali, eo quod optimum optima decent. c. Viliissimus. 1. q. 1. c. Licet. 8. q. 1. l. ff. de consti. principum: Sicut & pessimum pessima consequuntur. c. Illud. 8. q. 1. c. Principium de pœn. d. 2. † At rationum gubernandi, quæ tres sunt, Aristocratia siue optimatum: Democratia siue populi: & Monarchia siue vnus: optima est monarchia, siue regalis, secundum Aristotelem. 8. Ethicorum. & 3. Politicorum: Facit capit. In apibus. 7. quæst. 1. Et omnium

omnium legislatorum optimus & maximus fuit Christus: Ergo optima ratione gubernandi suam rempublicam Christianam instituit. Et ita vnus est totius ecclesie siue Reipublice Christiane princeps, & nō alius quā Papa: Ergo ipse.

XIII. Faciunt alie tres rationes naturales, quod nemo dat quod non habet, neque non habet quod dat. c. Quod autem, de iure patronat. l. Si vniuersa. C. de legat. Et quod maior potest, id quod minor. c. Illud. 95. dist. c. Historia. 33. q. 2. Et quod cui, quod est plus licet, licet etiam quod est minus. ca. Cui plus, de reg. iur. lib. 6. l. Non debet. ff. eo. At Papa dedit potestatem eligendi & faciendi Imperatorem: Papa dat potestatem gubernandi temporalia, iuxta citata in 3. arg. Et ipse gubernat spiritualia maiora vtique temporalibus. c. illud. de maior. & est maior Imperatore: Poterit ergo Papa gubernare temporalia.

16 XIII. Facit illa ratio naturalis, quæ dicitur, † eius esse iudicare de medijs, cuius est de fine. l. De qua re. ff. de iudicijs. l. Oratio. ff. de sponsal. Vt medicinae ars, cuius finis est sanitas, iudicat de medijs sanitatis. cap. Tua. de homicidio: Et ars militaris, cuius finis est victoria, iudicat de equestri, quæ ad illam est necessaria, Et equestris iudicat de frenesctiua: & generaliter, vt Aristoteles primo Ethicorum docet, in omnibus artibus, & potestatibus ordinatis, illa, cuius finis est altior, & potentior, præcipere debet, & dirigere illa, quorum finis inferior est, & ordinatur ad illum finem altiorem: Vt ars architecti, cuius finis est ipsa domus tota, præcipit, & dirigit artes illas aliorum artificum, quarum finis est inferior, & subordinatus illi altiori fini: Quales sunt lapidicidæ, lignicidæ, & id genus alie. At certum est potestatis Papæ finem esse fœlicitatem æternam, & omnes in illam dirigere: & potestas secularis quoddam medium est tendendi in eum. cap. Princeps. 23. q. 5. ibi: Sepe regnum cœleste proficit per terrenum: Facit. c. Regum. ead. causa, & q. ca. Vides. ead. causa. q. 6. Ergo ad Papam pertinet potestatem secularem iudicare. Quod eleganter expressit Henricus à Gandauo Quodlibet. 6. artic. 23.

17 XV. Facit illa ratio naturalis, quod sicut corpus est propter animam: Ita temporalia sunt propter spiritualia. Et † vt finis corporis est anima: Ita finis temporalium sunt spiritualia, & per consequentem potestas temporalis est, propter spirituale, atque ideo potestas spiritualis iudicat de temporali, & dirigit illam, veluti medium, quo tenditur in suum finem.

18 XVI. Facit illa ratio naturalis, quæ dicitur, † commisso vno censeri commissi illa, sine quibus id expediri non potest. l. 2. ff. de iurisdic. omni. iudi. cap. Præterea. de offi. deleg. Imo etiam illa, sine quibus id expediri quidem potest, sed non commode. l. penul. ff. de usufruct. l. Quicumque. §. Si ei, qui ad vendendum. ff. de insti. Per quod pulchre reprobatur Aret. in cap. De test. b. gloss. singu. quæ secunda est. cap. Solet. de sententia excommunicat. lib. 6. Sicut etiam pulcherrime ait Bart. in l. Ambitiosa. num. 17. ff. de decret. ab ordine faciend. quod commisso arbitrio super statu pacifico Reipublice, censetur data potestas compellendi ad concordiam ciues etiam particulares.

19 Postremo † hæc opinio videtur definita pro vera in Extrauag. Vnam sanctam. de maiori. & obe. Primo quidem quatenus habet, subesse Romano Pontifici, omni humanæ creaturæ esse de necessitate salutis. II. Quatenus prope medium ait: Qui in potestate Petri temporalem gladium esse negat, male verbum

bum attendit Domini, proferentis: Conuerte gladium tuum in vaginam. II. Ibi iterum: vterque est in potestate ecclesie, spiritualis gladius, & materialis. III. Ibi: Oportet gladium sub gladio esse, & temporalem authoritatem spirituali subiici potestati. V. ibi: Lex diuinitatis est, infima per media in suprema reduci. VI. ibi: Non ergo secundum ordinem vniuersi omnia æque immediate: sed infima per media, inferiora per superiora in ordinem rediguntur. VII. Ibi: Spiritualis potestas terrenam habet instituere, & iudicare, si bona non est, VIII. Ibi: Spiritualis iudicat omnia: Quis ergo catholicus neget apud Rom. Pontificem esse vtramque potestatem, alteram in actu, alteram saltem in habitu?

Hæc sunt, amplissima & ornatissima concio, fulcra illa, quibus hæc sententia cōmunis annitēs, regina veluti quædam magna stipante caterua, incedit: quam mille sequuntur non (vt ille ait) oreades: sed insigni authoritate doctores. Quorum de numero sunt Innocenti. hic cum Host. gl. & Iohan. Andr. Quos Petrus ab Ancha. Anto. à Buttr. Panor. Imol. Andr. Sicul. Felin. & Dec. sequuntur: gl. item Hostiens. Pan. Præposi. & Cōmunis in c. Causam quæ. qui filij sunt leg. Archi. & Cardin. Alex. in cap. Quoniam 10. distin. & Alex. in c. Cum ad verum 96. dist. Oldr. consil. 81. Bartol. item in l. 1. §. Præsides ff. de requirend. reis, innuens contrarium esse hæreticum, & quasi ob id hæreseos fuisse damnatum Dantem Florentinum, poetam alioqui celeberrimum. Bartol. item eleganter in Extrauag. Ad reprimendam in verb. Totius orbis Paul. Castren. in l. Non ambigitur ff. de leg. Augustinus Anthonit. de potest. eccles. Antoninus 3. parte tit. 26. c. 14. §. 17. Prieras verb. Papa q. 10. & 11. Iohan. Selestadens. in Quadriui prima part. 20 col. 1. Nouissime † Hierony. Balb. episcopus Corsens. vir varia lectione, & eruditione insignis, in lib. de coronat. Imperatoris ad Carolum 5. qui nunc feliciter imperat: non semel hanc tenet. Quamuis frequenter in contrariam inclinet. Quam nescio an indiligentia lapsus imposuit Barto. in prædict. locis: cum tamē Anto. à Rosellis, in tractat. de potest. Imperator. col. 15. ægreferat, & lugeat, illum adhæsiste huic, quam nunc fundauimus, conclusioni communi. Id ipsum imposuit idem Hierony. Innocen. in d. cap. Licet, de for. comper. qui tamen expresse ait, Imperatorem suum Imperium habere à Papa. Id ipsum imposuit etiam Archid. in c. Duo & c. Si Imperator. cap. Cum ad verum 96. dist. In quorum nullo, de hac conclusione vllum verbum fecit. Eadem imponit etiam Hostiens. in Summa tit. de appellati. in §. Quoniam, qui nusquam est & in §. A quo. 2. col. vbi aliquid ad hanc rem pertinens dicens, communiorem potius amplectitur, si satis perpédatur, sicut & illam amplexus fuit in Summa tit. qui filij sint legit. §. Qualiter, & à quo 3. col. Denique hanc esse opinionem communem affirmat Pan. Inn. c. Si duobus §. Denique de appellatio.

Huius tamen conclusionis frequentius receptæ gloriā multa inturbant: & adeo quidem, † vt me quoque ipsum, qui olim ab ea stabam, pridem in diuersam vi sua traxerint sententiam. Quæ etiam desumuntur ex ratione canonica, Cæsarea, diuina supernaturali, & naturali.

Et primo quidē ex canonica deligitur hoc, c. multipliciter in hoc expesum. Primo quatenus author eius Innocen. III. de suprema laica potestate Francorum inquit, illam esse Regis illorum, non obscure innuens, eam ad se non pertinere. Secundo vero, quatenus inquit, non esse sui propositi illam turbare:

22 cum tamē id nequiuisset omittere, si ad Papā illa spectasset. Quia ꝑ negligētia conseruandi res Ecclesiæ suæ, peccatum est prælato c. In canonibus 16. q. 1. cap. Irrefragabili de offic. ord. & non quale quale peccatum: sed mortiferum, si est magna, secundum gl. multis sing. in c. Ea quæ de offic. archi. Imo & dignum, propter quod quis deponatur ab officio, secundum gl. etiam multis sing. in c. Dictum 81. dist. Tertio vero, quatenus innuit ita se habere Papā ad Francorum Regis iurisdictionem, ac Rex ad iurisdictionē ipsius: At cōstat iurisdictionem Papæ nullatenus spectare ad Regem: Ergo nec illa quæ Regis est pertinet ad Papam. Quod autem Innoc. loquatur de suprema laica potestate patet. Nam ipsemet asseruit in c. Per venerabilem, qui fil. sunt legit. Francorum Regem, de cuius iurisdictione, & potestate hic agitur, nemini esse subiectū. Quarto, quatenus probat non potuisse vllō modo Papam cognoscere de hac causa, vt erat feudalis cōtra Regem Frāciæ, ordinaria via: sed solum extraordinaria, scilicet denunciationis, eo, quod allegabatur, peccare mortaliter non restituēdo illud feudum Anglo. At si superior eius fuisset, potuisset cognoscere aliquo modo de hac causa, etiam quatenus erat feudalis, etiam ordinariæ. Quoniā cum inter Dominum, & subditum est contentio de feudo, non cognoscit dominus: sed ordinarius, si non sunt pares curiæ cap. 1. de cōtrouerf. feudi apud pares curiæ, & c. Imperialem §. fin. de probi. feud. alien. per Freder. vbi gl. recepta: Imo & si sint pares curiæ, si tamē illi sint suspecti, ordinarius cognoscit, secundum Bal. in d. §. fin. & Præpo. in c. 1. nu. 2. de inuestitur. in marit. facta: Cum igitur Innoc. I I. præsupponat hic nullo alio modo, quam ratione peccati posse cognoscere de hac causa, clare præsupponit, nullo modo esse suum ordinarium.

II. Facit, quod August. in cap. Quo iure 8. dist. iura humana ideo ait iura temporalium Imperatorū esse. Quia Deus per Imperatores, & rectores seculi ipsa iura humana distribuit humano generi. Audis, non Papam, sed Deum per Imperatores iura humana humano generi distribuere. Neque aliud sentit Gregor. Nazianzen. in cap. Suscipitis 10. dist. Cyprianus item relatus in 23 cap. Quoniā ead. distin. sic loquitur: Mediator Dei, & hominū ꝑ homo Christus Iesus sic vtriusque potestatis officia discreuit, vt Imperatores pro æterna vita pontificibus indigerēt: & rursus pontifices pro temporalium tantummodo cursu, Imperatorum legibus vterentur. Audis, Christum discreuisse vtriusque potestatis officia: Audis, Papam egere Imperatore quoad bona temporalia. Audiamus nunc Nicolaum idem repetentem in cap. Cum ad verum 96. distin. & addentem: Postquam ad verum idest Christum ventū fuit, nec Imperatores iura pontificis arripuisse: nec pontifices iura Imperatorum vsurpasse. An non clare distinguit vtriusque iura?

24 III. Facit, quod Gelasius Papa ita Imperatorem alloquitur in c. Duo sunt 96. distin. Duo sunt quippe Imperator Auguste, quibus principaliter hic mundus regitur, autoritas sacra pontificum, & regalis potestas, Audis verbum, duo. Adde, ꝑ quod ex c. Constantinus eiusdem 96. d. iuncto c. Fundamenta de electi. lib. 6. & c. Futurā 12. q. 1. colligitur, per donationē Constantini conuenire Papæ supremam in vrbe Roma laicam iurisdictionem, & non ex suo summo pontificatu. Omitto cap. Nos si incompetenter §. Sed notandum 7. q. 1. qui non solutus in hoc allegari habet, duas esse personas, quibus mundus iste regitur, regalem

regalem scilicet & sacerdotalem. Et sicut reges præsumunt in causis seculi Ita sacerdotes in causis Dei. Et paulopost habet, quod sicut Ozias à domino percussus est: quia sacerdotū officia vsurpare non licuit: sic sacerdotibus, & prophetis regū officia vsurpare non licuit. Quid clarius potuit dici in huius partis confirmationem?

25 IIII. Facit, quod Ambrosius in cap. Conuenior 23. q. 8. dixit, ad Imperatores, palatia: ad sacerdotes, pertinere ecclesias. Et Innoc. III. in cap. Solitæ de maior. ꝑ & obed. Papam Soli, & Imperatorē Lunæ confert: sed Luna non fuit per Solem facta, nec à Sole dependet: immo in diuerso defertur in cælo. Quia defertur in primo, cum tamen Sol deferatur in quarto: Ergo nec imperator fit à Papa, nec dependet ab eo.

V. Quod Honorius I II. in cap. Tuā de ordi. cogni. præsupponit, se quidem idoneum iudicē ad cognoscendū de natalibus reginæ Cypriæ: ad cognoscendū vero de successione, non ipsum, sed regem Francorum existere competentem. Et Alexand. I II. in cap. Causam, quæ 2. qui fil. sunt leg. respondit, ad regem, & non ad ecclesiā pertinere de possessionibus cognoscere. Et addidit, Ne videamur detrahare iuri regis Anglorum, qui ipsarum iudiciū ad se asserit pertinere. Audis iurisdictionē aliquam esse, quæ ad regē Anglorū, & non ad Papam pertinet. Idem Alexād. in cap. Si duobus §. Denique de appella. declarat, extra terras ecclesiæ, nō posse ad ipsum appellari à iudice civili nulla inter supremā, & inferiorē, facta differentia. Quin & glo. singul. in c. Quoniam d. 10. tenet ab Imperatore ad Papā non posse appellari. Quod totus seruat Christianismus.

VI. Faciunt multa, quorum prætereo inductionem, scilicet cap. Quæsitum 23. q. 4. & c. Princeps, & c. Regum 23. q. 5. & c. Celebritatem de consecrat. d. 1. 26 Referam tamen Extrauag. Meruit. de priuileg. per quam ꝑ Clem. 5. in gratiam regni & regis Francorum declarauit, nullum eis fieri præiudiciū per Extrauag. illam: Vnā sanctā de maior. supra in vltimo fundamento alterius partis relatā.

VII. Idē probatur ratione Cæsarea, qua Imperator dominus dicitur mūdi I. Deprecatio ff. ad I. Rhod. de iactu. I. Bene à Zenone C. de quadr. prescription. l. 2. §. penultim. C. de iureiur. propter calu. dand. l. 1. §. Et cum lex. C. de rei. vxor. Non est igitur Papa dominus mundi: cum duo insolidū nequeant esse domini 27 I. Si vt certo §. Si duobus ff. commoda. Adde, quod ꝑ Papa Iohannes scribens Iustiniano præposuit nomen illius suo: cum tamen Iustinianus scribens Papæ contra fecerit, vt habetur in inscriptionibus I. Inter claras, & legis sequētis C. de summa Trinit. Quod nō videtur fuisse facturus Papa Ioh. si superior fuisset Imperatore in omnibus, tam tēporalibus, quam spiritalibus: quia indiscreta videri potuit illa modestia arg. cap. Cum humilitatis causa mentiris, si antea non eras peccator, mentiendo efficeris 22. q. 2.

28 VIII. Facit, quod Cæsar in l. 1. C. de veter. iur. enu. ait, Imperium traditum esse à cælesti maiestate Imperatori. Idem in prin. ci. Auth. quomodo oporteat episcopus coll. 1. testatur, ꝑ maxima dona Dei à superna clemētia donata esse, sacerdotiū, & Imperium. Illud quidem diuinis ministrans: Hoc autē humanis præsidens. Et vtraque ab vno eodemque principio procedentia, humanā exornare vitam. Quid clarius dici potuit? Audis, vtrunque donum à superna clemētia collatum. Audis, vtrunque ex vno eodemque principio manare: Non

igitur alterum ab altero. Idem in Authen. de non alienan. §. Saneimus coll. 2. dixit, Imperium à sacerdotio parum differre: Quod nequit intelligi quoad dignitatem & perfectionem: cum tanto sit Imperio sacerdotium sublimius, quanto aurum plumbo c. Duo sunt 96. d. Ergo intelligendū est quoad originē, eo quod vtrumq; manat à Deo immediate. Quod est propositio nostra. Idem in Authen. de instrument. fide & caut. §. Quia igitur coll. 6. dicit, Imperium à Deo de cælo institutum: Suprema ergo potestas laica non nascitur ex eccles. nec penes ecclesiæ principem est.

29 IX. Facit id, quod refert Albe. in l. Bene à Zenone C. de quadri. prescri. n. 16. scilicet † Ludouicum à Bauaria cum electoribus condidisse legem quandā, relata à ipso ibi ad verbū, quæ declarabat potestatem Imperatoriam esse immediate à Deo: & incurrere crimen læsæ maiestatis, quicumq; diceret electū in Imperatorem ante coronationem non esse verum Imperatorem, vel non posse administrare Imperium. Quam legem Albericus ait iustam visam fuisse tunc multis prælatis, & eruditis viris Romæ, vbi tūc ipse agebat: Facit, & epistola † Philippi regis Francorum cognomento Pulchri ad Bonifacium VIII. conditorem prædictæ extrauag. Vnam sanctam, qua indignabundus adeo, vt nec ab iniuriis sibi temperet, negat Franciam, eiusque regem in temporalibus subiici Papæ. Quod & satis innuit prædicta extrauagans: Meruit de priuileg. allegata in argument. præcedenti. Facit, quod † omnes Hispaniæ reges, qui se credunt nemini subiicere in téporalibus, iuxta glo. multis sing. in c. Adrianus 63. distin. quæ tamen habet similitudinem in cap. Et si necesse de donat. inter vir & vxor. eo sunt animo, vt prius suam, suorumque vitam cum morte cōmutent, quam se fateatur subiectos, & (vt cum vulgo loquar) vafallos Papæ in temporalibus. Quis enim eorum ferat subditū suum à seipso ad Papam appellatam? Quis eorum pareat Papæ iubenti, ne in illa, vel illa causa prophana cognoscat? Quis eius legitimationē quoad successionē téporalē in suis regnis recipiat? Quis legibus eius cōtrariis suis, extra spiritualē materiā pareat? Qui etiā horū regnicolæ audiant æquo animo suos reges subesse Papæ in téporalibus? At vel oportet discedere ab opinione cōmuni, vel fateri: & reges & eorū subditos perseuerare in peccato mortali, & cōfessarios eorū non posse illos absoluere, citra sacrilegij crimen. Cum igitur hoc non sit concedendū, concluditur opinio cōmuni falsa.

32 X. sacris litteris, siue iure diuino supernaturali, hoc ipsū demonstratur. Nam † Saul rex primus Hebræorū à Deo fuit electus & factus, nō à sacerdote: licet per sacerdotē illa electio fuit publicata, & vnctio ministerialiter celebrata 1. Regū 10. c. Quod habet, Samuelē dixisse Sauli: Vnxit te Deus super hæreditatem suam & iterū: Vnxit te Deus in principē & paulo inferius: Certe videtis quem elegit dominus. Dauid item secundus Hebræorū Rex non fuit electus à Samuele: sed à Deo 1. Reg. 16.

33 XI. Etiam sacris litteris probatur, eo quod nunquā in eis legitur † Saulem, vel Dauidē, vel vllum alium Hebræorū Regem subiicuisse quoad temporalia sacerdotibus, nec ei obedisse in illis, saltem qua parte sacerdotes erāt, quamuis qua parte nunciij erāt Dei, obedire tenerētur: sed ille non erat obedire sacerdotibus: sed Deo, arg. c. Cū aliquibus de rescript. li. 6. c. Hi, qui de præb. eod. li. l. Qui autē §. fin. cum l. sequenti ff. de cōstit. pecu. per quā singulariter probatur, etiam

etiam directam actionem quæri alicui, per liberam personam, quando illa interuenit vt nuncius. Imo in c. Nos si incompetenter. §. Sed notandum. habetur 34 † singulariter, Dauidem præfuisse sacerdotibus in causis secularibus: subiicuisse verò illis in causis Dei, & 3. Reg. 1. Propheta Nathan appellat Dauidem dominum suum, per illa verba: Domine mi Rex, & per illa: à domino meo Rege: & per ea: mihi nō indicasti seruo tuo. Et Reges superiores fuisse sacerdotibus, fatetur etiam Tho. de reg. princip. lib. 1. c. 14. vers. Quia igitur. Vnde 3. Reg. c. 2. Salomon in regni sui principio, dum adhuc esset iustus, Abiathar sacerdotem deiecit à sacerdotio: Ergo superior eo erat, argum. c. Cum ex iniūcto. de hæret. c. Cum inferior de maior. & c. inferior. 21. distin. c.

XII. Facit, quod etiam in Euangelio seruator noster iubet reddi ea, quæ sunt Cæsaris, Cæsari: quæ sunt Dei, Deo. Matth. 22. cap. Conuenior. 23. q. 8. Imo quod maius est, tributum soluit illi pro se, & pro Petro, Matth. 17. & c. Tributum. 23. quæst. 8.

XIII. Facit, quod illa duo luminaria totius orbis Christiani Petrus & Paulus Apostolorum principes, quibus hic dies sacer est, id manifeste videntur docuisse. Petrus quidem in 1. Epistola. c. 2. qui relatus in c. Solitę de maiorit. & obediē. iubet omnibus Christianis, obedire Regibus, etiam ethnicis, quales tunc omnes erant. Paulus vero ad Rom. 13. & ad Tit. 3. relatus in c. Conuenior 23. q. 8. & in c. 2. de censib. præcipit, vt omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit. Quos constat non cœpisse quicquam à Petro, quippe qui essent ethnici: sed à Deo ipso, vel à populis, qui eam ab eo acceperunt, iuxta illud: Omnis potestas à Deo est, ad Rom. 13. Idem item Paulus relatus in c. 1. ne cler. vel mon. ait 1. ad Tim. 2. Nemo militās Deo implicat se negotiis secularibus: Qui vero maxime militare Deo debet, Papa est. c. Si Papa. 40. dist. Ergo non debet esse penes eum potestas, saltem summa omnium sæcularium: Nec ergo laica totius vniuersi potestas.

XIII. Ratione naturali id ipsum ostenditur, eo quod illa suadet, singula officia singulis esse committenda personis. c. 1. 89. dist. c. Cum singula. de præb. lib. 6. l. Nemo. C. de adfess. & l. Consulta. C. de testa. Et ideo excepta necessitate, nemo debet esse carnalis simul & spiritualis pater eiusdem cap. Ad limina. 35 30. q. 1. † Nec Comes Palatinus proprium legitimat filium, secundum gloss. singularem. cap. Per venerabilem verb. regi. qui filij sint legit. quam sequitur Ancharr. consil. 320. Primum dubium. 3. dubio. Antho. à Rosellis de legitimat. in c. De causa materiali. n. 12. Ioan. ab Anna. cōsil. 29. Visa Imperiali: dubio. 3. quamuis contra tenuerit Bal. in l. Si consul. 4. q. ff. de adopt. & Bologninus in additio. 36 consilij præfati Ioannis. † At monarchia spiritualis, siue summum sacerdotiū, & summum imperium, siue secularis monarchia: duo sunt munera distincta, & non quomodocunque: sed vt aurum, & plumbum. cap. Duo sunt. 96. d. Imo, & vt duo luminaria diuersis præsentia. c. Solitę. de maiorit. Et vt duo dona maxima Dei, Authen. quomodo oporteat episcopos, collat. 2. in princi. Ergo non sunt committenda vni, aut certe melius committuntur duobus. At Dei opera sunt perfectissima, Deut. 32. Ergo illa duo non vni: sed duobus fuere à Christo summo Deo commissa.

XV. Facit illud ab hac eadem naturali ratione manans: Qui ad vtrumque

festinat neutrum bene peragit. l. Nemo. C. de affess. Et illud: Pluribus intentus minor est ad singula sensus: Et illud: Psalterium cum cithara male concordat. cap. Quod à te, cap. Diuersis fallaciis. de cleri. coniugar.

XVI. Facit ratio canonica mixta naturali, ob quam in c. Te quidem. II. q. 1.

- 37 † Petrus sic alloquitur Clementem destinatum Papam: Oportet summo te studio niti, Clemés, vt omnes vitæ huius occupationes abiicias ne fideiussor existas, nec aduocatus fias, neue in vlla alia occupatione mundialis officij prorsus inueniaris, ne præfocatus præsentibus hominum curis, non possis verbo Dei vacare. In quibus verbis pondero primo illud, omnes vitæ huius occupationes, per quas certum est intelligi seculares. II. Illud, ne fideiussor existas. III. Illud, ne in vlla prorsus. IIII. Illud, ne præfocatus præsentibus hominum curis. V. Illud, non possis verbo Dei vacare. Constat enim, & id quidem palam, eum, qui summam, præsertim omnium Christianorum, potestatem laicam habet, non posse præcepta hæc seruare: Ergo videntur hæc duo munera secum pugnare, vt quidam male dixerunt, aut certe magis conuenire, vt illa diuersæ subeant personæ. Quod subiicit ille canon in illis verbis: Hæc verò opera quæ tibi minus congruere diximus, exhibeant sibi inuicem vacantes laici. Audis minus congruere? Adde, † quod Romulus Romanorum ille rex primus legem naturæ solam doctus, instituit sacra, & qui illa peragerent sacerdotes à se distinctos, Marco Varrone, Dyonisio Halicarnasseo, & Anton. Cocchio testibus. prospiciens vir prudens se non posse Imperio simul, & sacerdotio facere satis, & quod post illum ea in melius reformauit eius successor Numa Pompilius solam item legem naturæ doctus. Sed & † Moyses Hebræorum dux ille primus, & optimus, ratus etiam non posse ab vno temporalia, & sacra omnia iuste curari, Aaroni hæc, illa sibi curanda partitus est.

Postremo, vt finiamus in ratione pontificia, à qua etiam incepimus, facit, & neruose quidem cap. Per venerabilem, qui fil. sint leg. primo, quatenus de rege Francorum ait, neminem eum superiorem in temporalibus recognoscere. Quod certè non dixisset, si ipsemet, qui dicebat, fuisset illius superior in illis.

Secundo facit, quatenus de rege ipso verba illa subdit, nostræ iurisdictioni subiicere se potuit. Nonne aperte indicat eum non esse iurisdictionis Papæ quoad temporalia, sine subiectione voluntaria? Audis enim, potuit, & non debuit. Tertio facit, quatenus probat, regem Franciæ, posse legitimare subditos suos quoad temporalia, sine vllius cōsensu. Quod facere non posset, si Papam recognosceret superiorem: vt etiam ipsemet Papa ibidem palam probat.

Hæc sunt, amplissima, & ornatissima concio alia pedamenta, quibus, veluti sublimibus erecta columnis suprema potestas laica, in cælum vsque suum caput extollit, & se Ioue illo summo natam sibi persuadet, ac gloriatur: Quod iure facere posse affirmat Ioannes Theutho. vir vnde quaque doctissimus in scholiis. cap. Quoniam. 10. dist. & sentit in cap. 1. 22. distin. & in cap. Cum ad verum 96. dist. Franciscus item à Zabarellis Cardinal. Floren. in præsentia, & Bal. in rub. digestorum, col. 2. parum memor Bar. contrarium tenentis, dixit omnes legistas tenere pro maxima, Imperatorem Romanorum neminem habere in temporalibus superiorem. Idem Ioannes Parisiensis theologus ordinis prædicatorum doctor antiquus in lib. de potestate Papali, & Imperiali, quem sequitur

tur Albe. in l. Cunctos. num. 9. & 20. C. de summa Trin. & in l. Bene à Zenone. C. de quadri. præscript. nu. 16. Hoc idem sentit Cosmas in proæmio pragmat. sanctio. Galli. Idem Gulielmus Oca, & eius protector Iacobus, in libris de potestat. Papæ. Idem Ioannes cognomento Maior. in 4. dist. 24. q. 3. & super Matthæum, c. 16. Idem Antonius à Rosellis de potest. Imperat. col. 15.

Eidem etiam ipse adhæreo, & per prædicta, posteaque dicenda credo primo, non esse tenendum cum his, qui dicunt, potestatem supremam laicam omnium regum, non solum habitu: sed etiam actu esse penes Papam. Neque cum Communi nostrorum, supremam potestatem laicam esse saltem in habitu penes Papam. Neque cum aliis affirmantibus, potestatem laicam supremam adeo repugnare supream ecclesiasticæ, vt ambæ simul in vna & eadem persona concurrere nequeant. Neque cum aliis, qui dicunt, ecclesiasticam nullatenus extendi ad temporalia. Neq; cum his, qui affirmant, duas prædictas eademque summam potestates, ecclesiasticam nempe: ac laicam, non posse concurrere in eadem persona. Imo affirmamus etiam nunc & iuste concurrere in Pontificibus Romanis, qui qua parte sunt Pontifices summi, summam ecclesiasticam habent, qua vero sunt Reges supremi vrbis Romæ, ac multarum aliarum terrarum donatione Constantini, Caroli magni, & aliorum Imperatorum, summam laicam habent in eisdem terris. Credimus autem id, quod notabile hoc nostrum tertium habet, scilicet Romanum Pontificem, quatenus solum est Romanus Pontifex, & vicarius Christi summus: sed nudus ab omnibus priuilegiis, & donariis humanis: nullam habere potestatem laicam, neque summam, neque mediam, neque infimam, neque actu, neque habitu, habere vero id, quod nostra conclusio affixa valuis habet, scilicet potestatem ecclesiasticam nouè à Christo seruatore nostro institutam, qualis nunquam ante illius institutionem in orbe fuit. Quæque est species potestatis distincta à laica, & longe nobilior ea: vt aurum est species metalli distincta à specie plumbi, & nobilior ea. Quæque directe solù amplectitur supernaturalia: indirecè vero eatenus naturalia, quatenus sunt necessaria ad consequitionem finis supernaturalis, ob quem sunt instituta.

Ex qua resolutione & argumentis pro vtraque parte supra formatis dico, & infero primum, errare Bart. in l. 1. §. Præsides. ff. de requiren. reis. dum significare videtur hæreticam esse quam elegimus, opinionem, & ob id quasi damnatum fuisse Dantem Florentinum poetam celeberrimum, & qui eam affirmant hæreticos. Tum, quia hæresis est dogma peruersum fidei Christianæ contrarium: iuxta cap. Hæc est fides. 24. quæst. 1. & gloss. fin. eandemque memorabilem Clement. 1. de hæret. quam commendat Panorm. in tractatu de concilio Basiliens. in 2. dubio. Hæc autem opinio licet falsa esset: non esset tamen eiusmodi. Tum quia eius contradictoria neque sacris literis continetur, neque ab ecclesia determinata est. Tum quia non est hæreticus, qui hæresim sine pertinacia tenet, Cle. 1. iuncta gl. in verb. pertinaciter. de vsuris, & Cle. 1. §. Porro. iuncta gloss. verb. pertinacia. de summa Trinita. † Pertinaciter vero is aliquid tenet, qui adeo affirmat impudenter, vt sit irreuocabilis, indocilis, & obstinatus, secundum gl. in dicto §. Porro. Vel certe qui nō credit illud, quod scit esse fidei Christianæ, vt præclare declarat Tho. à Vio 2. Sec. q. 11. art. 2. Vel, vt ipse addo, quod

quod esse fidei debet scire. Quales non sunt, qui hanc opinionem tenent, vel tenuerunt. Quippe qui parati sunt & fuerunt corrigi, nec sciunt, vel scire debuerunt, id esse contra fidem catholicam. Tum, quia Parisiensis schola nullatenus esset passa, ut sui doctores hanc partem libellis editis defenderent, si putassent illam hæreticam. Quod tamē non solum passa est, & patitur quotidie: sed etiam videtur eam comprobare. Neque putet aliquis idem, quod Bart. tenere Durandum de iuris. eccle. q. 1. col. parua. 19. Quoniam licet id videri posset negligentius eum legenti: tamen longe aliud ait. ut in 6. notab. dicam.

43 I. Errare Ant. à Rosell. vbi supra fol. 7. col. 4. quatenus ait, † hæreticū esse, & infanum tenere communem opinionem cōtrariam nostri notabilis, & hoc peius errat quam Barthol. meo iudicio: quod multo magis, quam ille affirmat. Nam & asseuerat illud, quod ille non facit. Is error eisdem fere fundamentis, quibus præcedens confutari potest.

44 II. Errat, ut pace eius loquar, prædictus Hieronymus Balbus. cum in pag. 26. prædicti lib. de coronatio. ait leges in hac conclusione sibi vbique constare: canones vero diuersis, & inter se male coherentibus sententiis consistari. † Tum quia nulla est inter canones non abrogatos contrarietas, iuxta præceptum Gregorianum. Tum, quia fidem abrogat Romanorum pontifici. decretis contra cap. Si Romanorum, 19. distin. Quanquam fateor, non esse accipienda illa, veluti scripturas sacras, quicquid legatur in cap. In canonicis. ead. distin. Quoniam fragmentum illud corrupte desumpsit Gratianus, ut videre est in Archetypo apud August. lib. 2. de doctrina Christiana. cap. 8. Quod latius monuimus cum illud cap. Salmanticæ interpretaremur. Nec obstant ea, quæ Hieron. mouere potuerunt. Nam Deo duce, belle nos conciliabimus canones, qui illi videntur compugnare.

45 III. Errare eundem Hieron. in ead. pag. 26. quatenus ait nec ius canonicum, nec ciuile satis virium, vel firmitatis habere ad dirimendam hanc quaestionem, eo quod non est credendum plus voci mortuæ, quam viuæ. I. In exercendis. C. de fid. instru. & quod Papa, & Imperator, qui hodie viuunt, non admitterentur testes in hoc negotio, ne in sua causa testificarerentur, contra. I. Nullus. ff. de testib. Ergo nec voces mortuæ prædecessorum suorum admittendæ sunt. † Hæc enim sententia vtcunque toleraretur quoad ius ciuile, & ipsius auctores, iuxta ea, quæ notat Oldradus consil. 69. col. 3. Quo ad sacros tamen canones, eorumq; auctores minus mihi videretur modesta. Quoniam primo, principalis fidei declarandæ potestas penes Romæ pontifici. est, secundum Hieron. in cap. Hæc est fides. & c. Quoniam vetus oriens. 24. q. 1. Deinde quod Innocentius III. quo, ipso Hieronymo teste, pag. 18. nemo syncerius incorruptiusque sacrorum canonum fontes referauit, in cap. Licet ex suscepto. de foro compet. pronunciauit, temerarium eum, qui negaret adhibendam esse in his fidem sacris canonibus. Postremo meminisse debuerat se ordinis esse Dominicani & Thomam Dominicanorum ducem, cuius doctrinam in cælum vsque non iniuria extollit ipse, in illa esse opinione. 2. Secun. quæst. II. art. 2. ut putet Papam qua parte Papa est, in his, quæ fidei sunt, errare non posse. Quod diligenter annotauit ibi Tho. à Vio, reprobans per hoc Panor. qui in cap. Significasti. de electio. dicebat, dictum vnus priuati, præferendum esse dicto Papæ, si efficaci

niteretur

niteretur ratione. Thomam etiam sequitur Diuus Antoni. III. parte titul. 22. c. 6. §. 18. At constat omnes canones vniuersales editos fuisse à Romanis Pontifici. quatenus sunt vel fuerunt Papæ, vel eorum autoritate: Ergo secundū opinionem Thomæ non potuerunt Romani Pontifici. in hoc errare. Neque secundum aliam, tam facile, ut ipse innuit. Adde quod virum episcopum, & alioqui perdoctum non debuerunt mouere illa fragilia, imo falsa fundamenta. Nam secundum receptiorem sententiam, licet † Papæ, & cuilibet alij principi non agnoscenti superiorem in sua propria causa, siue patrimonij, siue delicti ius dicere cap. Cum venissent de iudi. vbi glo. Panor. & alij, quos citauimus ibi post Dec. nu. 5. & l. Proxime ff. de his, quæ in test. del. Vbi Barto. & alij. Quanto magis in causa suarum dignitatum † in qua etiam inferior, nisi alias recusetur, iudex est competens, iuxta glo. celebrem cap. Siquis erga 2. q. 7. communiter receptam in d. cap. Cum venissent per Panor. & alios, quos retulimus ibi post Dec. nu. 6. & Iason in l. Qui iurisdictioni col. 1. & 3. ff. de iuris. omni. Licet item etiam inferioribus prælatis regulariter testificari in causis suarum ecclesiarum cap. Insuper vbi Panor. notabil. primo annotauit, & dilatat Felin. in principi. cap. Cum nuncius, eodem tit. post Inno.

49 V. Errare etiam eund. Hierony. cum in pag. 28. plus satis extollens † nunquam satis laudatum Thom. neminem ait, sine hæreseos suspitione dissentire posse ab eo, motus (ut suspicor,) eo quod eius doctrina probata est autoritate Apostolica, contenta in literis, quæ asseruantur apud clarissimā, aut clarissimæ proximam Galliarum urbem Tholosam, in dominicanorum cœnobio longe religiosissimo, vbi eius corpus decore sepultum nos quoque frequentissime, atque libētissime adorauimus. Sed non solū id generaliter, ut ab illo asseritur, est falsum: sed etiam, ut specialiter cōclusioni nostræ applicatur. Primum quidem, quia Parisiens. facultas determinauit, non ita esse Thomæ doctrinam à Rom. ponti. probatā, ut omnia in ea cōtenta credi oporteat esse vera, propter multa, quæ in hoc allegat neruosissima, quæ in hunc locum ideo non trāsfero, quod passim habeatur impressa inter errores, qui circumferuntur excussi cum textu Magistri sententiarum titu. vlt. c. 3. Per quæ probantur, aliqua reperiri in illius doctrina sibi mutuo compugnantia: alia esse proprietate sermonis falsa, & omni potentia diuinæ cōtraria: nonnulla vero à Sede Apostolica cōtrariis factis saltē explosa, quale est illud, quod dixit 2. 2. q. 88. art. 1. scilicet ob nullam causam Papam posse dispensare cum monacho iam professo, ut cōtrahat matrimonium. † Contra quod multi Papæ dispensarūt, & cuius contrariū etiam ab eius scholæ viris tenetur, ut videre est apud Caiet. in eod. art. 11. & Diuum Anto. complures alios citatē in 3. parte tit. 22. c. 7. versicul. Duodecimus. A quo etiam recedunt Ioh. Andr. & omnes nostri sequuti gl. in c. Cum ad monast. de stat. monachor. & Ioh. Andr. cum Perusi. in mercuriali c. Semel Deo de regul. iur. lib. 6. Et Palu. in 4. distin. 33. quæst. 5. col. 11. versu. pro conclusione, cui plerique omnes ibidem consentiunt.

Secundo probatur, falsum hoc huius Hierony. dictum, per cap. Ego solis, & per cap. Noli meis 9. distin. quibus testatur Augustinus: Nec sibi, nec vlli alij quantalibet sanctitate, quantalibet doctrina polleat necessario credendū, nisi quatenus literis authenticis, vel ratione probat necessaria.

Tertio facit, quod per ista, quæ nunc allegabam Diuus Anto. i. part. titul. 17. c. 8. §. 8. & vterque Cardi. cum Archid. & Domi. in d. cap. dixerunt: Licet sentire aliter, quam sancti patres dixerunt in his, quæ nondum sunt ab ecclesia determinata, in quorum numero ponit paulo post in eod. §. Antoninus ipsum, de quo loquimur, Thomam. Cui cum primi diuorum modesto, fat scio, nimias, & superstitiosas laudes minime placituras. Non obstat, quod ipsius doctrina probata sit præallegato illo diplomate. † Quia non est probata, ut vsquequaque vera: sed ut utilis ecclesiæ, iuxta declarationem prædictæ facultatis, & ut multorum aliorum sanctorum opera approbatur in c. Sacrosancta 15. dist. in quibus tamen reperiuntur nonnulli errores. Qualis est ille Cypria. Quod baptizatus ab hæretico non recipit verum baptismum. Qui damnatus fuit, ut habetur in cap. Præter col. fin. 32. dist. in.

52 VI. Errare † Bal. in l. i. col. i. C. de summa Trinit. quatenus ait, Imperatorem esse vniuersalem omnium Christianorum dominum, & ecclesiam iuris esse Imperij. Quia Imperator ab ecclesia suscipit insignia, & ecclesia non generat, sed cõseruat Imperium. Errat inquam, eo quod multi sunt Christiani, ad quorum vsque terras nunquam se protendit Imperium Romanum. Quandoquidẽ nec Scythia, nec Sarmatia, nec vltra Euphratem vniuersus oriens illi vnquam paruit. † Quod etiã doctissimus, & nedum vtriusque iuris: sed etiã historiæ callentissimus Andreas Alciat. dixit in ead. l. col. i. †. Neque India, quæ hodie Lusitano pareat Imperio, paruit vnquam Romano. Tum, quia ratio Baldi potius probat contrariũ, quam propositum, Tum quia cõtra Bald. est cap. Conuenior 23. quæst. 8. quatenus habet ad Imperatores palatia pertinere: ad sacerdotes ecclesias. Tum, quia laicis, quamuis religiosi non est data facultas vlla imperandi quicquam, in ecclesiasticis, imo necessitas manet eos obsequendi cap. Bene quidem 96. dist. in. & cap. Ecclesia de constit. vbi Panor. receptus ab aliis extendit hoc ad reges, & Imperatores, pro quo tex. in specie optimus in cap. Tua de decimis.

VII. Errat † in hac materia idem Baldus in rubrica digesti veteris col. 2. cum ait, Romanum pontifici. re, & nomine maiorem Cæsare secundum quid: contra vero Cæsarem simpliciter maiorem esse, quam Papam. Quia (inquit) Cæsar Imperat iure in vniuersa ditione, quæ ascendente vider, & descendente solem, & quæ est ex vtroque latere, scilicet meridie, & septentrione. O temeritatem tanto viro indignam. O posterorum, qui hoc non reprehenderunt, oscitantiam. Nonne maior est qui melioribus præest? Nonne Papa saltem spiritualibus omnibus omnium cõsensu præfectus est? At spiritualia meliora, & maiora sunt temporalibus. Nonne maior est qui benedicit quam qui benedicitur? Non longius latiusque patet Imperium Papæ, quam Imperatoris? Non certum est quem ille allegat §. f non probare id, quod ille ait, sed tantum Cæsarem Imperare his omnibus, qui sceptris eius obediunt in ditione, quæ solem videt orientem? &c. Nonne Papa Sol quidam est, & Imperator Luna quædam? Et papatus, siue vicariatus ille summa Dei summus, rãto est altior Imperio, quanto plumbo aurum. Nonne à Constantino vsque ad translationem imperij, Constantinopolitanus imperator subiucit Papæ? Et à translato Imperio ad Germanos in hunc vsque diem Papæ pedes exosculantur Imperatores fratrum

fratrum? Nonne cum crimina hoc exegerint Imperatorem Papa deponit^l, & habet iurisdictionem saltem spirituale in eum^m? Nonne Imperator est filius ecclesiæ, cui tamen præest Papaⁿ? Vnde ergo ista vox Balde: Imperator simpliciter maior est Papa, quanquam secundum quid Papa est maior Imperatore? Absit hoc, absit ab ore tuo Christiano. Quin potius, & prorsus cõtra *παλιωδης*, siue recanta: Papa simpliciter maior est quocunque Imperatore, quocunque rege, † Quamquam secundum quid, & quoad aliqua Imperatores, & reges maiores sunt ipso. Nec mirum. † Nam vno saltem Christo excepto nemo est adeo felix, nec adeo diuorum munere diues, qui non possit iuste arbitrari, & credere in quolibet alio, quamlibet abiecto esse aliquid diuini muneris, quo præcellat ipsum, & ratione cuius non possit eum sibi arbitrari superiorẽ: ut in materia modestiæ modestissimus ipse Tho. definit vtilissime 2. 2. quæst. 16. art. 2. ad 2. ita interpretans illud ad Philipp. 2. In humilitate superiores sibi inuicẽ arbitrãtes.

53 VIII. Errare videri † Aluarum Pelagium virum alioqui authoritatis apud eruditos non contemnendam, in libro de planctu ecclesiæ lib. 1. art. 13. qui in nostra materia potestatem Papæ ampliã ait in littera d. idololatrias, & paganos nullam vnquam habuisse iurisdictionem: & ideo regna illorum omnia pertinere ad ecclesiam Christianam, & per consequentiam ad Papam, qui præfectus est illi. Mouetur per illud Sapient. 10. Iusti tulerunt spolia impiorum satis relatum in cap. Quo iure 8. dist. in. & in cap. Si de rebus 3. quæst. 7. quatenus habet. Labores Impiorum à iustis edendos. Mouetur, & illo Matthæi 21. & Eccles. 19. A gente in gentem regnum trãferetur propter iniustitias. Qui error in causa forte fuit, ut multi nostra ætate in orbe nouo suis dominiis sint spoliati.

Sed hæc conclusio periculosa videtur. Primum quidẽ, quod nullo iure probatur. Deinde, quod ex illa, & eius fundamentis infertur, per peccatum mortale ipso iure perdi dominium. † Quod error est Armachani in defensorio pacis, quem meminit & reprobat Ioh. Maior in 2. Senten. d. 42. & Iacobus in 4. dist. 15. quæst. 2. col. 10. Quodque multis sacræ scripturæ locis posset confutari & damnatur in concil. Constan. Ad hæc, quod dominium, & iurisdictionem non fundantur in charitate, ut cõcludunt prædictis: Alioqui David ille regum excellentissimus ipso iure perdidisset regnum, propter peccatum illud celebre adulterij, & homicidij in Vriam commisi, de quo 2. Regum 10. & in cap. Ille rex de pœnit. dist. 3. cap. Cum olim 2. de offi. deleg. Adde, quod speciale est in crimine læsæ maiestatis diuinæ, & humanæ, ut quis bona perdat ipso iure, cap. Quo iure 8. d. & c. Ad abolendam de hæretic. cap. Cum secundum, eod. tit. lib. 6. l. Quisquis C. ad l. Iuliam maiest. trãslata in cap. Siquis cum militibus 6. q. 1. Postremo hæc est contra glo. cap. Si de rebus 22. q. 7. & contra Inno. Iohan. And. & Communẽ in cap. Quod super his de vot. Et cõtra Oldra. & omnia fundamenta eius in consil. 264. † Qui omnes præsupponunt, dominium rerum naturale saltem, & ciuile penes infideles, paganos, & idololatrias haberi, quanuis forte à Papa, si certis eius sententiis, & monitis non parent, possent illis priuari, de quo postea. Quin & ipsemet Aluarus eod. lib. art. 59. col. 19. dixit, gentiles habuisse aliqua regna iusta, & legitima. Non obstat Hostiens. in d. c. Quod super his col. 4. versiculo. Mihi videtur. trãscriptus ab Anto. III. parte tit. 3. cap. 2. col. 5. qui tenuit omnia iura regnorum simul & dominia translata fuisse in Christum iam inde à con-

k In pontificali de coron. imperat. l. c. Ad Apostolica de reu. lib. 1. m c. Hoc ipso Nouis. n c. Si Imperator 96. dist.

a Auth. de defens. c. 5. Nos igitur col. 1.

b c. Cuncta 9.

c c. Illud de maior.

d Ad Heb. 7. & c. Denique 21. d.

e Inno. in c. 1. de consti.

f Auth. vt omnes ob. d. in d. §. Hæc considerãtes. coll. 5.

g Solita de maior.

h c. Duo sunt 96. dist. in.

i Late Thol. l. de reg. princ.

ceptione, vel natiuitate ipsius, & eum suo vicario Petro illa omnia cōmiffisse.
 63 Tum, † quia Christus ita fuit dominus omnium regnorum mundi, vt tamen nemi-
 64 ni auferret, quod ante suū fuisset, iuxta illud ecclesiæ: Hostis Herodes impie,
 Christū venire quid times? Non eripit mortalia qui regna dat cœlestia. Neque
 obstat l. Si vt certo §. Si duobus ff. comm. Quoniam licet duo nequeant esse
 æquales domini eiusdem rei, vt habet illa l. possunt tamen esse inæquales ita,
 vt alter sit altero superior, vt dominus directus, & vtilis, Deus, & homo, &
 Christus qua parte est homo, & alius homo.

65 IX. Errat item † Anto. à Rossellis vir alioqui gentilitia nobilitate, & erudi-
 tione clarus, in sui libri titulo de potestate Imperatoris, & Papæ, de industria,
 66 vt videtur; præponens Imperatorē Papæ. † Tum, quia digniora sunt præpo-
 nenda, iuxta glo. illas memorabiles cap. Bene quidē 96. d. verb. Mediolanens.
 & c. Quorundā de electio. lib. 6. verb. Prædicatorū, & iuxta ea, quæ nos adieci-
 mus non omnino pœnitenda Decio ea de re profunde agenti in cap. Auaritiæ
 de præb. Tum, quia ipsemet Ant. in eodem lib. fol. 12. col. 4. versicul. vt ora leo-
 num concludam, fatetur, Papam simpliciter maiorem esse Imperatore. Quod
 nos neruose probauimus supra n. 55. Cum eo tamen nolim cōtendere, qui con-
 tenderet, ideo præposuisse potestatem Imperatoris potestati Papæ, quod hanc
 illa præcederet tempore, licet non dignitate, vt dicemus infra in corol. sicut
 Io. Paris. videtur præposuisse in lib. de potestate regia, & Papali.

67 X. Errare videri † eundem Anto. à Rossellis in eod. lib. dum col. 16. & multis
 sequētibus nullū non mouet lapidē, quo probet, Christo seruatori nostro qua-
 tenus erat homo, nullam potestatem secularem fuisse, atque ideo neque Petro
 vllam mādasse. Contra eum enim sunt omnia illa, quæ allegauimus supra in 8.
 fundamento prioris, eiusdemque cōmunis opinionis. Et extrauag. Cum inter
 nōnullos Ioh. 22. de verb. signif. quatenus habet: Hæreticū esse dicere, Christū,
 & apostolos eius nihil habuisse in cōmuni: nec in particulari: & condemnatio
 Auinione ab Urbano 4. facta 9. articulorum cōtra illam extrauag. Parisiis de-
 fensorū, quæ habetur inter errores, post 4. lib. Magistri Sentētiarum excussos.

68 XI. Errare † item eundē Anto. verbis (vt opinor) potius quam mente, cum
 in eod. lib. col. 5. dixit, imperij iura fuisse populo Romano, antequam Christus
 69 esset. Hæc enim conclusio, vt ab illo asseritur, falsa est. Quoniā † Christus ab
 æterno fuit. Secūda enim Trinitatis persona fuit ab æterno: & Christus est se-
 cunda persona Trinitatis: Ergo & Christus fuit ab æterno. Et Tho. vterque 1.
 parte q. 16. art. 9. non solum asserit, esse falsam illam, Christus incepit esse: sed
 etiam illā demonstrato Christo: Ille homo incepit esse: iuxta illud ad Hæbreos
 vltim. Iesus Christus heri, & hodie ipse, & in sæcula. Quod etiam communiter
 tenetur in 3. lib. scēn. distin. 11. vbi Iacobus ait, hęc falsam: Christus aliquādo
 non fuit. Et Ioānes Maior illā: Christus incepit esse: Quāquā vera est illa: Chri-
 stus nō fuit ab æterno homo: Et illa: Christus cœpit esse homo. Et illa: Christus
 quatenus homo nō fuit ab æterno. In quo sensu crediderim præfatū Ant. virū
 alioqui piū, intellexisse, Operæpretiū tamen visum est præmonuisse lectorem.

70 XII. Errat † meo iudicio, idē Anto. quatenus eod. lib. col. 24. tenuit, Pilatū
 habuisse iurisdictionē ordinariā, & potestati legitimam iudicandi Christum.
 71 Et fol. 12. col. 3. iterum dixit, † Pilatum Tiberij Cæsaris præsidem potestatem
 habuisse

habuisse coactiuam super Christum. Quod mihi videtur falsum. Tum, quia
 † inferior non habet potestatem in superiorem. cap. inferior. 21. distin. & cap.
 72 Cum inferior de maior. Etiam si delinquat in territorio sui inferioris, secun-
 dum glo. 3. & sing. cap. 1. de rapt. communiter receptam ibi, & à Pan. & Felin.
 in cap. Cum inferior. de maior. Quod pulchre probat Ioan. Andr. in mercur.
 Regul. Cui licet. de reg. iur. lib. 6. At Christus etiam quatenus homo superior
 erat Tyberio Cæsare, cuius Pilatus erat præses: Ergo. Tum, quia Thom. in illo
 73 lib. de regimine princ. lib. 3. c. 8. concludit † Octavianum Augustum Christi vi-
 ces gessisse in temporalibus, licet ipse id non intelligeret: Sicut, & Cayphas
 prophetauit, non intelligens se id facere. Non obstat, quod superior volens
 possit iudicari ab inferiori, si ipsemet consentiat, leg. Est receptum. ff. de iuris.
 omni. iudi. Quod gloss. sing. ibi extendit etiam ad Imperatorem, & glo. cap. In
 synodo verb. Apostolicam. 93. dist. & gl. 1. cap. Nemo. 9. q. 3. & in præm. 6. ver.
 Seruus, extendunt ad Papam, per c. Nos si incompeteter. 2. q. 7. Non (inquam)
 id obstat. Tum, quia non constat de tali Christi consensu, imo vero magis de
 dissensu: cum Ioan. cap. 19. illi dicenti: Nescis, quia potestatem habeo dimittere
 te, & crucifigere te: respondit: Non haberes potestatem aduersum me vllam,
 nisi tibi datum esset de super: Innuens ipsum non iuridicam: sed quandam per-
 missiuam potestatem habere, iuxta cap. Nec mirum. 26. q. 5. ibi: Omnia, quæ
 74 fiunt, aut † Deus iusto iudicio facit, aut fieri permittit. Non enim colligitur ex
 illis verbis Christum quatenus homo erat consensisse in iurisdictionem Pila-
 ti: sed permisisse quatenus Deus, nec repugnasse quatenus homo. Tum, quia
 non videtur decuisse Christum *deobvrgwop*, siue Deum & hominem, consenti-
 re, vt homuncio peccator, & impius potestatem habuisset in illum legitimam
 vitæ præsertim, & necis. Quia & communis conclusio, cui magis adhæreo,
 quam Panor. Felin. & alij relati per ipsum sequuntur in cap. Ecclesia. de con-
 75 stit. tenent, non decere, neque licere, vt † Roman. Pontif. subiiciat se iudican-
 dum alicui laico contra prædictas glossas, licet eas iure veriores: sed commu-
 niter reprobatas asseruerit Decius ibidem.

76 XIII. Errare haud dubie grauitur † eundem Anto. qui in eod. lib. col. 28.
 77 asserit, insanum, & hæreticum esse dicere, † quod administratio vniuersalis re-
 rum temporalium, possit esse apud Rom. Pontif. aut apud aliquem alium in sa-
 cris ordinibus constitutum. Tum, quia possibile ac verum est id, quod ipse ap-
 pellant impossibile ac insanum: & adeo quidem verum, & possibile, vt ita sit fa-
 ctum à Constantini donatione in hunc vsque diem, quo tempore summa po-
 testas laica exercita est à Rom. Pontif. summam potestatem ecclesiasticam ha-
 bente, tam Romæ, quam in aliis multis terris donatis ab eo ecclesiæ cap. Con-
 stantinus. 96. distin. & c. Fundamenta de electio. lib. 6. & ca. Futuram. 12. q. 1. ibi:
 Sedem Imperialem reliquit, & Petro successoribusq; suis profuturam conces-
 sit. Quam donationem valuisse communis opinio tenet cum gloss. c. Ego Lu-
 douicus. 63. d. & glo. in Clem. Romani. §. Porro. de iure iur. & late tradit Cardin.
 Alexan. in d. cap. Constantinus. Quod etiam tenet ipse Anto. fol. 15. col. 3. & 4.
 quoad rerum dominium, licet quoad iurisdictionem, & Imperium supremum
 id neget, motus quibusdam argumentis satis leuibus ad probandum Accursiū
 illam differentiam sentientem, in Auth. quomodo oportet episcopos. §. Igitur.

col.1. Tum, quia dato quod esset falsum: non tamen foret insanum. Quandoquidem negari non potest bonam doctorum partem Christianorum id afferere, idque seruatum esse circiter mille annis. Tum, quia effrontis, & vere infani hominis fuit, appellare hæreticum, & insanum id, quod omnes Papæ mille annis seruauerunt: quod bona pars iurisperitorum probat, quod ecclesia adeo non damnauit, vt credatur damnatura contrarium, si ea de re pronuncietur. Tum, quia illæ duæ potestates ipsa rei natura non repugnant sibi mutuo, vt dilucide monstrat Iacobus Almaynus. de potesta. ecclesiast. cap. 6. col. 9. qui etiam col. 3. probat, fratri minori non repugnare supremam iurisdictionem, quamuis repugnaret aliud rerum dominium. Tum, quia † Moyses potestatem hanc vtranque habuit, vt constat ex Exod. Machabæi etiam vtranque habuerunt, simul & exercuerunt. Fuerunt enim populi Israelitici duces supremi, & sacerdotes maximi, vt ex primo, & 2. Macha. aperte colligitur. Tum, quia licet falsum esset, quod ille appellat hæreticum: longe tamen esset ab hæresi. Propter ea quæ dicta sunt in coroll. primo, & 2.

XIII. Non satis doloatum esse illud eiusdem fol. 12. col. 4. Imperatorem maiorem esse Papa hæretico, eo quod, vt ipse ait, quilibet catholicus maior est tali pontifice, iuxta gl. quæ à plerisque putatur singul. in c. Achatius. 24. q. 1. quæ tamen non est ita simpliciter intelligenda: sed data prius incorrigibilitate, quod probat tex. cum gloss. memorabili in cap. Nunc autem. 21. dist. cui similis est in cap. Si Papa. 40. dist. Incorrigibilem autem Papam illum appello, qui post binam monitionem recidit in hæresim, vt subtiliter de more declarat Thom. à Vio primo Tomo tit. 1. cap. 23. Limanda ergo est conclusio prædicti Anton. vt tantum procedat in Papa, qui post binam monitionem perseveraret hæreticus: non autem in alio. Nam potestas ecclesiæ suprema non fundatur super charitate, neque etiam super fide ita, vt his quoquomodo perditis perdat & illa ipso iure, vt satis probat prædictus Iacobus de potestat. eccles. cap. 3. & Thom. à Vio vbi supra cap. 20. latissime iuxta ac acerrime. Iura enim humana imponunt pœnam excommunicationis, vel priuationis bonorum ipso iure hæreticis, non ligant Rom. Pont. Quippe qui superior est illis. cap. Proposuit. de concess. præben. l. Princeps. ff. de leg.

XV. Errare videri eundem Anton. dum fol. 1. col. 3. asserit. † Concilium œcumenicum si coadunandum esset aliquo casu principaliter ob temporalia, conuocandum esse ab Imperatore, & non à Papa. Tum, quia nunquam eiusmodi conuocatio facta est, & res nouæ vt plurimum, in re presertim adeo ardua discordiam generant. cap. Cum consuetudinis. de consuet. Tum quia per inferius dicenda patebit, potestatem ecclesiasticam extendi ad temporalia eo casu, quo ingrueret necessitas conuocandi tale concilium. Tum, quia contra Anton. faciunt. cap. Mandasti. 2. q. 5. cap. Si Imperator. 96. dist. & 5. Hinc etiam 7. dist. & alia, quæ citat Aluarus de planctu ecclesiæ. lib. 1. art. 22.

XVI. Parum caute † laudata esse à posteris duo, dicta quæ circa significatum verbi, potestas, de quo hic agimus dixit Bald. Quorum alterum, quod ipse quoque semel olim laudauit, est in rubrica de offic. & potest. iud. deleg. num. 19. quatenus ponens differentiam inter officium, & potestatem dixit, potestatem nihil aliud esse, quam posse, dicitque in abstracto, veluti albedo: Officium au-

tem

tem in concreto, velut album: Hoc enim parum laudis meretur. Tum, quia parum lucis affert. Tum, quia in summa idem per idem declarat, contra gloss. penult. l. 1. ff. de except. Tum, quia, vt mox dicam, potestas recte diffinitur esse, facultas propinqua faciendi aliquid: Officium autem, id quod facere conuenit alicui ratione personæ quam gerit. Et ita potius differunt, vt potestis & actus, quam vt abstractum & concretum. Alterum est in cap. 1. de consti. nu. 31. f. aliud esse potentiam, aliud potestatem. Quia esse (inquit) in potentia nondum, est ens, sed ens ante ipsum. l. Quod Seruius. ff. de condi. caus. dat. & caus. non sec. Sed potestas est ens, & sic ex parte potest, &c. Quoniam primum id obscurum nimis est iurisperitis. Deinde quod falsum videtur, per l. Suus quoque. §. Puto. ff. de hæredib. instituen. Vbi potestas pro potentia sæpe ponitur. Ad hæc quod in illa l. Quod Seruius. allegata per ipsum non ponitur verbum potentia, neque verbum potestas. Præterea, quod ratio eius, & inductio solum probant, differentiam interesse in actu, & esse in potentia. Ex quo non sequitur eius conclusio. Denique ipsemet Bald. subdit, non significari aliud in rescripto principis per plenitudinem potentis, quam per plenitudinem potestatis. Fateor tamen Priscianum dixisse, potentiam quidem ad dominationem referri: potestatem vero ad vim. Quod tamen nihil Baldum adiuuat. Neque videtur vsquequaque verum. Nam in illo Lucani:

Omnisque potestas impatiens consortis erit. relato à Speculatore. de iudiciis. §. Sequitur. In principio, potestas pro dominatione sumitur. Et in cap. Sicitatus. de rescript. impotentia, pro re contraria vi, siue viribus assumitur, & per consequentem potentia, quæ est illi contraria, pro vi, & viribus. Facit & illud Maronis, Nate meæ vires mea magna potentia solus.

81 Facit, quod potestas, & potentia ab eod. verbo, possum, deducuntur. Quam ob rem pro resolutione dico primo, has duas voces, potestas, & potentia, eiusdem significationis esse, & cum generatim capiuntur comprehendere vim, siue vires, tam supernaturaliter datas, quam naturales, & acquisitas: siue iuris siue facti, quæ Græcis significat *δύναμις*. Id enim verbum (vt tradunt eruditi) comprehendit virtutes, Imperium, magistratum, vim, robur & fortitudinem: Imo & quod nondum est actus: sed esse potest, vt semen *δύναμις* magna est arbor, & qui petit à fidei flore *δύναμις*, à reo petit. l. Aduersus. ff. de recept. arbitr. quæ olim in libro meo pro *δύναμις* habebat, Etenim.

II. Dico quod potestas siue potentia sic accepta diffiniri potest esse, facultas propinqua ad aliquid agendum, vel faciendum. Dixi, propinqua, ad excludendum remotam, qualem habet lignum ad calefaciendum, antequam calefiat: lignum autem incensum aut calidum dicitur habere potentiam, vel potestatem calefaciendi: quia facultatem propinquam illud faciendi habet. Sic dominus potestatem dandi seruum pro noxa: cum habet facultatem illius exhibendi. l. Quoties. ff. de noxal. Et potestas pro facultate ponitur, in l. Celsus. §. fin. ff. Ad exhibend. Quæ omnia optime confirmat. l. Potestatis. ff. de verbor. signifi. scilicet: Potestatis: verbo plura significantur in persona magistratum, Imperium: in persona liberorum, patria potestas: In persona domini, serui dominium. At cum agimus de noxæ deditioe, copia, & facultas, Quibus quatuor significationibus, aliam addit ibi lex ipsa, & alias ibidem doctissimus

Alciar.

Alciat. quas desumpſiſſe potuit ex Franciſ. Pau. qui copioſe de hoc agit in principio tractatus de offic. & poteſtat. cap. ſede vacant. prelu. 4. Quæ tamen omnes ſub prædicta diffinitione continentur excepta vna, vel altera figuratiua.

III. Dico in materia noſtra, verbum, poteſtas, accipi pro eo tantum, quod Græci appellant *ἐξουσία*. i. pro autoritate, ac facultate iuris comprehendente etiam iuriſdictionem tam voluntariam, quam contentioſam. Poteſtas autem ſic accepta duplex eſt, eccleſiaſtica, ſcilicet & laica, quas infra cor. 17. & 20. diffiniemus & non omnino, ni fallor, indiligenter.

XVII. Poteſtatem eccleſiaſticam generaliter acceptã bene diffiniri, quod eſt poteſtas à Chriſto inſtituta immediate, & ſupernaturaliter, ad gubernandos fideles ſecundum legem euangelicam in ſupernaturalibus, & quatenus ad illa eſt opus etiam in naturalibus. Quæ diffinitio longe videtur melior, quam illa illius doctiſſimi, ac pientiſſimi Ioan. Gerſonenſis in lib. de poteſtate eccleſiaſtica, confid. 1. Et etiam quam altera eiufdem confid. 10. col. 2. licet ibi cautius loquatur. Et eius bonitas ex eo apparet, quod † conſtat ex genere & differentia ſufficienti. Habet enim pro genere verbum, poteſtas, quod continet eccleſiaſticam, & laicam. Reliqua pro differentia. Addidi enim, à Chriſto, ad ſignificandum cauſam eius efficientem, & ad excludendam poteſtatem ab homine puro, vel à Deo ante Chriſtum incarnatum, inſtitutam. Addidi, ſupernaturaliter, & immediate, ad excludendam eam, quæ mediate, vel naturaliter eſt à Deo inſtituta. Dixi, ad gubernandum ſecundum leges euangelicas, &c. ad declarandum qualis debeat eſſe illius uſus, & ad excludendas alias poteſtates, quæ competunt per gratiam gratum facientem, prophetiam, dona ſpiritus ſancti, & alia ſupernaturalia, quæ non dantur principaliter ad gubernandum alios: ſed potius ad perficiendum ipſoſmet, vel docendum alios, & mouendum. Dixi, in ſupernaturalibus, ad ſignificandum, materiã principaliter huic poteſtati ſubiectam eſſe illa, quæ ſupernaturaliter ſunt data, vel danda fidelibus. Dixi, & quatenus &c. ad oſtendendum, quod indireccte, & per quandam acceſſionem neceſſariam extenditur etiam ad temporalia. Quæ diffinitio ſatis probatur per ea, quæ præbent Ioan. Pariſ. Duran. Ioan. Gerſ. Auguſti. Anconi. Antonius, Ioan. de Turre crema. Caiet. Iacobus Almaynus in libris de poteſtate authori. & iuriſd. Eccleſiæ & Papæ, quos infra citabimus.

XVIII. † Colligo multas eſſe ſpecies poteſtatis eccleſiaſticæ: nempe ſex ſecundum Ioan. Pariſ. & Petrum Alliacenſem. Prima eſt ordinis, quæ eſſentialiter nihil aliud eſt, quã ipſe character ordinis, & fuit inſtituta à Chriſto ſecundum communem in cœna, quando dixit Apoſtoliſ: Hoc facite in meã commemorationem. i. accipite poteſtatem hoc faciendi, hoc eſt, conſecrandi. Secunda eſt poteſtas adminiſtrandi ſacramenta populo, & præcipue ſacramentum pœnitentiæ. Quæ ſecundum Communem fuit inſtituta in die, quo inſufflauit Apoſtoliſ dicens: Accipite Spiritum ſanctum, &c. Ioan. 20. Ad hanc ſpectat poteſtas baptizandi. Licet enim omnes poſſint baptizare inſtante neceſſitate: ſoli tamen ſacerdotes poſſunt ex officio, cap. Conſtat. de conſecr. diſtin. 4. Tho. receptus 3. part. q. 67. art. 2. Idem dicendum de poteſtate cathechizandi, & exorcizandi baptizandos, cap. Cathechiſmi. & cap. Sacerdotes ead. d. Tho. 3. part. q. 71. art. 4. Tertia poteſtas eſt iuriſdictionis in foro exteriori. i. poteſtas

ius dicendi, corrigendi, & inferendi pœnam in contumaces etiam inuitos, & fuit tradita Apoſtoliſ Matthæi 18. per verba illa in hoc capit. relata: Si peccauerit &c. quatenus habet: Dic eccleſiæ, & ſi eam non audierit ſit tibi, tanquam ethnicus, & publicanus. cum illis aliis, quæ ſequuntur in euãgelio, licet hic non referantur, videlicet: Quæcunque ſolueritis & ligaueritis, &c. per illa enim verba inſtitutam eſſe poteſtatem Papalem: traditam vero Petro per illa: Paſce oues meas Ioan. 20. Magnis viribus contendit Iacobus Almaynus de author. eccleſiæ cap. 2. col. 2. &c. 8. col. pen. Quarta eſt poteſtas inſtituendi miniſtros, distribuendi beneficia, & dignitates eccleſiaſticas. Quæ quicquid dicat Occam, data fuiſſe videntur, ſecundum Communem per illa verba: Paſce oues meas. Ioan. ultimo. Nam ad officium paſcendi non ſolum ſpectat, audire confeſſiones, & miniſtrare ſacramentum pœnitentiæ: ſed etiam inſtituere alios ſuper determinatas regiones; & populos ad eos paſcendos, & erudiendos in neceſſariis ad ſalutem. Quinta poteſtas eſt, apoſtolatus, ſeu prædicandi, quam contulit apoſtoliſ Chriſtus Matthæi, & Marci capituliſ ultimoſ, in illiſ verbiſ. Ite prædicare euãgelium omni creaturæ. Sexta Poteſtas, quæ oritur ex ſupradictiſ eſt, poteſtas accipiendi, & etiam exigendi à ſubditis temporalia victui, & veſtitui neceſſaria, de qua Paulus 1. ad Corinth. 9. quam inſtituit Chriſtus, cum dixit: Dignus eſt operarius mercede ſua. Lucæ 10. ſecundũ eos, quos ſequitur Iacobus. Quamuis nobiſ potius videatur hæc poteſtas à lege naturæ descendere, quam à Chriſti noua inſtitutione. Illa enim lex: Dignus eſt mercenarius mercede ſua, legiſ nature corollarium eſt, vt latius in cap. 1. & cap. Cum ſecundum de præben. ſcripſimus. Quamuis verum ſit, hanc poteſtatem præcedentiſ acceſſoriam eſſe, & ita dici poſſe à Chriſto acceſſorie ſaltem inſtitutam.

Quibus addo primo, haſ omnes poteſtates reduci poſſe ad duas, ſcilicet: ad poteſtatem ordinis, & iuriſdictionis, quicquid Iacobus Almaynus & prædicti doceãt. Nam prima eſt poteſtas ordinis, & alia 4. omnes, pertinet ad poteſtatẽ iuriſdictionis, aut cõtentiõſ, aut voluntariẽ, aut fori exterioris, aut interioris, vt colligere eſt ex c. Nouit. cũ ei annotatiſ de offic. legat. & c. Omniſ de pœnit. & remiſſ. & aliis multiſ lociſ. Poteſtas vero accipiendi, & exigendi victui neceſſaria, non videtur poteſtas eccleſiaſtica principaliter, ſed acceſſorie tantum: Quia non eſt principaliter noue à Chriſto inſtituta: Sed descendẽs à lege naturæ, quæ dicit mercenariũ dignum eſſe mercede ſua vt prædiximus. Deinde addo exactiorẽ videri diuiſionẽ Ioan. Gerſonenſiſ diuidentiſ poteſtatẽ eccleſiaſticam, vbi ſupra in duas tantũ ſpecies ordinis, ſcilicet & iuriſdictionis. Noſ tamen hic de ſola poteſtate eccleſiaſtica iuriſdictionis fori exterioris & contentioſi tantum agemus, imitantes in hoc omnes præceſſores noſtros.

Poſtremo addo omnes, & ſingulaſ quinque poteſtates eccleſiaſticaſ prædictaſ priores contineri ſub diffinitione in præcedentiſ corollario data: imo & ſextam acceſſorie, ſicut, & acceſſorie eſt poteſtas eccleſiaſtica.

XIX. Cautè poſitum eſſe in diffinitione poteſtatiſ eccleſiaſticæ verbum, inſtituta, loco illorũ verborum, collata Apoſtoliſ, &c. poſitorũ per Io. Gerſon, vbi ſupra. Tum, quia longe aliud eſt inſtituere aliquã poteſtatẽ, & illam conferre, ac tradere alicui, vt doctè docebat Durandus de iuriſd. eccleſiaſt. col. 2. & 3. & Herneus de poteſt. Pap. col. 3. Tum ne me oporteret diffinire, cui prin-

cipalium illa fuerit à Christo collata, an ecclesiæ toti: an vero ipsi Petro. Quod non est consilium facere in præsentia proptet illam maximam discordiam Romanorum, & Parisiensium. Illi enim tenent Petro & successoribus datam esse hanc potestatem, atque ideo Papam concilio esse superiorem, Hij vero, quibus Gerson adhzret, contra datam esse toti ecclesiæ, licet exercendam per vnum: atque, ideo in aliquot saltem casibus concilium esse supra Papam. Quorum illa, scilicet Romanorum videtur placuisse Thom. 2. 2. quæst. 11. art. 2. & 3. & quæst. 1. art. ultimo & in 4. distinct. 19. quæst. 1. Thomæ à Vio in eisdem, articulis, & in lib. de autho. & potest. Papæ cap. 3. & in apologia 2. parte cap. 1. & in 2. parte cap. 9. vbi altius omnibus, & profundius hoc demonstrare conatur. Altera vero placuit Panor. qui pro Parisiensibus est in cap. Significasti de electi. & in tractatu super concilio Basili. quem frequentius nostri sequuntur, vt tradit Dec. consil. 15. Quam mordicus tuetur Iac. Almay. è Sorbona Theologus, qui respondit Thomæ à Vio libello iusto. Et Iohan. Maior, qui in cap. 16. super Matth. idem facit aiens, Romæ nemini permitti tenere Parisiensem & Panor. sententiam, nec rursus Academiam illam Parisien. excellam pati, vt contraria opinio vt probabilis afferatur in ea, quorum vtrique videtur replicasse prædictus Thom. à Vio in dicta apologia.

XX. Quod potestas laica recte diffinitur, esse, potestas naturaliter à Deo immediate data mortalium cõunitati ad sese gubernandum in rebus naturalibus, vt bene beateque viuant secundum rationem naturalem. Quæ diffinitio conuenit menti prædictorum: & Thomæ in lib. 1. de reg. princip. cap. 14. Et videtur bona. Quia in ea ponitur verb. potestas, pro genere: Reliqua vero, pro differetia, qua laica potestas differt ab ecclesiastica, vt ex declaratione diffinitionis potestatis ecclesiasticæ supra positæ patet. Et probatur primo, per omnia fere argumeta pro notabili nostro supra formata. Secundo probatur, quod altissimus humilia respiciens homini condito iussit multiplicationem, Genes. 1. & 2. Et per consequentem voluit esse hominum congregationem. At qui vult aliquid, creditur etiam velle illa, sine quibus id esse nequit cap. Præterea de offic. delegat. 1. 2. ff. de iuris. omnium iudi. & alia citata in ultimo arg. contra notabile supra formato. Et nulla cõunitas, sine potestate gubernandi, præcipiendi, leges instituendi, & iudicandi, regi potest, saltè bene, iuxta illud: Vbi non est gubernator, dissipabitur populus. Prouerb. 14. & tex. mihi singularissimè in cap. fin. 89. dist. in principio & Paulopost ibi: Neq; enim vniuersitas alia potest ratione constare: quam si eiusmodi magnus eam differentiarum ordo seruaret. Ergo à principio per quandam saltem consequentem concessit Deus humano generi eam, de qua loquimur, iudicandi, & gubernandi, potestatem. Tertio probatur eo, quod Deus fecit hominem animal rationale politicum, secundum Arist. & Tho. 1. Politic. & Tho. lib. 1. cap. 2. & 4. de regim. princip. & facit cap. Monachi de statu mona. ibi: Væ soli, &c. & l. Ex hoc iure ff. de iustit. & iur. At hominum societas, sine tali potestate conseruari & augeri non poterat. Quarto facit, quod potestas, se vitam, corpusque tuendi cum modamine inculpatæ tutelæ à Deo naturaliter, & immediate data est homini singulari, teste Cicerone offic. 1. & l. Vt vim ff. de iustit. & iure. An autè eodem modo, licet non eodem tempore hæ duæ immediate potestates fuerint à Deo datæ dicetur

dicetur in corol. 49. Olim de restit. (spolia. cap. Delicto. de sententia excõmuni. lib. 6. Ergo pari ratione potestas necessaria ad societatem hominum conseruandam data est ei naturaliter & immediate. Quinto, quod modo aliquo data est mortalibus hæc iurisdictio, quæ vsque ad occidendos homines protenditur cap. Non solum cap. Non est crudelis cum multis præcedentibus & sequentibus 23. quæst. 5. Et non legitur, nec potest assignari alius, quam prædictus, vt aiunt Innoc. & post eum Hostiens. & Ioh. And. in cap. Quod super his de vot. Ergo ista est vera laicæ potestatis origo.

87 Confirmantur hæc omnia, per illud Aristotelis 3. de anima: † Natura non deest in necessariis: nec abudat in superfluis. Itaq; vt dixit Iohan. Paris. ordinis Dominicani cap. 5. col. 3. vbi supra, Potestas laica prædicta immediate à Deo est, sic: scilicet: quod Deus indidit hominibus rationem naturalem; per quam concluditur esse debita in hominibus talis potestas propter bonum regimen eorum, vt ait Durandus vbi supra q. 1. sub finem. Quod ipsum etiam Herneus, Iohan. Gers. & Iacobus tradunt.

88 XXI. Potestatem ecclesiasticam, † & laicam differre à se mutuo penes causam materiale, formalem, & finale, & quodammodo penes efficientem quidem. Quia, vt ex diffinitionibus earum, datis in duobus corollariis proximis apparet: Potestas laica data fuit humano generi à Deo puro nondum homine facto ab exordio mundi: Potestas vero ecclesiastica à Deo facta homine. Penes materiale vero. Quia laica directo data est ad gubernandum naturalia: Ecclesiastica vero directe ad regendum supernaturalia. Penes autè finale. Quia ecclesiasticæ finis est status supernaturalis in hoc seculo per gratiam: in altero per gloriam æternam. Finis autem laicæ status naturalis: vita nempe bona, & beata, hoc est virtuosa, quæ faciunt virtutes morales ducere naturali ratione, sine gratia gratum faciente, quælibet. Penes autem formalem. Quia ecclesiastica principaliter dirigit, secundum legem supernaturalem, euangelicam videlicet regulam. Laica vero secundum legem & rationem naturalem.

89 XXII. Antiquiorem esse potestatem laicam, † quam ecclesiasticam, saltem eam, qua post Christum regitur ecclesia Christiana. Si quidem illa naturaliter ab exordio ciuitatum cœpit, vt clare monstrat Tho. in li. 1. cap. 4. de regi. princ. Et clarius ostenditur eo, quod quæ naturaliter dantur ab exordio eorum, quibus dantur, cõperunt 5. distin. in princ. Et tradit Ioh. Parisien. de potestate Regia & Papal. cap. 5. Hæc autem, scilicet ecclesiastica supernaturaliter cœpit à Christo nato, imo & passo. Nempè à tẽpore, quo dixit Petro: Pasce oues meas, relatum Ioh. 20. & in cap. Solitæ de maior. vt colligitur etiam ex eod. secundum vnam opinionem: Vel ab eo tempore, quo Mathæi 16. dixit: Dic ecclesiæ &c. secundum alteram vt sentit Tho. de regi. princ. cap. 10. vel à tempore quo dominus dixit illa verba: Tibi dabo, &c. Mathæi 16. vt tagã in corol. 5. Itaq; laica præit ecclesiasticam etate ac tẽpore: Et è cõtrario ecclesiastica laicam dignitate, ac excellẽtia.

90 XXIII. Verum esse id, quod glo. 2. cap. Cum contingat de iureiur. circa medium sentit, & est receptum à Calderi. & Panor, in præmio Gregorij & profunde à Thoma in lib. 1. de regi. princip. cap. 14. † scilicet, alium esse legum secularium finem: & alium legum canonicarum. Idque noua illa ratione probari, quod leges seculares producuntur, & manant à potestate laica, & natu-

rali: Leges vero canonicæ ab ecclesiastica, & supernaturali cap. 1. & c. Translato de cõstitut. iuncta l. Omnes populi ff. de iusti. & iure, & l. final. C. de legib. cum ei annotatis. Cum igitur potestatis ecclesiasticæ finis sit vita æterna supernaturalis, illa erit & finis legum ab ipsa manantium. Cum item finis potestatis laicæ sit vita bona, beata, & quieta temporalis mortal. ù: illa erit & finis legum ab ipsa emanantium. Siquidem effectus esse non potest altior sua causa c. 1. §. Hoc autem qui feud. dar. poss. in vsu feud. & c. Licet ex quadam de testi. & tradit Bal. in l. 1. ff. de Senator. Quod & prædictos authores, nescio an meminisset & perpèdisset satis Fortunius noster vir alioqui eruditissimus in principio lib. de vltimo fine vtriusque iuris: dum cõtra omnes eundem vtriusque iuris finem esse contendebat. Quod de fine immediato, & principali non videtur propter prædicta concedi: † Quamquam de mediato & minus principali concedi possit, neque denegant glo. & prædicti.

91
92
93
94
XXIII. Potestatem ecclesiasticam, quam Papa & ecclesia sub euangelio habet, nunquã ante Christi sanctorum sancti aduentum fuisse in illa. Quoniam primo ab ipso nouè fuit inducta illa, vt prædictum est: & effectus nequit præcedere suas causas, cap. Dixit Sara. 32. q. 4. ibi: pœna criminis ex tempore legis est, quæ crimen inhibuerat. Facit cap. 2. & fin. de constit. Vnde septem sacramenta nouæ legis ideo dicimus post Christi aduentum cœpisse, nec antea fuisse. Quia Christus illa instituit, iuxta frequentiore sententiam doctorum in 4. dist. 1. * relata à nobis in manuali confes. cap. 22. nu. 1. Quam pro fide Catholica esse tenendam diffiniuit præfatum Concil. Trid. sess. 7. can. 1. relatum ibidem à nobis. * Adeo, vt etiam matrimonium, qua parte est sacramentum, post Christum natum cœpit, iuxta plerosque omnes in 4. d. 26. † Deinde, quod id probat tex. singul. in cap. Ita dominus 19. dist. & in cap. In nouo testamento 2. dist. ibi: post Christum dominum à Petro cœpit sacerdotalis ordo. Postremo, quod hoc corollariū præsupponit Aquinas de regim. lib. 1. cap. 14. Hoc Iohan. Par. Durandus. Herneus & Thom. à Vio de author. Papæ, cap. 1. & in apologia 1. parte cap. 1. & 2. part. cap. 9. Hoc Iohan. Gerson, Iohan. maior, Iacobus, & Communis. Inter enim prædictos, & plerosque alios omnes patres conuenit, potestatem hanc, qua post Christum regitur ecclesia, à Christo fuisse nouè inductã.

XXV. Ecclesiasticam † potestatem, & laicam natas & progressas, aut saltem exhibitas mortalibus cõtrario modo. Ecclesiastica enim supernaturalis, supernaturali modo incipiens tota simul, & perfecta prodiit in Papa, & ab eo progrediens per media, patriarchas, scilicet primates & archiepiscopos, & episcopos, descendit ad infima, nempe alios prælatos inferiores, iuxta Leonem in d. cap. Ita dominus 19. d. & Anacletum in d. cap. In nouo 21. d. Laica vero, quia naturalis est, naturali modo ab imperfecto, & minimo incipiens prodisse dici potest in domo, & pago, per ea quæ in fine huius corollarij dico, & paulatim crescens per media, scilicet oppida, & ciuitates, ascēdisse ad summa, & perfecta, scilicet regnum multarum ciuitatum, & Imperium multorum regnorum. Idque illa consideratione probatur, quod orbe cõdito primum fuit vna sola domus, deinde aliæ seiunctæ: Et quia homo est animal sociale, nec potest omnia vitæ necessaria sibi cum solis domesticis parare, ex multis domibus cõiunctis, coactus fuit pagus ad aptius conuiuendū: postea ex multis pagis coacta ciuitas, ad

bene

bene ac per se sufficienter conuiuendum. Quæ postea dicta sunt regna singularum ciuitatum, quando sibi reges fecerunt, qui eas, & ciues regerent: Creuerunt autem, cum ex his paruis regnis constituta sunt magna multarum ciuitatum, & cum ex multis magnis conflatum est Imperium. Dum autem vna ciuitas tantum, vel multæ seiunctæ fuerunt, singulæ in singularum homines, hanc conditionem & iurisdictionem habebant, donec electione, vel alia via concessa fuit, vel acquisita illa vni personæ singulari. Quæ omnia colliguntur non ex vno loco, sed multis in vnum collatis, videlicet Aristot. & Tho. 1. 3. & 4. Polit. ex Cicerone in proœ. Rhetor. veter. ex Innocen. qui illa sua sapientia altiloqua loquutus fuit alta in cap. Quod super his. de voto, quem ad verbum sequitur ibi Hostien. & Ioan. Andr. quorum dicta transcripsit Anto. 3. parte tit. 3. c. 2. col. 5. Ex Thom. item de regim. princ. lib. 7. cap. 14. & lib. 3. cap. 5. Ex Ioan. Pari. Durando, Gerfo. & Iacob. qui nihil horum allegant. Pro qua consideratione, & rerum successione † pondero nouissime legem in hoc singularissimam, Ex hoc iure. ff. de iustit. & iur. vbi ordine retrogrado prædictorum progressus memorantur: Habet enim lex: Ex hoc iure, scilicet naturali inducta sunt bella, discretæ gentes, condita regna, agris termini positi, ædificia collata. Certum est enim ante bella fuisse gentes, quæ bella facerent, & antequam gentes essent condita aliqua regna. Quia, vt tradit Aristot. 1. Polit. quælibet ciuitas cœpit habere suum regem: Eum enim regem vocamus, cui summa regiminis commissa est in rebus humanis, secundum Thom. d. cap. 14. Et ante cõdita regna fuerunt collata ædificia in vnum multa, & factæ domus singulæ. Faciunt cap. 1. 2. & 4. Geneleos adiuncto. §. Final. 6. distin. & iunctis 8. & 9. capitulis eiusdem Geneleos, vbi narratur Noam sententiam grauem tulisse aduersus filium suum Chanaan. Per quod & cap. 14. Geneleos, quatenus habet, Abrahamo fuisse in sua domo 38. vernaculos expeditos: defendi forte posset id, quod supra in princip. huius corollarij significo: scilicet etiam in domo ampla, quæ nulli ciuitati, neque regi subesset, inueniri potuisse regiam potestatem. Quoniam cum Communis, hanc potestatem cuiuslibet ciuitati tribuat, & domus illa Abrahami instar esset ciuitatis, egeretq; non solum potestate patrisfamilias, quatenus erat domus: sed etiam potestate publica, quatenus erat vna communitas: merito facile videri posset fuisse illi hæc potestas. Quauis non sim nescius Aristot. 2. Polit. c. 1. contrarium sentire, dum carpit eos, qui putant domum magnam instar paruæ ciuitatis esse, & ciuitatem paruam instar domus magnæ: eos item, qui putant patrisfamilias, & regis eandem esse potestatem. Sed respõderi forte posset, quod Noas & Abrahamus alia ratione dici potuerunt patresfamilias, & alia reges.

XXVI. Potestatem prædictam ecclesiasticam principaliter, & directe sola supernaturalia, & spiritualia respicere: Temporalia vero non, nisi per consequentem & accessorie. Et ita toties & tantum hanc potestatem ad temporalia extendi, quoties, & quantum Euangelij, & aliorum supernaturalium & spiritualium conseruandorum, vel consequendorum, aut non impediendorum ratio id exigit. Huius corollarij prior pars probatur illis 14. argumentis pro notabili nostro supra formatis. Posterior vero monstratur primo aliis 17. contra illud ab initio adductis. II * quod, † quæ ad aliquem finem sunt instituta, se-

cundum ea, quæ ille exigit, ordinantur, extenduntur, & contrahuntur ea. Prodest. 23. q. 5. Quod in hoc allegavit Archidiacono. in cap. Si peccauerit. 2. q. 1. docet Bart. in l. Ambitiosa. num. 17. 18. & 19. ff. de decret. ab ordin. facien. Nam & iuxta finem, & rationem legis extenditur illa, vel limitatur. l. Adigere. §. Quamuis. ff. de iure patron. cap. Meminimus. iuncto cap. Suggestum de appellat. cum his, quæ late congerit Felin. in cap. Tua. de iureiur. & subtiliter Dec. in cap. Secundo requiris, de appellat. At potestas hæc supernaturalis, de qua loquimur ecclesiastica instituta, est ad regenda supernaturalia, & ad dirigendos mortales in vltimum finem, qui est vita æterna, vt patet ex diffinitione in corol. 17. præmissa: Ergo tantum se ad temporalia extendet, quantum ratio supernaturalium exigit, & non vltra. Tertio probatur hoc per varia Thomæ dicta, quæ secundum hæc intelligi possent. Ait enim in lib. 1. de regim. princ. cap. 14. Sacerdotio regali Papæ omnes Christianos, & eorum reges subditos esse. Nam sentit eatenus subditos, quatenus illa supernaturalia postulant. Hoc idem sentit lib. 3. cap. 10. cum ait. Potestatem Papæ transcendere omne dominium, præsupposito quod, sicut Christus intendit, pro vtilitate gregis agatur: Sic item intelligendum, quod paulo ante in eod. cap. dicebat, Potestatem hanc Romani pontificis non esse referendam quoad spiritualia tantum: Quia quod corporale est & temporale, ex spirituali perpetuo dependet. Sicut operatio corporis ex virtute animæ, & potestate, sic etiam id, quod clarius explicat vir ille eruditione, ac pietate cum primis suspiciendus lib. 3. cap. 12. dum per principium Malachiæ concludit, Christi dominium ordinari ad salutem animæ, & spiritualia bona, licet à temporalibus non excludatur eo modo, quo ad spiritualia ordinantur. Expende quæso illa verba: eo modo quo ad spiritualia ordinantur. Nam illo, & non alio modo suprema hæc Papæ, patriæ patris potestas extenditur ad illa. Huc tendit, quod ait eod. lib. ca. 15. Quamuis enim Christus temporaliter esset dominus orbis: directe tamen ad vitam spiritualem, hunc suum ordinavit principatum, iuxta illud Ioan. Ego veni vt vitam habeat, & abundantius habeant. Huc pertinet id, quod ait in c. 13. sub finem, scilicet Christum non delegasse suam omnem potestatem Petro. Vnde par est credere, illam illi commississe totam & solam, quæ necessaria erat ad finem supernaturalem consequendum toti ecclesie, ac partibus eius. Huc pertinet illud eiusdem. 2. Sec. qu. 40. art. 2. Omnis persona, vel ars, vel virtus, ad quæ pertinet finis, habet disponere de his, quæ sunt ad finem. Bella autem carnalia in populo fideli sunt referenda ad spirituale bonum diuinum, cui clericis deputantur. Et ideo ad clericos pertinet disponere, & inducere alios ad bellandum bella iusta. Ad hæc restringendū est illud eiusdem in fine 2. Sententiarum. s. spirituali potestati secularem coniungi in Papa, qui vtriusq; potestatis apicem tenet, scilicet spiritualis, & secularis, hoc illo disponente, qui est rex & sacerdos secundum ordinem Melchisedech, & dominus dominantium, cuius potestas non auferetur, & regnum eius nō corrumpetur. Nolim tamen contendere cum eo, qui contenderit Thomam diuersæ opinionis fuisse, & magis inclinasse in Communem, quam nostram.

98 XXVII. Errare † Marsyliū à Padua, qui in suo pacis defensorio, omnem coercionem & iurisdictionem aufert ecclesiæ. Quod etiam prædictus Iacobus damnabat in d. lib. c. 2. col. 3. Tum, quia iurisdictione, quæ coercionem non habet, frustra

frustranea est. c. Ex literis. de offic. deleg. Tum, quia nisi iurisdictionem, & coercionem haberet, parum potens esset ad inducendum finem, quem sponsus ipsius Christus opt. max. præ tendit, arg. cap. 1. 2. & 3. 24. quæst. 6.

99 XXVIII. Colligitur ratio, quare Papa deponere potest reges adeo negligentes in regendis regnis suis, vt ob id populus Dei subditus illis, retrahatur à consequenda vita æterna, dum delicta ipsius non castigantur: boni scandalizantur, siue offenduntur, vnicuique suum ius non redditur: est enim illa, quod talis depositio est necessaria in eo regno ad tollenda impedimēta vitæ æternæ consequendæ, quo sensu simili, & germano accipi potest illud. ca. Alius. 15. q. 6.

100 † Colligitur itē ratio, quare Papa, si cum autoritate ipsius populus audet deponere regem, potius debet deponentibus cōsentire, quam deponere. Quod gl. solemniter in d. c. Alius sensit. Quia tunc non est necessaria depositio: sed con-

101 sensus in depositione † iuxta eorū opinionē, qui putant regna nō esse inducta propter reges: sed reges propter regna. Et ideo regna esse regibus suis potiora: imo & superiora casibus illis, quibus reges potestate sibi cōcessa abuterentur ad eorū destructionē, vel ad finē cōtrariū illius, ad quē regna illa ipsis regibus concesserūt, vel concedere debuerūt. Quod tamen breuitatis gratia aliter nec probo, nec extendo latius. Tametsi satis memini Iac. Alm. dicere in c. 15. col. 11. de suprema potest. eccl. & latius in vesperiis, Regnū non esse regis: sed cōmunitatis, & ipsam regiā potestatem iure naturali esse ipsius cōmunitatis, & non regi: ob idq; non posse cōmunitatem ab se penitus illam abdicare. Neq; oblitus fuerim sceleris illius diei, quo id in longe frequentissimo studiosorū, & eruditorum conuentu, non sine magno applausu defendimus Salmanticæ in illis præaltis conclusionibus, quas super c. Quæ in ecclesiarū. de constit. Anno 1528. defendimus primas omnium, quas cathedrarij defendere ibi cœperūt ex instituto

102 to illustrissimi † D. D. Petri Pacheci, tūc visitatoris, & reformatoris illius Academiae vigilantissimi: nunc autē episcopi Mentisæ siue Gienēf. & Card. sacros. Ro. eccl. illustrissimi. In quas tela, quæ si schiticis calibum durata caminis, non

103 tamen lerrgo infecta veneno torserunt illustrissimus. D. D. Franciscus à Mendoca & Bobadilla, Græce, ac Latine callentissimus, & iuris diuini, ac humani valde peritus, tunc illius Academiae præfectura, quæ magisteriū scholarū vocant, illustris: nunc autem episcopatu Caurenfi, & Sacros. Ro. eccl. Cardinalitia dignitate longe Illustris. † Et D. D. Didacus ab Alba tunc cathedrarius iuris pontificij doctissimus: post autē episcopus Asturcensis: nunc vero, vt audio, transf-

104 latus in Abulensem, valde illustris. Modestissimus item † Mendisus de Saa in hac inclyta Conymbrica nobilissima familia ortus, tunc insignis collegij Archiepiscopi Toletani collega perdoctus: nunc vero senatoria dignitate clarissimus, cum aliquot aliis, fautore ac Mecenate, D. D. Fracisco à Nauarra regia stirpe illustrissimo, tunc Roncæsuallis rerū ibi cum humanitas, tum diuinitus gestarū gloria inclytæ præfecto insigni: nunc autem episcopo Pacensi, longe reuerendissimo, ac iuris diuini, & humani apprime docto: animi vero cādore, ac omnium virtutum cōuentu cum paucis principe. Qui anno 1562. mense Aprili migravit ad Dominum Valentinus Archipræsul. longe desideratissimus.

106 XXIX. Infertur ratio, † quare potest & permittitur Papa dare coadiutores Regibus, aut certe consentire, & autoritatem impertiri regnis id cupi. &

citra consensum Christi vicarij, forte non audentibus, iuxta cap. Grandi. de supp. negli. præl. lib. 6. Qui tamen non permittitur id facere cum vno subdito laico regum, qui prodigeret, fureret, vel esset minor annis, non procedente saltem negligentia secularis iudicis. Est enim ratio, quia illud est necessarium ad vitam bonam, & virtuosam, secundum rationem naturalem, quæ rursus necessaria est ad supernaturalem: Hoc autem non item.

107 XXX. Ratio vera & noua, quare statutum fuit, vt † Imperatore mortuo Imperium regatur à Papa. cap. Licet ex suscepto. de for. compet. cum alij principatus, & alia regna eorum principibus, & regibus mortuis non regantur ab eo, est enim illa, quod Imperator non relinquit aliquem successorem: qui populos sibi subiectos regat: & periculum est ne rectore subtrahito populus labatur in vitia, & scandala, quibus à vita æterna elongetur. Alij vero reges & principes, successores, vel superiores, qui id supplere possunt relinquunt. Et ita non poscit idem in illis ratio consequendæ, vel non impediendæ vitæ æternæ; quod in Imperio.

108 XXXI. Ratio vera quare Fredericum † Imperatorem potuit deponere Innocentius III. iuxta c. Ad Apostolicæ. de re iud. lib. 6. est enim illa, quod multa crimina spiritualia admisit: periuria videlicet, sacrilegia, & hæresim, quibus clerum Neapolitanum afflixit: quæque directo tangebant supernaturalia, violabantque ea, quæ directo fuere commissa Petro, qualia si commisisset alius etiam alij regi subditus, potuisset iure ab illo deponi, & castigari, arg. ca. Cum sit. & ei annotatorum, de for. compet.

109 XXXII. Pontificem Romanum eundemque summum, † aliquot maxima statuere posse inter laicos etiam in temporalibus: aliquot minima nõ posse. Statuit Papa, vt quicumque occideret, vel occidi mandaret aliquem Christianum per assassinos, hæc & illa grauissima patiat, vt legitur in c. 1. de homic. lib. 6. Et tamen non permetteretur statuere, regulariter saltem, vt hac, vel illa pœna castigetur fur, vel alius, qui committeret contra solas naturæ leges in terris sibi non subiectis quoad temporalia. † Nec obstat regula Cui licet plus, licet vtique quod est minus. Quia illi regulæ non est locus, nisi cum maior, vel saltem æqua ratio inuenitur in minori, quam in maiori, vt sentit gloss. recepta regulæ eiusdem, & exprimit gloss. c. 1. de torneamentis. At opprobrium Christianorum, & grauissimum animarum eorum, qui subito occidebantur, periculum (quæ sunt impedimenta vitæ æternæ supernaturalis) effecerunt, vt potestas, & iurisdictio Papæ extenderentur ad illam grauissimam prouisionem. d. cap. 1. de homicid. lib. 6. Quæ ratio cessat in alio minore casu.

XXXIII. Verum esse sextum notabile infra tractandum. s. Summum eundemque Rom. Pontificem posse quemlibet etiam laicum corripere, ratione cuiuscunque peccati mortiferi, siue illud committatur contra leges supernaturales, siue committatur circa contractus, siue circa alia prohibita. vt latius in eo declarabitur.

112 XXXIII. Etiam lege naturali, etiam † omni lege ciuili & gentium, humana seclusa, quamlibet ciuitatem iurisdictionem, & potestatem habere super singulos illius ciuitatis. Quod vltra prædicta probat primo illa irrefragabilis ratio, scilicet, quod præceptum de non occidendo homine iuris naturalis diuini

diuini est, secundum omnes cap. 4. Genes. Exod. 20. & Mat. 26. sed à lege diuina nemo potest excipere casum aliquem, nisi Deus ipse: qui cõdidit illam legem. Quia illud vere est dispensare in l. naturali, & diuina. Quod fieri nequit ab homine, iuxta glo. j. memorabilem in summa d. 5. & communem sententiam in lib. 3. sententiarum d. 37. & Thom. 1. Sec. q. 100. art. 8. ad 3. & Inno. communiter receptum in cap. Quæ in ecclesiarum de constitutio. † Ergo si qua est lex, quæ in aliquo casu permittat occidere hominem, oportet illam legem esse diuinam, siue naturalem, siue aliam ex tempore datam. At hæc de qua loquimur, ditio, & potestas extendit se vsque ad hominis occisionem inclusiue cap. Non solum, & c. Non est 23. q. 5. c. 1. de homici. lib. 6. ita, vt cum necesse est pro quieto statu congregationis, siue communitatis tollere aliquem à vita, id fieri potest mediante ista potestate publica: Ergo qui instituit illam, per quam id cuiuslibet communitati, licet, Deus est, & non purus homo: sed Deus fecit illam legem ante legem gratiæ, & scripturæ Mosaycæ iam inde ab exordio communitatis & congregationis hominum. Ergo propositum.

114 Secundo facit † pro hac illatione illud singulare dictū Bald. tit. de allodiis, scilicet: Quod quando populi non habent lumen, & suffragium Imperatoris, oportet, quod ipsi sibi ipsis sint lumen: Et qui non habet ducē ipse est sibi met dux. Et ita licet aliqua gens non habeat ducem, neque regem per humanam prouisionem, nihilominus habet à natura naturante, quæ est Deus, potestatem se ducendi, & regendi, & illuminandi. Per quæ verba clare sensit vir doctus, quod si quæ gentes reperirentur in vnum cõgregatæ, illæ seclusa omni dispositione humana haberent ab ipso Deo immediate potestatem regendi se, & faciendi ea, sine quibus non possent bene viuere in cõmunitate: quæ potestas est hæc, de qua loquimur iurisdictiois laicæ. Facit item id, quod Bal. ait † ibidem, scilicet. Legem Imperialem non posse tollere prouidentias naturales. Facit & illud singularissimum eiusdem Bald. in cap. 1. col. 2. secundum lectionis supra eod. scilicet: si non est spes, quod superior defendat ciuitatem, vel non est in apparatu id faciendi, potest se ciuitas subdere alteri, & etiam per cõsecutionem accipere vnum regem, cui se subdat: & hoc cõceditur iure naturali: Vnde (inquit) hodie multa regna sunt exempta ab Imperio. Quod videtur sensisse glo. noue in hoc mihi expensa & singularis c. Adrianus 2. 63. distinct. quatenus habet, reges Hispaniæ à faucibus hostium eam eruisse. Quæ etiam sentit non fuisse illos subiectos Imperio, vt dicam in coroll. 65.

116 XXXV. Reges, † & regna Hispaniæ iuste se potuisse ab Imperio Romano eximere, etiam si aliquando illi subiecta fuissent. Quod ipse non facile admitterem, vt dicam in coroll. 64. & 65. Illationis autem huius veritas colligitur ex proxime dictis, & ex addēdis coroll. sequen. & adiunctis annalibus Hispaniæ. quibus probatur, eam subactam fuisse armis Saracenorum, à quorum tyrānide non Imperatorum virtute, & auxilio: sed diuina, & sua propria sese Hispani in libertatem efferuerunt: Et dux primæ gentes, quæ id facere cœperunt, nempe † Nauarri, & Legionēses suos sibi reges cõstituerunt vnde alij omnes Hispaniæ propagati, idemque exemplum secuti mira fortitudine, parique prudentia, & rei militaris peritia omnia regna huius orbis Hispani à manibus Saracenorum eripuerunt: In qua re Lusitani vltimi situ, non vno respectu fuere primi. Nauarri

quidem autoritate ad id summi pontificis accedente, ac formam vngendi præscribente, Enecum, non à Vegorra, quæ Galliarum regio est, vt Raphael Volaterranus deceptus ab aliis scribit: sed à Vigura, quæ domus Nauarræ antiqua est. Legionenses vero, Pelagium. Et ita, iuxta prædicta ologia Baldi, fundata per superiora, quam optime eximere sese potuerunt ab Imperio, non obstantibus illis, quæ supra modum torserunt Feli. & citatos ab eo in cap. Cum nobis col. 5. de præscriptio. Licet enim contra legem diuinam supernaturaliter, à Christo datam sit, aliquem Christianum eximi omnino ab ecclesiastica iurisdictione, quæ penes Papam est: contra nullam tamen legem diuinam, nec naturaliter, nec supernaturaliter datam est, vt vnus aut alter, & multi, ac plurimi reges exempti sint ab Imperio Romano, vel alio temporali, & ab omni alia potestate laica.

118 Tum ob corollarium præcedens. Tum, quia † ante Christum plurimi fuere, qui neque suberant, neque subesse tenebantur alicui potestati seculari: Nec postea est instituta à Christo vlla potestas laica omnia cõplectens. Tum, quia ante illum natum non suberant omnes etiam vni sacerdoti: vt in coroll. 61. latius dicam. Et licet hodie vni sacerdotali potestati oporteat subesse: quia instituta est noua potestas sacerdotalis, quæ omnes comprehendat: Non tamen oportet subesse vni Regi, vt in coroll. 62. & 63. demonstro. Quia nullam talẽ potestatem laicam regalem quoad omnes instituit ipse, neque vllam talem vlli commisit, vt colligitur ex coroll. 21. & 22. & aliis.

119 XXXVI. Nullam † communitatem posse abdicare se ita penitus ab hac iurisdictione sibi naturali lege indita: vt nullo casu eam resumere possit. Primo, quia nulla singularis persona potest renunciare potestati se defendendi, secundum glo. sing. l. Pactum inter hæredem ff. de pact. quæ satis probatur per l. Non tantum ff. de appellat. & c. Contingit 2. de sentent. excommuni. Ergo à fortiori nulla cõmunitas publica poterit ita renũciare prædictæ iurisdictioni datæ lege naturæ ad sui defensionem publicam: Quandoquidem vtraque est concessa lege naturali: & magis necessaria, & utilis est defensio publica, quam priuata, arg. cap. Si diligenti, de foro compe. adiuncta l. Si quis in cõscribendo C. de pactis. Deinde, quod l. fin. ff. de constit. princ. & §. Sed quod princ. Insti. de iure natural. gen. & ciuil. habent: Populum Roma. concessisse iurisdictionem

120 Imperatori, & non in eum transulisse: † Quam differentiam vigilantissimus Accursius sensit in l. Non ambigitur ff. de legi. Postremo, quod Baldus citatus in 32. coroll. dicebat in tit. de aliodiis agens de hac potestate, non posse Imperiali lege tolli prouidentias naturales. Non obstat, quod multi populi videtur carere omnino iurisdictione, vt notatur in d. l. Omnes populi, & in cap. Cum omnes de constit. Quia non carent omnino iurisdictione: sed eius vsu. Habent enim illam, saltem in habitu, licet careant actu. Et ideo quoties incideret casus, in quo populorum gubernationi non prouideretur, per eos, quibus electione, hæreditate, vel alias concessus est vsus iurisdictionis, poterunt ipsi ea vti, vt clare decuit Bald. in cap. 1. supra eod. col. 2. secundæ lectionis: & in d. titul. de allod. & clarius, his tamen non adductis, Iacob. Almaynus in lib. de auth. Pap.

121 XXXVII. Ratio vera & noua, † quare clerus non potest statuere quicquam contra superioris legem cap. Quod super his de maior. populus autem sic, l. Omnes populi ff. de iustit. & iure est enim illa, quod populus laicus, licet con-

cesserit Imperatoribus aut regibus iurisdictione, quæ sibi naturaliter competebar, & ita vsus eius, & exercitium: Retinuit tamen sibi habitum illius, & radicem: & ita facile potest præsumi, velle principem, vt quilibet populus statuatur ea, quæ sibi conueniunt, modo ei non prohibeantur expresse. Clerus autem nullam penitus habet, nisi quæ à superiore accipit: & quia ab illo non accipit facultatem statuendi contra legem ipsius, ideo non potest aliquatenus contra illam statuere.

XXXVIII. Vnde vsque ad LIII. soluuntur arg. partis aduersæ.

Ad 1. Inferitur solutio primi argumenti, pro priore, ac communi opinione superius per nos facti, scilicet hunc tex. in verb. intendimus, solum à contrario sensu significare, posse Papam, si vellet, miscere se his, quæ sunt iurisdictionis regis Francorum, & ideo nihil probare contra id, quod alio iure inuenitur statutum. Quoniam † argumentum à contrario sensu nullas vires habet eo casu, iuxta cap. A nobis 2. de sentent. excommunicationis & glo. cap. Significasti de foro compe. cum multis aliis, quæ ibi adduximus.

Ad 2. XXXIX. Inferitur solutio 2. argumen. scilicet quod in casibus in eo relatis, & aliis, quos referunt in eo citati, potestas ecclesiastica cognoscit inter 123 laicos: † Aut quia ea, de quibus cognoscit sunt supernaturaliter instituta, vel reuelata, quales sunt articuli fidei, & qualia sacramenta: aut eis annexa, qualia sunt sacramentalia: Aut per legem diuinam supernaturaliter declarata, cum essent obscura sola lege naturali attentata, qualis est prohibitio vsurarum, aut in eis aliquid supernaturaliter institutum, quales sunt personæ clericorum: Aut cognitio illa est necessaria, vt aliqui vitam consequantur æternam, vel aliqua supernaturalia, aut vt non impediatur ab illis consequendis, qualis est gubernatio Imperij, cum illud vacat, & datio curatoris alicuius regis, & similia: Aut ratione donationis, consuetudinis, priuilegij Imperialis, vel regalis. Non autem ideo, quod vlla potestas laica formaliter actu, vel habitu sit in ipso Rom. Pontifi. quatenus est pontifex, licet multam, magnam & supremam habeat, quatenus est rex in eis terris, quas donatione Imperatorum habet ecclesia Rom. nemini subiectas.

124 Ad 3. XL. Inferitur solutio 3. argumẽti, † scilicet quod illud, maximè impedimentum supernaturalis beatitudinis consequendæ, & aliorum supernaturalium in ecclesia Christiana exercendorum, quod oriebatur fidelibus ex infidelitate, & defectione græcorum Imperatorum ab ecclesia Romana, & consensus eorum, qui suberant Imperio, fidelium, effecerunt, vt potestas prædicta ecclesiastica extenderetur ad transferendum Imperium, & ad ponendas in illa translatione leges, per quas satis cõsultum esset ecclesiæ Christianæ, & fidelium salutis æternæ: & supernaturalium exercitio: in quibus fuit illa, per quam constitutum fuit ad quos pertineret electio Imperatoris, & ad quem confirmatio, & ad quem cognitio vacante Imperio, & id genus alia. Non autem ideo, quod potestas Imperialis actu, vel habitu esset penes Rom. Pontifi. ante quam translatio illa fieret.

125 Ad 4. XLI. Inferitur solutio 4. argumenti, scilicet excellentiorem esse potestatem ecclesiasticam laicam, sicut aurum excellentius est plumbo: non autem hanc illi inesse, sicut neque auro inest plumbum: Et ecclesiasticam quidem comparari Soli, & laicam Lunæ: Non ideo, quod laica suam vim accipiat ab ecclesiastica, sicut à Sole accipit Luna: Sed quia est minus perfecta, & longe inferior in sese, quam illa.

126 Ad 5. XLII. Infertur solutio 5. argumēti, fundati in illis verbis † cap. 1. 21. distin. Christus Petro æternæ vitæ clauigero iura terreni simul, & cælestis Imperij cōmisit. Nempe, quod sicut per verbū, cælestis Imperij, non intelligitur paradus, & ecclesia triumphās: Ita per verbum, terreni, non esse intelligendam potestatem laicam: Sed per regnum cæleste intelligendos esse bonos, & per terrenū malos. Vel per regnum cæleste eos, qui cælesti cōuersationi dēduntur, quales sunt personæ ecclesiasticæ: & per terrenū, eorū qui terrenis rebus curandis animum intēdunt, quales sunt laici. Vel germanius, per verbum, iura, intelligendam esse potestatem ecclesiasticam, siue spiritualem, & sensum esse, Petro data esse iura regni cælestis, & terreni, id est, potestātē spirituales, tam super Imperatore, ac aliis omnibus laicis, quam super prælatis ecclesiæ, ac omnibus aliis clericis. Quæ potestas spiritualis extenditur etiam ad omnia temporalia, quatenus id est necessariū ad salutē mortalium spiritualē. Infertur etiam solutio, & intellectus mandati eiusdē Nicol. in illo 5. argumēto assumpti ex cap. Autoritatem 15. q. 6. per quod mā dabat quibusdam, vt spirituali simul, & temporali gladio malignos insequerētur. Intelligendū enim est illud, quod ait de materiali gladio, per inuocationē eius in adiutorium gladij spiritualis, iuxta cap. 1. & ei annotata, de offic. ordin. vel quia ex consuetudine, donatione, vel priuilegio Imperatorum, vel regum competeat ecclesiæ iurisdicōtio temporalis in eis terris, de quibus loquitur.

127 Ad 6. XLIII. Infertur solutio 6. argumenti † scilicet idem quidem esse dicendū de aliis regibus, quod de Imperatore quantū ad hoc: quod sicut aliorū regum potestas nō est penes Papā ex diuina institutione: ita nec Imperatoris. Quauis super Imperio multa cōperāt Papæ, per leges humanas in trā: latione Imperij de consensu populorū fidelīū, in quos translata potestas fuit eligendi, iuxta ea, quæ habentur in d. cap. Venerabilē & Cle. R. hom. de iure iur. & ea quæ 128 diximus supra in coroll. 8. & 9. & 10. † Vnde colligi potest intellectus verus c. Alius 15. q. 6. & cap. Grandi de supplen. negli. lib. 6. citatorū in arg. Intellectus item verus omnium illorum quæ à doctōribus, cum in arg. tum alibi citantur. Quæ sonāt potestātē regū non agnoscentiū superiorē, esse penes Papā. Intelligi enim debent esse penes Papam quantum ad hoc, quod potest iubere vsum eius, quatenus ratio cōsequēdæ vitæ supernaturalis, gratiæ, aut gloriæ id exigit, & quod etiā ipsemet Papa eis negligētibus potest facere id, quod ipse poterat quoties, & quatenus ratio illa vitæ supernaturalis consequēdæ id postulat.

Ad XLIII. Infertur, falsum esse illud dictū doctōrū relatorū in d. 6. argumēto. scilicet nullos reges potuisse vsucapere, siue prescribere libertatem, vel alias sese eximere ab Imperio, nisi sese subdē: do Papæ quoad tēporalia. Quoniam nulla ratione, vel iure id efficaciter cōprobatur, & per supradicta palam confutatur: & apertus est nouus modus, quo reges ab Imperio sese potuerunt eximere in cor. 22.

129 Ad 7. XLV. Infertur solutio 7. argumenti, † scilicet Imperatorē quidem suscipere infulas, & coronam à Ro. Pontifi. Sed non ex diuina institutione, & ratione solius potestatis traditæ ei à Christo: Sed humana constitutione apposita in translatione Imperij, vt in 38. illatio. & solut. 2. arg. tangebam.

130 Ad 8. XLVI. Infertur solutio 8. argumēti, scilicet † Christū quidē verum & vni

& vniuersalem monarcham fuisse etiam quo ad temporalia: non tamen concessisse Petro totam potestatem suam, quam habebat, etiam quatenus homo erat omnium potentissimus. Quia non transtulit in eum, neque concessit ei vllam potestatem laicam directe respicientem naturalia, vt prædictum est: Imo neque omnem ecclesiasticam etiam spiritualem. Non enim potestatem illam excellentiæ faciendi miracula, instituendi sacramenta, & dandi sine sacramento effectum sacramenti, & id genus alia, vt pulchre docet Thomas in fine cap. 10. lib. 3. de regi. princi. Neque vllus vnquam contrarium asseruit, & ita non sequitur. Hoc potuit Christus quatenus homo: Ergo & potest Papa quatenus eius vicarius.

131 Ad 9. XLVII. Infertur solutio 9. arg. scilicet, † quod potestas illa ita benedicendi, vel vngendi reges, vt per eam solam quis fiat rex, non inest Papæ, quatenus Papa est sola lege diuina inspecta, licet benedictio alia simplex non traditiua potestatis regalis competat ei hoc respectu.

132 Ad 10. XLVIII. Infertur † solutio eorum, quæ non pauca congeruntur in argumento, scilicet vnctioes illas primorum regum Hebræorum factas quidem fuisse à sacerdotibus: Sed si & quatenus saltem erant regalis potestatis traditiuæ, non fuisse factas virtutes potestatis ordinariæ, quam habebant quatenus erant sacerdotes: Sed virtute potestatis in id à Deo delegatæ, quatenus tanquam ministri Dei speciatim ab eo in hoc deputati id fecerunt, vt in arg. 9.

133 pro nostra conclusione adducto probatur. † Id item quod in d. arg. 10. tangitur in re graui, & multum dubia recurrendum ad sacerdotes Leuitici generis. & c. solum concludere videtur, ecclesiasticam potestatem extendi ad temporalia, quatenus ratio salutis æternæ id postulat. Quod nunquam negauimus. Cum enim quæstio aliqua, etiam tantum temporalia tangens ambigua est, & ideo graui scandala, & lites, ac discordias parit inter Christianos, necessaria est eius solutio ad tollenda impedimenta salutis æternæ. Quæ ratio fuit decidendi graues illas quæstiones, de quibus in cap. Rainucius, & cap. Raynaldus, de testamen. & in cap. Si pater. eod. tit. lib. 6.

134 Ad 11. XLVIII. Infertur solutio 11. argumenti † ecclesiam quidem militantem instar habere triumphantis in multis: non autem in omnibus: alioqui essent in hac quoque omnino beati, sicut in illa, & nulla esset hic edendi, vel bibendi necessitas, sicut neque in illa. Quare satis est in hac esse vnum summum principem tantum in spiritualibus, tantæ ac talis potestatis, cui omnis secularis potestas subdatur, & qui ea vti possit etiam circa temporalia, cum ratio salutis æternæ id poposcerit, vel ad iubendum aliis secularibus monarchis, vt sua potestate vtantur: aut ad faciendum ea, quæ ipsi facere neglexerint, cum salutis æternæ impedimento euidenti.

135 Ad 12. XLIX. Infertur solutio 12. argum. † scilicet Christum optimum maximum legislatorem, optimam rationem gubernandi instituisse monarchiam, scilicet quoad spiritualia, quæ se ad temporalia quoque extendat cum, vbi, quando, cur, & quatenus ratio spiritualium, & supernaturalium id exigit: Non autem instituisse, nec oportuisse instituere, vt suus ille vnicus vicarius ad saluandas totius orbis hominum animas relictus, omnium regum potestatem ordinariam, etiam quoad temporalia haberet. Tum ne spiritualium & æter-

136 norum oblitus curis se illigaret secularibus, & perituris, iuxta c. Te quidem. r. q. 1. Tum quia, † vera monarchia ecclesie non requirit, vt ei subditi nullam potestatem suscipiant immediatè à Deo: Et vt omnia veniāt eis per manus ipsius vicarij, quod sit eius monarchia. Quoniam si hoc requireretur non esset vera monarchia in ecclesia, nec Papa verus monarcha, etiam si vtramque summam potestatem ecclesiasticam, & laicam haberet, etiam quoad actum: Quoniam alia multa suscipiunt Christiani à Deo immediatè, nempe gratiam gratum facientem, virtutes infusas, inspirationes bonas, dona Spiritus sancti, gratias gratis datas, & id genus alia multa, quæ non trāseunt per manus Papæ, neque officarios eius: quorum tamen susceptio fortius deberet corrumpere monarchiam Papæ, quam susceptio potestatis temporalis. Si quidem illa sunt spiritualia: hæc vero temporalia: Et monarchia hæc magis est spiritualis, quam temporalis, etiam secundum eos, qui tenent vtranque potestatem esse penes Papam, vt patet per illa multa dicta Thom. citata in corol. 10.

Ad 13. L. Infertur solutio 13. argum. scilicet † translationem illam Imperij valde necessariam fuisse illo tempore ad salutem spiritualem populorū Christianorum, & ideo Rom. Pontificis auctoritatem ad id pertigisse per quādam consecutionem. Quæ tamen non pertingit ad alia minora. Quoniam tunc deum potest minora, qui maiora potest, vt habet argumentum, cum eadem ratio, vel maior est faciēdi minora, quam maiora, vt in corol. 16. probauit. Quod in hac re non cōtingit: cum longe maior ratio suadeat, vt vicarius Christi omnium hominum seruatoris possit: spiritualia, quæ directe respiciunt supernaturalia, & æternam salutem eorum, quam temporalia, quæ ad id non pertinet, nisi indirecte: quo casu etiam ea poterit.

Ad 14. L. I. Infertur solutio 14. argum. scilicet potestatem ecclesiasticam posse quidem iudicare de medijs salutis æternæ, quam ipsa proponit, quatenus ad eam est necessarium. Quod concedimus. Non autem quatenus non est necessarium. Quod est id, quod negamus.

Ad 15. L. II. Infertur solutio 15. argum. scilicet, quod nihil aliud concludit, quam 14. & eodem modo soluitur, quo illud mutatis mutandis. Quod gratia breuitatis non explico.

Ad 16. L. III. Infertur solutio 16. argum. scilicet spiritualem potestatem extendi ad omnia, quæ sunt necessaria ad salutem hominum æternam, iuxta ea, quæ in illat. 33. 34. & 35. dicta sunt.

Ad 17. L. IIII. Infertur intellectus Extrauag. Bonif. VIII. Vnam sanctam, de maiori, & obedientia, & omnium in ea contentorum, scilicet quod debent 139 reduci ad hoc, quod potestas spiritualis sublimior est temporalis, vt aurū plumbo: & quod hæc subest illi adeo, vt cum ratio supernaturalium id exegerit, poterit imperare ei oportuna: & eam, si opus erit censura ecclesiastica cogere ad faciendum ea: imo & facere ea, quæ secularis facturus erat eo nolente facere, quatenus ratio illa supernaturalium poscit, & non amplius. Quod satis significauit Extrauag. Meruit. de priuileg. Clemen. V.

140 L. IIII. Ecclesiam † catholicam vnam quidem esse, fuisse, ac fore ab exordio in finem vsque mundi, dictam cœpisse ab Abelo propter ipsius innocentiam, vt post Gregorium in homel. 20. super Matth. declarat Aluarus Pelag. in lib. 1.

lib. 1. de planct. eccl. art. 36. & melius art. 63. sub litera H col. 2. Non tamen semper habuisse vnum summam monarcham penes quem esset summa sacerdotalis, seu ecclesiastica potestas omnium fidelium: Alij enim in alijs, aut domibus, aut ciuitatibus, aut gentibus fuere sacerdotes, neque omnes vni summo suberant. Quod satis affirmat Tho. li. 1. de regi. princ. cap. 14. Neque enim vsq; ad Christi aduentum necesse fuit omnes omnium gentium fideles vlli vni subesse sacerdoti, etiam Hebræorum: quorum leges quatenus non erant naturales nullas alias gentes, quam Hebræam obligabant, vt colligitur ex Dyonis. c. 9. Cæl. Hierarch. & tradit Tho. receptus. 1. Sec. q. 98. art. 5.

140 L. V. Infertur † ratio soluendi argumentum illud, quod aliquando in confesso doctissimorum virorum per me propositum remansit insolutum. Impugnatur enim gl. sing. c. Non autem. 7. q. 1. quatenus habet, non posse fieri, vt duo essent Papæ eod. tempore etiam ex vrgentissima causa, vt Iac. Almay. determinat in lib. de eccl. potest. c. 5. quicquid sentiat Io. Maior, in 4. d. 24. q. 3. Impugnatur (inquam) hæc, sic argumentabar: In omni eo, quod lege naturali, diuina, vel supernaturali vetitum est, potest ob necessitatem dispensari, si ob eam aliās circa id inuenitur in sacris literis dispensatum, iuxta id, quod sentit gl. memorabilis, & clarius exprimit Card. Alex. ibi in c. Quoniam. 48. distin. At ante legem nouam, cum vetus adhuc vigeret, multi erant summi sacerdotes, non agnoscences alios superiores: Ergo & nunc post nouam multi tales poterunt esse, saltem per dispensationem ob causam iustam. Ex proxime enim prædictis infertur modus soluendi hoc argum. scilicet, quod nusquam ante legem euangelicam fuit talis summus pontificatus, qualis nunc est: & ita non potuit antequam esset, ob vllam necessitatem, vel vtilitatem relaxari lex diuina de vnico summo Pontificatu Petro, & successoribus eius commisso, Neq; postea quam cœpit vnquam est relaxata: Cui consequens est, vt neque nunc relaxari queat. Qua eadem ratione neque duo Papæ possunt præesse Papatui: Licet possint esse duo Imperatores eiusdem Imperij, & duo supremi reges eiusdem regni. Quia nulla vnquam lege diuina, neque naturaliter, neque supernaturaliter data, neque ante, neque post euāgelium statutum fuit: vt vna tantum esset monarchia: & vnus tantum monarcha toti orbi quo ad temporalia.

141 L. VI. Temerarios & insanos † esse illos qui negāt vllos homines vlli potestati subiaci. Tum, quia id est contra ius naturale, & omnia citata supra in corol. 20. Tum, quia hæreticum est id asserere, etiam de Christianis etiam iustis, per Clem. Ad nostra. in versic. 3. de hære.

L. VII. Falsum esse id, quod tenuere pauperes Lugdunenses, & Vualdens. reuocatum à Ioan. Viclef. & cōdemnatum à concil. Basil. vt habetur post sess.

141 45. concil. Constant. † scilicet potestatem ecclesiasticam ita iure diuino fundari in charitate, vt nemo eam habere possit, nisi charitatem quoque habeat, & sit in statu gratiæ gratum Deo facientis. Quoniam nemo scit se amore dignum. cap. 9. Eccles. & ita consequeretur, neminem scire se esse verum episcopum, vel parochum. Quæ ratio, licet videatur Iacobo Almayno in cap. 3. de potestate ecclesiast. euidenter errorem prædictum confutare: non tamen satis confutat. Quoniam etiam retenta opinione contraria communi, nemo vere scit, se esse episcopum, vel parochum: quia nescit se vere baptizatum, nec

nec habere *characterem* baptismalem. Cum illa nequeat haberi, sine debita intentione baptizantis, quæ à baptizato sciri nequit: & sine illo nequit esse episcopus, neque presbyter. cap. Veniens de presb. non baptiz. Fortius igitur facit, quod secundum eorum opinionem, qui caderet à gratia gratum faciente, caderet quoque ipso iure ab episcopatu, & quolibet alio beneficio iurisdictionem habente: & ita sine noua promotione non posset esse episcopus, vel parochus. Quod est absurdum. Ex quo inferitur, fortius errare Bohæmos, qui dicebant, non solum Deo gratum: sed etiam ab ipso prædestinatum esse oportere illum, qui alicuius potestatis ecclesiasticæ futurus sit particeps.

- 142 L VIII. Errare ꝑ illos etiam, qui putant, potestatem ecclesiasticam ita fundari iure diuino in fide, vt ea carens, carere quoque necessario dicatur hac potestate. Quoniam primo nullo iure diuino est inducta pœna priuationis ipso iure ob hæresim, ante binam saltem monitionem, vt eleganter probat Tho. à Vio in c. 23. de auth. Pap. & concilij, & latius dixi in ca. Nunc autem. 21. d. Deinde, quod Papa hæreticus non incidit in pœnam contra hæreticos ab ecclesia statutam, arg. c. 1. cum ei annotatis de consti. l. Princeps. ff. de legi. & tradidimus latius supra in corol. 13. Postremo, quod neque alij prælati inferiores perdunt suas dignitates ob hæresim conceptam, & omnino occultam. Quæ communis est opinio Theologorum, & probatur arg. à contrario sensu in ca. Audiuius. 24. q. 5. in illis verbis: Qui hæresim nouam ex corde suo finxit, ex quo eam prædicare cœpit, neminem damnare potuit. Quare ꝑ verius videtur, hanc potestatem fundari in *charactere* baptismali, arg. cap. 1. & c. Veniens. de presb. non baptiz. quod etiam tenuit prædictus Iacobus: à quo tamen dissentio, quatenus in probatione huius conclusionis præsupponit, ꝑ incapacem esse huius iurisdictionis iure diuino eum, qui non est clericus. Tum, quia etiam fœmina religiosa est capax eius cap. Dilecta de exce. præl. Tum, quia etiam laicus vti potest ecclesiastica iurisdictione per commissionem specialem Papæ cap. Præter adiuncta gloss. communiter recepta, verb. Ducibus. 32. d. & annotatis in gloss. cap. 2. de iudi. Quamuis verum sit, laicum esse incapacem illius iure humano c. Bene quidem. 96. dist. & d. c. 2. de iud. cum aliis, quæ nota sunt.

- 143 L VIII. Falsam videri differentiam ꝑ illam Iacobi Almayni in lib. de potest. eccles. cap. 1. col. 3. quam inter potestatem ecclesiasticam, & laicam ponit: Videlicet, quod hæc nunquam fuit regulariter, & immediate à Deo instituta, licet per rationem naturalem esset debita: illa vero immediate fuit à Christo instituta. Tum, quia ratio, ex qua illam differentiam deducit, non concludit eam: sed aliud longe diuersum, scilicet potestatem laicam totam non fuisse à Deo vlli datam: Potestatem autem ecclesiasticam sic. Quod & verum est. Quia nusquam regulariter iussit Deus, vt vni, vel pluribus: huius, vel illis quoad potestatem laicam pareretur: Cum tamen specialiter de potestate ecclesiastica statuisset Christus, vt vni Petro parerent omnes, Ioan. 20. & cap. Solite. de maior. Tum, quia potestatem laicam deberi communitati hominum lege, ac ratione naturali non infert, eam non esse à Deo immediate datam: Imo potius concludit contrarium. Nam potestas edendi de omnibus rebus siue suis, siue alienis inferioribus, tamen natura humana ad conseruandam vitam propriam tempore necessitatis extremæ cuiuslibet est debita lege naturæ cap. Discipulos. de con

de consecrat. dist. 5. cap. Si propter necessitatem. de furt. cum eis annotatis: non tamen ob id definit dici data cuiuslibet immediate à Deo. Potestas item defendendi se ab alio iniurio inuasore, & etiam occidendi eum, si aliter defendi nequeat, debita est cuiuslibet, lege naturali l. Vt vim ff. de iusti. & iur. Non tamen ex eo inferitur, eam non esse datam immediate à Deo: imo potius contrarium. Tum, quia Durandus, cuius doctrinam sequitur in hoc potissimè idem Iacobus in tracta. de iurisdic. eccles. non ponit hanc Iacobi differentiã: sed eam, quam ipse supra posui. Iohan. etiam Parisiensis, cuius doctrinam plurimum sequitur ille, quod nos ait expresse, vt dixi in 20. coroll.

Verius itaque fuerit dicere primo, vt tranque harum potestatum conuenire in hoc, quod vtraque est data immediate à Deo, & quod neutra hodie quæratu alicui ita ex immediata largitione Dei: vt nullum hominum ministerium prærequiratur. Quoniam præuenire debet electio, vel successio. Differre autem in eo, quod laica data est naturaliter, & generaliter ita, quod nihil speciatim de illius creatione, vel de illius alicui traditione cautum fuerit, saltè in generis humani, & illius creationis principio: licet postea de potestate communitatis Habreorum sic. Ecclesiastica vero data est supernaturaliter, & specialiter ita, quod speciatim de ipsius creatione, & traditione Petro quoad totam, & aliis quoad aliquas partes cautum fuerit, vt prædictum est, in corol. 18. Esse item aliam differentiam singularem inter has duas potestates, scilicet, quod, licet vtraque hodie quæratu, & accipiatur à Deo mediate, longe tamen mediatus laica, quam ecclesiastica. Laica enim accipitur mediante electione communitatis expressa, vel tacita, qua, quod suum erat alij concessit, vel mediante successione in tali electione fundata. Potestas vero ecclesiastica, licet etiã accipiatur mediante electione ecclesiæ, vel cardinalium eam representantium: non tamen accipitur tanquã res aliqua quæ sit fuerit ve ipsius ecclesiæ, secundum opinionem Romanorũ relata in corol. 19. Licet, secundum opinionem Parisiensium, Gerson. scilicet, & aliorum multorum sic. Secundum enim eos potestas hæc Palis data fuit ecclesiæ in persona Petri, & etiam Papa mortuo, est in illa, & esset in concilio œcumenico legitime cõgregato: Quod magnis viribus contendit confutare Thom. à Vio: & magnis defendere Iacobus, & Iohan. Maior citati in d. coroll. 19.

- 147 L IX. Non videri verum id, quod quidam eruditi noue dixerunt scilicet, ꝑ non solum communitates: sed etiam Reges suam potestatem capere à Deo immediate. Quoniam primo nemo negare potest regiam potestatem fuisse ante reges in ipsa hominum conuiuentium communitate: Quippe qui tanquam à lege nature ortam, vt est recepta opinio & probata supra coroll. 23. ab exordio mundi, vel communitatis, oportuit cœpisse & distin. in princ. cum tamen reges postea cœperint esse. Deinde, quod reges fiunt aut electione, aut successione: & ita mediante aliqua re creata. Præterea, quod licet aliquot reges & aliquot alij potestate regia vtentes, à Deo ipso immediate fuerint instituti, aut electi, vt Saul, Dauid, & ante illos Moyses: Et ita licet electi, & instituti immediate à Deo, ab ipso acceperint immediate potestatem regiam. Alij tamen, quorum de numero sunt, & fuerunt fere omnes, mediante aliqua causa secunda, vel signo, eam à Deo accipiunt. Præterea quod licet Petrus immediate à Christo succe-

148 pisset Papalē potestatem: alij tamen eius successores mediāte electione ecclesie, vel cardinalium eam in hoc representantium, suscipiunt cap. Licet de vitanda de electio. Clem. Ne Romani eod. tit. & cap. Vbi periculum eod. tit. li. 6. etiam secundum opinionē Romanorum tractam corol. 19. & 20. Quauis secundum
 149 † eos Papa non suscipiat suam potestatem, ab ecclesia, quæ eligit eum: sed à Deo: Ergo à fortiori etiā alij reges, qui non fuere immediate à Deo instituti & electi, mediate suscipiunt suam potestatem à Deo. Postremo, quod aliud est potestatem regiam immediate esse à Deo creatam: & aliud eam immediate illi, aut illi homini esse traditam. Illud enim verum fuit, & est semper, & vbiq: hoc autem raro, vt ex Duran. & Ioh. Pari. vbi supra colligitur. Non obstat illud
 150 Sapient. 8. Per me reges regnant, &c. relatum in l. Inter claras C. de summa Trinit. Et illud ad Rom. 13. Omnis potestas à Deo est. Quoniam ad summum solum probat potestatem regiam creatam esse immediate à Deo: Non autem ab eo immediate illi, aut illi homini datam. Per Deum quidem regnant reges ætatis nostræ: quia regnant per potestatem, quam habent ab ipso immediate creatam: sed mediate acceptam successione scilicet, vt fere omnes reges Christiani: aut electione, vt Imperator, & aliquot alij.

150 L X. Insanire illos, qui dicunt † regna, & regiam dignitatē, ac potestatem esse contra iura naturæ. Quoniā primo per superiora palā est iure ipso naturæ vnicuique ciuitati esse potestatem regna gubernandi, suos ciues ad bonum cōmune & illam ciuitatē iure naturæ non prohiberi exercere eam per alium. At regnum nihil aliud est, quam ciuitas, aut prouincia gubernata per vnum ad bonum cōmune, vt colligitur ex Tho. lib. 1. cap. 14. de reg. princ. & ex Arist. in 3. & 4. Poli. Deinde, quod potest quis per alium facere, id quod per se ipsum potest cap. Potest. de regul. iur. lib. 6. Et per superiora constat iure naturæ solo attento ciuitatem ipsam posse per se ipsam vti potestate regia. Ad hæc, quod rationum gubernandi (quæ tres sunt) optima est monarchia, siue regalis, id est, gubernatio per vnum, vt in argumento 12. contra notabile factō probabam. Postremo, quod id, quod est cōtra ius naturale nullo tempore, aut loco potuit esse laudabile, aut iustum §. distin. in princ. At apostolus commendat Melchisedech regem Salem: Et Iosippus approbavit regnum Pharaonis cum procuracionem ragni ipsius accepit, Gene. 41. Iacob. item, cum regionē Gessem incolendam ab eo accepit Gene. 47. Daniel item, qui præfecturam suscepit à Nabuchodonosoro, Daniel. 7. Sunt & alia sexcēta sacræ (scripturæ loca, in quibus, vel duces, vel iudices, vel reges cōstituuntur, aut laudantur ab ipso Deo omnipotente, vt videre est in lib. Exodi, Iudic. Regū, & Machabæorū, vel ab apostolis coluntur, iubentur ve coli. 1. Petri. 2. & ad Rom. 13. & alibi sæpe.

151 L X I. Stultam etiam videri eorum opinionem, † qui dicunt licite quidem fieri posse, vt alius in alia ciuitate regnet: non tamen vt vnus multis in ciuitatibus, & prouinciis regnet & imperet: Imo contra naturæ leges esse, vt rex, & dominus noster regnet in tota Lusitania, Carolus Quintus quatenus rex in reliqua Hispania, & quatenus Imperator in Germania: Henricus 2. in Gallia, & alij in aliis magnis prouinciis. Quoniā primo hæc regna, & imperia omnia sunt approbata per ecclesiā vniuersam c. Venerabilē de electio c. Cum longe 63. dist. c. Grandi. de supplen. negligē. prælat. lib. 6. c. Per venerabilē qui fil. sint legit.

152 legit. Imo & eorum aliquot per Deum Opt. max. supernaturaliter, † vt hoc florentissimū Lusitaniæ per quinque Christi stigmata diuo Alfonso huius nominis, & omnium regum Lusitanorum primo diuinitus, quæ diuina clementia fuit, ostensa, & in insignia regia insigni pietate in æternum suscepta. Regnum item Franciæ per tria lilia in insignia regalia, & per ampullam sanctam in sacram vnctionem Clodoueo primo regum Christianorum Franciæ cœlitus demissa. Deinde, quod licet non desint aliquot respectus, ob quos satius esset vnquamque ciuitatem à suo peculiari rege gubernari: non tamen illi concludunt, malum esse multas per vnum regi. Quia † multæ sunt causæ, ob quas longè vtilius est multas ciuitates sibi mutuo esse annexas, subdique vni regimini, siue aristocratæ, siue democratæ, siue monarchiæ, quā pluribus. Quorū de numero sunt, quod facilius sese tueri poterunt ab hoste communi eo, quod Fortior est virtus vnita seipsa dispersa, secundum Arist. Et, quod audētius, & apertius facient iustitiā oppressis: maleficos punient: aliena tenentes ad restituendum cogent, & ne capiant arcebunt: seditiones, & factiones extinguunt. Quod palā faciunt factiones Castellaniæ tam longe lateque olim ardētis sub magno Regum Catholicorum & Caroli Quinti Imperio extinctæ. Factiones item Nauarræ in sese pridē crudelissimè sæuētēs: nunc vero sub eodē Carolo intermortuæ. Adde quod Saul, & David diuinitus præfecti fuere toti Hebræorum genti, per multas varias, & magnas ciuitates, & prouincias dispersas. Postremo, quod nulla lege naturaliter lata vetatur cōiunctio duarū, vel plurium ciuitatū, quo minus electione, aut successione vni regimini, & vni rectori se
 154 cōmuni cōsensu subiiciant. Non obstat primo, quod Nembroth † primus rex post diluuium descendēs per lineam reprobatū Cham, dicatur fuisse tyrannus, & per tyrannidem vsurpasse potestatem regiam, quæ post diluuium videtur fuisse penes Noam, & successores eius, per lineam Sem approbatū, iuxta communem intellectum cap. 10. Gene. Non (inquam) hoc obstat. Quoniam primo responderi potest argumentū ipsum præsupponere alium scilicet Noam fuisse regem ante Nembroth. Deinde negari potest, regnum ipsius fuisse iniustū, & tyrannicum, vt negant aliquot authores citati in illa gemma cathena, quam
 155 super Genesim cōposuit † doctissimus idemque pientissimus vir Aloisius Lippomanus nunc episcopus Veronensis Reuerēdissimus, qui ante paucos annos legatus à Sede Apostol. in nostrā Lusitaniā missus tāta pietate, ac iustitia vere liberali, tanta morum sanctimonia, & eruditione admirabili resplenduit, vt merito haberi debeat omniū, qui nostra ætate à Sede Apostolica fuere legati, cum paucis princeps: Sed quia communis opinio contra tenet, vt colligitur ex ead. cathena & §. fin. 6. dist. III. respōderi posset, quod licet ipsemet Nembroth,
 156 & successores eius ab initio violenti fuissent: † fieri tamen postea potuerūt iusti reges consensu coacto eius, vel eorum, quorū intererat, mutato postea in voluntarium, & vere spontaneum: Sicut & matrimonium consensu coacto contractum non valet quidem: at si cōsensus ille coactus fiat spontaneus, valebit saltē à tempore talis mutationis, c. Ad id de sponsal. c. final. de raptor. III. responderi potest, quod licet eius regnū iniuste cœpisset: non tamen ideo consequitur omnia regna iniuste cœpisse. Noas enim ipse, Sem item, & Iaphet, & aliquot filij eorū potuerūt iuste regnare alibi cōsentientibus ciuitatibus, quas

regerent, & multis aliis modis alia iusta incipere, iuxta ea, quæ tradidimus in coroll. 2. V. palam tollitur, eo quod hoc argumentū æq; probat illā ciuitatem habere posse suum propriū regē, ac quod multe non possunt habere vnū. Quia regnū Nēbroth vnus ciuitatis tantū cœpit esse. At horū prius illud non potest probare: quia falsum esse cor. proximū monstrauit: Ergo neque hoc posterius.

157 Non obstat 2. quod August. significat in lib. 18. de ciui. Dei cap. 2. & Duran. vbi supra explicat, † quatuor celeberrima omnium imperia, primū Assyriorum, & Chaldæorum, II. Medorum, & Persarum, III. Græcorum, IIII. Romanorum, per violentiam cœpisse. Non (inquam) hoc obstat. Tum, quia illi non negant, aliqua alia iustum habuisse exordium. Tum ob ea, quæ priori argumento respondebam.

158 L X I I. Errare communem, quæ à plerisque omnibus citatis per Ioh. Ign. vbi supra recepta est, quatenus putat † iure diuino vnū esse oportere Imperiū laicum totius orbis: sicut & vnū est Imperiū ecclesiasticū. Quia primo id nullo iure diuino supernaturaliter dato, siue reuelato probatur. Deinde nulla naturali ratione id concludi potest. Imo. Ioh. Paris. vbi supra cap. 3. col. vlt. dixit, potestatem vnus cuiusque ciuitatis naturalē esse: Imperium vero in multos non item. Et ante ipsum Aristot. in Polit. maxime lib. 7. cap. 4. concludit, legislatoris animi intentionē non debere illo tendere, vt ciuitas, cui præscribit leges, dominetur finitimis: sed ne illis seruiat. Quoniam illa dominatio magnum nocumētum afferret etiam ipsi ciuitati. Per quæ vir doctissimus palam significat iustius, & vtilius esse vt vnaquæque ciuitas sibi tātum, & suis pagis imperaret. Augustinus etiam in 4. de ciuit. Dei, affirmat, maiore cum pace regi solita fuisse regna, cum vnumquodque eorum terminis suæ patriæ finiebatur. Adde, quod nusquam id ab orbe condito videtur contigisse, nisi forte donec Cainus filius primogenitus Adami ciuitatem conderet, Genes. 4. Ex eo enim videtur colligi

159 † iam inde cœpisse varia regna. Quia attestantibus multis authoribus relatis ibi per doctissimū Aloysium in prædicta catena, eam ideo ædificauit Cainus, vt qui profugus, & eiectus erat à Deo ob fratricidium, se tutaretur ab aliis, quibus odio habebatur. Et ita significatur, neq; illum cum suis in illam ciuitatem receptis subiactis tunc alicui, neque alios ei. Non obstat ea, quæ pro errore communi adducuntur. Quorum potiora corollarium sequens diluet.

160 L X I I I. Errare innumeros, † quia putant cōclusioni præcedētis corollarij ob stare c. In apibus 7. q. 1. in illis verbis: In apibus vnus est rex, & grues vnā sequuntur. Tum, quia eorū sensus non est, omnium apum mūdi vnū esse regem, & omnium gruum vnum ducē: sed apum vnus aluarij vnum esse regē, & vnus agminis gruum vnā ducē. Et ita nullatenus probāt omnibus hominibus vnum debere imperare, ac præesse: sed ad summū solum probāt, vni ciuitati, vel gēti vnum debere præesse. Tum, quia in archetypo, & originali, scilicet in epistola Hierony. ad Rusti. monachum, quæ incipit Nihil, non legitur. In apibus vnus est rex, sed In apibus principes sunt. Quod pro nobis facere palam est. Errare item innumeros, qui ideo putant, Imperatorem Romanorū esse dominum, & regem totius mūdi, & orbis terrarū: quod Imperator Antoninus relatus in l. † Deprecatio ff. ad l. Rhod. de iactu, dixisset: Ego dominus mundi. Primo quidem ob ea quæ Galli contradicentes adducunt. Deinde, quod Scholiastes

161

Augustini

Augustini nouus: sed doctus, idemque Hispanus, & Imperatori, qui nunc imperat Carolo Aug. subditus, in lib. 5. cap. 25. de ciuitate Dei: Stultum esse ait, affirmare Imperatorem Romanum ius habere in totum orbem terrarum, cuius nunquam fuit dominus: nec in ea quidem, quorum aliquando fuit dominus, & iam amisit. Tertio, quod non est sentiendum adeo sensu caruisse Imperatorem Antoninum, vt per illa verba: Ego dominus mundi, sentiret, se dominum totius orbis terrarum, qui nec illi, nec vlli præcessorum eius vnquam paruisset vel dimidiatus. Quarto, quod dici potest vsus fuisse hyperbole, aut synecdoche, sensisseque non de toto mundo, & orbe: sed solum Romano, hoc est, de illo, quod ex mundo, & orbe terrarum Romanis parebat. Pro qua expositione

162 facit, quod August. in d. c. 5. appellat † orbem Romanum, id, quod ex orbe Romanis parebat: sicut & orbem Christianū appellamus, id, quod ex orbe Christiani possident, & orbem Hispanum id, quod Hispani. Et Lucanus de Cæsare transituro ex Hispania in Galliam, & inde in Græciam ait:

163 Victrices aquilas alium laturus in orbem. Qui modus intelligēdi aptior, ni fallor, videbitur cuilibet erudito, quam illi, quos Ioan. Igneus vbi supra edidit. Errare item Bartol. in extrauag. † Ad reprimendam. verb. Totius orbis, & plerosque omnes illum sequutos, quatenus per illum text. & illud Daniel. 2. c. Ad Nabuchodonosorum, siue Nabuchodrosorum, scilicet: Tu rex regum es, & Deus cœli regnum & fortitudinem, & Imperium, & gloriam dedit tibi, & omnia, in quibus habitant filij hominum, & c. dixerunt Imperatorem esse dominum totius orbis iure, licet non factō: Tum per proxime dicta. Tum, quia glossa illius cap. 2. habet, Danielelem veri dixisse Nabuchodonosoro, per figuram hyperbolen, siue transcensum veri manifestum, vt Maro in illo: Ferit astra clamor: vel per synecdochem ex toto intelligendo partem, vt idem poeta intellexit in illo: Ingens à vertice pontus in pupim ferit.

L X I I I. Errare item scholiasten Augustini præcitatum in coroll. præced. quatenus in d. cap. 25. lib. 5. de ciuit. Dei, verbis quidem politis: sensu tamen non satis dolato dixit † Imperatorem Romanum ius non habere in ea, quorum aliquando fuit dominus, & iam amisit: quia quo iure quæsierat amisit strage, scilicet hominum & bellicis furtis. His enim verbis significat primum omnia, quæ Romanus Imperator habet male quæsitā esse, maleque possessa. Quod tamen est falsum. Primum † quidem, quia eius consequens esset, Carolum V. Christianis. peccatum ire donec restitueret omnia, quæ habet, quatenus est Imperator, arg. cap. Si res aliena. 14. q. 6. Regul. Peccatum. lib. 6. Quod tamen falsum est, neque vllus diceret. Deinde, quod Romani multa bellis iustis suo Imperio adiecerunt: sicut & nunc Lusitani apud Indos non pauca suo adiciunt. Tertio, quod multi eorum, quos vi sibi ab initio subiecerunt, vere ac libere & sponte coram Deo in eorum consenserunt imperium, vt ex ipso Liuiο colligitur. Quod sufficere ad hoc, vt male occupata iuste possint teneri expresse determinauit Ioan. Parisien. de potesta. reg. & Papa. cap. 5. Quod nos, quoque supra in 61. coroll. tenuimus arg. cap. Ad id de sponsal. Facit, quod multi qui Romanum Imperium rexerunt in catalogum sanctorum relati sunt, vt Carolus Magnus, & Diuus Ludou. Præterea, quod consensu totius populi Germaniæ, & autoritate Roman. Pont. translatum est Imperium à Græcis in Germanos

cap. Venerabilem. de electio. & ecclesia tota probat, & fouet Imperatores cap. Tibi domino. 63. dist. Clem. Roman. de iureiurand.

Eisdem verbis 2. idem scholiastes significat, vere perdere Imperatorem, & definire esse iuris eius quicquid ab aliis strage hominum, & bellicis furiis ei adimitur. Quod etiam palam falsum est. Tum, quia pari ratione idem dicere oportebit de regibus Hispaniæ, Galliæ, ac aliarum gentium: & per consequentiam daretur occasio maxima, & pessima bellis augendis, contra l. Conuenire. ff. de pact. dota. & ca. Ex parte. de consuet. Tum, quia id est contra omnia iura, rationes, & sententias patrum de bello iusto, & iniusto loquentium, in 4. lib. sententiarum. d. 15. & in cap. Sicut. 2. de iureiur. & alibi sæpe.

Eisdem verbis 3. significat idem scholiastes, omnes reges earum prouinciarum, quæ quandoque Romanorum fuerunt sola hominum strage, ac bellicis furiis esse ab Imperio exemptos. Quod tamen non est verum. Tum ob ea, quæ Cosmas in proœmio Pragmat. sanct. & Ioan. Igneus ubi supra, & alij aliarum gentium iurisperiti tradunt in fauorem Fræcorum, Venetorum, & aliorum quorundam potentatum. Tum, quia certum est quod Hispaniæ Reges aliis titulis, eisdemque sanctissimis sese exemere, vt supra declarabam: si tamen vnamquam iure fuerunt Romanis subiecti, de quo in corol. sequ. Tum, quia Roma
166 † ipsa, quæ caput erat Imperij, cum multis aliis Italiæ terris non strage hominum, & bellicis furiis exempta fuit: sed donatione Constantini, Caroli magni, Astulphi, & aliorum iusta & sancta de causa facta, omiſſa opinione contraria, vti temeraria, ne dicam sacrilega, & impia. Quam consequeretur omnes Christi vicarios, qui à Constantini tempore præfuerunt ecclesiæ Romanæ in peccatis continuis vixisse, cum tamen constet, Syluestrum, & alios plurimos in sanctos relatos esse.

Plus satis tamen verum arbitror id, quod idem scholiastes subdit ibidem, scilicet Accendit principes istis fictitiis titulis, eosq; aliud nihil esse, quam faces orbis terrarum, pestesq; totius generis humani: Tametsi parum modeste videatur dicere, quod in hac culpa est impia, & indocta iurisperitorum argutatio: Cum licet indocta sit: non tamen dici debet impia, per dicta in corol. 1. Neque nominari argutatio, tot & tantorum patrum argumentatio: cui neque vllus alius, vsque ad nos plenè satisfecisse videatur.

167 L X V. Iustum esse vt arbitror dicere † Hispaniam totam nunquam iure subiectam fuisse Romanis. Quoniam primo nullum iustum titulum hactenus me legere memini, quo regia Hispaniarum potestas Romanorum cesserit imperio. Deinde, quod violentia, strages hominum, & bellicæ furis quibus subiecta fuisse videtur rerum dominiis quærendis, longè plus obſunt, quam profint, argu. cap. Si res aliena. 14. q. 6. cap. Peccatum. de reg. iur. lib. 6. leg. final. C. si per vim, vel alio modo. l. Authoritate. C. vnde vi, & arg. eorum, quæ scribit Innocent. in cap. Quod super his. de voto, receptus ibi per omnes, & Panorm. in cap. Venerabilem. de electio. Alber. in l. 1. C. de summa Trinit. & alios alibi. I I I. Quod & si aliquot & Hispaniæ populi legantur forte consensisse postea, vt Romanorum Imperio subessent: pauci tamen id fecerunt, & pauciores sponſe conſenſerunt: paucissimi autem, & forte nulli voluntate regum, quibus suberant. Postremo, quod pertinacissimè quoad eius fieri potuit repugnarunt Romanis
manis

manis, præsertim Viriato duce Lusitani & natura loci muniti: Nauarri ac Cantabri, qui suum, & totius Hispaniæ antiquum idioma (quod nunc appellant Vasconicum) in hunc vsque diem seruant: nec vnquam admiserunt Romanum, admittente illud tota reliqua Hispania, simul, & Gallia. Adde, quod gl. in hoc mihi singularis expressè id sentit in cap. Adrianus I I. 63. dist.

169 L X V I. Non esse verum † id, quod quidam eruditi noue dixerunt, posse maiorem partem hominum orbis terrarum etiam inuita minore deligere sibi vnum Regem, vel Imperatorem, qui omnibus eis imperet. Quoniam primo id nullo iure fundatur. Deinde, quod falso imaginari videntur esse aliquam summam potestatem laicam, cui totum orbem terrarum subiici oporteat, vt in corol. 35. est dictum. Tertio, quod consequutio illa, qua illi vtuntur, non est necessaria, scilicet Aliquando maior pars hominum orbis, etiam renuente minore potuit sibi deligere vnum, qui omnibus imperaret: Ergo etiam nunc idem facere potest. Quoniam non est eadem ratio, eo quod lege naturæ vniciuique ciuitati competit potestas & necessitas se suæque regendi, vel autoritate alicuius aut maioris partis, vel aliorum, à parte maiori electorum: & ita, si quando contingit olim solam vnam ciuitatem omnium hominum fuisse, certum est, maiorem partem illius potuisse deligere vnum, qui omnibus imperaret, arg. l. Quod maior pars. ff. ad municip. eo quod minor pars ciuitatis subest toti ciuitati, & per consequentiam parti maiori. At nunc quando plurimæ, ac innumeræ sunt ciuitates in orbe terrarum constitutæ, quibus singulis sunt singulæ huiusmodi potestates separatæ: quarumque aliæ non subsunt aliis, nec minor pars maiori, nec maior pars earum, neque regum, vel rectorum earum potest deligere aliquem, qui aliàs nolentes conuenire in electione inuitas regant. Quamuis verum sit, quod si omnes ciuitates orbis. & earum rectores, quorum interesset conuenirent, vt vnus aliquis omnium rector, rex, aut Imperator deligeretur: is esset verus rector, rex, aut Imperator, quem maior pars deligeret. Quarto facit, quod conclusionem hanc nouam consequeretur, maiorem partem totius Galliæ deligere posse vnum aliquem, qui toti Galliæ Imperaret: ac per consequentiam tollere Sabaudum, si quid iuris in Sabaudos, vel Allobroges habet: Duci Lotaringiæ suum principatum: Carolo Quinto Brabantiam, & alias prouincias cis Germaniam intra Gallias constitutas. Consequeretur etiam maiorem partem totius Hispaniæ deligere posse vnum aliquem, qui totam eam regat, & per consequentiam ad manum esse reliquæ
168 Hispaniæ priuare † Lusitaniam belli, pacisque artibus florentissimam suo rege maximo & optimo. Consequeretur etiam maiorem Italiæ partem posse deligere vnum aliquem, qui toti dominetur: & item facile inuentum iri modum, quo vel sedes Apostolica, vel Rex Apuliæ suis deturbentur sedibus: vel Veneti, & alij potentatus sua denudentur gloria. Consequeretur deinde orbis terrarum turbatio, & confusio quam maxima. Quinimo consequeretur, quod maior pars Regum maioris partis orbis posset deligere vnum, cui omnes subiacerent: & quod vnus Rex maioris partis alicuius prouinciæ posset occupare maiorem partem eo ipso, quod statueret, vt tota vni pareret. Quoniam tota potestas omnium ciuitatum, variorum regnorum consistit penes Reges eorum: & potestas maioris partis prouinciæ penes ipsius solum regem

regem: Et ita, si ciuitatum maior pars id posset quoque vel vnus rex, vel pars maior regum earum.

169 LXVII. Non esse verum etiam $\dagger$ id, quod prædicti eruditi nouè dixerunt, scilicet maiorem partem Christianorum posse deligere vnum regem, qui omnibus Christianis imperaret, etiam inuita parte minore: propterea ipsa, quibus præcedens corollarium probauimus. Quauis fateor Christianos omnes cogi posse à Rom. Pont. summo Christi vicario ad deligendum vnum aliquem communis belli, & totius exercitus ducè: quando hostis aliquis nominis Christiani ita vrgeret, vt verisimile esset, non posse aliter defendi rempublicam Christianam. Quoniam summa Christi summi vicarij potestas extenditur ad temporalia illa, quæ per alium nequeunt fieri, vbi salus animarum Christianorum id exigit, vt dictum est in corol. 17. At tale esset huiusmodi ducis constitutio. Non obstat huic corollario, quod saltem, quando huiusmodi ducis belli constitutio non sufficeret, sed oporteret, vt ille cõstitueretur rex vniuersi Christianismi, tunc posset Rom. Pont. talem regem creare. Non (inquam) hoc obstat. Tum, quia non inferitur ex hoc, maiorem potestatem Christianorum inuita minore, posse id facere. Quoniam alia est ratio de summo Christi vicario, qui superior est omnibus in spiritualibus, & temporalibus ad spiritualia necessariis, vt dictum est supra in resolutione disputationis, & corol. 33. Alia de maiore parte Christianorum, cuius potestati non subiicitur minor: quæ suam particularem iurisdictionem diuisam à potestate maioris partis habet. Tum, quia nusquam dabitur casus, in quo commodius sit bello gerendo in hostes nominis Christiani deponere reges antiquos inuitos, & constituere vnum nouum: quam eis suo iure, ac regendi autoritate seruata, constituere nouum aliquem Imperatorem, & ducem exercitus communis. Quoniam hoc facile ferri & posset & solet: Illud vero adeo difficile, vt par sit credere multos reges Christianos se, ac suos prius dedituros hosti nominis Christiani: quam pati sua gloria, & auitis priuari regnis, vt recentia exempla confirmant. Quamquã non dubito, nisi hoc scandalum immineret, commodius esse toti Reip. Christianæ ad se tuendum à potentissimo Turcarum principe, vt tota vni subderetur.

170 Non obstat etiam, quod vna est omnium Christianorum respublica, iuxta illud Apostoli. 1. ad Cor. 12. Omnes vnum corpus sumus. Quoniam $\dagger$ id verum est quoad spiritualia: non autem quoad temporalia, vt sæpe supra est dictum.

171 Non obstat etiam, $\dagger$ quod in liberis ciuitatibus, qualis est Florentia, maior pars videtur posse eligere sibi regem, qui omnibus, etiam minori parti inuita imperet. Quoniam talium ciuitatum ciues omnes vni seculari potestati subiacent: Et ideo volente nolente minore parte, modo legitime fuerit vocata, potest maior pars statuere, quicquid posset tota: imo quod maior pars statuit videtur statuere tota. At diuersæ ciuitates liberæ, diuersa regna, diuersi potentatus, & diuersa Imperia diuersas habent potestates, & nulla earum subiacet alij, nec minor pars maiori: Et ideo nulla tenetur stare electioni alterius, neque minor pars earum electioni maioris, arg. l. fin. ff. de iurisd. omni. iud. & cap. 2. de constit. lib. 6.

172 LVII. Nullum regem $\dagger$ adeo liberare posse suum regnum, & suos regnicolas, vt non teneatur parere sibi, neque vllis magistratibus à se, vel à sua re-

publica

publica constitutis. Tum, quia id esset contra illà legè naturæ: vt parentibus, & patriæ obediamus l. Veluti ff. de iusti & iure. Tum, quia respublica ipsa priusquam regem haberet, non potuisset statuere, ne sui ciues tenerentur parere sibi, aut suis magistratibus. Quoniã illud esset abdicare se à tali potestate: quam tamen veluti lege naturæ sibi insitam ab se abdicare nequit, iuxta, ea quæ diximus in coroll. At reges earundem habent potestatem, quam respublicæ ante ipsos habebant: Ergo idem est dicendum de illis, ac de illa, arg. cap. Ecclesia. 2. vt lite pend. §. Fuerat. Instit. de actio.

173 LXVIII. Parum cautos videri $\dagger$ eos, qui aiunt non tam liberos esse homines regnorum parentium regibus, quam ciues liberarum ciuitatum, quæ nulli regi parent. Primo quidem quia eiusdem naturæ, & speciei est potestas, qua reges regunt: & potestas, qua liberæ ciuitates sese gubernant, vt per prædicta palam est. Nam licet modus regiminis reipublicæ sit diuersus, puta aristocraticus, democraticus, & monarchicus: Potestas tamen gubernandi vna, & ead. est, secundum Aristo. receptum in Politicis: siue ergo quis regatur per vnum regem, siue per plures optimates, siue per totum populum, eidem potestati est subiectus: & æque liber, vel æque seruus. Deinde facit, quod parere multis non est minor, imo maior seruitus, quam parere vni, arg. c. l. 21. q. 1. At ciues liberæ ciuitatis parèt multis, nempe toti populo, si regatur democratia: aut eius optimatibus, si aristocratia. Multis inquam saltè collectiue, & vt facientibus collegium licet non vt singulis. Regnicolæ vero vni tantum regi parent. Præterea $\dagger$ omnium philosophorum recte docentium vna est sententia, Monarchiã, siue vnus regimen, melius esse democratia, siue optimatum regimine, & Aristocratia, siue populari gubernatione. Facit, quod ciues liberarum ciuitatum oportet parere vni edicto prætoris, qui frequentissime, minore benevolentia, & charitate: maiore vero sæuitia, & libidine regit, quam Rex, qui, vt plurimum, ab incunabulis bene ad regnandum educatus, satis noscit modum, & artem vnumquenque iuxta sui ordinis gradum ad sese admittendi, & alloquendi. Et ita, vt oportet, respondendi, iubendi, & rogandi: vt omnibus placere possit, & omnibus velle prodesse, ac nemini nocere. Quippe qui omnes pro filiis ducit, & se magis patriæ patrem, quam dominum arbitratus, paterno affectu subditos prosequitur. Cuius rei præclarissimum, & rarissimum exemplar sunt, $\dagger$ inuidiosissimus Rex, Heros, & dominus noster Iohannes huius nominis, III. & Catharina eius vxor Augusta heroissa, & domina nostra huius nominis prima, qui qua parte possunt imitantes illam infinitam, & inimitabilem Dei benignitatem, qua in altis habitans, humilia respicit in cælo & in terra: omnes sibi subditos tam in Aphrica, & Asia: quam in Europa, vt filios amat, omnibus gaudentibus congaudendo, omnibusque dolentibus condolendo, consulendo, & opitulando, & nihil non agunt, quo filius eorum vnigenitus princeps, & dominus noster Iohannes pro summa, quam de se iam præbet, expectatione non minus sit eis hæres morum Christianissimorum, quam regnorum amplissimorum.

Autem mortales, quatenus sunt Christiani, subiaccant potestati ecclesiasticæ, & non quatenus homines tantum, vel ciues, profundius, ni fallor, quã hætenus alibi tradem⁹ in 6. notab. & fundamētis eis, & solutionibus contrariorum.

IIII. Notabile.

S V M M A R I A.

- 1 *Correptionis fraternæ diffinitio aptior, quàm Alberti, & aliorum.*
- 2 *Correptionem fraternam iure diuino præceptam.*
- 3 *Correptionis fraternæ multa ubi tractet author.*

Varto principaliter colligi possunt duo ex hoc capitul. Alterum est diffinitio correptionis fraternæ, scilicet, quod est: † Admonitio fratris ne peccet, neue maneat in peccato, ex charitate facta. Ex verbis enim illis: corripe illum, colligitur, esse admonitio fratris. Ex verbis autem: Peccauerit, & si te audierit, si te non audierit, eam fieri ne peccet, neue maneat in peccato. Ex verbis vero: frater, & lucratus es, eam ex charitate procedere. Verbū enim, frater, charitatem significat, & amorem, vt in c. Causam quæ. supra eod. late post Panor. diximus, & in coroll. 6. notabilis sequentis latius rangemus. Verbum item: lucratus es, beneficentiā denotat, quam cōstat actum esse charitatis, secundum Thomam receptum in 2.2. q. 31. Quæ diffinitio verbis aptioribus videtur cōpacta, quam alia Alberti, & reliquorū in 4. dist. 19. & aliorum alibi, licet eodem fere sensu constet. Alterū quod colligitur est, † diuinitus, hoc est, iure diuino præceptam esse hanc correptionem fraternam. Quæ recepta sententiā est tam Pan. & aliorum in hoc capitul. quam Archidia. & aliorum in cap. Si peccauerit 2. q. 1. & Richar. ac aliorum in 4. d. 19. Abulen. & aliorum, Matthæi cap. 18. Thomæ 2.2. q. 33. art. 2. & Adrian. in 4. de correctio. fraternæ, & aliorū alibi. Neq; Inno. hic contrariū sentit, licet id ei Panor. imponat. n. 35. Verba enim eius n. 1. hæc sunt. Ad istam denunciationem non credimus aliquem teneri, nisi sicut tenetur ad alia opera charitatis, nisi sit talis, ad quæ ratione officij, & curæ hoc pertineret. Per quæ verba palam significat, teneri nos ad eam: sicut & ad alia charitatis opera, ad quæ constat nos frequenter teneri, iuxta principium, & duo capitula priora 4.2. dist. & tradita per Tho. in hoc receptum 2.2. q. 32. art. 5. Colligitur aut hæc sententiā ex hoc capitul. quatenus in eo Inno. II. significat, licet non exprimat, dominum id præcipere in Euangelio: & adeo quidem, vt etiā ipsemet summus ecclesiæ monarcha eo teneretur, cum subdit: Quomodo diuinū possumus non exaudire mandatum? II. colligitur, eo quod verba Euangelij in text. citata, quæ desumuntur ex capit. 18. Matthæi, sunt Imperatiui modi, quæ suapte, natura, vt plurimum Imperium, & præceptum designant, Clem. Exiui. col. 3. versicul. Nos itaque de verb. significat. Quibus etiam concordant illa Paul. I. ad Thess. 5. Corripite inquietos, consolamini pusillanimes.

- 3 Multas alias horum duorum cōfirmationes, & non paucas oppositiones, & solutiones cum 30. corollariis, † plurima quotidiana, tam scholasticas disputationes, quam vtriusque fori iudicia respiciētia continentibus, in cōmentum cap. Si peccauerit 2. q. 1. vna cum 5. notabili gratia breuitatis referuo vt 6. notabile admittere possit hæc relectio: Tamen non dubito ea, quæ illo mittimus sua dulci vtilitate placere potuisse lectori.

V. Nota

V. Notabile.

S V M M A R I A.

- 1 *Denunciationem ad euangelicam certo ordine perueniendum.*
- 2 *Denunciationis diffinitio omnium hæctenus datarum aptissima.*
- 3 *Delatio varia.*
- 4 *Denunciationis multa ubi tractet author.*

Olligo 5. alia duo. Alterum est, quod † certo ordine perueniendum est ad denunciationem, eo nempe, quod primo fiat fraternæ, & secreta correptio: deinde testiū adhibitio: postremo denunciatio. Colligitur autem hoc ex illo verbo: corripe, & si non te audierit, adhibe vnum, aut duos testes. Et ex iterato: si non te audierit. Et illo: Dic ecclesiæ. Alterum quod colligitur ex illis verbis: dic ecclesiæ adiunctis aliquot aliis, cōtēntis in hoc c. est, quod denūciatio, est † Delatio criminis ad iudicem, sine legitima inscriptione ad pœnitentiā, vel restitutionē eius, quod illa exigit, vel ad remotionem officij, quo crimina cessent, vel ad hæc omnia, vel aliquot ex his. Quæ diffinitio videtur omnium hæctenus datarū aptissima. Nam delatio est genus: Si quidē omnis denunciatio est delatio, non cōtra. Est enim delatio, quæ est quedam prouocatio ad amicitiam, puta delatio studij & laboris apud Ciceronem ad Trebatium: & est, † delatio mādatorum apud eundē pro Sylla: & est delatio in censum l. Forma ff. de censib. Additur, criminis, ad differentiā delationum rerum prædictarum, & aliarum multarū. Additur, ad iudicē, quo differat à detractio, & murmuratione, quam late diffiniuimus in repet. cap. Inter verba 11. q. 3. conclusio. 6. & susurratio ac aliis, quæ in alios fines fiunt. Additur, sine inscriptione legitima, quo differat ab accusatione, quæ sine illa non constat l. Libellorū ff. de accusat. translata in §. Libellorum 2. q. 8. Additur, ad pœnitentiā, propter denunciationem euangelicā puram: & vel ad restitutionē, quam illa exigit, propter iudicialē puram: & vel ad remotionē officij, propter canonicam puram: vel ad hæc omnia, aut aliquot ex his, ad comprehendendam mixtam. †

- 4 Multa vero alia, quibus hæc duo confir mamus, & non pauca eis opposita, quæ soluimus cum plurimis corollariis, multa quotidiana, vtilia, & noua continentibus, in prædictum commentum d. cap. Si peccauerit 2. q. 1. referuamus: sicut & etiam, III. notabile in idipsum supra referuauimus. Quippe quæ singulas iustas repetitiones pene continent.

VI. Notabile.

S V M M A R I A.

- 1 *Ecclesiasticam potestatem extendi ad cognoscendū de omni peccato mortali cuiuslibet Christiani etiam laici, &c.*
- 2 *Corrumpi qui potest, potest & denunciari.*

S 2

- 3 *Corripi potest omnis Christianus, tam ecclesiasticus, quam laicus: imo & infideles.*
- 4 *Ambrosius de Theodosii peccato mere prophano cognouit.*
- 5 *Christianus omnis quatenus Christianus an sit fori ecclesie nu. 15. & 18.*
- 6 *Clerici quare subiecti ecclesiastica iurisdictioni.*
- 7 *Christianus non solum homo: sed quiddam supernaturale.*
- 8 *Character baptismalis quis? & quam necessarius ad sacramenta.*
- 9 *Ecclesiastica potestas an cognoscat de quolibet Christiano, quatenus Christianus est.*
- 10 *Cognitio de aliquo an sit iustum, & an sit peccatum mortiferum differunt.*
- 11 *Questio an quid sit peccatum tam est spiritualis, quam questio iuramenti.*
- 12 *Ratio cap. Quaecunque, & c. Volumus 11. quest. 1.*
- 13 *Christiani utriusque subsunt potestati: sed diuersimode.*
- 14 *Finis consideratio cuius, eius & medij.*
- 16 *Durandi sententia subtilis de Christianismo: sed displicet nu. 17.*
- 19 *Christianus super eodem conueniri potest, ut ciuis, & ut Christianus.*
- 20 *Christianus cur super aliis peccatis lethalibus non permittitur conueniri ut Christianus, & super aliis sic.*
- 21 *Multa id genus alia, & an, & quale peccatum admittitur in emenda, vendenda vere vilius, aut carius, quam par sit, citra dimidium iusti precij: deque restitutione eo casu necessaria, & quod ad eam compelli possit laicus ab ecclesia: & alia, quae praelo urgente a tergo, & praelectionibus insequentis anni a fronte, decerpi non potuerunt ex opere nondum perfecto, propter publicas & priuatas occupationes, a quibus percipiebam vacare his huius torrentis aestatis vacationibus, ut totus vacare potuisssem omnibus, quae super hoc cap. scripta erant expoliendis, nu. 21. & insequentibus.*

Ex to principaliter colligitur hanc, de qua loquimur, potestatem ecclesiasticam, quae in coroll. 17. tertij notabilis diffinita fuit, extendi ad cognoscendum de omni peccato mortali cuiuslibet Christiani etiam laici: & ad compellendum eum per censuram ecclesiasticam, quo ab eo discedat. Colligitur autem primo ex illis verbis: Sed intendimus discernere de peccato, cuius ad nos pertinet sine dubitatione censura: quam in quemlibet exercere possumus, & debemus. Perpende, obsecro, verbum, de peccato, simpliciter prolatum, & verbum, quemlibet, quod plane, perinde continet laicum, ac clericum, II. colligitur ex illis verbis: Nullus, qui sit sanæ mentis ignorat, quin ad officium nostrum spectet, de quocunque mortali peccato corripere quemlibet Christianum. In quibus verbis etiam perpende verba illa, quemlibet Christianum: Et ne dicas per hæc verba solum probari, eam extendi quoad correptionem, quae sine vlla iurisdictione à quolibet etiam priuato fieri potest,

potest, vt in 4. notab. tangebam, & in commento cap. Si peccauerit. 2. q. 1. tracto, perpende illa, quae sequuntur, nempe: Et si correptionem contempserit per distinctionem ecclesiasticam coercere. Perpende item illa superiora: Dic ecclesie. Quorsum enim ei diceretur, si ipsa non posset cognoscere, & castigare? Perpende etiam illa: Et si eam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus.

III. Colligitur ex versic. Sed forsitan qui cum versic. Cæterum, probat hanc potestatem etiam extendi ad peccata lethalia regum, etiam non recognoscen- tium Imperatorem. Quandoquidem probat eam extendi ad peccata Regis Francie: quem non agnoscere superiorem ipsemet Innocentius II. author huius cap. affirmat in c. Per venerabilem, qui fil. sint legit. III. Colligitur ex versic. Licet autem hoc modo procedere valeamus super quolibet criminali peccato, vt peccatorem reuocemus à vitio ad virtutem: ab errore ad veritatem. In quibus expende verbum: quolibet criminali peccato, & verbum peccatorem, quae nemo negare potest intelligi etiam de laico, maxime cum per ea inferre velit, posse ipsum cognoscere de peccato Regis Francie utique laico, ad instantiam Regis Anglie etiam laici. V. Probat sub finem, quatenus in eo Innocentius iubet, vt Francus pacem, aut inducias cum Anglo reformet, aut saltem humiliter patiat, vt quidam abbas, & archiepiscopus Bituricen. de plano cognoscant: vtrum iusta sit querimonia, quam contra eum proponit coram ecclesia Rex Anglorum, vel eius exceptio sit legitima, quam contra eum per suas literas duxit exprimendam. VI. Facit, quod omnis, qui corripitur potest correctione fraterna euangelica, potest etiam denunciari ecclesie, si correptus non corrigatur, & per viam denunciationis castigari, vt necessario colligitur ex ipso textu Euangelij Matthei 18. citato in hoc cap. Nouit: quatenus habet: Omnem illum, qui fratrem corripientem non audierit, esse denunciandum ecclesie, ac ab ea, si ei recte monenti non paruerit, castigandum. At qui omnis Christianus tam laicus, etiam rex, & Imperator: quam ecclesiastici, etiam episcopus, & ipsemet Papa: imo & infideles corripiri possunt, secundum communem opinionem theologorum, & canonum peritorum. Licet Panorm. & Decius quoad infideles aliter sentiant, vt late monstrabamus in 5. notab. quod commento. cap. Si peccauerit. supra reseruauimus. VII. Facit, quod Ambrosius episcopus Mediolanensis palam prohibuit ingressum ecclesie Theodosio illi multis nominibus magno Imperatori: eo quod nondum eum penituisse tanti sanguinis tot innocentium hominum apud Theffalonicam crudeliter effusi. cap. Duo sunt. 96. dist. adiuncto cap. Apud Theffalonicam. 11. q. 3. & late narrat Diuus Antoninus in summa Historiali, part. 2. tit. 9. cap. 8. §. 3. & non alia ratione id fecit, quam, quia ecclesiastica potestas etiam episcopalis, vel archiepiscopalis, qualis erat potestas Ambrosij, potest procedere contra quemlibet laicum sui episcopatus, etiam Imperatorem, etiam super crimine mere prophano: quale fuit illud Theodosij ad cogendum eum penitere: Ergo verum est notabile propositum. VIII. Facit præcipua conclusio nostri cap. Quae habet recte à laico laicum, à rege, scilicet Anglie, regem Francorum per viam denunciationis conuentum fuisse coram ecclesiastica potestate. Quod ea ratione à summo pontifice defenditur in ipso text. quod de omni peccato mor-

- 5 tali contra quemlibet Christianum potest cognoscere potestas ecclesiastica ad prædictum effectum. IX. Facit quod † omnis Christianus quatenus Christianus pertinet ad forum ecclesiæ, etiam quoad actiones merè civiles, & causas, in quibus non disputatur de peccato, vt affirmat Durandus de iurif. eccles. col. parua. 18. & Ioan. de Turre cremata in cap. Cum ad verum. col. 6. 96. distin. Quorum si mihi auctoritatem, quæ grauis est, parui facias, ea ratione noua
- 6 suppleo id, quod ipsi omittunt, quod omnes fere fatentur, † clericos ideo iure diuino esse subiectos iurisdictioni ecclesiasticæ, iuxta textum cum glo. singulari cap. Si Imperator. 96. d. Quia præter humanitatem, qua sunt homines, sunt
- 7 insigniti charactere clericali spirituali. At omnis Christianus baptizatus præter humanitatem, qua est homo, est insignitus baptismo spirituali, per quem regenerari dicitur Io. 6. & signari signo militiæ Christi. 2. ad Cor. 1. Quod signum characterem vocat Aug. in c. Quod quidam. versic. Sed forte. 1. q. 1. & c. Displacet. prope medium. 23. q. 4. & c. Quemadmodum. ead. cau. q. 7. & ca. Quomodo de consecr. dist. 4. Qui imprimitur in anima, secundum Tho. ab aliis receptum. 3. par. 4. 63. art. 1. † Et est potestas spiritualis passiuæ ad recipiendum cultum diuini necessaria, secundum eundem ibid. art. 2. non naturalis, secundum Caiet. ibid. & indelebilis, quemadmodum & character ordinis. cap. Licite. 32. q. 7. Per quem Christiani dicuntur genus electum, regale sacerdotium, gens sancta. 1. Petr. 2. & facti Deo regnum, & sacerdotes, Apoc. 1. Quippe qui ante baptismum vnguntur oleo benedicto, & post baptismum chrismate. cap. 1. §. Quia vero. de sacr. vnct. † sine quo nemo est habilis ad suscipienda alia sacramenta cap. Veniens. de presb. non baptiz. Ergo tantum, aut plus differt quis factus Christianus à se nondum Christiano, quantum Christianus factus clericus, præsertim minorum ordinum, à se nondum clerico: & per consequentem verum videtur id, quod aiunt Duran. & Io. à Turre crem. scilicet, omnem Christianum, quatenus est Christianus, esse subiectum iurisdictioni ecclesiasticæ: & per consequentem, † qui eam habet posse cognoscere de illo, quatenus est talis, quod per hanc breuem collectionem conuinci videtur omnium spiritualium & supernaturaliter datorum cognitio pertinet ad potestatem ecclesiasticam, iuxta c. Ecclesia. de consti. & c. Bene quidem. 96. d. & ea quæ dicta sunt in cor. 18. At Christianus quatenus est Christianus, est quid spirituale, & supernaturale, per proxime dicta: Ergo cognitio de eo, quatenus est talis pertinet ad potest. eccles.
- 9 X. Facit, † quod aliud videtur esse cognoscere, an hoc, vel illud sit iustum, & æquum: iniustum, & iniquum. Quod pertinet ad naturalem rationem, & leges secundum eam factas. Aliud an sit peccatum mortiferum extinguens gratiam gratum Deo facientem, quæ vita est animæ, aut meritum in gratiam reducens. Quod pertinet ad legem euangelicam, & leges, secundum eam factas. Et ita quanuis iudex laicus cognoscere debeat inter laicos de contractu, voluntate vltima, vel alio actu, iustus sit an iniustus: æquus, an iniquus: quia id pertinet ad potestatem naturaliter datam, & leges secundum eam factas: Non tamen ex hoc sequitur non posse potestatem ecclesiasticam cognoscere de tali contractu, voluntate vltima, vel actu, an sit peccatum mortiferum animam gratiæ vita priuans: An vero meritum eam conseruans aut augens. Quia hoc pertinet ad potestatem supernaturalem, & leges per, & secundum eam factas.

XI. Facit

- XI. Facit, quod quæstio an hoc, vel illud iuramentum liget, an hic, vel ille contractus sit usurarius: an hoc, vel illud sit hæreticum pertinet ad iurisdictionem ecclesiasticam: Imo ad eam solam, secundum ferè omnes tam legum, quæ canonum peritos. † At eadem omnino ratio est de quæstione, an hoc vel illud sit peccatum mortiferum: Imo fortè maior. Quoniam hæc directò tangunt mortem animæ supernaturalem, quæ est priuatio gratiæ in hoc seculo, & gloriæ in altero: & per consequentem vitam animæ supernaturalem, quæ est vita gratiæ in hoc sæculo, & vita gloriæ in altero: quæ constat non esse minus supernaturalia, quam illa: imo magis: Ergo quæstio an aliquid sit peccatum mortale: & an aliquis maneat in peccato mortali nec ne, ad ecclesiasticam potestatem pertinebit: imo ad eam solam, arg. eorum, quæ in diffinitionibus vtriusque potestatis diximus in corol. 7. & 20. & c. Ecclesia S. Mariæ. de constit. & ca. Bene quidem. 96. distin.
- 12 XII. Facit, † quod illud Theodosij, & Caroli relatum in hoc cap. & scriptum antea in cap. Quicumque. & c. Volumus. 11. q. 1. quo dabatur facultas cuiuslibet litiganti siue actori, siue reo relinquendi iudicem secularem, quo litigabat in quacunque parte litis, nulla ratione alia videbatur niti, quam, quod omnis Christianus, quatenus est Christianus, iure diuino supernaturaliter videtur subiecti potestati ecclesiasticæ super quocunque actu etiam prophano: Ergo à fortiori, super quocunque peccato mortali: Aliam tamen rationem infra reddemus.
- XIII. Facit, quod omnis anima potestatibus sublimioribus subdita est: quippè qui non nisi à Deo sunt, ad Rom. 13. & c. Omnis. de censib. Inter Christianos autem duplex est potestas, spiritualis, siue ecclesiastica, & temporalis, seu secularis: & vtraque est à Deo, secundum modum supra in 3. notab. corol. 21. & 38. expositum. Et ideo, vt Durandus ait vbi supra. col. paruula. 16. vtrique potestati subsunt Christiani: sed aliter: & aliter. Quia potestati temporali, vel seculari subsunt, non quatenus sunt Christiani: quia illa potest esse, imo est, & fuit etiam inter eos, qui non sunt, nec fuerunt Christiani: Sed solum subsunt illi quatenus sunt homines tantum, vel ciues. Potestati autem spirituali, & ecclesiasticæ subsunt, vt Christiani, & fideles: tanquam ei, quæ fundata est supra fidem, & firmam petram, super qua se fundaturum ecclesiam dixit dominus; Matth. 16. secundum Duran.
- 14 XIII. Facit, quod † cuius est considerare finem, eius est iudicare de iis, quæ debent ordinari ad finem. Tum, per illa multa, quæ adduximus in 17. argumento, contra notabile 3. supra formato. Tum, quia ratio eorum, quæ ordinantur ad finem sumitur ex fine. Intendens enim in aliquem bonum finem eligere debet ea, quæ sunt congrua fini assequendo, & tollere illa, quæ id impediunt: Verbi gratia. Medici, cuius est considerare sanitatem corporis, etiam erit iudicare de iis, quæ conseruant eam, vt illi applicentur: & de his, quæ impediunt eam, vt tollantur. At omnes actiones Christianorum debent ordinari in salutem animæ, & ad consequendam vitam æternam, tanquam in finem vltimum, secundum fidem catholicam in sacris literis traditam: † Cuius ergo, vel quorū est considerare de salute animæ, ac vita æterna, puta prælatorum curam & regimen animarū habentium, Papæ videlicet, archiepiscoporum & episcoporum, est iu

est iudicare de mediis, quibus ea quaeritur, vel perditur. At tales sunt omnia Christianorum peccata lethalia in quacunq[ue] materia illa fiant: siue contra fidei articulos, & sacramenta: siue contra bonos mores: siue fiant peccando in seipsum: siue in proximum: siue verbo, siue facto, siue quocunq[ue] alio modo: Ergo ad ipsos pertinebit etiam cognitio de omnibus illis, saltem tanquam de talibus. Postremo facit cap. Quacunq[ue]. 12. q. 1. cuius verba sunt: Quacunq[ue] contentiones inter Christianos oriuntur, ad ecclesiam deferantur, & ab ecclesiasticis viris terminentur: & si obedire noluerint, quousq[ue] obediant, à liminibus ecclesiae excludantur.

Circa tamen hoc notab. & fundamenta eius valde profunda, occurrunt hæc difficultates. Prima quidem, quod nemo est trahendus extra suum forum. l. fin. C. vbi in rem actio exerceri debet cap. Cum sit de for. compet. Et laici fori secularis sunt, cap. Si clericus. de foro compet. Ergo non videntur trahendi ad ecclesiasticum, vt habet notabile nostrum.

II. Quod notabile hoc videtur consequi, omnes causas fori secularis posse trahi ad ecclesiasticum, cum ferè omnes illæ, siue tangant vltimas voluntates, siue cõtractus, siue delicta, & iudicia super peccatis mortiferis vertantur: quippe quæ mouentur super iniustitia, quam constat suapte natura esse peccatum lethale, secundum Thom. receptum in 2. Sec. q. 59. art. 4.

III. Quod videtur consequi, omnia crimina esse vel spiritualia, vel mixta fori, & nulla omnino secularia & prophana. Quandoquidem de omnibus potest ecclesiasticus adiri, secundum hoc notabile, & ipsius fundamenta. Quod tamen consequens est contra omnium scripta in cap. Cum sit. de foro compet. & in c. Vt inquisitionis. §. Prohibemus. de hæret. lib. 6. & in cap. 1. de offic. ordinar. & alibi sæpe.

III. Quod cum vna & eadem res non debeat diuerso iure censer. c. Cognouimus. 12. q. 2. durum videtur, quod Christianus, quatenus homo & ciuis, censendus, & iudicandus sit per secularem, & quatenus, Christianus per ecclesiasticum.

V. Eademque noua & grauis, quod consequeretur nullum Christianum ob vllum delictum, vel maleficiũ occidi, membro mutilari posse. Tum, quia secundum nonum fundamentum huius notabilis, omnis Christianus, quatenus huiusmodi, est res supernaturalis, & spiritualis: & per consequentem quæ ratio inuenitur in clerico, ne id ei fiat, eadem videtur inueniri in laico Christiano.

VI. Quod consequeretur, quod etiam clerici, quatenus sunt homines, & ciues, subiicerentur potestati seculari, & laicæ: sicut quatenus sunt Christiani, & clerici subiiciuntur spirituali, & ecclesiasticæ. Quod tamen est falsum, per cap. Clerici. de iud. & cap. 2. de for. compet. cum aliis.

Ad primam harum difficultatum respondendum esset, secundum mentem
15 Duran. vbi supra, † quod Christianus, quatenus est Christianus, in omnibus est fori ecclesiastici, & quatenus ciuis & homo, fori secularis, & quod sic singulariter posset intelligi illud singulare. ca. Quacunq[ue]. 11. q. 1. relatum ad verbum in vltimo huius notabilis fundamento. † Et per consecutionem non trahi
16 Christianum extra suum forum, eo quod trahatur ad forum ecclesiasticum.

Neque

Neque per id principum secularium iurisdictionem impediri, secundum eum, eo quod actor id volens potest reum trahere ad iudicem secularem, qui tunc cognosceret: licet, si mallet, posset eum trahere ad ecclesiasticum, qui etiam tunc cognosceret. Quia, vt inquit, actoris est reum vtrò volet vocare, modo non vocet simul ad vtrumque: Et ita nouè intelligi posse cap. 1. 22. dist. quatenus habet: Christum Petro clauigero terreni simul, & cœlestis Imperij iura cõmississe. Quin & in col. 19. addit eum, qui hoc priuilegium ecclesiae Romanæ detrahit, in hæresim labi, & hæreticum esse dicendum.

Hæc tamen sententia Durandi dura mihi videtur, saluo ecclesiae Romanæ iudicio. Primo quidem quatenus sentit, contrarium tenentes hæreticos esse.
17 Quod falsum videtur. † Tum per dicta in 3. notabil. corol. 1. Tum, quia omnes Reges Christiani cum omnibus fere suis subditis essent hæretici. Deinde, quod cap. illud Quicunq[ue] 11. q. 1. palea est. Tertio, quod secundum eius sententiam, iurisdicção laica plus satis minueretur, & eneuaretur: licet non omnino impediretur, neq[ue] tolleretur, vt palam est, quicquid ipse dicat. III. quod cap. illi 1. 22. dist. belle satisfactum est in 3. nota. cor. 41. Postremo, quod nullibi eam video seruari. Licet enim ipse dicat, ecclesiam hoc iure liberius vsam esse in regno Franciæ, tanquam, vt ipse ait, Christianissimo, & cuius reges fuerunt deuoti ecclesiae ab eo tempore quo cœperunt esse Christiani: nostra tamen ætate id nunquam in illo regno seruatur, neque arbitror vnquã fuisse seruatum. Licet item in regno Nauaræ antequam vniretur Castellæ, latius quam in aliis Hispaniæ regnis, tenderetur ecclesiastica iurisdicção: non tamen pertingebat ad metas vique Durandi, scilicet, quod omnes fideles super omnibus cõuenirentur coram ea volente id actore. Nunc autem in suam cocleam rediit.

18 Respondeo igitur ad hanc 1. difficultatem. Primo quidem, quod † omnis Christianus, qui cõuenitur, vt Christianus, in foro ecclesiastico est conueniendus. II. quod Christianus, quando cõuenitur super actu aliquo, tanquam super mortifero peccato, dicitur conueniri, vt Christianus: quia super tangentibus Christianismum, & mortem, vel vitam animæ spiritualem, temporariam, & æternam, per Christum promissam. III. Quod Christianus, cum super hoc conuenitur coram ecclesiastico, non trahitur extra suum forum: Imo ad suum. Quia forum seculare nullius forum est, quoad hoc. IIII. Quod fallitur Durandus quatenus ait, omnem Christianum esse vtriusque fori quoad omnia, & actoris esse optionem eum conueniendi coram quo iudice maluerit, ecclesiastico, scilicet vel seculari. Tum propter ea, ob quæ dixi superius, eius sententiam videri duram. Tum, quod quia facillitate defendi potest id, quod ille præsupponit, nempe Christianos non esse exemptos à foro laico: eadem quoque defendi potest, eos conueniendos esse in eo, cum conueniuntur super aliis, quam tangentibus Christianismum. Quia tunc videntur conueniri, vt homines, vel ciues, & non vt Christiani, vt paulo post dicam.

Ad 2. difficultatem respondeo, quod licet omnes fere causæ, quæ vertuntur coram iudicibus tam secularibus, quam ecclesiasticis vertantur super iniustitia, quæ suapte natura est peccatum lethale, vt argumentum: probat: non tamen vertuntur super ea, quatenus est peccatum lethale occidens animã, & priuans eam vita diuinæ gratiæ: sed quatenus est iniustitia quædam, & iniquitas con-

tra rationem naturalem, & leges per eam constitutas admiffa.

Contra tamen hanc responfionem facit, quod fecundum eam auctores id volentes poffent trahere reos faltem indirec̄te ſuper omnibus cauſis ad forum eccleſiaſticum. Quia ita poffent concipere libellos petitorios, vt cōcluderent eos peccare, & in peccando perſeuerare. Qui enim emit equum, poteſt in ſuo libello ſcribere venditorē non tradidiſſe equum ei, quando & vbi tenebatur: & ita peccaſſe, perſeuerareque in peccando, quia neq; nunc, vt oportet, tradit. Et qui mutuauit, & qui cōmodauit, dicere poteſt reum peccaſſe: quia nō reſtituit, vbi & quando tenebatur, nec nunc reſtituit, & ſic de aliis.

Ad hoc reſponderet forte quis ex mente Hoſtienſ. in præſenti col. 2. ſcilicet, quod tunc demū poteſt adiri hac via iudex eccleſiaſticus inter laicos, cum deest remedium coram iudice laico: vel quia non vult, vel quia non poteſt iuſtitiam ſuper eo facere, non autē alias. Sed contra hoc facit primo, quod alia ratione, quam peccati, ſcilicet recta via poteſt adiri eccleſiaſticus data negligentia, vel impotentia iudicis laici, cap. Ex tenore cap. Licet ex ſuſcepto de for. compet. Cum ergo via ad eundem ratione peccati ſit alia, illa poterit adiri eccleſiaſticus etiam abſque negligentia, & impotentia iudicis laici. Deinde, quod expreſſe habet hoc cap. poteſtatē eccleſiaſticam poſſe cognoscere de quocunq; peccato mortali cuiuſcunq; Chriſtiani: Ergo etiam de illo, ſuper quo poteſtas laica vult, & poteſt facere iuſtitiam. Tertio, quod illa ratione concluditur de lethali peccato laici poſſe cognosci ab eccleſiaſtico: quia ꝑ peccatum lethale, quatenus eſt tale, ſpirituale quiddam eſt, mortem, & vitam ſpiritualem anime tangens: & quod ſola lege ſupernaturali cognoscitur eſſe, vel non eſſe tale. At hæc eadē ratio tam militat in his, quæ caſtigat ſecularis, ac in aliis: Ergo ſuper omnibus poterit conueniri Chriſtianus laicus coram eccleſiaſtico.

Hæc argumentatio adeo difficilis ſemper mihi viſa eſt, vt nunquam auſus fuerim proponere illā è cathedra. Quippe cuius ſolutio nulla idonea in hunc vſque diem, quo me prælum vrget, occurrerat. Quauis nunc, cum virginis matris glorioſiſſimæ natiuitatis peruigilio videtur occurrere. Nempè, quod ꝑ auctor quidem conuenire poteſt hoc modo reum indirec̄te corā eccleſiaſtico iudice ſuper quocunq; peccato lethali, & iudex ipſe de illo cognoscere, niſi reus excipiat. Reum autē excipere poſſe: non quidē quod iudex eccleſiaſticus non eſt competens ad cognoscendum de tali cauſa tali modo propoſita: Sed quod actor malitioſe, dolo, ac fraude videretur eum trahere ad forum eccleſiaſticum omiſſo ſeculari, cuius iudicio ſe ait paratū ſtare. Et hanc exceptionem admittere tenebitur eccleſiaſticus: eo quod ſacroſancta mater eccleſia fraudē & dolum plurimum odit cap. Sedes & c. Ex tenore de reſcript. cap. 2. de operis noui nunciar. non vult videri arrogās. Quippè quæ ſimplex columba eſt cap. Loquitur 2. q. 1. & ſimplicitatem columbæ cum ſuo ſponſo laudat cap. Ex merito 6. q. 1. nec eſt alieni vſurpatrix c. Si filius de teſta. & cap. fin. 17. q. 4. cap. Ex tenore de for. compet. Nec vexare vllū cupit, quæ omnes leuare deſiderat. cap. final. de dol. & contum. cap. Vt debitus de appel. At qui poteſt direc̄te conuenire laicum Chriſtianum coram laico iudice, ſuper aliquo, tanquam ciuem, & hominem, & ſperat, vel ſperare debet ius ſuum ſibi ab eo reddendum, & conuenit indirec̄te illum coram eccleſiaſtico, merito videtur potius ſimulare ſe quæ

ſe quærere, quam verè velle ea: quæ ſunt Chriſti, ſcilicet, vt conuentum pœniteat peccati, quo mortuus iacet, & ſatisfactio conueniente, Deo fiat gratus. Videtur (inquam) hoc ſimulare, cum potius credatur velle principaliter ſuam ſatisfactionem: & ita merito præſumitur id facere animo fraudandi poteſtatem laicam, aut reum artibus exquisitis vexandi. Et ſi eccleſia non admitteret eiſmodi exceptionē, arrogans videretur, & alieni cupida, & potius velle quærere potentiam, quam facere iuſtitia. Et ideo merito non admittit talem auctorem, cum tamen admittat alios, qui deſtituti remedio in foro ſeculari ad eccleſiaſticam recurrūt. Qua noua ratione illa Hoſtienſ. & Ioh. Andr. à quibus nemo recedit, antiqua doctrina defenditur, quam etiam ſatis ſenſiſſe videtur Innoc. nu. 4. Pro qua conſideratione faciunt illa multa, quæ de malitioſe excipiente poſt Felin. & Deciū diximus in cap. In præſentia de probatio. & in repet. cap. Accepta de reſtit. ſpoliat. opp. 3. poſt Innoc. in c. Poſt electionē de cōceſſ. præb.

Ad 3. Difficultatem reſpondeo, quod ad hoc, vt crimen dicatur mixti fori non ſufficit, nec oportet ſuper illo poſſit adiri vtriuſque fori iudex aliqua via, direc̄ta, vel indirec̄ta ratione peccati lethalis: vel cuiuſdam iniuſtitia, & ſiue poſſit declinari per conuentū, ꝑ ſiue non: ſed oportet quod poſſit adiri direc̄ta ea ratione, qua eſt crimen non habito reſpectu, quod ſit lethale tollens vitam animæ ſpiritualem: laicus quidē inter laicos, eccleſiaſticus inter eccleſiaſticos. Et ideo quamuis ſuper omni crimine, quatenus eſt peccatū lethale, poſſit adiri eccleſiaſticus indirec̄te, ſalua exceptione, quod ſperatur iuſtitia in ſeculari: Non tamen ideo conſequitur omne illud eſſe mixti fori.

Ad 4. reſpondeo ꝑ regulam illam, quæ habet, eandē rem non eſſe diuerſo iure cenſendam, intelligendam eſſe attentō vno, & eodem reſpectu: non autem attentis diuerſis, vt eſt caſus in l. Si quis ad perferendum §. 1. ff. de furt. & ſatis colligitur ex 3. oppoſ. Bald. in l. 1. C. de ſeruſ fugit. & Aret. conſil. 110. col. 4. & glo. Quamquā 2. q. 7. c. 1. de offic. leg. & faciunt omnia iura probantia vnum, & idem vno reſpectu conſideratum differre à ſe cōſiderato altero cap. A collatione de appel. lib. 6. & l. Si quando C. de appell. Quare non eſt mirum, quod vnus, & idem, cum eſt conueniendus vt homo, conueniri debeat coram laico: cum autem cōueniendus eſt, vt Chriſtianus, cōueniri debeat corā eccleſiaſtico.

Ad 5. eandemque nouam difficultatem dico primo poſſe concedi nullum Chriſtianum conuentum, quatenus eſt Chriſtianus, poſſe iuberi iuſtè, occidi, vel mutilari membro ab aliquo iudice, eo quod, quatenus eſt talis non poteſt conueniri coram laico: Et poteſtas eccleſiaſtica, corā qua cōueniri poteſt, non extenditur ad occiſionem, vel mutilationē membri alicuius, vt colligi videtur ex illo Pauli 1. ad Thi. cap. 3. relato in princ. diſt. 45. Oportet epiſcopū ſine crimine eſſe, non vinolētum, non percufforem. Ex quo id colligit Tho. 2. 2. q. 64. art. 4. adeo quidem vt dicat ꝑ etiam epiſcopum, vel alium prælatum, qui vna cum eccleſiaſtica poteſtate habet etiā laicam: quia forte eſt dux, marchio, vel comes: non poſſe iuberi per ſe occidere aliquem, vel mutilare, etiā quatenus eſſet dux, marchio, vel comes. De quo eſt caſus in c. fin. ne cleri. vel mon. lib. 6. ibi: debent, & poſſunt. Quoniam vt eruditè ait Tho. de Vio. ibidem poteſtas eccleſiaſtica modificat laicam in vna & eadem perſona ſecum concurrenter: ita, vt quæcunq; dedecet prælatum, dedecent marchionem, qui ſimul eſt

prælatus, & marchio: numirū digniori trahere ad se minus dignum, c. Quod in
 28 dubiis de consecrat. eccles. l. r. iuncta glo. ff. de verbo. oblig. Cui vir doctus con-
 sequens facit, non licere his, qui sunt præfati simul † & domini vacare venatio-
 29 † Christianū non posse iustè iuberi occidi à laico iudice, cum corā eo, vt homo
 vel ciuis, cōuenitur. Quia solus Christianismus non eximit quē à iurisdictione
 laica, licet clericatus additus Christianismo sic, vt in difficul. sequenti dicam.

Ad 6. eandemque difficilem difficultatem, dico primo facile quem forte di-
 30 cturum clariā esse rationē, quare Christiani laici, vt homines, & ciues possunt
 conueniri coram laicis iudicibus, perinde ac si non essent Christiani: clerici
 autem non item: Nempè, quod † clerici duplicem qualitatem spirituales, &
 supernaturalē habēt, Christianismi, scilicet, & clericatus: laici vero Christiani
 vnam tantum, scilicet Christianismum: Et duo vincula fortiora sunt vno cap. r.
 de treug. & pace Auth. itaque C. communia de succes.

31 At contra rationē hanc facit, † quod satis est aliquid esse vno tantum no-
 mine spirituale: imo & spirituali annexum, quo non subsit potestati laicæ: sed
 soli ecclesiasticæ c. Ecclesia de cōstit. & c. Quanto de iudiciis: Ergo nihil refert,
 quoad hoc, an vno, vel duplici nomine aliquid dicatur spirituale. Cum igitur
 Christianus omnis sit quiddā spirituale, saltē eo vno nomine, quod impressum
 characterē baptismi: & per baptismum est regeneratus, siue denuo natus spi-
 ritualiter Ioh. 6. vt late probatum fuit in nono fundamento nostri notabilis:
 Consequitur, perinde videri eum exemptum à iurisdictione laica eo vno no-
 mine, quo est spiritualis: sicut clericus duobus, quibus est spiritualis: & per
 consequentem, quod aut nullus Christianus potest conueniri coram laico,
 vt homo & ciuis, aut quod etiam poterit clericus vt talis.

32 Aliter igitur responderet alius ad hanc difficultatē 6. scilicet, cōcedendo, †
 quod attēto iure diuino solo idem esset dicendū de clericis, & aliis Christianis:
 & sic quod etiā clerici, cum cōueniūtur, vt homines vel ciues, hoc est, super his,
 quæ sunt eis cōmunia cum aliis hominibus, etiā non Christianis, possent con-
 ueniri corā laico: Sed quod iure humano inducta sit hæc diuersitas, per quā nō
 omnes Christiani: sed soli clerici & monachi sunt exempti à potestate laica, &
 quo ad ea, quæ illis sunt cōmunia cum eis, qui non sunt Christiani: puta tem-
 poralia: Et id quidem ob multas, & iustas causas, ob quas merito eximi potue-
 runt etiam à solo Rom. ponti. perpendiculariter id conuenire regimini, & salutem
 animarum fidelium, ob varios respectus.

Pro hac opinione faciūt ea, quæ citat Steph. in dicit. cappell. 126. & 167. & Gul.
 Bened. in rep. c. Raynucius verb. Et vxorē nomine Adela siā à n. 126. vsq; ad 350.
 quatenus cōcludūt, clericos cōueniri posse corā iudicibus laicis super actioni-
 bus ciuilibus realibus: puta rei vëdicationibus, & hypotheis, & aliquot perso-
 nalibus: licet cōtrariū significēt, quatenus præsupponūt, nō posse cōueniri eos
 corā eis super personalibus, nec super criminalibus etiam alioqui prophanis,
 iuxta c. Clerici supra eod. & c. r. de cleri. cōiug. li. 6. Faciūt etiā argumēta Marfilij
 relata, sed nō satis absoluta, per Iac. Almay. in li. de pot. eccles. c. 8. & 9. Quibus
 omnibus fortè fortius vrget replicatio proxima contra solutionē primā huius
 difficultatis facta. Faciūt & illa quæ in c. Clerici supra eod. pro hac parte addu-
 ximus,

ximus, nostram super hoc sententiā ferētes. Quibus addo eum, qui hāc exem-
 ptionē iuri humano tribueret, facile tueri posse hanc secundam solutionē. Eum
 vero, qui tenuerit cōtrarium, (quæ communis est opinio) tam sacrarum, quam
 pontificiarum legum peritorum post gloss. sing. adiuncto text. c. Si Imperator.
 96. dist. difficile soluturum hanc. 6. difficultatem, etiam si dicat, ideo aliud esse
 33 † characterē clericatus, qui postea superuenit. Quoniam ille est primus, & il-
 lum habet etiam laicus iudex, si est Christianus: hunc vero minimè: & hic non
 est primus, sed superadditus. Et ideo æquum videri, quod licet Christianus exi-
 matur à potestate laica ethnicorum tali characterē carentium: subiaceat tam-
 men potestati laicæ laicorum Christianorum simili characterē insignitorum.
 Difficile (inquam) soluet hanc sextam difficultatem etiam si hoc dixerit. Tum,
 quia eadē ratio vera est de qualitate spirituali prima, qua quis incipit esse Chri-
 stianus: & de alta ei super addita. Tum, quia plus videtur differre Christianus
 à pagano non Christiano, quam clericus à Christiano laico: Et si ideo clericatus
 eximit, à fortiori videtur eximere Christianismus. Tum, quia potestas laica
 eadem penitus est principum Christianorum, quæ olim fuit ethnicorum: &
 per consecutionem non extendetur ad ea, in qua non extendebatur ea, qua
 fuit ethnicorum. Tum, quia quæstio tangēs characterem baptismi, vel bap-
 tismum perindè tractanda est coram ecclesiastico, ac quæstio tangens caracte-
 rem clericalem, vel clericatum.

Corollarium primum. Ex his igitur omnibus prædictis colliguntur multa.
 Primo quidem vnus fasciculus cōflatus ex his manipulis, scilicet nostrum tex-
 tum efficaciter probare, potestatem ecclesiasticam cognoscere posse de quo-
 cunque peccato lethali cuiuslibet Christiani, quatenus id est peccatum lethale
 ad pœnitentiam: & non solum hoc textu, sed etiam Euangelio, & multis no-
 uis ac firmis rationibus id niti: eisdemque verum modum intelligendi hunc
 tex. aperiri. Et Christianum omnem duobus modis considerari posse, scilicet
 quatenus est Christianus, & quatenus est homo, vel ciuis. Et eum, quatenus est
 Christianus, habere quiddam in se supernaturale: eoque nomine dici posse
 quiddam spirituale. Et ideo quoties conueniendus est, vt Christianus, conue-
 niendum esse coram ecclesiastico, nisi conuentio illa præsumatur maliciosa.
 Non tamen ob id omnem Christianum esse fori ecclesiastici quoad omnia,
 quicquid Duran. & Ioan. à Turre crem. fuerit visum. Et minus esse hæreticos,
 qui hoc tenent, & seruant, cum de numero eorum sint ferè omnes: imo plus
 satis incautos fuisse, qui eos hæreticos insimularunt. Colligitur etiam noua ra-
 tio, quare de quolibet peccato lethali, siue mortali, etiam quatenus est lethale,
 non cognoscat ecclesia: cum tamen eius potestas ad id extendatur: imo admit-
 tat, admittereque debeat exceptionem declinatoriam fori.

34 II. Infertur † hæreticum videri contrarium nostri notabilis modo supra-
 dicto modificati, scilicet, potestatem ecclesiasticam non posse cognoscere de
 quocunque peccato lethali, an sit tale, vel non, & an quis perseueret in eo, vel
 non, ad effectum reuocandi peccatorem à vitio ad virtutem, & ab errore ad
 veritatem, saltē per viam denunciationis euangelicæ. Tum, quia id clare est
 contra euangelium Matthæi 18. c. & contra hunc text. & inductiones claras ex

euangelio, & iure naturali ei adiuncto, in fundamentis nostri notabilis forma-
 tas. Et ita verum esse partim id, quod ait Durandus, vbi supra col. 18. scilicet
 eum, qui tollit ecclesiæ priuilegium cognoscendi de actibus Christianorum,
 in hæresim labi, & hæreticū esse. Verum enim est, si restringatur ad actus, qui
 allegantur esse peccata lethalia, siue mortalia, quatenus sunt talia: & verbum,
 cognoscere, ad cognitionem per viam denunciationis euangelicæ, ad effectū
 cogendi ad subeundam pœnitentiam. Quamuis generaliter, vt ille accipit, ac-
 ceptum, falsum sit, per dicta in 6. difficultate. Pari modo videtur limitandum
 35 illud † Carlerij relatum, & probatum à Iacobo Almayno in lib. de potestate
 Papæ cap. 11. col. 13. scilicet, quod asserere iudicem ecclesiasticum non posse co-
 gere laicum ad soluendum debitum, quando certum est, quod ipse debet illud,
 vel ad cedendum bonis, est errare in materia clauium. Videtur enim limitan-
 dum, vt procedat, quando ecclesiasticus via denunciationis aditur, & debitor
 non est paratus stare iudicio fori sui laici: aut deest iudex laicus, aut non vult,
 aut non potest statuere id eo casu: eo quod secundum leges, quas ipse tenetur
 36 custodire, toleranda est illa inæqualitas, vt satis colligitur ex eodem Iacobo in
 alio libro quem de autoritate ecclesiæ inscripsit cap. 5. col. penult. † Quæ duo
 dicta Durandi Carlerij, & Almayn. memorabilia duco latera regis claudenti-
 bus, ne dum plus satis placere pergunt regi terreno, displiceant cœlesti: & de-
 trahant clauibus Petri, & ecclesiæ potestati acceptæ ab ipsomet Christo do-
 mino Deo nostro.

37 III. Infertur notabile nostrum † non solum intelligēdum de peccato no-
 torio, & peccatore notoriè in peccato iacente: sed etiam de alio quocunque
 peccato, quod probari potest esse tale, & de quolibet peccatore, qui probari
 potest taliter iacere. Tum, quia tex. noster indistinctè & generaliter: imo vni-
 uersaliter loquitur de quocunque peccato, & quolibet peccatore. Tum, quia
 in specie id declarat seruandum in peccato, quod non erat notoriū, & in pec-
 catore, qui non perseuerabat in eo notoriè. Si quidem id declarat seruandum
 in quodam peccato regis Franciæ, quod non fuisse notorium peccatum, licet
 forte factum, quod dicebatur peccatum, esset notorium, neque regem notorio
 in peccato extitisse, cōstat ex illis verbis ferè postremis: De plano cognoscāt,
 vtrum iusta sit querimonia, quam contra eum proponit coram ecclesia rex
 Anglorum, vel eius exceptio sit legitima quam contra eum per suas nobis lite-
 ras duxit exprimendam.

38 IIII. Christianum † tum videri conueniri, vt Christianum, cum conue-
 nitur de inductis, aut reuelatis supernaturaliter per Deum opt. max. vel eius
 ecclesiam, quatenus talia sunt, vel super accessoriis eorum, aut aliis, quæ secun-
 dum legem supernaturalem iudicanda sunt, vel ex ea eruuntur. Dixi, de indu-
 ctis supernaturaliter, ad excludendum inducta naturaliter, & includendum
 plurima inducta diuinitus, quorum in veteri testamento maxima copia erat.
 In nouo vero sunt omnia septem sacramēta. Dixi reuelatis, ob articulos fidei,
 & alia quam plurima in vtroque testamēto reuelata. Dixi per Deum opt. max.
 ad excludenda reuelata per cacodæmones, & artes eorum magicas, easdemq;
 damnatas. Dixi vel eius ecclesiam, ob sacramentalia, & alia per eum in diui-
 num cultum instituta. Addidi, quatenus talia sunt. Quia qui super eis alio respe-
 ctu

ctu extrinseco conueniretur, non videretur cōueniri, vt Christianus: puta qui
 conueniretur super bibliorum libro, aut alio continente sacras literas, empto,
 vel vendito, quo tradere illum cogeretur, vel soluere pretium eius: Et qui con-
 ueniretur, eo quod dixit vel scripsit hæc verba: Deus est trinus & vnus. Addidi,
 vel super accessoriis: quia illa sequuntur naturam sui principalis cap. Accessio-
 rium. de reg. iur. lib. 6. Addidi, vel aliis, quæ secundum legem supernaturalem,
 iudicanda sunt, ob peccata lethalia, siue mortalia: Quæ an sint talia, & quate-
 nus sunt talia per legem supernaturalem sunt iudicanda: ob hæreses item, iu-
 ramenta, & id genus alia, quæ per eandem legem iudicari debent. Addidi, vel
 ex ea eruuntur, ob multa, quæ licet expresse, ac speciatim non fiat ab ipso Deo
 inducta, vel reuelata, eruuntur tamen, & fluunt per necessariam consequutio-
 nem ex inductis, vel reuelatis speciatim in eius lege, ac sacris literis. Quale po-
 test dici præceptum de confessione sacramentali, & auriculari, & ea, quæ nos
 quoque scripsimus in summa de pœnit. dist. 5.

39 V. Infertur Christianum non conueniri, vt Christianum cum conuenitur
 super actionibus ciuilibus realibus, neque cum super personalibus: Imo neque
 cum super delictis communibus eo solo respectu, quo delicta sunt, vt clarè
 colligitur ex corol. præcedenti. Infertur item non satis delatum videri id, quod
 40 ait Gulielmus Ocam in priore parte dialog. lib. 6. cap. 8. scilicet, † illa tantum
 esse spiritualia, quæ religioni Christianæ sunt propria, & quæ in nulla secta
 alia sunt reperta: nec ad legem naturæ sunt spectantia. Quoniam multa sunt
 spiritualia, quæ non sunt propria religioni Christianæ, puta illa, quæ sunt com-
 munita Christianis, & Iudæis, scilicet, decimarum perceptio: & Messiam pro-
 missum fuisse de semine Abrahæ: prophetas veteris testamenti spiritu Dei af-
 flatos prædixisse futura, & id genus alia multa. Quoniam & aliqua sunt com-
 munita cum Saracenis: puta vnum tantum Deum esse, omnia scientem, omnia
 gubernantem: mundum fuisse creatum: Moysen Deo acceptum, & Iesum Chri-
 stum eo acceptiorem. Nonnulla etiam cum paganis, & rectè philosophanti-
 bus, puta, vnum tantum Deum esse, animas esse immortales: esseque veras
 materiæ formas: & non solum motrices, iuxta Clement. 1. de summa Trin. &
 alia non pauca.

41 VI. Infertur † verum intellectum cap. Quicumque. 11. qu. 1. non esse, quod
 omnes Christiani, siue conueniantur vt Christiani ad sensum præmissum, siue
 non, possint conueniri super omnibus actionibus coram ecclesiastico iudice,
 vt Duran. & Ioan. à Turre crem. relati in 10. fundamēto nostri notabilis dixe-
 runt: sed quod tunc demum, cum conueniuntur, vt Christiani ad sensum præ-
 dictum: & ita non solum responderi potest illi cap. vt supra in 6. difficultate si-
 gnificauimus, esse paleam, vt inscriptio demonstrat, & Iacob. Almay. affirmar:
 sed quod etiam si esset granum, vt res in eo contenta insinuat, nihil obstarer.
 Infertur etiam: quod ratio statuendi cap. Quicumque. & c. Volumus. 11. quæst. 1.
 quatenus eorum tenor in hoc cap. recitatur non fuit, quod Christiani sint res
 spirituales spirituali caractere insigniti: Sed quod eo tempore tanta erat iu-
 dicum ecclesiasticorum sinceritas iudicandi vt Imperatores illorum con-
 ditores arbitrati fuerint è republica esse, vt omnes lites volente alterutro li-
 tignantium finirentur per iudices ecclesiasticos. Quia illa capitula non solum
 factabant

faciebant facultatem actoribus conueniendi reos coram ecclesiastico, vt dixerunt Duran. & predictus Ioannes: Sed etiam reis, etiam post litem ceptam, contestatam, & ferè finitam, petendi, vt processus, & diffinitio qua parte nondum erant facta, remitterentur à seculari ad ecclesiasticum.

42 VII. Alia esse peccata, vel crimina merè spiritualia, siue ecclesiastica: alia merè secularia: alia mixti fori, quæ diffinire tentarunt, sed imperfectè, gl. cap. Nos inter. de purg. canoni. Gofred. in summa. de for. com. col. 3. Bald. in additio. Specul. tit. de compet. iudic. addit: & in Margarit. verb. Papa. vers. 22. Gulielm. Ocam. in Dyal. 3. part. lib. 6. c. 8. & 2. par. lib. 6. cap. 97. col. 1. qui liber hodie prohibitus est in Indic. Pij IIII. classe 2. & post Cardinal. Panorm. Aretinus, in cap. Cum sit. de for. compet. num. 30. & Iacobus Almay. de potest. Papæ c. 10. col. 7.

Multo tamen perfectius diffinieris dicendo, peccatum, seu crimen mere seculare, siue laicum esse peccatum, quod sola lege seculari est vetitum: qualis videtur in hoc regno delatio ensis longitudinis maioris, quam quinque palmorum: & asportatio tritici, & quarundam aliarum mercium extra regnum.

Peccatum autem merè ecclesiasticum esse, peccatum, quoad sola lege supernaturali cœpit esse vetitum, vel sola pontificia est prohibitum. Posui peccatum, pro genere, & ad excludenda multa, quæ cœperant esse olim peccata lege supernaturali ceremoniali, vel iudiciali veteris testamenti: nunc autem non sunt. §. fin. 6. d. & cap. 1. de purifi. post partum. Dixi, sola lege supernaturali, ad excludendum merè secularia, & mixta, quæ non cœperunt vetari sola lege supernaturali. Dixi cœpit esse, & non est, ob multa, quæ hodie sunt delicta etiã secundum leges seculares, & nihilominus sunt merè ecclesiastica. Qualia sunt peccata hæreseos, & apostasiæ, quæ tam seculari, quam humana, quam supernaturali, & pontificia, sunt prohibita per tit. infra de hæret. & de aposta. & de hæret. C. & tit. 2. lib. 5. ordin. regi. & id genus alia multa. Dixi, vel sola pontificia est prohibitum, ad includendum peccata transgressionum ieiuniorum, & aliorum præceptorum humanorum ecclesiæ: de quibus in tit. de obserua. ieiun. & in cap. Missas, de consecr. d. 1. & tit. de feriis. Non autem dixi, hic cœpit esse, sicut superius. Quia in ea sum opinione, vt credam mixti fori esse delicta, quæ cœperunt quidem esse talia lege pontificia, sed nunc vetita sunt etiam seculari, vel Romana, vel alia condita, per eum, qui potestatem eam condendi habuit legitimam.

Peccatum vero mixti fori est peccatum lege naturali, simul & ciuili, siue seculari, vel pontificia, simul & laica vetitum. Dixi, lege naturali simul & ciuili, ad comprehendendum omnia peccata, per legem naturalem, & ciuilem verita, siue sint etiam per supernaturalem, vel pontificiam prohibita, siue non. Qualia sunt omnia peccata commissa contra præcepta Decalogi, de quo Exo. 22. & c. Quid in omnibus adiuncta glossa 32. qu. 7. Et ad excludendum ea, quæ vetita quidem sunt in lege naturæ, sed permissa seculari. Qualis est fornicatio simplex, iuxta ea, quæ habentur in cap. Meretrices. 32. q. 4. & aliis locis allegatis, per gl. Cl. Ad nostrum de hæret. verb. Non est. & Thom. 2. Sec. q. 154. art. 2. & in 4. dist. 33. q. 1. & Io. Andr. in mercur. regulæ Sine culpa. lib. 6.

Dixi, pontificia simul & laica, ad includendum illa, quæ nec naturali, nec supernaturali lege vetantur: sed humana, ecclesiastica, & ciuili sic. Qualis est delatio

delatio armorum nocturna post certum signum per vtrâque potestatem multis in locis prohibita. Qualis item satis dici potest in hoc regno, contractus matrimonij intra 3. & 4. gradum: imo & in secundo in linea æquali, quæ nulla lege naturali, neque supernaturali etiam veteris testamenti vetatur: attamen prohibetur lege canonica cap. Quædã 35. q. 2. & lege seculari regia tit. 13. §. 2. lib. 4. ordin. quamuis in 2. gradu non prohibeatur lege Romana §. Duorum instit. de nuptiis. Nec referre arbitror an prius lege pontificia, quam ciuili: vel prius ciuili, quam pontificia, cœperit prohiberi, modo vtraque sit prohibitum, quicquid sine ratione sufficienti dixerit Pan. in d. cap. Cum sit nu. 31. Peccatum autem ecclesiasticum, sed non merè, est peccatum in sese quidem etiam lege alia vetitum: sed sola pontificia prohiberi cœptum, saltem quoad circumstantiã loci, temporis, personæ vel aliquã aliam. Posui peccatum, pro genere. Reliqua verò pro differentia, qua excluduntur alia tria genera prædicta, scilicet merè secularia, merè ecclesiastica, & mixti fori. Quoniam, si satis rem expendas nullum eorum inuenies, quod alia lege sit vetitum, & sola pontificia cœperit prohiberi. Dixi autem, cœpit prohiberi, & non est. Quoniã ad hoc, vt sit ecclesiasticum, non tamen merè, satis videtur, quod cœpit esse tale lege pontificia: Et quoad hoc posset sustineri doctrina Panor. in d. c. Cum sit, nu. 31. si absque violatione verborum, & mentis eius ad id restringi posset. Exempla huius membri sunt omnia sacrilegia, siue sint talia ratione tēporis, siue ratione loci, siue personæ, siue alia, de quibus in tit. de immunit. ecclesiarum, & 17. q. 4. per totum & 2. 2. q. 99. & c. Cum sit. de foro compet. & alibi sæpè. Sunt & transgressionum ieiuniorum, & festorum, & id genus aliorum.

43 Huius exactæ resolutionis illa est quotidiana vtilitas, quod de peccato merè ecclesiastico solus ecclesiasticus cognoscit, & iudicat etiam inter laicos cap. Vt inquisitionis §. Prohibemus de hæret. lib. 6. Et de merè seculari solus secularis: & de mixto vterque. Ecclesiasticus quidem cōtra ecclesiasticos: Laicus contra laicos regulariter. De ecclesiastico vero non mero cognoscit ecclesiasticus etiam inter laicos, saltem quatenus tale est, secundum communem omnium, glossæ, & aliorum sententiam, in cap. Cum sit de foro compet. &

44 VII. Latum hic aperiri campum inferèdi multa profunda, & quotidiana. Quorum de numero primū est ratio, quare, & an verè peccatum vsuræ, quod est prohibitum lege naturæ secundum Communem, vt tangit Panor. in rubri. de vsur. & latius tradit Vterque Thomas 2. 2. q. 78. art. 1. & Cōmunis in 4. dist. 15. merè tamen ecclesiasticum dicitur quoad quæstiones iuris, secundum eandem Communem in d. cap. Cum sit. & in l. Titia ff. solut. matrimonio & in l. Quoties C. de iudi. & Clemen. Dispendiosam de iudi. Cum tamen homicidiū mixti fori ponatur. II. Ratio determinandi, an licet id olim fuisset verum, secundum leges Romanas, quæ permittebant eas: hodie tamè aliud sit dicendū, secundum alias omnium ferè regum Christianorū, quibus illæ prohibentur, & eas exercentes castigantur. III. Ratio quare omne peccatum (vt nouiores quidam vocant) erroris, vel oppositionis, quo quis malè iudicat illud aut illud esse, vel non esse peccatum, in omni materia, est merè spirituale, vel ecclesiasticū. Peccatum autem (quod iidem vocant vendicationis) quo quis sibi vel alij malè vèdicat, vel quærit honorem, voluptatē, fortunas, vel aliquid aliud non item. IIII. Ratio, quare,

& an verè dicat Communis de quæstione etiam facti quorundam, etiam merè ecclesiasticorum non posse cognoscere secularem: puta, an quis sit ordinatus nec ne à tali episcopo, etiam omiſſa diſcuſſione iuris: an ordinatio ſit legitima nec ne. De quæſtione vero facti quorundam etiam merè eccleſiaſticorū ſic: puta an iurauerit nec ne, omiſſa diſputaſione rectè, an ſecus id fecerit. V. Ratio, quare, & an verè dicatur principem ſecularè non poſſe caſtigare hæreticum, ſine prævia cognitione iudicis eccleſiaſtici, ubi nullū eſt dubium, an ſit hæreticum id, quod accuſatus dicitur feciſſe, vel dixiſſe, neq; id ipſe negat, ſed ſolum an id fecerit, dixeritue nec ne. VI. Ratio cur, & an rectè fecerit Rex Franciæ Frâciſcus, cum ante paucos annos ſtatuit, vt quiſquis aliquid ex 20. & amplius dogmatibus quorundam Germanorū ab illa celeberrima Pariſiorum Academia damnatis in ſuis regnis prædicaret, doceret, affirmaret ve, cēſeretur cōmittere crimen læſæ maięſtatis humanæ: ac perinde contra eum (quiſquis ille eſſet,) procederent iudices ſeculares, ac contra proditores, rebelles, & perduelles ſui regni. VII. Ratio cur, & an rectè potuit fieri lex 49. Tauri in regno Caſtellæ, qua filij clandestine cōtrahentes exhæredari poſſunt à parētibus: De quo poſt alios etiā doctiſſimus Didacus à Couarruias in Epit. 4. 2. parte cap. 6. VIII. Ratio determinandi alia multa, quæ hæcenus habeo quidē rudia, & informia: ſed Deo Opt. Max. fauētē, cum relectione cap. Tuam de ordine cogni. vulgabo formata, & formoſa. IX. Inſertur illud coroll. quod me notabili huic 6. inſerturum dixi ante octo meſes, cum latè reſponderem pro Domino D. Iohan. Soarez præſule noſtro reuerēdiſſimo, eodemq; comite valdè illuſtri multiſque nominibus mihi ſuſpiciendo: † deceptum à laico grauior citra dimidium iuſti precij, poſſe via denunciationis euāgelicæ iudicialis, vel mixtæ, adire iudicem eccleſiaſticum, vt illum deceptorem, aut læſorem moneat: & ſi opus fuerit per cenſuram eccleſiaſticam cogat ad pænitudinem illius peccati: ac per conſequutionem ad reſtituēdum decepto tantum, quantum ſecundum legem euāgelicam opus eſt ad hoc, vt illa inæqualitas deſinat eſſe peccatum, ſaltem mortiferum.

I. Preſuppoſitum, ſcilicet peccare lethaliter eum, qui contrahendo notabiliter decipit proximum.

47 **H**oc corollarium probaturus præſuppono primo, † peccare mortiferè, quicumque cōtrahendo decipit aliū in notabili quantitate, etiam citra dimidium iuſti precij. Quod affirmavit Tho. 2. 2. q. 77. art. 1. & in Quodlibet. 2. art. 10. & in 4. diſt. 15. q. 3. art. 2. ubi Gabriel ait q. 10. colu. 9. nihil eſſe in hoc dubij. Quamvis non deſint qui dubitent: ſed non (vt opinor) ibi. Quod etiam tenet Diuus Anto. 2. parte tit. 1. cap. 16. §. 3. receptus à Clauaſio, Silueſt. Tabienſ. ac aliis rapſodis ſiue ſummis in verb. emptio, & Conrad. de contracti. 3. parte, q. 7. Et Inno. in cap. In ciuitate de uſur. quem Anto. Panor. & Ioh. ab Annan. ibi ſequuntur, & Antho. in cap. Quia plerique de immunit. eccleſ. num. 12. & Pan. ibidem q. 9. Petrus ab Anchar. in regul.

regul. Peccatum de re. iur. lib. 6. num. 13. & 14. Et Panor. in cap. 1. De emptione. Facit glo. memorabilis in §. Hoc ius. 10. q. 2. verb. Plus, recepta vbique per omnes. Salicetus in Auten. Ad hæc C. de uſur. q. 21. & Fortu. de vlti. ſine illa 17. & Bartol. Veron. de ſimulat. contra. in 2. præſupp. primi caſus, col. 2. & 3. Antoninus Burgenſ. in cap. Cum dilecti de emptio. nu. 21. & recentiores in repetit. l. 2. C. de reſcind. vendit. col. 34. Diuus Bernardi. ſermo. 35. art. 1. & 2. Facit glo. putata ſingul. l. Semper in conuentionibus. ff. de regul. iur. quæ habet hoc non licere bono viro, per quam, eam appellās ſingul. hoc ipſum tenet Bald. in cap. Cum cauſa de reſtitibus in fin.

Et ne quis ſoli auctoritati doctiū niti nos exiſtmet, probamus id primo 48 eo principio iuris naturalis: † Ne facito aliis, quod tibi fieri non vis in princ. Decret. Deinde illo Apoſtoli. ad Theſſal. 4. Ne quis ſupergrediatur, & circumueniat fratrem ſuū in negotio. Vindex eſt enim de his omnibus. In quo pondera verb. ſupergrediatur, & verbum, vindex. Tertio illa ratione, quam ſentit Tho. 49 in d. q. 77. & alij in d. diſt. 15. ſcilicet, quod fundamentum iuſtitie commutatie, quæ cōſiſtit in emptione, & venditione, ac aliis cōmutationibus, eſt æqualitas precij, & mercis, vel aliarum rerum commutandarum. Nam vt Ariſto. 1. Politicorum tradit, emptio, & venditio, & eadem ratione omnia alia commutatio 50 introducta eſt pro communi vtilitate ambarum partium, quarum altera re alterius indiget. Quod † autem pro communi duorum vtilitate inductum eſt, non debet eſſe grauius alteri, quam alteri: vt eſſet ſi precium excederet valorem mercis, aut e conſtrario: Ergo præfata æqualitate non ſeruata contractus erit iniuſtus, cum alter eorum plus debito recipiat: alter vero minus.

51 Quarto † qui emit aliquid ab alio minore precio, quā ſit iuſtū, aliquid recipit non gratuito à vendente, pro quo nihil ei dat, partē ſcilicet illā rei, ſine qua reſiduum eius valeat tāti, quantum eſt datū precij: Ergo emptio talis iniuſta eſt. 52 Quinto cōuincit aduerſarium quamlibet effrontē, & proacē, † quod omnis, qui credens, vel debēs credere recedit à medio virtutis, ſiue per exceſſum, ſiue per defectum etiam ſolo humano, ac iure naturali attempto, peccat, & facit actū, vicij alterius extremi virtutis, relicta ea in medio: Quia virtus in eo conſiſtit, ſecundū Ariſtot. 2. Ethic. & Th. late 1. 2. q. 64. Quod conſequitur, † peccare omnē illum, qui credens, vel credere debēs recedit à medio iuſtitie (quæ virtus eſt clariffima) ſiue id faciat per exceſſum, ſiue per defectum: facereque actum iniuſtitie, quæ eſt vitium contrarium virtuti iuſtitie. Quod ruruſ cōſequitur, 54 † omnem illum, qui credēs, vel debens credere recedit à proportionē quadam æqualitatis commutationibus peccare, admittereque actum vicij alterius extremi virtutis iuſtitie. Si quidem medium iuſtitie in tali proportionē conſiſtit, ſecundum Ariſto. 5. Ethic. & Tho. 2. 2. q. 18. art. 10. receptum ab omnibus, ſaltem quoad ea, quæ faciunt ad proſoſitum noſtrum. Ex quo tertio ſequitur, eum, 55 qui † contrahit aliter, quam gratuito & ſciens, vel debens ſcire, non ſeruat proportionem æqualitatis, actum iniuſtitie, quod graue vitium eſt, admittere, ac per conſequutionem peccare. Cum ergo omnis, qui credit, vel debet credere rem, quā emit pluriſ valere, quam ſit precium, quo eam emit, credat, vel debeat credere ſe recedere à medio iuſtitie, conſequitur eum peccare. Ex quo 56 neceſſario 4. ſequitur, omnē † contractū non gratuitū, per quē res credita, vel

debita credi esse certi valoris cōmutatur pro re credita, vel debita credi maioris valoris, vel contrario esse peccatum. Ex quo infertur etiam necessario veram esse doctrinam illam, quam Scotus in 4. dist. 15. q. 2. tenet, & quam esse Communem inter alios ait Conrad. in d. 3. parte q. 57. & Iacobus Almayn. in d. 57. dist. 15. q. 2. col. 49. & 50. scilicet omnem ꝑ emptiōē & venditionem, in quam maius, vel minus precium quam sit iustum interuenit, esse peccatum: Cum tali tamen differentia, quod quando excessus est paruus vltra latitudinem omnem iusti precij, est peccatū veniale: quando vero notabilis etiā citra dimidiū iusti precij, est lethale: siue mortale: sed tale, quod leges ciuiles non puniūt, imo tolerant: Quando vero excedit etiam dimidium adeo est grande peccatum lethale, vt intolerabile sit: etiā secūdū leges ipsas ciuiles, & potestatis prophane.

VI. & postremo facit, quod Magnus ille Augustinus hoc expressē affirmat lib. 13. de Trinit. quem latē sequitur Henricus Quodlib. 1. q. 40. & efficaciter probat capitulum 1. de emptio. quatenus prohibet peregrinis vendere carius, quam mercato vendantur. Pro quo nouē, ac singulariter pondero cap. Cum dilecti de emp. quatenus reseruat remediū agendi super deceptione & c. canonicis, non distinguendo inter deceptionē citra, vel vltra dimidium: licet glossa ibi (potius suo, quam authoris eius sensu) illud restringat. Confirmanturque omnia, per regulam locupletari lib. 6. & l. iure naturæ nemini Locupletādum cum aliena iactura ff. de re. iur.

58 Non obstant leges illæ ciuiles. In causæ §. 1. de minor. Item si precio §. final. ff. locati. Neque illa capitula: Cum causa. & Cum dilecti de emptio. cum illis 4. glossis c. Cum causa de testibus c. Per tuas de donatio. & c. In ciuitate de vsur. & d. c. Cum causa. de emptio. quæ videntur probare, licitam esse deceptionem citra dimidiū iusti precij. Quoniā non est mens glossarum, neque etiā textuum dicere ita id licere, vt non sit malum, & in se turpe, atque à bonitate aborrens: Sed quod lege ciuili non punitur, imo toleratur. Sicut Lupanaria, secundum Augusti. in ferm. de ordine: & ingurgitationes ante quadragesimam in quinquagesima, secundum Gregor. in c. Denique 4. dist. vt Tho. receptus ab omnibus tradidit in d. q. 77. ar. 1. & nos latius explicauimus in c. Qualitas de pœnit. dist. 5. An autem, & quantū toleretur id lege canonica, postea dicemus declarando illa, quæ Panor. dixit in c. Cum causa de test. n. 4. per alia ipsiusmet dicta.

59 Non obstat etiam, quod And. Sicul. ait in cap. 1. de emptio. col. 3. & in addit. Bal. Auth. Adhæc nu. 16. C. de vsur. se consuluisse contrarium tam in hoc præsupposito, quam in sequenti. Quod apparet in consil. 22. col. 2. & 3. lib. 4. citans in id Inno. Anto. & Panor. in c. Quia plerique, de immunit. ecclesiarū, & Bald. in Auth. Adhæc C. de vsur. oppos. 21. ꝑ Non (inquā) obstat dictū eius. Tum, quia fundat se super præallegatis capitulis, & legibus, quibus est respōsum. Tū, quia Innocētius non dixit in dicto capitul. Quia id, quod ei imponūt Bald. & Andr. Sicul. Aliud enim est dicere, illi, qui per illicitā negociationē quæsiuit aliquid, quod nō tenetur restituere, cōsulendū esse, vt id pauperibus distribuat. Quod ille ait in fine, n. 3. Aliud dicere, non teneri emptorē, vel venditorē ad restituendū id, in quo citra dimidiū iusti precij proximū læsit, vel decepit. Quod ipse non dicit. Multis enim aliis de causis, quā defectu iusti precij potest esse illicita negociatio. Puta ex circūstantia personæ, rēporis, loci, verborū superfluatorum, & aliis

& aliis id gēdis multis, arg. cap. 1. ne clericus, vel monachi. & cap. Decet. de immunit. eccles. lib. 6. & similibus. II. Quod ipsemet Innocētius contrarium videtur tenere in cap. In ciuitate. de vsur. & expressius Panorm. quicquid imponat ei Andreas Siculus. III. Quod etiam ipsemet ꝑ Andreas Siculus dixit in d. cap. 1. Ioannem ab Annan. quem magnopere laudat, consuluisse contrarium eius, quod ipse respōderat, cuius tandem opinioni cedere videtur. Adde, quod in casu Andree Siculi non fuit simplex emptio: sed permixta cum donatione, vt etiam ipsemet ait in d. cons. 21. lib. 4. IIII. Quod ipsemet Andreas Siculus nihil aliud affirmat, quam id, quod Salicetus in d. Authen. quæst. 21. Ille autem in effectu dicit, ꝑ primo peccare eum, qui emit rem minoris, quam valet ab eo, qui ignorat eam pluris valere: & è contrario eum, qui vendit rem pluris, quam valet ei, qui putat eam tanti valere. Peccare secundo illum, qui rem vendit carius, quam valet ei, qui scit quidem verum eius valorem: sed pressus aliqua necessitate, vel famis, vel alia emit carius, quo tali necessitati succurrat. Peccare tertio illum, qui emit vilius iusto ab eo, qui scit quidem verum precium: sed necessitate preffus vendit rem vilius, aliās non venditurus. Peccare quarto qui quoquo modo mendaciis, vel alia fraude mouet alium ad vendendam sibi rem vilius, & emendam carius. Non peccare autem in alio quinto casu, quando, scilicet, tam emptor, quam venditor nouerunt iustum precium mercis, & nulla necessitate premente vllum illorum, venditor sponte sua, cessante omni fraude, dolo, & mendacio vendit vilius, quam valet aut emptor emit semper carius quam valet. Hoc enim casu videri potest emptor donare id, quod adiicit iusto precio, & venditor id, quod illi detrahit, argum. l. Campanus. ff. de oper. liber. & l. Cuius per errorem. ff. de reg. iur. V. Perpendendum est, quod Salicetus vir vtique doctissimus non audet asseuerare etiam hoc casu postremo non peccari: sed solum ait id videri sibi saluo meliori consilio. VI. Perpendendum est etiam, quod Andreas Siculus in d. cap. 1. vix audet discedere etiam in hoc casu ab opinione Ioan. ab Annan. Et merito. Tum, quia ꝑ vendere rem vilius, vel carius emere, non est donare: sed malè contrahere, & rem damnosam facere, vt ait Fabianus de Monte de emptio. qu. principal. 8. num. 20. & Pantaleo. in l. 2. C. de rescind. vend. col. 22. tribuentes id Bal. in l. Si quis donationis. ff. de contrahend. emptio. vbi tamen nil tale ait: sed in rubr. C. de contrahen. emp. col. 4. Tum, quia in dubio nemo præsumitur donare. l. Cum de indebito. ff. de probat. Et quod alioqui non esset locus prædictæ. l. 2. quatenus habet, ꝑ contrahenti læso vltra dimidium iusti pretij succurrendum esse: cum quilibet præsumatur scire vires patrimonij sui. l. Quisquis. C. eod. tit. de rescind. vend. Quibus tamen non obstantibus verum videtur id, quod Saly. ait. Quoniam contrarium prædictæ determinationis Baldi affirmat idem Baldus in d. l. 2. num. 8. dicens remedium illius ꝑ l. secundæ cessare in eo, qui sciens verum precium mercis suæ vendidit eam precio minore dimidio iusti. Cui concordat Bart. & Pau. & Pantaleo latē in col. 21. & proculdubio tenendum est, quando in ea concurrerent omnia, quæ in quinto casu Saliceti concurrunt. Quoniam concurrentia omnium illorum satis coniecturæ inducere videtur ad præsumendum animum donandi eius, qui tam spontè patitur talem inæqualitatem.

VII. Perpendendum Calderinum in d. cap. Naviganti de vsur. etiam hunc casum non concessisse expresse, licet aliqui eum facile illi forte non satis perlecto imponant, etiam alios concessisse, vt videre est apud eum opposit. 3. & quæst. 8. Perpendendum postremo, Petrum ab Anchar. in regul. Peccatum. de reg. iur. lib. 6. idem in effectu, quod Saly. tenuisse, vt patet. num. 29. licet aliqui parum cautè illi contrarium imponant, vt etiam tangam in confirmat. vltima nostri corollarij.

- 65 Ex quibus omnibus colligitur, † peccare vendentem mercem carius, quam valeat ei, qui credit rem valere tanti: vel scienti quidem, sed aliam ob causam, quam donationis, danti precium maius iusto, Peccare & è contrario ementem notabiliter vilius, quam merx valet, ab eo, qui putat eam non valere pluris: vel scit quidem valere: sed ob aliam causam, quam donationis vendit rem vilius.
- 66 Addo his, quod † non solum mortaliter peccat is, qui scienter notabiliter lædit, aut decipit proximum sic contrahendo contra legem diuinam: Sed etiam qui bona fide putans se iuste contrahere, id fecit, si postea cognita veritate id, in quo illum læsit, ei non restituat: Quæ communis est conclusio tam Scoti recepti ab omnibus in 4. distin. 15. quæstio. 2. quam Diui. Antoni. 2. parte tit. 1. cap. 16. §. 3. recepti à Clauas. Syluest. Caieta. Tabiens. & alijs rapsodis: Quam etiam tenent Anton. & Panormit. in cap. Quia plerique. quæst. 9. de immunitate ecclesiarum, & Conradus de contractib. quæstion. 1. col. 2. & Adrianus in fine 3. artic. quæst. 1. Quodlib. 6. Et omnino tenenda. Tum, quia tutior. Tum, quia Communis. Tum, quia omnes rationes, quæ probant præcedens præsuppositum, si dexterè huic applicentur, eam quoque euincunt.
- 67 Tum, quia † deceptio reipsa, & dolosa æquiparantur, nisi quoad ea, in quibus iura expresse ponunt differentiam. Si quis cum aliter. ff. de verbor. oblig. vbi hoc Communis, post Paul. in 1. notab. affirmat, & nullibi inuenies expressum illa non æquiparari quoad effectum obligandi quem ad restituendum læso, id in quo læsit superueniente scientia.
- Non obstat, quod contrarium teneat Franciscus Aretinus in cap. Cum causa. de testib. quem Antoni. Burgenf. in cap. Cum dilecti. sequitur: eo quod non occurrit ei solutio fundamenti Aretin. Tum, quia est doctrina noua, & animarum saluti periculosa, & occasionem tribuens delinquendi, vt palam est: & ideo minimè admittenda, argum. cap. Ex parte. de consuetud. l. Conuenire. ff. de pact. dotal. Tum, quia parum caute fundata, eo solo, quod si præscriptio bona fide completa lædens notabiliter proximum excusat à restituendo vsucipientem, siue præscribentem, cui mala fides superuenit post eam impletam, iuxta gloss. cap. Vigilanti. de præscript. communiter receptam: etiam emptio, vel venditio bona fide completa, licet notabiliter lædat proximum, debet excusare ementem, vel vendentem à restituendo. Parum caute (inquam) fundat suam opinionem Aretinus. Quia quæ ille putat similia, longe dissimilia sunt. † Nam vsucapio, siue præscriptio est quidam modus acquirendi non solum toleratus, & impunitus, sed etiam approbatus, & factus actus virtutis, siue virtuosus à lege tam canonica, quam ciuili. At emptio læsua etiam citra dimidium iusti precij nulla lege neque ciuili, neque canonica appro-

proba

probat, neque permittitur tanquam actus bonus, & virtuosus: sed solum relinquitur impunitus: vt præscriptio cum mala fide à lege Cæsarea. Quod nescio, quare non animaduertentur illi duo viri alioqui oculatissimi Franciscus Aretinus, & Antonius Burgenfis. Per quod adeo soluitur eorum fundamentum, vt eo vtens in teatro doctorum merito posset risui haberi: præfertim, si quis assentiretur Conrado dicenti in libro de contractibus, quæstione quinquagesimaseptima, in fine quintæ conclusionis, non posse id, quod ipsi aiunt statui legibus humanis, tam longe abest, vt id sit statutum canonicis: quorum verus intellectus in fine patebit.

II. Præsuppositum scilicet huiusmodi deceptorem seu læsorem non solum peccare: sed etiam teneri ad restituendum.

- 70 **S**ECUNDO præsuppono huiusmodi † decipientem, & lædentem non solum peccare lethaliter ita contrahendo: sed etiam teneri ad restituendum, vt expresse affirmat Thomas in dict. Secun. Secund. quæst. 77. artic. 1. ad 1. & Diuus Anton. in d. 2. parte tituli. 1. cap. 16. §. 3. col. 4. & Scorus in 4. distin. 15. quæst. 2. vbi poit alios Gabriel. quæst. 10. col. 19. dicebat hanc esse communem opinionem. Eridem tenet Panorm. in d. cap. Quia plerique. quæst. 9. & Bartol. Veronensis in tractatu de simulat. præsup. 2. col. 3. & Anthonius Burgenfis, & ferè omnes supradicti. Quod probatur primo ex eo, quod omnis † iniustitia, & inæqualitas commutationum reducenda est in foro animæ ad iustam æqualitatem, argum. fundamentorum pro primo præsupposito adductorum. Deinde, quod
- 72 deceptus vltra dimidium iusti precij tenetur restituere rem, vel totum illud, quod deest iusto precio. Nec satisfacit restituendo id, per quod precium crescit vltra dimidium, secundum Cyn. communiter receptum in d. l. C. de rescin. venditio. quæst. 8. & hoc non alia ratione, quam contractus aliter non reducitur ad iustitiam debitam: Ergo etiam decipiens citra dimidium iusti precij tenebitur ad resarciendum illud vsque ad iustum. Postremo, quod omnis
- 73 † damnificatio, retentio, & vsurpatio rei alienæ prohibetur præcepto, de non furando: & est peccatum. cap. Pœnale. 14. quæst. 5. Quod non tollitur, nisi restituatur ablatum, regul. Peccatum. lib. 6. cap. Si res aliena. 14. quæst. 6. At retentio rei emptæ precio notabiliter minore iusto contra voluntatem liberam donandi venditoris, est damnificatio, retentio, vel vsurpatio rei alienæ contra voluntatem liberam domini: Ergo peccatum inde resultans non tollitur, nisi per restitutionem.
- 74 Neque obstant ea, quæ pro contraria parte citari possunt. Quoniam eodem ferè modo resoluuntur, ac illa, quæ contra primum præsuppositum adducta resolebantur.

III. Præsuppositum scilicet. Eum, qui tenetur restituere, & non restituit perseverare in peccato.

ERTIO præsuppono eos omnes, † qui tenentur ad aliquid restituendum, & id statim, aut quam citissimè possunt non faciunt, inuita parte, peccare, nouo peccato, & perseverare in antiquo. Quæ conclusio est vtriusque Thomæ. 2. Secun. quæst. 62. art. fin. Thomæ, Scoti, & omnium aliorum in 4. distin. 15. & Hostien. in summa. de pœnit. §. fin. col. penult. versi. Quid si nullam. & Petri ab Anchar. in regu. Peccatum. col. 1. de reg. iur. lib. 6. Quare doctissimus Adrianus orsurus restitutionis materiam, eam appellat cessationem à peccato: & postea col. 3. semper & continuo ait obligatum ad restituendum, peccare mortaliter quandiu detinet alienum inuito domino, etiam si non concipiat propositum non restituendi. Quia satis est ad peccandum, detinere alienum, & non restituere: † licet non concipiat propositum non restituendi. Quæ omnia etiam alij sentiunt. Hæc Communis omnium conclusio, etiam si nemo eam affirmaret, efficaciter tamen probaretur, eo quod vt ait Thom. in d. art. fin. ead. videtur ratio omnium restituendorum, arg. cap. fin. 14. quæst. 6. At quod debetur mercenario statim est restituendum, iuxta illud Leuit. 19. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque ad mane. Deinde probatur, eo † quod parum differunt quoad peccatum accipere, vel detinere alienum inuito domino cap. Sæpe. de restit. spoliat. At qui capit alienum inuito domino semper, & continuo peccat, Ergo, & qui detinet. Postremo, quod præceptum † de restituendo, licet sit affirmatiuum, includit tamen intra se illud negatiuum, quo iubemur non detinere alienum: Et præcepta negatiua semper & pro semper, hoc est, quolibet tempore obligant, secundum doctrinam Thom. 2. Sec. quæst. 33. art. 1. receptam ab omnibus, & in his ab Archid. & vtroque Cardin. in cap. Si peccauerit. 2. quæst. 1. & ab Archid. in summa. de pœn. d. 5.

76 ad mane. Deinde probatur, eo † quod parum differunt quoad peccatum accipere, vel detinere alienum inuito domino cap. Sæpe. de restit. spoliat. At qui capit alienum inuito domino semper, & continuo peccat, Ergo, & qui detinet. Postremo, quod præceptum † de restituendo, licet sit affirmatiuum, includit tamen intra se illud negatiuum, quo iubemur non detinere alienum: Et præcepta negatiua semper & pro semper, hoc est, quolibet tempore obligant, secundum doctrinam Thom. 2. Sec. quæst. 33. art. 1. receptam ab omnibus, & in his ab Archid. & vtroque Cardin. in cap. Si peccauerit. 2. quæst. 1. & ab Archid. in summa. de pœn. d. 5.

77 Ergo semper, & pro semper obligat: † ac per consequentem qui rem restituendam inuito domino detinet in dies, & horas, apponit iniquitatem super iniquitatem (vt verbis Psaltis vtar.) Confirmantur hæc omnia per I. In omnibus obligationibus. ff. de reg. iur. quam in hoc citat Ricar. in d. dist. 15. art. 5. q. 4.

Probatio corollarij huius. IX.

79 **P**ræsuppositis ergo his tribus, scilicet, quod huiusmodi deceptor peccat mortaliter: & quod tenetur ad restituendum: & tandiu perseverat in peccato, quandiu detinet alienum. Probo nunc hoc nostrum corollarium, scilicet huiusmodi, de quo agimus, emptorem, & venditorem etiam si sit laicus cogi posse ab ecclesiastico iudice, per viam saltem denunciationis euangelicæ ad satisfaciendum læso. Et primo quidem, ac irrefragabiliter sic: † Ecclesiastica potestas cognoscere potest via denunciationis de quocunque peccato mortali cuiuscunque Christiani,

Christiani, etiam puri laici, ad effectū cogendi eum per censuras ecclesiasticas ad pœnitentiam: vt habet nostrum hoc 6. notabile, tam sacris literis, quam rationibus naturalibus, & pontificiis satis superque fundatum. At hæc, de qua loquimur, deceptio, & læsio notabilis, siue grauis siue fiat à laico, siue à clerico, est peccatum lethale, siue mortale, vt habet primum præsuppositū supra probatum: Ergo ecclesiastica potestas poterit de eo cognoscere ad effectū cogēdi decipientem ad pœnitentiam: & per consequentem ad restituendum, &c. Dicat tamen hic aliquis, Concedo ecclesiam posse cognoscere de tali læsione tali via, in talem finem & effectum, etiā contra laicum, si is cōuentus non excipiat, obiciendo actori conuenienti malitiam: conuentum tamen si vult, eam illi obiciere posse, & excipere: vt ipsemet ratione noua cōfitebar in solutione difficultatis secundæ.

Contra eum, qui sic responderit argumentor. II. & irrefragabiliter quod huiusmodi exceptio militiæ † tunc demum habet locum, quando cōtra talem læsionem proditū est à lege ciuili remediū, per quod illa læsionis iniquitas ad æquitatem reduci potest in foro seculari, vt in 2. difficultate prædixi. At quando tale remedium non est proditū tunc, sine vllius eiusmodi exceptionis impedimento corā iudice ecclesiastico, potest trahi saltē hac via, de qua loquimur denunciationis, secundum Innoc. in d. cap. Nouit. nu. 4. quem sequitur Hostien. col. 2. & Ioh. And. etiam col. 2. & clarius Petrus ab Anchar. nu. 14. Quod ipsum dicunt Anton. Cardinal. & Ioh. And. & Panor. nu. 48. neque est vllus, qui eis ibi contradicat, licet sint, qui non tangant. Et est cōmunis opinio approbata, per Bartol. in Extrauag. Ad reprimendam, verb. denunciationem col. 1. quem sequitur Fel. in proœmio Gregor. nu. 26. & in cap. Quæ in ecclesiarū, de cōstitut. nu. 8. Pro quibus de multis, quæ adduci possent, sufficiat cap. fin. de præscriptio. adiuncta l. Sicut, & l. Omnes C. de præscript. 30. vel 40. annorum. Per quæ probatur legibus ciuilibus non esse proditum † remedium contra vsucipientem, siue præscribentem cum mala fide. Et ideo procedi posse ab ecclesia etiam cōtra laicum, saltem per viam denunciationis, vt copiosè scribit Panor. in illo cap. final. nu. 22. de præscript. & Ioh. Imol. col. 6. versic. Ex hoc infertur. Sic etiam quia contra vsurarios, saltē vsque ad certam quantitatem non erat proditum remedium à lege Romana, quæ illas permittebat l. Eos C. de vsur. poterant in dubio trahi etiam laici ad iud. c. ecclesiasticum maximè per viam denunciationis, quo pœnitere ac per consequentem restituere cogentur vsuras extortas cap. Quid dicam 14. q. 4. & 13. q. 3. per totam & c. Quia in omnibus de vsur. & Cle. 1. eo. tit. Alia sunt id genus multa, quæ congerit Petrus ab Anchar. in regul. Peccatum col. 1. de regul. iur. lib. 6. Cum ergo † læsio, & deceptio, de qua loquimur sit peccatū lethale, quādo est notabilis disparitas precij, & mercis, vt probatum est in primo præsupposito, & super eo nullum est remedium agendi coram iudice seculari, neque secundū leges Imperiales, neque secundum regias: licet hæc copiosius quam illæ subueniāt, vt videre est in tit. 30. lib. 4. ordin. adiuncta l. 2. C. de rescind. vendi. & annotatur in cap. Cum dilecti & in cap. Cum causa de emptio. & venditio. necessario cōsequitur posse læsum recurrere super eo ad iudicem ecclesiasticum etiam contra laicum.

80 III. & quidem neruossimè facit, quod eiusdē † venditor læsus, non solum

potest recurrere ad iudicem ecclesiasticum: sed etiam videtur teneri, vel ad remittendum debitum, vel ad recurrendum sub pœna peccati. Quia ꝑ omnis Christianus tenetur corripere proximum, quem videt perseueratē in aliquo peccato lethali, & si semel ac iterum monitus non se emēdauerit, tenetur eum denunciare ecclesiæ, iuxta præceptū domini, de nos mutuo corripiēdo, datum Matthæi 18. insertum huic cap. & capit. Si peccauerit 2. q. 1. & declaratum vtroque, ac in 4. Sententiarum distin. 19. & per vtrumque Thom. 2. 2. q. 33. & ni fallor, vtilius ad vsū, & profundius ad disputandum per nos in 4. & 5. notabilibus superius collectis, & cōmento. d. cap. Si peccauerit reseruatis. At omnis venditor huiusmodi, qui vendidit rem emptori credenti, vel credere debenti eam multo plus valere, videt eum non solum peccasse lethaliter, siue mortaliter, iuxta dicta in 1. præsupposito: sed etiam perseuerare in eo, non restituēdo, iuxta dicta in 2. & 3. præsupposito: Ergo vel debet ei donare, quod debet, vel eum monere semel ac iterū, & si non fuerit auditus, denūciare illius peccatum, & perseuerantiā ecclesiæ. Maximè quia ꝑ is venditor, magis, quam alij tenetur ad hanc monitionem, & denunciationem. Tum, quia certius nouit peccatum eius, & perseuerantiam, quam alij. Tum, quia alij forte putant eum liberè, ac gratis donasse emptori eam partem, qua precium merx superabat. Tum, quia in ipsum peccat emptor non solum, sicut in alios nocēdo ei spiritualiter malo exemplo: sed etiam temporaliter damnificando, vt palam est. Et quando sunt multi, ꝑ qui possunt corripere, ille primo loco ad id tenetur, qui magis est ad id obligatus, iuxta communem sententiam in locis prædictis receptam.

III. Facit, quod hanc cōclusionem sentiunt omnes, qui affirmāt peccare lethaliter huiusmodi deceptorem, vel læsores: affirmāt autem id ferè omnes, vt in primo præsupposito est dictū. Quod ideo videntur non expressisse: Quia doctissimis, eisdemque pientissimis viris superfluum videbatur id exprimere, clamante euangelio, clamantibus cōciliis, & Rom. pontificibus, clamantibus Augustino, Hieronymo, Ambrosio, Gregorio cum omnibus, tam nouis, quam antiquis doctoribus: ꝑ omnes, qui perseuerāt in peccato lethali corripī posse, ac debere: & si correpti non se correxerint denunciari ecclesiæ, & eam non solum posse, sed etiam debere censura ecclesiastica castigare, si denunciati, ac blande moniti se non emēdauerint. Non desunt autē qui etiā hoc expresserūt: Id enim facit ꝑ Iacobus Almaynus doctorū ætatis suæ Parisiensiu cum primis doctus, ne dicam doctissimus in prædicta d. 15. q. 2. col. 52. Non obstantibus legibus, & capitulis contra hoc faciētibus, quæ ibi citat, idem reperit, & clarius in lib. de autoritate ecclesiæ cap. col. pen. & in quæstione, quam vesperiarum vocāt, col. 12. & Panormit. canonum interpretū facile princeps, in cap. In ciuitate, de vsur. nu. 6. expressè ait laicum posse cōueniri in foro ecclesiastico super hac læsione: & pondera ipsum sentire, quod non solū via denūciationis: sed & alia recta, & directa potest hoc fieri: Et in cap. Cum causa de test. nu. 4. præsupponit, contra talem lædentem posse procedi in foro contentioso canonico, quando peccat. Grauiissimus item author. Ioh. ab Annania in illo eod. capitulo, In ciuitate, nu. 8. de huiusmodi deceptione ait se indubitanter credere hoc non licere in foro animæ, cōscientiæ, & sic nec in foro canonico. In quibus verbis pondera verbū foro canonico, & nu. 9. subiicit ꝑ emēti rem plus, quam valet non

non solum dari in foro canonico officium iudicis, ad repetendum solutum: sed etiam, imo multo magis, ad solutionē impediendā, argui cap. Quēadmodum, cum simil. de iureiur. Calderinus etiam in repet. c. Naviganti, de vsur. col. 4. expressè dicit in foro canonico posse agi contra illum, qui sciens iustum rei precium minoris emit ab eo, qui credebat rem non valere plus. Cōtra eum item qui carius vendit ei, qui credebat rem valere tanti. Nec enim, inquit, est credendum, quod ius canonicum, quod à Spiritu sancto processit cap. Si quis diaconus 50. dist. decipientē, vel dolum approbaret. Idem tenet Petrus ab Anchar. 92 in repet. cap. Peccatū de regul. lib. 6. quatenus, nu. 21. concludit in effectu ꝑ tunc demum licere prædictam læsionē citra dimidiū iusti precij, siue vllō remedio, cum vterque tam emptor. quam venditor scit illud: & interuenit præsumptio liberè donandi excessum: Non autem cum fit ob aliquam causam, quæ tollat præsumptionem liberæ voluntatis donandi: puta ob famem suam, vel familiæ suæ, aut vt se, vel suos redimat à captiuitate, vel vt vicinum rixosum è vicinia tollat, vel ob aliam simile. Quia tunc læsus etiam citra dimidium posset petere saltem in foro canonico, vt illa inæqualitas ad æquitatē reducatur. Idem tenet 93 etiam expresse ꝑ Dominicus Sotus vir eruditione singulari in lib. de ratione. regend. membro secundo q. 3. pagin. 3.

V. Facit quod nullum mouere debet id, quod ait Pantaleo in dicta l. 2. col. 3. scilicet Bal. dicere in Authen. Ad hæc C. de vsur. col. penult. versicul. Insuper qui est nu. 16. mercatores vendentes sagacibus, & astutis non posse conueniri per denunciationem euangelicam. Tum, quia Bald. nihil ibi ait de tali denunciatione, nec de astutis, & sagacibus. Tum, quia Innoc. cuius ille autoritate mouetur, non ait illud. Tum, quia ratio, quæ in nostro libro tam antiquo, quam nouo, mouet Bald. ad dicendum, mercatores carius, quam par est, vendentes non teneri ad restitutionē, falsa est scilicet, quia inquit accusatio debet sequi sensum, non est peccatū iure naturæ. Nam multa sunt peccata: quæ comprehendi nequeunt etiam indirectè sensibus. Et peccatum carius vendendi comprehendi potest saltē indirectè sensu: Et nec ipse, nec alius potest negare peccatum læsoris vltra dimidium iusti precij, posse in iudicium etiam seculare deduci. Quod tamē non potest aliter cadere in sensum quam posset peccatum læsionis citra dimidium. Ex scriptis autem Andr. Sicul. conicio ꝑ viciatum esse Bal. & pro, accusatio debet sequi sensum, legēdum esse, cum acquisitio habeat consensum: sed etiam secundum hanc litteram est inepta. Nam etiam vsuræ habent cōsensum, & tamen sunt contra legem naturæ, secundū Th. receptum 97 2. 2. q. 68. art. 1. ad 3. Denique ideo neminem debet mouere in contrarium illud Pantaleonis dictum. Quia id verum est in eius terminis: cum scilicet venditio sit sagacibus, & astutis, & ita scientibus valorē iustum, & saltem tacitè donantibus, vt in fine primi præsuppositi dicebam. Addo, quod Pantaleo nobiscum sentit. Siquidē aperte iudicat succurrendū esse taliter læso, si non esset astutus, neque sagax, & quia id nulla ratione alia defendi posset, quam quia eiusmodi personæ non vidētur læsæ causa donandi: sed facilitatis: cōsequitur locum esse denunciationi vbicumque læsio talis alia de causa, quam donandi cōtingeret. VI. eum, qui adeo laxus est, vt hæc non mouerint, terreat saltē illud doctissimi Carlerij, probatum à Iacobo Almay. de potest. eccles. cap. 11. & supra in

100 corol. 2. huius notabilis à nobis limatū scilicet, quod asserere † iudicē ecclesia-
sticum non posse cogere laicum ad soluēdum debitum, quod certificari potest,
101 vel ad cedendum bonis, est errare in materia clauium. Terreat item hæresim
esse † contrarium huius 6. notabilis, vt in d. corol. 2. habetur, & ex notabili
nostro necessario inferri hoc nostrum corollarium: & per consequentionem
illius contrarium, aut hæresim esse, aut eam manifeste sapere.

Postremo flectat in hoc maiestatem, clementiam, & benignitatem regiam
eiusque proceres, quod vicium hic carius, quam par est, vendendi egētibz, &
vilius iusto emendi ab eisdem, præsertim immobilia tam durum substitutum,
102 & vicarium agit vicij fœneradi quod latius hodie hoc regnat, quā olim illud:
crudelius sæuit in pauperes: occultius illorū sanguinem fugit, & in extremam
paupertatem, desperationemque miseros adigit, & efficacius animas plurium
diuitum æternis cruciatibus obligat. Regnat (inquā) latius. Quia imperat non
solum Lusitanæ toti, & Castellæ: sed etiam reliquæ Hispaniæ, ac Galliæ simul,
& toti reliquo Christiano orbi, vnde fœnerandi vitium exulat. Quod autem
crudelius sæuiat ex eo colligitur, quod per huiusmodi emptiones, vditiones,
& locationes citra dimidium iniquas, nostra ætate frequenter à cuiusvis or-
dinis diuitibus lucri fiunt annua triginta, & eo amplius pro centum: Cum
tamē per vsuras antiquas solum possent lucri fieri pro centū 4. ab illustribz, 6.
ab aliis, qui non essent mercatores, 8. à mercatoribus terra, & 12. mari, iuxta l.
Eos C. de vsur. secundum illam nouam eandemque veram interpretationem
Hermolai Barbari relatā, & pulchre probatam à Bartolom. Socy. in l. 3. §. final.
ff. ad l. falcid. quem sequitur Alciat. lib. 3. dispositio. cap. 3. omisa expositione
gloss. l. Centesimis ff. de verb. oblig. & aliis: quos omnes efficaciter confutabat
Paulus Castrenf. in d. l. 3. §. final. Quod autem per huiusmodi contractus ali-
quando pro centum lucri fiunt 30. patet ex eo, quod passim videas prædium
valens ducentis emi centū, & vno, & mox illud locari venditori 30. & pluribus
annis, cum læsio ne citra dimidium iusti precij. Quoniam ex prædio valente
ducentis satis aptè culto redeunt, vt plurimum, ad rectè colentem plures,
quam 20. & ideo locatio facta 30. & aliquot pluribus non excedit dimidium
iusti precij. Quod autem oculius pauperum sanguinem sugat, colligas ex eo,
quod sub specie honesti, & beneficentiæ, iustique contractus, veluti ex insidiis
aggrediens, plus torquet eos, & plus exigit ab eis. Quod autē animas plurium
diuitum efficacius æternis cruciatibus obliget eo fit palam, quod eo periculo-
sior dicitur morbus, quo est ignotior, & occultior, & minus medicis, medicinif-
que parat. Si ergo vsuræ vicium appellatur vorago animas deuorans, & fa-
cultates exhauriens cap. 1. de vsur. lib. 6. ob idque omnibus legibus etiam, ciui-
libus regum Christianorum omnium exploditur: Quare hoc vicium inique
commutandi tam palam substitutum, & vicarium eius, & peius eo non explo-
ditur, & tanquam pestis animarum, & fortunarum non vitatur, non fugatur,
non confunditur?

Confuta

Confutatio.

CONFIRMATIO nostro, quod iustum, sanctum, & reipublicæ
vtilissimum est, corollario, castra desiderantium potius, quam
probantium contrarium euertamus. Quod vt aptius fiat, quam
maximum illi colligere possunt exercitum in aciem produca-
mus. Colligere possent primo, nouitates esse fugiendas, & hoc
nouum, & insolitum esse. II. Iurisdictionem regiam hoc modo maximè di-
minutum iri. III. Per hoc dari viam, qua omnes causæ fori secularis tra-
hantur, trahue possint ad ecclesiasticum. IIII. Consequi hoc, eundem reum
trahi posse ad duo fora super eodem peccato, & vtrobique puniri. V. Tam
canonicas, quam ciuiles scilicet, obuiare huic corollario: Nempe cap. Cum di-
lecti. & cap. Cum causa. de empt. & l. 2. C. de rescin. vendi. VI. Vscapiones,
& præscriptiones, bona fide completas non videri permissiores, quam huius-
modi emptiones, & venditiones: & constare illas, etiam in foro conscientiæ
seruandas, secundum Communem. VII. Diuites multos deturbatum iri
quiete sua & suis quæ inique emerunt prædiis, si corollarium hoc teneatur.
VIII. Non posse notorium esse hoc peccatum, nec per consequentionem spe-
ctare ad ecclesiasticum. IX. Multas lites nocere reipublicæ, & hoc corolla-
rium plurimas pariturum.

Ecce totum, qui contra nos confici potest, exercitum. Quem tamen quis
vel mediocriter doctus timeat? Quis non eum forti animo excipiat, & fuget?
Ad primum igitur horum respondeo primo negando, noua omnia esse repro-
banda, vt negandum est, nisi reprobare velis plurima, quæ rex, & dominus no-
ster Ioannes huius nominis tertius pro maxima sua sapientia, & religione in
hæc sua regna inuexit nouissima: sed optima. Nisi etiam velis reprobare euan-
gelium Christi sanctissimum, quod renouauit innumera, quorum de numero
fuit potestas & necessitas, de qua agimus corripendi fratrem, ac denunciandi
eum ecclesiæ, si se non emendaret, Matth. 18. Deinde respondeo concedendo,
104 † nouitates quidem inutiles, & contra sacras scripturas, & sacros canones
non esse inducendas cap. Quis nesciat. II. dist. c. Cum consuetudinis. de consue-
tud. Negando tamen hanc esse talem. Tum, quia plurimum confert animarum
saluti, quæ omnibus rebus anteponenda est. l. Sancimus. C. ad l. Iul. repet. trans-
plantata in cap. Sancimus. i. q. 7. plurimum pauperum vtilitati, & indemnitati,
ad quam hortatur nos psalmus ille regius: Beatus vir, qui intelligit super ege-
num, & pauperem, in die mala liberabit eum dominus. Tum, quia tam lon-
ge abest, vt hoc sit contra canones, aut sacras literas, vt de illarum medio sit
haustum. Tertio respōdeo hoc non esse nouum, sed antiquum institutum, non
cuiusvis regis, vel Imperatoris: sed Regis regum, & domini dominantium Chri-
sti Iesu Domini Dei nostri, vt in 4. notab. supra monstrabam: Tale, inquam in-
stitutum, quod nulla humana lege scripta, & nullo vsu, nec abusu tolli potest,
arg. cap. fin. de consuetudine, & c. Sunt quidam. 25. q. 1.

105 Ad 2. respondeo demirari me solitum illos, qui clamant ob hoc minui iu-
risdictionem regiam. Tum, quia cognoscere de aliqua re, an sit peccatum, &
gratiæ cœlestis impeditium, & cogere quem ad illius pœnitentiam ad nul-

Iam potestatem secularem pertinet, secundum omnes: & ea, quæ tetigimus in corol. 7. huius notab. 6. & in corol. 17. not. 3. Quia hoc negotium spirituale est, terminandum non legibus humanis, non etiam sola naturali: sed supernaturali diuinitus in utroque testamento: maxime vero nouo reuelata. Tum, quia licet ecclesiastica potestas huius rei cognitionem omittat, nihilo magis tamen eam regia capere potest. quandoquidem secundum eius leges regias huiusmodi emptiones impunes sunt, & tolerantur, sicut secundum leges Imperiales, vt in 2. arg. pro nostra conclusione facto monstrabatur.

Ad I. Negamus vllam causam fori secularis trahi ob hoc ad ecclesiasticum, vt latè in 2. difficultatis solutione diximus.

Ad IIII. Respondeo primo negando ex hoc corol. inferri posse quem ad duo fora trahi super eodem peccato, & utrobique puniri. Quia id, de quo loquimur peccatum scilicet † læsio, & deceptio, citra dimidium non est crimen ciuile, nec super eo quis in foro seculari puniri potest vt palam est. II. Respondeo non esse contra iura, vt vnus & idem super eodem crimine ad duo fora trahatur, quando illud ob varios respectus esset varij fori. Nam castigatus à laico iudice ob vulnus illatum in ecclesia, quatenus erat solum vulnus, & crimen laicum, castigari potest ab ecclesiastico, quatenus est sacrilegium, secundum Communem, secundum quam absolutus, vel castigatus in altero foro castigari potest etiam iterum in altero regulariter, quando ob varios respectus crimen est vtriusque fori, vt videre est apud Felin. & citatos ab eo in cap. De his. de accusa. num. 13. Adde, quod nemo negabit eum, qui † occidisset aliquem, & ob id penitus esset etiam iuste citra mortem tamen, à iudice seculari, peccati autem non pœniteret: imo diceret placere sibi plurimum id fecisse, posse corripì, fraterna correptione, & si non se correxerit, denunciari ecclesiæ: & si ab ea monitū non pœniteret, ob contumaciam excommunicari: Quoniam secularis iudex puniuit eum ob homicidium, quatenus illud erat crimen ciuile offensum proximum, & rempublicam; Ecclesiasticus autem quatenus est offensum Dei, & impeditium vitæ æternæ, & quatenus adhuc durat per impœnitentiam illam, & contumaciam impediendam vitam spiritualem, & æternam. Quod lex ciuilis, nec curat, nec punit, nisi in aliam proximi offensam extendatur. Quamquam hæc ad redundantiam dicuntur: cum id, de quo agimus peccatum, non sit crimen merè seculare, nec mixti fori: & ita nec punibile, secundum leges ciuiles: sed solum secundum diuinas, & ecclesiasticas.

Ad V. Quod multis videtur Achilles: mihi autem vix Theristes, respondeo, † quod l. 2. C. de rescind. vend. & c. Cum dilecti. & c. Cum causa de empt. nihil penitus obstant, Non primo lex illa 2. non enim approbat tanquam iustam, emptionem, & venditionem cum tali læsione factam: sed tolerat eo modo, quo præscriptiones cum mala fide introductas author codicis, in quo illa lex fita est tolerabat, non dando vllam actionem, vel remedium ciuile læso, imo tollendo quod alias per legem ipsam ciuilem competere poterat. Quæ est sententia Thomæ, & ferè omnium theologorum, & canonum peritorum, vt dictum extitit in fine primi præsuppositi: non tamen tollit remedium denunciationis euangelicæ, quod euangelica, & diuina lex attribuit, vt supradictum est: quia

quia noluit tollere, nec si maximè voluisset potuisset, arg. cap. Sunt quidam. 25. q. 1. Sicut etiam, secundum communem opinionem pro pacto nudo leges illius libri non dant vllum remedium, neque vllam actionem regulariter. l. Legem. l. In bonæ fidei. l. Petens. C. de pactis. Non tamen tollunt, nec tollere potuerunt obligationem, & remedium à lege diuina inductum iuxta ea, quæ latius annotantur in cap. 1. de pactis.

108 Minus obstant † prædicta cap. Cum dilecti. & Cum causa. de emptio. Tum, quia nihil plus saltem faciunt contra nos, quam lex illa 2. C. de rescind. vend. & ita pari facilitate, qua illa refelli possunt. Tum, quia illa duo capitula nihil statuunt de emptione, vel venditione facta precio minore iusto citra dimidium: sed de facta minore vltra dimidium, vt palam ex eorum lectione patet. Tum, quia cap. Cum dilecti. nihil noui disponit: sed solum declarat: & declarat id, quod nihil facit ad propositum scilicet iniquam esse sententiam, per quam condemnatur emptor rei minore precio vltra dimidium ad restituendam rem simpliciter: quia debet condemnari alternatiue ad hoc, vel si malit ad supplendum iustum precium. Quid te rogo habet hoc contra nos? Tum, quia imo illud cap. singulariter probat nostram conclusionem, quatenus habet illa verba: salua quæstione canonicis super deceptione, quæ generaliter permittunt remedium super deceptione, non distinguendo inter deceptionem vltra vel citra dimidium. Neque plus obstat. d. cap. Cum causa. Tum, quia non loquitur de emptione, vel venditione facta precio minore iusto citra dimidium; sed de minore vltra dimidium. Tum, quia nihil noui disponit: sed solum habet ciues illos Viteruienses, qui rem ecclesiæ emerunt minoris vltra dimidium teneri alternatiue, vel ad restituendam rem emptam, vel ad supplendum iustum precium. In quo te rogo, est hoc contra nostram conclusionem? Et ne dicas eatenus contra nos facere, quatenus innuit à contrario sensu, quod si non constituisset de læsione vltra dimidium non condemnasset eos: considera primo, quod non colligitur hoc tam amplum ex illo contrario sensu: sed solum, quod non condemnasset eos in illo iudicio, in quo agebatur remedio illius. l. 2. quod non competere læso citra dimidium plane fatemur; Sed negamus eum non posse vti remedio legis naturalis, & euangelicæ. Considera secundo, quod † argumentum à contrario sensu inefficax est, cum desumitur ad probandum id, cuius contrarium est expressum in iure cap. A nobis 2. de sententia excommunic. & gloss. communiter recepta in cap. Significasti. de foro compet. At contrarium est expressum in iure in cap. 1. de emptio. & in regul. locupletari non debet quis cum aliena iactura. de regul. iur. lib. 6. Imo etiam in d. cap. Cum dilecti. inducto, vt paulo ante inducebam. Considera tertio, quod licet lege humana non esset expressum contrarium: est tamen lege naturali. l. Iure naturæ æquum est neminem cum aliena iactura fieri locupletio. ff. de regulis iuris. Considera quarto, quod author illius decretalis, neque per somnium cogitauit tollere remedium legis euangelicæ, per eiusmodi argumentum à contrario sensu, quod aliquando quidem fortissimum est, vt ait l. 1. ff. de offic. eius cui mand. est iurisdic. In proposito autem per omnes has considerationes fragilimum, & risu penè dignum.

110 Ad VI. Nego vsucapiones, & præscriptiones bona fide completas non esse permissiores, quam emptiones iniquæ citra dimidium, vt diximus supra in fine primi præsuppositi. Illæ enim non solum permittuntur ab vtroque iure: sed etiam approbantur tanquam modi, iusti, sancti, & vtilis quærendi dominium: Emptio vero iniqua citra dimidium permittitur à sola lege ciuili, permissione tantum tolerantia, denegando remedium ciuile taliter læso: non autem permissione approbationis, & laudationis, vt ex mente fere omnium dictum fuit in primo præsupposito. A iure vero pontificio neutro modo permittitur, nisi quis per auarorum somnia putet constitui iura pontificia: Et licet concederemus (quod ipse nunquam faciam) etiam per iura canonica permitti huiusmodi læsionem eo modo permissionis tolerantia, quo permittitur iure Cæsareo. ita, scilicet, quod denegat læso remedia iuris humani, & canonici: certe nullatenus concedi potest, per ea tolli remedium legis euangelicæ. Itaque dato, quod sic læsus neque actionem, neque officium iudicis (quod pro actione solet dari) haberet, certe habebit denunciationis remedium indutum ab ipso Christo summo legislatore, indelebile per vllam puri hominis legem, siue Cæsaream, siue Canonicam.

Ad VII. Respondeo, concedendo aliquot diuitibus hoc displiciturum, & pacem aliquorum auarorum turbatum iri: dummodo vicissim fateare, quam plurimis pauperibus oppressis (quorum sanguis diuitum labris suctus in cælum clamat) placiturum: dum item fateare esse pacem bonam, & pacem malam, cum Thom. recepto. 2. Sec. quæst. 29. art. 2. ad 3. Et pacem quidem bonam, quæ cum virtutibus est, seruandam, colendam, & suspiciendam, iuxta illud Christi: pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. Ioan. 14. Pacem autem, quæ cum viciis est, (qualis in nostro casu cum auaritia) violandam, & deturbandam esse, iuxta illud eiusdem Matthæi 10. Non veni mittere pacem: sed gladium.

Ad VIII. Respondeo primo negando, quod nunquam possit esse notoria huiusmodi læsio. Effet enim si quis campum notorie valentem 20. millibus, quem multi vellent emere, venderet notorie 11. millibus, protestatus se id facere, sine animo quicquam donandi. Deinde respondeo negando id, quod præsupponit argumentum, scilicet, † oportere crimen esse notorium, vt de illo iudex ecclesiasticus ad effectum, de quo agimus videlicet pœnitentiam, cognoscere possit inter laicos. Tum, quia id nunquam inuenitur cautum. Tum, quia contrarium probatur etiam in casu ipso huius cap. Vt latius habetur supra eo notabili corol. 3. Et omnes scribentes post Innocent. hic, & Bartol. in d. Extrauag. Ad reprimendam. verb. denunciationem. & palam colligitur ex citatis per Felin. in cap. Cum sit. num. 16. de for. comp. Tum, quia non est speciale in notoriis, vt iudex ecclesiasticus possit cognoscere de his, per viam denunciationis ad effectum pœnitendi: sed quod possit procedere etiam via recta ad effectum puniendi, vt declarat Panorm. in cap. fin. de sepul. per illum text. in hoc memorabilem. qui loquitur † de homicidio: dummodo statim commissio notorio crimine non acceleret ad id ecclesiasticus, sed spectet negligentiam laici, vt limitauit Felin. in d. cap. Cum sit de for. compet. num. 16. & Stephan. de potest. eccles. super laicis casu 30. Tum enim, quia iudex laicus merito negligens dicitur

dicitur, poterit ecclesiasticus cognoscere etiam ad effectum puniendi.

Ad vltimum concedo litium viciosarum & ex auaritia, vel fraude nascentium motum nocere reipub. modo tu quoque vicissim fateare, summum in rebus bonum esse, iustitiam colere, sua cuique iura tribuere, cum Gregor. in cap. Si seculi 12. q. 2. Et expedire reipubli. criminum punitionem l. Ita vulneratus ff. ad l. Aquil. cap. vt famæ de senten. excom. & saluti animarum peccantium necessariam esse pœnitentiam cap. Firmissime 17. quæst. 1. Cum ergo lites hæ, quæ coram episcopo nostro reuerendissimo, super hoc articulo mouentur non sint viciosæ, non fraudulentiæ, non filia auaritiæ: sed misericordiæ, ac pietatis, Cum per eas pauperes leuentur, eorum oppressores arceantur, animæ captiua redimantur, æqualitas sancta in commutationibus introducatur, laudandæ sunt & fouendæ, imo & qua fieri potest iuuandæ.

X. Sine epilogus noui.

Concludamus ergo primo non esse locum remedio l. 2. C. de rescindenda venditione contra huiusmodi ementes, vel vendentes cum læsione notabili, citra tamen dimidium iusti precij. Non item dari regulariter contra eos actionem, neque officium Iudicis, neque vllum aliud remedium per leges cæsareas, neque in his regnis per regias: & ideo eos non peccare in hoc peccatum vllum seculare, vel mixti fori, iuxta diffinitiones eorum supra in corol. 7. traditas: Nihilominus peccare tamen eos contra legem Dei non solum scienter ita contrahendo: sed etiam post contractum ita ignoranter factum, non reducendo illum ad æqualitatem iustam. Et ideo etiam si sint laici corripri posse, debereque correptione fraterna: & si correpti non se emendant, denunciari ecclesiasticæ potestati: quæ, si se blande monentem non audierint, poterit per censuram ecclesiasticam eos compellere principaliter ad pœnitendum: & per consequentem ad satisfaciendum parti læsæ, iuxta regulas denunciationis euangelicæ iudicialis, vel mixtæ. Concludamus secundo menti iuris pontificij, & sanctitati eius conuenire id, quod Panor. & Iohan. ab Anna. supra relati cum aliquot aliis putant, scilicet recta via & sine ambagibus via denunciationis euangelicæ competere officium Iudicis contra huiusmodi contractores in foro ecclesiastico: quando, & quoties nullum remedium præstat eis seculare. Concludamus & tertio tolerari quidem posse illum, qui negarit tale officium competere in tales contractores (quamuis mea sententia inique opinentur) non tamen eum, qui viam denunciationis euangelicæ omnino negaret. Quippe qui clauibus ecclesiæ derogare videretur.

114 XI. Inferitur laicum, qui † contrahendo ultra dimidium dicitur proximum læsisse, obidque peccasse, ac quia non restituit in peccato perseuerare, trahi quidem posse hac ratione ad ecclesiasticum Iudicem: non tamen ita efficaciter, ac qui citra dimidium iusti precij: sed notabiliter fertur id fecisse.

Quoniam hoc posteriore casu nullatenus poterit declinare forum: priore verò sic, modo in 2. diffic. supra eod. not. nu. 18. prædicto. An autem conuentus remedio d. l. 2. C. de rescin. vend. quando nolens supplere precium rem ipsam cogitur restituere, teneatur id facere cum fructibus: & an idem sit in omni restitutione iure debita, & non gratiosa, traçtauit † doctissimus Doctor Ema-

nuel à Costa in illo cum primis subtili, docto, & elaborato commento §. Et quid si tantum in 2. parte nu. 71. & consequen. ff. de lib. & posthu.

116

XII. Consequitur tandē ꝑ sapientissime, ac Christianissime sue reipublicæ consulturum regem, & dominum nostrum, si aliqua lege, sua religione, & sapientia digna, occurrerit huic pesti tam diræ in animas diuitum, & pauperum patrimoniola sæuienti: qua lata, & à viris integris executioni mandata leuaretur ecclesiastica potestas necessitate occurrēdi ei, ne grassaretur inter laicos; & laici laica potestate acrius ab hoc vicio arcerentur. A quo & omnibus aliis vtinam diuina ope adeo abhorreamus omnes tam laici, quam clerici, vt exemplo diuorum Cornelij & Cypriani (quibus hic dies facer est) malimus decies mortem corporum oppetere temporariam, quam cupiam illorum vel consentiendo animorum commereri æternam. Amen.

***

INDEX

I N D E X L O C V P L E S

IN QVO RVBR. RUBRICAM,

N. Notabile, & n. numerum designat.

- A**
- A**biurare de leui, & vehemēti vt differunt in Rub. n. 45
- A**ccusator fictus est infamia euidentia, & tale, & tale illis, quoad hoc æquipollens, in Rub. nu. 82
- A**ccusatore non probante reum absolui debere legis videtur naturæ, in Rub. n. 55
- A**ctus agentium non operatur vltra mentem eorum, in Rub. n. 74
- A**dulterio vxor perdit dotem, sed non eius præparatoris quæ licet sint peccata mortifera, non æquantur illi, nu. 8. licet ex eis cum aliis circumstantiis præsumatur illud, in Rub. n. 9
- Æ**quitas siue epiiceia quid, & an sit circa legem naturalem, in Rub. n. 71
- Æ**quitas an duplex, limitans & extendens cum nouissima quadam consideratione, in Rub. n. 72
- Æ**quitas siue epiiceia, An excludat omnes casus, in quibus ratio legis deficit, licet ea in illis absque peccato seruari possit, in Rub. n. 71
- Æ**tas nulla sera ad discendum, N. 2. n. 2
- A**ugustini scholias tes multa simul errant, N. 3. n. 164
- A**uthor mutauit contra communem, N. 3. n. 21
- A**loisius Lipomanus laudatus, Not. 3. num. 155
- A**luari pelagij error, N. 3. n. 59
- A**mbrosius de Theodosij peccato cognouit, N. 7. n. 4
- A**ndreas Alciatus laudatus, N. 3. n. 59
- A**ndreas Siculus reprobatus, N. 6. n. 59
- Et sibi contrarius, n. 60
- A**ngelorum familiaritas quid præferat, N. 2. n. 31
- A**nima Christi omnia nouit etiã præterita, & futura, N. 2. n. 2. Et possibilis, quæ non sunt, nec erunt, nec fuerunt, ibidem, n. 21. Et ita omnia, quæ Deus, licet nõ æque perfecte, ibidem, nu. 22
- A**nima vt finis corporis: ita spiritalia temporalium, N. 3. n. 17
- A**n nexum alicui non est idem, quod illud in specie, sed potest esse in genere, in Rub. n. 20
- A**nton. à Rosel. vnus error, N. 3. n. 65.
- Alter, n. seq.
- A**ppellari potest à Iudice male arbitrate aliquid esse infamiam vel ei æquipollere, in Rub. n. 82
- A**ppellatur à mandato de capiendo etiam post Concil. Trident. quia eius grauamen non est reparabile per diffinitiuam, in Rub. n. 83
- A**strologia non prohibita cõtra Dec. N. 2. n. 17

Astrologi qui fugandi. N.2. n.16
 Aretini sententia periculosa. N.6. n.68. Et male fundata, ibid. n.69
 Argumentū à contrario nō valet, &c. N.3. n.122. & N.6. n.109
 Argumenta octo ad probādum quod reus cogi possit respōdere sine inditiis, in Rub. nu.57
 Argumētum à requisito ad inquirendum, ad requisitū, ad torquēdum, vt valet in Rub. n.65
 Argumentū de præparatorio ad præparatū non valere simpliciter, in Rub. nu.4: & vt potest valere. n.7
 Aristoteles summus in omni scientia vir. N.2. n.7
 Ars altioris finis iudicat de fine inferioris. N.3. n.16
 Author huic editioni iam pridē editæ quid noue addit, in Rub. n.1

B

Baldi error vnus. N.3. n.52. alter n.55
 Bartoli error. N.3. n.40
 Bellum ex vtraq; parte pro iusto frequenter haberi, in Rub. n. 105. & sub fin.
 Benedicit qui maior benedicto. N.3. nu.13
 Benedictio Papæ non efficit regem lege diuina. N.3. n.131

C

Canones contrarios, non esse sacras literas. N.3. n.44
 Canones posse in hoc citari, licet leges nequirent. N.3. n.45
 Carolus Magnus & Ludouicus ius eligēdi Papā sibi cōcessum sponte renunciauerunt, in Rub. n.70
 Carceri non facile mancipandos esse omnes præsertim honoratos, in Rub. n.85

Causa criminalis quare interdū vocatur pecuniaria, in Rub. n.36
 Causa finali tota cessante cessat lex, in Rub. nu.74
 Causa augendi vel minuendi pœnam duplex, intrinseca & extrinseca, in Rub. n.99
 Causa probabiliter putata iusta non ieiunādi, excusat à mortali etiam si vere non sit talis, in Rub. n.74
 Cæsar Aug. Christi vicarius. N.3. n.73
 Charitate sine vera facta nil ad vitā æternam prodesse, in Rub. n.63
 Christianismi vnitatem quorum incogitantia discindit, in Rub. n.103
 Christi actio nostra instructio, sed non ad hoc, in Rub. n.99
 Ciuitatum maior pars regem eligat. N.3. n.171
 Ciues libere ciuitatis tam subiectos, quam alios. N.3. n.173
 Cognitio an quod sit iustū & an peccatum lethale differunt. N.6. n.10
 Comes Palatinus nō legitimat filium suum. N.3. n.35
 Commissio vno cōmitti ea, sine quibus &c. N.3. n.18
 Concedere, & transferre differunt. N.3. n.10
 Concilium Oecumenicum non conuocat Imperator. N.3. n.73
 Confessio delicti iniuste torri, non sufficit ad inquirendum, licet incidenter facta sufficiat, in Rub. n.86
 Confessarij consultores & Palpones Principum in hoc sibi prouideāt, in Rub. n.70
 Confessarij quid Iudices, & eos constituentes monere debeāt, in Rub. nu.40
 Consentit qui peccanti peccat, in Rub. n.55
 Constitutio Ecclesiæ militantis ligat occultè delinquentem, præsertim quoad cēsuras, in Rub. n.65. & 66 modo

modo non sola mente id faciat. num.67
 Consuetudo contra legem naturæ, & consequenter interrogandi sine inditiis, corruptela est, in Rubric. num.56
 Consulere dæmones sapit hæresim quando. N.2. n.13
 Continuationis huius tituli ratio multiplex, sed quæ vtilior, in Rubr. num.3
 Contrahens non gratuito non seruans æquitatem peccat, N.6. num.55. Et contractus sic initus est iniustus. num.56
 Contrahenti læso vltra dimidium succurrendum. N.6. nu.63. Nisi sciens id passus fuerit. n.64
 Contrahens decipiens peccat: & restituere debet. N.6. num.70. & nu.72. & n.79
 Contractor tenetur corripere. No.6. nu.86. Et an magis quam alius. nu.88. & 98
 Correctionis fraternæ diffinitio aptior, quam Alber. &c. N.4. n.1
 Correctionem fraternam iure diuino præceptam. N.4. num.2. & vbi multa per auth. ibid. n.3
 Correctio fraterna quem excusat à denunciando hæretico. in Rubr. num.93
 Cortipere proximum tenetur Christianus, & denunciare si perseuerat in peccato lethali. N.6. n.87. & ibid. n.96
 Corripi qui potest, potest & denunciari. N.6. n.2
 Corripi potest omnis Christianus tā ecclesiasticus, quam laicus: imo & infidelis. N.6. n.3
 Character baptismi quis, & quam necessarius ad sacramenta. Not.6. num.8
 Character baptismi debilior ad exi-

mendum laicum quam ordinis. N.6. n.33
 Christus dominus vniuersorū etiam quatenus homo. N.3. num.8. Et caput omnium hominum ibidem. n.10. Et omnium angelorum. nu.11. Et iudex viuorum, & mortuorum contra Anto. ibi. n.23
 Christus discreuit officia vtriusque potestatis. N.3. n.23
 Christus ab æterno fuit, sed non fuit ab æterno homo. N.3. n.69
 Christus non abstulit vllis sua regna. N.3. nu.63. Et est condominus eorum. ibid. n.64
 Christus non fuit legitime subiectus Pilato. &c. N.3. n.71
 Christus non dedit Petro totam suam potestatem. N.3. n.130
 Christus monarchiam optimam instituit. N.3. n.135
 Christi monarchia incepit ab ipsius conceptione. N.3. n.9
 Christianus omnis, quatenus Christianus an sit fori ecclesiæ. N.6. n.5. & ibi. n.15. & inibi. n.18
 Christianus non solū homo: sed quiddam supernaturale. N.6. n.7
 Christianus super eodem conueniri potest, vt ciuis, & vt Christianus. N.6. n.19
 Christianus cur super aliis peccatis lethalibus non permittitur conueniri, vt Christianus, & super aliis sic. N.6. n.20
 Christianus quando conuenitur, vt Christianus exacte. Not.6. n.38. Et quando non. ibid. n.39
 Christianum conuentum, quatenus Christianum non posse iuberi occidi. N.6. n.26. Conuentum autem vt hominem sic. ibi. n.29
 Christiani vtrique subsunt potestati: sed diuersimode. N.6. n.13
 Christianis propria non sola esse spi-

ritualia. N. 6. n. 40
 Christiana respublica quæ vna. Not. 3. num. 170
 Clauium potestati derogat negans ecclesiam posse cogere debitorem ad soluendum cum &c. No. 6. n. 35. & ibid. n. 100
 Clemens V. in gratiam Franciæ declarauit &c. N. 3. n. 26
 Clerus cur non statuat contra leges superioris. N. 3. n. 121
 Clerici quare subiecti ecclesiasticæ iurisdictioni. N. 6. n. 6
 Clerici duplici nomine spirituales: laici Christiani vno. N. 6. n. 30
 Confessarius quomodo bellantem & bellum indicentem absoluet, in Rub. n. 104
 Creatura nulla omnia scit. N. 2. n. 1
 Credendum non esse vni etiam legali de malo tertij in Rub. n. 52
 Credentes ea quæ alij præiudicantia narrant nouas res scribentes, siue Menantes, & alij scribentes ad Verbum an peccent mortiferè. in Rub. num. 49
 Crimen, quod mere spirituale, quod mere seculare, quod mixti fori, quod non mere spirituale. N. 6. n. 42. Et vbi quis ob hæc conueniri debeat, ibid. n. 43
 Criminis non notorij ad pœnitentiã cogit ecclesia. N. 6. n. 113. Notorium vero etiam laici punit, ibid. n. 11
 Crimina non semper omnino extinguuntur morte. in Rub. n. 35
 Crimen quod scit Episcopus non potest obicere presbytero, si non potest probare. in Rub. n. 56
 Criminalis positio censetur illa, ex qua crimen cõcluditur. in Rub. n. 60
 Crimina puniri interest reipublicæ. in Rub. n. 79
 Crimine in omni atroci non potest sine infamia inquiri, in Rub. n. 91

Criminis occulti dissimulatio vtilior quam punitio sine querela, in Rub. num. 81
 Crimen causam principalem contingens aliter quam non contingens puniri potest, in Rub. n. 86

D

Denunciati etiam officiali testanti de infamia non esse credendum. in Rub. n. 95
 Denunciatio qualis ad inquirendum sufficiens. in Rub. n. 75
 Detrahit quicumque se, vel alium inordinate infamat, vel est causa vt id fiat, in Rub. n. 54
 Detrahit vt audiens detrahentem, sic Iudex sine infamia inquirens, in Rub. nu. 55
 Deus est sua ipsa & rerum omnium notitia. N. 1. n. 7
 Deus sciuit olim quod nunc nescit. N. 1. nu. 16
 Et quomodo Deus intelligit, quod Deus non intelligit. N. 1. n. 22
 Deus omnia facit, aut permittit. No. 3. num. 74
 Dei conspectum nemo fugere potest. N. 1. n. 4. nec latet eum etiam cogitans. ibid. n. 5
 Dei scientiam non augeri. N. 1. n. 8. nec variari. ibid. n. 9. & 11
 Dei scientiam parum meminit qui &c. N. 1. nu. 10
 Dei scientiam meminisse saluberrimum. not. 1. n. 12
 Deum omnia nosse quadruplici iure probatur. not. 1. n. 1
 Deceptio reipsa, & dolosa æquiparantur. not. 6. n. 67
 Delatio varia. not. 5. n. 3
 Deceptio citra dimidiũ non esse peccatum seculare. not. 6. n. 116
 Dæmon nunquam prodest, nisi vt obfit.

E

obfit. not. 2. n. 31
 Dæmones prænunciant futura. not. 2. num. 25
 Denunciationem ad Euangelicam sic perueniendum. not. 5. n. 1
 Denunciationis diffinitio omnium aptissima. not. 5. n. 2
 Denunciationis multa vbi tractet author. not. 5. n. 4
 Didacus Couarru. vir doctissimus. not. 6. n. 45
 Discere decet etiam in fossa pedem habenti. not. 2. n. 4
 Discere non licet à quolibet. notab. 2. num. 13
 D. Franciscus à Nauarra laudatus. no. 3. nu. 105
 Disputatur male, An hoc sit illud, priusquam sciatur quid sit illud, in Rub. n. 22
 D. Petrus Pachecus Cardin. laudatus. not. 3. n. 102
 D. Franciscus à Mendoça laudatus. not. 3. n. 103
 D. Didacus ab Alba episcopus laudatus. not. 3. n. 104
 Dominicus Sorus vir eruditione singulari. not. 6. n. 93
 Dominium non perdi peccato mortali. not. 3. num. 59. Nec fundatur in charitate ibid. n. 60. Nec repugnat paganismo ibid. n. 61
 Don Didacus à Leyua siue Couarruias laudatus. in Rub. n. 13
 Dona Dei non omnia esse spiritualia, & quæ talia, in Rub. n. 26
 Dos propior vxori, quam feudum Vafallo, in Rub. n. 10
 Dona maxima Dei, sacerdotium & imperium. not. 3. n. 28. Et valde differunt. ibid. n. 36
 Durandi sententia subtilis de Christianismo; sed displicet. not. 6. nu. 16. & n. 17
 Dux sibi duce carens &c. not. 2. n. 114

Ecclēsia militās instar triumphantis. not. 6. n. 14
 Ecclesia coercionem habet. notab. 5. num. 198
 Ecclesia militans quæ instar triumphantis. not. 3. n. 13
 Ecclesiæ monarchiam non impedit susceptio multorum à Deo immediata. not. 3. n. 136
 Ecclesia semper vna fuit, sed nõ vnus eius summus sacerdos. notab. 3. num. 140
 Ecclesia compellit restituere deceptorem citra dimidium iusti pretij. notab. 6. num. 46. & ibidem num. 80. & fraudem, & dolum odit &c. ibidem n. 23
 Ecclesiasticus an cognoscat de quolibet Christiano, quatenus Christianus est. not. 6. n. 9
 Ecclesiasticæ iurisdictionis nõ est incapax laicus iure diuino, contra Almaynum. not. 3. n. 145
 Ecclesiasticæ ac laicæ potestatis subtilis differentia. not. 3. n. 140
 Ecclesiæ subest quod tantum vno nomine est spirituale. not. 6. n. 31
 Ecclesiasticus cognoscit de omni peccato mortali cuiuslibet Christiani etiam laici &c. not. 6. num. 1. & ibid. n. 81
 Emanuelis doctissimi commenta laudata. not. 6. n. 115
 Emere carius an sit donare. no. 6. n. 62
 Emēs minore precio aliquid non gratuito &c. not. 6. n. 51
 Emens minoris iusto 4. casibus peccat & non. not. 6. n. 61
 Emens vilis scienter peccat. not. 6. n. 65. vel si scientia superueniat. ibidem. num. 66. contra Aretinum & Anton. Burgen. ibidem num. 69. & num. 110

Ementem vilius tam citra, quam ultra dimidium conveniri coram ecclesiastico: Sed efficacius qui citra, quam qui ultra. N. 6. n. 114
 Ementi decepto an detur officium iudicis. N. 6. n. 91
 Emptio minore precio, quam par est, peccatum, nunc lethale, nunc veniale. N. 6. n. 57
 Episcopo simul & domino venationes, & similia non licent. Nota. 6. num. 28
 Errores manifesti utriusque partis. N. 6. n. 40
 Excipi an possit contra convenientem in foro ecclesiastico de peccato, etiam sub ratione peccati. N. 6. nu. 22. Et quando id habet locum. ibid. n. 82
 Extravag. Vnam sanctam octo modis inducta pro communi. Not. 3. num. 19

F

Faciat nemo aliis, quod sibi fieri non vult. N. 6. nu. 48
 Famæ non creditur etiam semiplenæ in criminalibus. in Rub. n. 52
 Famæ conservatio utilior Reipublicæ, quam punitio criminis secreti. in Rub. nu. 56
 Fides siue credulitas quid. in Rubric. num. 43
 Fides siue credulitas vna certior alia, in Rub. n. 50
 Fidei siue credulitati alicui inest virtualiter, licet nõ actualiter aliqua hæsitatio. in Rub. n. 50
 Finis utriusque iuris diversus. Not. 3. nu. 90. Saltem immediatus. n. 91
 Finis consideratio cuius, eius & medij. N. 6. n. 14
 Fornicationis prohibendæ tota ratio non cessat bona proles educatio-

ne. in Rub. n. 76
 Futura nec homo nec angelus in se novit. Not. 2. n. 9. Neque cogitatus. nu. 10. Si nolit cogitans. n. 11
 Fratrum minorum templa cur præ se ferre debeant paupertatem. Not. 2. num. 2
 Frustra petit, quæ quis intus habet. N. 1. num. 13

H

Hæresis quid, & hæretici. Not. 3. num. 41
 Hæreticum non esse, No. 3. neque eius contrarium. N. 3. n. 43
 Hæreticum esse contrarium. No. 6. sic declarati. N. 6. n. 33, & n. 101
 Hæreticus mente tantum non est excommunicatus. in Rub. n. 67
 Hæresum causas omnino spirituales traxisse ad prætoria profana parum profuisse videtur, in Rubric. num. 69
 Hæreseos in crimine inquiri specialiter sine accusatore etiam ficto, non tamen sine aliqua suspitione. in Rub. n. 93
 Henricus de Mœrendæl Authori gratus & commodus moritur. in Rub. num. 97
 Hieronymus Balbus nonnullis tribuit aliena. N. 3. n. 20
 Historiæ sacræ omnino creditur, aliis non nisi & c. in Rub. n. 52
 Homicidij voluntarij cuius irregularitas indispensabilis. in Rubric. num. 109

I

Imperij ortus quando. N. 3. n. 7
 Imperium laicum totius orbis non vnum. N. 3. n. 158
 Imperia quatuor quæ celebriora & per

per violentiam cepisse. N. 3. n. 157
 Imperator quid iuste tenet, & quid iuste amisit. N. 3. n. 165
 Inditia qualia ad interrogandum reum requisita, in Rub. n. 58
 Inditium facit vnus testis deponens de crimine, sed non de inditiis, in Rub. n. 58
 Inditium inordinatum esse iniustum licet alias esset æquū, in Rub. n. 77
 Inditia ob iudicialia qua ratione inquiri potest, in Rub. n. 96
 Inditium de occultis plus vetatur eo quod sunt occulta peccata, quam quod sunt occulti peccatores, in Rub. n. 61
 Infamans tenetur se infamare, si alias non posset famam restituere, in Rub. n. 61
 Infamia vel suspicio quanta esse debeat, Iudex arbitratur, in Rub. n. 82
 Infamiæ causam præbens infamare censetur & peccat, in Rub. n. 77
 Infamia qualis ad interrogandum reum requiratur, in Rub. n. 58
 Infamia orta post capturam non sufficit licet antea nata non amittat vim probandi, in Rub. n. 91
 Iohannes Fachinettus de Nuce præsul laudatus, in Rub. n. 108.
 Inquiri non poterat sine infamia de crimine læsæ maiestatis ante extravagan. Ad reprimendum, in Rub. n. 84
 Inquisitio, quæ fit super electo postulato, vel præsentato ad ordines, vel beneficium non est exceptio regulæ de non condemnando sine accusatore, nec generalis inquisitio, nec vlla inquisitio quæ fit ad vtilitatem priuatam, & miserabilium personarum, vel priorū operum, nec vlla inquisitio facta ex officio, in Rub. n. 85
 Inquiri potest ad impedienda crimi-

na sine accusatore etiam ficto, in Rub. n. 92
 Inquiri potest sine infamia etiam, in crimine læsæ maiestatis humanæ, in Rub. n. 94
 Inquiritur quomodo ob suspicionem iuris habitam pro infamia ad inquirendum, in Rub. n. 96
 Inquisitio ob quam delicti confessionem fieri possit, in Rub. n. 86
 Inquiri potest specialiter super crimine occulto per generalē inquisitionem detecto in Rub. n. 87. nisi inquirens sic protestetur, in Rub. nu. 88
 Inquirenti generaliter occulta non debent reuelari, sed reuelata etiã si reuelator in eo peccavit, tenetur ea castigare, in Rub. n. 87
 Inquisitio specialis criminis occulti non permittitur ob solā eius atrocitatem, nec requirit partiū præiudicium, in Rub. n. 88
 Inquisitio criminalis fit de crimine manifesto criminosi occulti, sed generalis de ipso criminoso, in Rub. n. 88
 Inquirēdi novum casum potest inducere monarcha iusta de causa, & non sine illa, in Rub. n. 89
 Inquisitionis commissio etiam à Principe simpliciter facta non tollit necessitatem infamiæ, vel alicuius ei æquipollentis, in Rub. n. 90
 Inquisitionis commissio, An motu proprio, an aliter fiat, nil quoad hoc referre, in Rub. n. 90
 Inquisiturus specialiter priusquā procedat de infamia, vel alio ei æquipollenti debet se informare, alioquin peccat mortifere corā Deo, licet processus ob socordiã inquisiti nil opponentis valeat in foro externo, in Rub. n. 91
 Inquiri non potest etiam cōtra regu-

lares sine infamia vel alio ei æquipollenti, in Rub. n. 91
 Inquirere non potest Iudex eo solo quod non præsumatur calūniari, in Rub. n. 91
 Inquisitionis à vera doctrina multos in Theoria & Praxi aberrare, in Rub. n. 7
 Inquisitio regulariter vtroque iure prohibita, & eisdem casibus vtroque permiffa, in Rub. n. 79
 Intellectus I. Ex hoc iure ff. de iusti. & iure. N. 3. n. 65
 Intellectus regul. Cui licet lib. 6. N. 3. nu. 110
 Intellectus cap. 1. 21. dist. N. 3. nu. 126. Et aliorum. 128
 Intellectus illius: Per me reges & c. Et omnis potestas à Deo est. N. 3. n. 149
 Intellectus c. In apibus. 7. q. 1. Not. 3. num. 160
 Intellectus I. De precatio, ff. ad l. Rhod. de iactu. N. 3. n. 191
 Intellectus c. 2. Daniel. citati per Bart. Not. 3. n. 163
 Intellectus regul. idē non esse diuerso iure & c. N. 6. n. 25
 Intellectus c. Quicumque & ratio c. Quicumque & c. Volumus 11. q. 1. Not. 6. n. 41
 Intellectus I. in causæ. §. 1. ff. de minor. & similibus. N. 6. n. 58
 Intellectus cap. cum dilecti & c. cum causa de emptio. Not. 6. nu. 108. & num. 109
 Interrogare vt discas, & vt alius discat & c. N. 1. n. 18
 Interrogans non videtur fateri, nisi & c. Not. 1. n. 141
 Interrogatio an debet præcedere inquisitionem contra Angelum, in Rub. nu. 61
 Intellectus §. debet cap. qualiter & quando 2. de accusat. in Rub. nu. 61
 Interrogari non potest quis de alio

crimine, eo quod de alio sit infamatus, nec confessus nisi illud sit inditium alterius, in Rub. n. 64
 Interrogari quare potest reus in notorii & famosis, in Rub. nu. 58
 Interrogari cur debet reus ante infamiam seu inditium, puplex ratio, in Rub. nu. 59
 Intellectus illius nolite iudicare, in Rub. nu. 42
 Intellectus triplex c. quidam. 1. q. 1. in Rub. nu. 61
 Intellectus §. A barbaris I. non omnis ff. de re milit. in Rub. n. 64
 Intellectus c. per tuas, de Simonia, in Rub. nu. 35
 Intellectus I. vbi que ff. de interrog. action. in Rub. n. 57
 Irregularitate de nata ex homicidio quædam pulchra, in Rub. n. 107
 Iudicium præcedit cognitio. N. 2. n. 23
 Iudicium inquisitionis proprie dicitur Iudicium, & quodlibet aliud etiam ante litem contestatam, in Rub. nu. 16
 Iudicium est duplex, ordinarium, & extraordinarium, quorum vtrumque hætenus non diffinitum sic diffiniri potest. in Rub. n. 17
 Iudicium inquisitionis absolute extraordinarium, secundum quid ordinarium, in Rub. n. 18
 Iudiciorū aliud spirituale, aliud temporale, & vtriusque definitio, in Rub. nu. 19
 Iudiciorum aliud criminale, aliud civile, aliud mixtum, & omnium definitio, in Rub. n. 31. & 34
 Iudicium ad remouendum quem ab officio, criminale est, non obstat c. per tuas. de Simon. in Rub. n. 32
 Iudicialis strepitus aliquatula cælestiū memoria saluatur, in Rub. nu. 2
 Iudex præparatorij quando sit Iudex causæ præparata, in Rub. nu. 11

Iudices

Iudices inquirentes specialiter cōtra aliquem absque preuia infamia, vel alio ei æquipollenti grauitè peccare, in Rub. n. 77
 Iudiciū originaliter significat actum quo Iudex ius dicit, & alia figurate, in Rub. n. 39
 Iudicium plus pertinet ad virtutē iustitiæ quam prudētiæ, in Rub. n. 40
 Iustitia est virtus & habitus ex actibus ius reddendi vel reddere volendi frequentatis ingenitus, in Rub. nu. 40
 Iudices qui dāt vel cōfirmant, quas in eis virtutes requirant, in Rub. n. 41
 Iudicare non licere hæresis Valdensium, in Rub. n. 42
 Iudex iudicans in mortali qui mortaliter peccat, & qui venialiter, in Rub. nu. 43
 Iudex potest ex causā iuste augere vel leuare pōnam, sed non alias, in Rub. nu. 99
 Iudex ex officio potest procedere in omnibus, quæ ad vtilitatē publicam pertinent, in Rub. n. 79
 Iudices rogātium pro reis absolūdis multos peccare, in Rub. n. 101
 Iudex est iustitia animata de causa aliorum duorum cognoscens, in Rub. nu. 80
 Iudicare aliqua esse iusta ea ratione præcipua quod expediant multorum causam aliorum, in Rub. n. 102
 Iudicaturus iuste deliberet prius an liceat & deceat quam expediat, in Rub. nu. 101
 Iustitiam qui facit omnis honorādus, quia Deo acceptus, in Rub. n. 103
 Iudicium significat quindecim, sed nullum eorum originario significato, in Rub. nu. 14
 Iudiciū pro discussione, siue processu iudiciali diffinitur sic paulo cautius, in Rub. n. 15

Indicia extrajudicialia non sufficiunt ad inquirendum, in Rub. n. 78
 Iurisdictionē circa vsurpationem varios varie peccare, & raros pœnitere, rariores cōfiteri, & restituere, & nonnullos cēsuras Bullæ cœnæ incurrere, in Rub. n. 69
 Iudicium vt vsurpans peccat, ita & pars id procurans, in Rub. n. 68
 Iudiciorum aliud competens, aliud vsurpatum, & quid vtrunque, in Rub. nu. 68
 Iudices laici olim sententias episcoporum suis præferebāt, nunc contra suas solas laudant, in Rub. n. 69.
 Iudiciorū aliud iustū, aliud iniustum & vtriusq; definitio, in Rub. nu. 71
 Iudiciū pro actu iudicādi quintuplex sciētia & c. prima 4. incōpatibilia, §. alis compatibile, in Rub. n. 43
 Iudiciū circa omne genus potest peccari & mereri, in Rub. n. 44
 Iudicium de re à Iudicio de persona sic differt, in Rub. n. 44
 Iudicem qui ex suspitione condēnat, peccare mortaliter, quomodo intelligendum quoad interlocutorias, præsertim capturæ, torturæ, & c. in Rub. n. 51
 Iudices cogētes respondere reos per torturam, vel iuramētum, vel sine illis absque præiis & sufficientibus in id iudiciis grauitè peccare, in Rub. n. 53
 Iuramēti ratione quādo quis nouum sortitur forum, in Rub. n. 12
 Iustitiæ commutatiuæ fundamentum quod N. 6. n. 46
 Iustitia generaliter sumpta est genus, ad iustitiam strictè pro bono & æquo sumptam, in Rub. n. 71
 Ius patronatus est spirituale & annexum spirituali, in Rub. n. 201
 Iustitiæ virtus clarissima, cōtra quam sic peccatur. N. 6. n. 53

I N D E X.

Iustum bellum quod requirat, & iniusta vt differunt, in Rub.n.105

L

Lege naturali, & diuina temetur quis regulariter sua scelera cælare, in Rub.n.53

Lege naturali diuina & humana à scandalizando prohibemur, in Rub.nu.54

Lege naturali diuina & humana à detraendo prohibemur, in Rub.n.54

Lege naturali & diuina fit cuique facultas se defendendi etiam ciuilitè & negandi arma contra se, in Rub.nu.55

Lege naturali fortiori cedit minus fortis, & cõsequenter legi de conseruãda vita, lex de seruãda fama, in Rub.n.92

Lege contra naturalem & diuinã est damnare sine accusatore vero vel ficto, in Rub.n.80. & melius.n.82.

Legem naturalẽ & diuinam de non infamando, vel de non scandalizando nemo potest tollere, nec princeps vllus sine iusta causa minuere, vel limitare, in Rub.n.81

Legi naturali & diuinã vtrumque ius æque subiicitur, in Rub.n.18

Legem implet qui mentẽ eius seruat, & infringit, qui ea omiffa verba illius seruat, in Rub.n.75

Lex naturalis immutabilis, in Rub.nu.84. limitari tamẽ potest ex iusta causa nu.89

Lex iuxta limites suã rationis etiam coniectã limitanda est, in Rub.nu.75.

Lex iustitiã obligat restituere, non lex charitatis &c. in Rub.n.105

Librum fabulosum legere quibus veritum. Not.2.n.14. & n.15

Ludouicus Sanctus Rex Francorum

potestatem super spiritualibus sibi à Papa datam respuit, in Rub.n.70

Ludouicus legem tulit contra dicentes. &c. N.3.n.29

Lusitaniã, & Franciã regna supernaturaliter approbata, N.3.n.152

Lusitano paret India, quã non paruit Romano. N.3.n.128

Lusitania belli, pacisque artibus florentissima, N.3.n.168

M

Matrimonium, vt sacramentum, post Christum cõpinit. Not.3. num.93

Matrimonia quã non valèt & sponsalia sic hodie, in Rub.n.5

Marcus Varro incredibilis lector, & scriptor. N.2.n.8

Menẽdus de Saa Conimbricens. laudatus, N.3.n.105

Miles iuste pugnans quem iuste pugnantem occidere potest, in Rub.nu.107

Milites prohibiti emere prædia, vbi militant, possunt emere domos, in Rub.n.72

Milites quos excusat ignorantia iniustitiã belli, in Rub.n.106

Misericordia altera iusta, altera iniusta, in Rub.n.99

Monarchiam præstare Aristocratia, & democratia. N.3.n.174

Moses habuit vtranque potestatem summam. N.3.n.78

Moses Aharoni commisit sacra. N.3. num.39

N

Natura naturans Deus. N.1.n.3
Naturali iure vetatur, & permittitur quandoque homicidium N.3.n.113

Natura

I N D E X.

Naturalem prouidentiam non tollit Imperatoris lex. N.3.n.115

Nauarri, & Legionẽses Hispanorum primi sibi fecerunt reges, post illam cladem Sarracenicam. N.3.n.117

Negligẽtia conseruãdi bona ecclesiã peccatum lethale. N.3.n.22

Nimbrot primus rex post diluuiũ an Tyrannus. N.3.n.154

Noscere facies aliquando, noscere dicitur. N.2.n.24

Noua quã reprobanda, & quã non. N.6.nu.104

Noua ratio, cur c. Raynucius, & cap. Raynaldus, ligent etiam laicos. N.3.nu.133

Noua ratio, cur Papa potuit trãsserre imperium. N.3.n.137

Noua ratio cur nequeant esse duo Papã, & duo imperatores sic. N.3. num.140

Nouus intellectus Extrauag. Vnam sanctam, de maiori. N.3.n.139

O

Obediẽdum magis deo quam homini, in Rub.n.59

Occidens voluntariẽ iustẽ non fit irregularis indispensabilis, in Rub.nu.110

Occultum per se quod est mentale, tantum differt in hoc, ab occulto per accidens, in Rub.n.67

Opinio siue suspicio quid, in Rub.nu.43

Orari quid debeat in hostes, in Rub.nu.105

Orbis Romanus quis. N.3.n.162

P

Pantalionis doctrina declarata. N.6.nu.98

Papa iudicat subditos imperij 149. in

casibus remissiuẽ. N.3.n.2

Papa transtulit imperium, super quõ multa potest. N.3.nu.3. Et deponit reges nu.5

Papa solus, & imperator Lunã similis. N.2.nu.4

Papa successor Petri, & Vicarius Christi &c. N.3.n.12

Papa vrbis Romẽ summam ex donatione habet. N.3.n.24

Papa à quibus abstinere debet, secundum Petrum. N.3.n.37

Papa an erret in his, quã sunt fidei. N.3.nu.46

Papa inferior cognoscit de causa ecclesiã suã. N.3.n.48

Papa est maior Imperatore simpliciter contra Bald. N.3.n.56. Licet hic minor illo quoad quid nu.57. Et ideo prescribendus nu.66

Papa nullus se potest subdere iudicandum. N.3.n.75

Papa potest reges deponere, vel deponentibus consentire, nu.100. Et cur vacans imperiũ regere, nu.107. Et cur Fredericum deposuit, nu.109

Papa potest quẽdam maxima, & non quẽdam minima. N.5.n.109

Papa cur potuit imperium trãsserre. N.3.nu.124. Et coronat Imperatorem potestate non diuinitus: sed humanitus accepta. N.3.n.129. Et à Deo accipit potestatem etiã hodie, licet mediante electione ecclesiã, secundum Romanos. N.3.nu.148

Papã Iohannis humilitas in epistola. N.3.nu.27

Papã licet de sua propria causa cognoscere. N.3.nu.47

Paulus visit Hispanias. N.1.nu.3

Pax duplex, bona & mala. Notab.6. num.111

Pax christianismo ob quã peccata parui habita forte negatur, in Rub.nu.103

- Peccatum lethale quatenus tale spirituale quiddam. N. 6. n. 21
 Peccatū multiplicis fori vide crimen. Et vbi quis.
 Peccatum fere idem detinere & accipere aliena. N. 6. n. 76
 Peccato etiam de non notorio laici cognoscit ecclesia. N. 6. n. 37
 Peccator in vno defleat, quod factus est omnium reus, vt intelligēdum, in Rub. n. 63
 Peccata suos authores teneant, in Rub. nu. 64
 Peccare lethaliter qui contrahendo grauitur decipit proximum etiam citra dimidiū iusti precij. N. 6. n. 47 & ibidem n. 85. Et peccata deo abscondita. N. 6. n. 15
 Pertinax quis. N. 3. n. 42
 Philippus pulcher in Bonifacium indignatus. N. 3. n. 30
 Pœna criminalis quare interdum vocatur Ciuilis, in Rub. n. 37
 Pœna pecuniaria legalis vel conuentionalis cui applicanda, in Rub. num. 28
 Positioni non respondens quis censetur eam fateri, in Rub. n. 56
 Potestas laica summa non est penes Papam. N. 3. n. 1
 Potestas ecclesiastica non repugnat laicæ. N. 3. n. 77
 Potestas, officium, & potentia an differant, vt ait Bald. &c. N. 3. n. 80
 Potestas ecclesiæ quæ nunc est, non fuit &c. N. 3. n. 92
 Potestas ecclesiastica quatenus tãgit temporalia. N. 3. n. 96
 Potestas ecclesiastica, & laica contrario modo progressa. Notab. 3. num. 94
 Potestas laica non fuit vna instituta toti orbi, sicuti vna ecclesiastica. N. 3. nu. 118
 Potestas ecclesiæ, & laica cur sol & luna. N. 3. n. 125
 Potestas ecclesiastica nec gratiam, & minus prædestinationem requirit. N. 3. n. 142. Imo neque fidem n. 143. Licet characterem baptismalem sic nu. 144
 Potestas laica non definit esse data immediate à Deo, quod sit debita lege naturæ contra Alm. Notab. 3. num. 146
 Potestas laica immediate à Deo data communitati, non regibus. Not. 3. num. 147
 Potestas ecclesiastica coniuncta seculari an occidere possit. Not. 6. num. 27
 Potestatis ecclesiæ diffinitio perfecta. N. 3. nu. 81. quæ probatur nu. 82. Et quadruplex est n. 83. Et cui sit data principalius, ecclesiæ, an Petro num. 84
 Potestatis laicæ diffinitio. N. 3. nu. 85. Quæ necessaria cõmunitati n. 86. vt probatur nu. 113
 Potestatis ecclesiæ in laicos capita resoluta. N. 3. n. 122
 Potestati nulli subiici dicere insanū. N. 3. n. 141
 Potestatem laicam nulla cõmunitas se abdicat. N. 1. n. 110
 Præceptum de non furando omnem damnificationē cõtinet. N. 6. n. 23
 Præceptum de restituendo affirmatiuum est, negatiuum nu. 78
 Præcepta decalogi etiam monarchas ligant, in Rub. n. 78
 Princeps cur nequit pro libito remittere pœnam vt Deus ipse, in Rub. num. 100
 Principe inferior non potest etiam cum causa limitare legem naturalem, in Rub. n. 90
 Principi committēti inquisitionē, & afferenti sibi constare de infamia, an sit credendum, in Rub. n. 90

Prodeq

- Prodendi sua mala occulta ab onere, lege naturali, diuina & humana liber est quilibet. in Rub. nu. 53
 Prophetas habet demon. Not. 2. num. 26. Et qui distet à Deo. num. 27. Et quos cogitatus sciat. nu. 28

Q

Quæstio an hoc sit peccatum spirituale, vt an spirituale iuramentum. N. 6. n. 11. & 105

R

- R**atio multarum conclusionum profundarum & nouarum. N. 6. n. 44
 Ratio cap. Quæcunque & cap. Voluntas II. quæst. I. N. 6. n. 12
 Ratio legis, mens & anima eius, in Rub. nu. 53
 Ratio tota legislatoris est tota causa finalis legis, in Rub. n. 74
 Rationes gubernandi optimæ quæ. N. 3. n. 15
 Rex primus post Noam an tyrannus. N. 3. n. 156
 Rex noster qua lege reipublicæ profuturus. N. 6. n. 116
 Rex quatenus potest liberare suum regnum. N. 3. nu. 172
 Reges nostri rarissima exemplaria regum. N. 3. n. 175
 Regem vnum an maior pars Christianorum eligat. N. 3. n. 69
 Regem vnum an maior pars orbis efficiat. N. 3. n. 168
 Reges Hispani, & Galli subiacerunt imperio. N. 3. n. 6
 Reges Hispaniæ exempti ab imperio &c. N. 3. n. 31
 Reges Hebræorum à Deo, non à sacerdotibus. N. 3. nu. 132

- Reges Hebræorum non suberant sacerdotibus in prophanis. Notab. 3. num. 33
 Reges olim præfuerunt sacerdotibus in causis sæculi, & ab eis vocabantur domini. N. 3. n. 34
 Reges an propter regna, vel econtrario. N. 3. n. 101
 Reges Hispaniæ qua ratione exempti. N. 3. n. 116
 Reges minus subiici Papæ quam Imperatores. N. 3. n. 127
 Reges suā potestatem capere à Deo, N. 3. n. 50. & quomodo. n. 152
 Reges singulis an singularum tantum ciuitatum esse debeant. Not. 3. num. 153
 Regum Hebræorum vnctioes, an & quomodo reges fecere. Not. 3. num. 150
 Regibus assistentibus duo memorabilia. N. 6. n. 36
 Regiam potestatem esse contra ius naturæ qui dicit insanit. N. 3. n. 148. Et qui idem ait de regnis & regia dignitate. n. 150
 Regna multarum ciuitatum iusta. N. 3. num. 153
 Regna violenter incœpta quo modo iusta. N. 3. n. 156
 Regna varia quando inceperunt. N. 3. n. 159
 Regulæ standum donec probetur exceptio. in Rub. n. 61
 Religiosum contra infamantem vel confessum de vno crimine inquirens Prælati de alio cuius non est infamatus grauitur peccat. in Rub. n. 61
 Remedium contra vsucipientem mala fide lex non dat. N. 6. n. 83
 Rescriptum in dubio ita interpretandum vt consonet iuri communi, etiam transferendo clausulas. in

Rub.n.90
 Rex quos debet consulere in bello
 indicendo.in Rub.nu.106
 Restituere debens, & id non faciens
 statim peccat nouè: & perseverat
 in antiquo. N.6.n.74.& ibid.n.78.
 Licet nō habeat voluntatem non
 restituendi.ibid.n.75
 Roncisualis insignis.N.3.n.105
 Romulus discreuit sacra prophanis.
 N.3.n.38
 Roma cum multis terris iuste ab im-
 perio exempta.N.3.n.166

S

Sacramentalia & beneficia, qua
 ratione sunt spiritualia, eadem est
 & ius patronatus.in Rub.n.27
 Sacra non omnia spiritualia. in Rub.
 num.29
 Scientia Dei non ponit necessitatem
 futurorum.N.1.n.6
 Scientia vna certior alia. in Rubric.
 num.50
 Scientia quid.in Rub.n.43
 Scit Christus vt homo, & vt Deus. N.
 1.num.21
 Sit nemo an sit amore, vel odio di-
 gnus.N.1.n.5
 Scrupulus quid.in Rub.nu.43
 Spiritus multa significat, & ideo spi-
 ritualia multigena.in Rub.n.24
 Spirituale diffinire nō facile, sed dif-
 finitur sic quoad propositum. in
 Rub.nu.25
 Spiritualia quædam aliis spiritualibus
 spiritualiora, & ideo aliis alia an-
 nexa.in Rub.n.28
 Spiritualibus cur dicantur annexa be-
 neficia & Ius patronatus. in Rub.
 num.30
 Superior peccans in loco inferioris
 non subest illi.N.2.n.72
 Suspicio frequentius de malo, sed fre-

quenter etiam de bono habetur.
 in Rub.n.44
 Suspicio leuis, grauis, & vehemens
 datur.in Rub.n.45
 Suspiciari malè de altero sine vlla cau-
 sa, vel grauius, quam ea requirit,
 peccatum.in Rub.n.46
 Suspiciatium triplex genus hominum
 peccare.in Rub.n.46
 Suspiciendi cur sint senes. in Rubric.
 num.46
 Suspicio qualis potest à Iudice haberi
 pro infamia ad inquirendum. in
 Rub.n.96
 Suspicio sola cur peccatum. in Rubr.
 num.46
 Suspicio, siue opinio vna maior & ve-
 hementior alia.in Rub.n.50
 Suspicio non omnis mala, nec omnis
 mala mortifera.in Rub.n.47
 Suspicio nulla de malo, qua non fir-
 miter creditur, est mortifera, nisi
 aliud notabile malum efficiat, &
 quanta firmitas in id requiratur.
 in Rub.n.48
 Scire more humano, & scire more di-
 uino.N.1.n.17
 Scire & approbare, & scire tantum.
 N.1.n.19
 Scire secundum præsentem iustitiam,
 & scire secundum æternam. Not.
 1.num.20
 Sciri potest quæ inclinari ad malum.
 non tamen &c.N.2.n.19

T

Thomæ doctrina à quo probata.
 Not.1.n.49. Et quousque ibi-
 dem n.41
 Thomæ Aquinatis Corpus Tholosa.
 N.3.nu.45
 Tortura quædam est iuramentum, &
 à neutro incipiendum. in Rubric.
 num.56

V

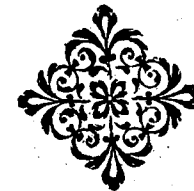
Virtutis non cuiuslibet actus ne-
 cessarius.in Rub.n.76
 Virtutis remedio recedens scienter
 peccat,not.6.n.52
 Vita hominis militia, qui eius duces.
 not.2.n.29.
 Vocem habens & non contradicens
 consentit.in Rub.nu.106
 Vtilitas pro duobus inducta alterum
 non grauet.not.6.n.50

Vsurarius laicus compellitur ab ec-
 clesiastico ad pœnitendam,not.6.
 num.84.
 Usura non tam latè sæueque regna-
 uit, ac vicium mercandi vilis, &
 carius.not.6.n.102

X

Xristophorus à Capite fontium
 Generalis minorum Lauda-
 tus.in Rub.num.110

F I N I S.

EPIGRAMMATA

PRIDEM IN PRIMA ÆDITIONE
CONYMBRICÆ
ADIECTA.

Iacobi Teuij I. C. eloquentissimi ad
Authorem Carmen.

*Ens, lingua, ingenium, Natura dona parētis
Sint licet, artificis munere cuncta nitent,
Pura quidem, & minimis mens candida for
dibus ut sit*

*Natura, arte eadem purior esse potest.
Lingua itidem sonitum præbet natura suauem,
Suauior ut fiat, postulat artis opem.
Quis neget ingenium nostra magis arte iuari,
Ut solet assiduo vomere cultus ager?
Hæc data diuino tria sunt tibi munere dona,
Mens pia, & ingenij lumen, & oris opes.
Purius illa tamen studijs exculta nitescunt,
Et rude si quid erat, sedulus arte dolas.
Sydera ceu claro debent sua lumina Phæbo,
Sic sua virtutum lumina terra tibi.
Sermo fluit facilis sapienti è pectore manans,
In sene doctiloquo Nestore qualis erat.
Testis erit lingua, & mentis latissimus orbis:
At quale ingenium sit tibi scripta docent.*

GEOR

GEORGII BVCHANANI IN INSIGNI BONARVM AR- TIVM COLLEGIO

Apud Inclytam Conymbricam professoris Primarij Aliud.

*Acte animi Venerande senex, qui pectore sancto
Abdita secreti referas penetralia iuris:
Et veras recludis opes: vitiique rebellis
Sæpè renascentem refecas rationibus herbam.
Non tu Dictæo mendacia callidus antro
Authoremque Iouem fingis, lucoue Capeno
Auiæ nocturnæ simulas commercia nymphæ:
Nec tripodas Phœbi mentita oracula fundis:
Sed liquida veri puris de fontibus vnda
Pectora nostra rigas: moresque in praua fluentes
Corrigis: & iustis legum compefcis habenis,
Spes nimias: animosque feros moderamine flectis.
Pontifices tu purpureos, dominumque potentis
Aufoniæ, ducesque doces discrimine certo
Nosse modum iuris, flexuque obliqua dolofo
Exigis ad Canones interpres commodus æquos.
Ergo velut dubiis Phæbea oracula rebus,
Aut libycas sortes, aut Dodonæa petebant
Templa inopes veri, trepidoque instante tumultu:
Sic cum perplexis mentes ambagibus error
Implicat, & iuris sinuoso tramite fallit
Semita, tu dubios regis, errantesque reducis:
Confirmas trepidos, reuocasque in cæca ruentes,
Et mala ne serpent rabiosæ semina litis,
Ante caues: & iustitiæ præceptor inermis
Aurea compositis instauras secula bellis.*

